

ROLLA MARGIT

*A fiatal
Kafka Margit*

BUDAPEST • 1980

*A fiatal
Kafka Margit*

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI**

**PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE
ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE**

10(85)

ÚJ SOROZAT

**SOROZATSZERKESZTŐ:
REJTŐ ISTVÁN**

ROLLA MARGIT

*A fiatal
Kafka Margit*

BUDAPEST • 1980

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Lektorálta: Kabdebó Lóránt

ISSN 0133 - 8862

ISBN 7301 35 6

ELŐSZÓ

Már évekkel ezelőtt nekiindultam és megpróbáltam követni azt az utat, amelyen Kaffka Margit haladt. Igyekeztem összegyűjteni minden olyan adatot, emléket és útmutatót, ami Kaffka Margit életéhez tartozott. Jártam azokon a helyeken, ahol ő élt. Nagykárolyban, ahol született, Szatmáron, ahol iskolába járt, Miskolcon, ahol tanított, Budapesten, a pesti és budai utcákon, Újpesten, Párizsban és néhány más helyen, ahol megfordult. Mentem utána könyvek és írárok lapjain és megkerestem azokat az embereket, akik vele rokonságban, barátságban, szerelemben vagy emberi jószágban és megértésben találkoztak. Így jutottam hozzá a tájak hangulatához, amit látott, leveleihez és írásaihoz, amelyekben kislány korától kezdve úgyszólván utolsó napjáig ő maga mondja el magáról: ki voltam. Az emberek róla való emlékezéseihez, ahhoz a sokféle Kaffka-archoz, amit azok őriztek meg róla, akik ismerték. Ez a sokféle arc! Mindenki másként látta és másként emlékezik rája. "Ezer pillantásu szemem" — írta magáról — ezer arcot adott neki.

A közlendő negyvennégy levélből negyvenhármát rokona — harmadunokatestvére — és barátjánője: Nemestóthy Szabó Hedvignek írt.

(Ezeket most a MTAK Kézirattára őrzi: Ms. 4516/1-44. sz. alatt, a XXXIV. levélhez csatolt levéltöredéket: Ms. 4516/45. sz. alatt.)

Egy levél pedig anyai nagyanyjának: Csanády Miklósnénak szól.

A leveleket betűhíven, összes íráshibáival együtt közlöm. Úgyszintén az áthúzott szavakat és a föléírásokat is az eredeti levelek szerint adom vissza.

Ezekben a levelekben követhetjük azt a fejlődést, amely évek során át íróvá emelte. Első munkái versek voltak, népies költészet felé hajló románcok, lassan ballagó balladák. Később milyen messzire került tőlük!

Tizennégy éves korában, a VI. gimnázisták litografált diáklapjában jelent meg első munkája, Nagykárolyban. Álnéven. Mint ahogy évekkel későbben is így jelentek meg első versei a vidéki lapokban. (Margit, KM, Pausa) Több álnevet is használt, s ezeket is mindig váltogatta. Eszünkbe kell jusson, amit "Morvamezőtől Uráig" c. versében mond:

"Belezárkózva egyedül vagyok, úr vagyok, senkise láthat.

Mert leigázott, szlávós apák ős félelmében reszket lelkem szegény

S így tisztelve, kijátszhatom a dolgokat apáim gyermeke: én"

De eszünkbe kell jusson az is, milyen gyönyörű, felfelé ívelő út az, amelyet az első álneves verstől élete végéig befutott.

Mi már a bátor, szabadon szóló embert látjuk Kaffka Margitban. Azt, aki 1912-ben ilyen sorokat mert leírni:

Hajnali ritmusok
1912. május 23.

"Hajnal, — szólt egy idegen ember, — lám véres világu a felleg.
Most vérszínnel bomlik a bimbó a világ szövetén.
Vadul jár a vetélő újra. Tán a szövőszék is recseg.
Sok fülldt télikertnek most bezúzódik üvege.
Zárt kincsháznak szellőzni kell már! Gurulni álmokoronáknak. —
Holnap tán nem is kehelyszám mérik az emberi vért.

Férfiak! Ha netán lesz valami, —ne feledjetez üzeni nekünk!"

De hogy átalakul ez az arc, ha a pályája kezdetén állóra visszanezünk! A tizen-nyolc évesnél alig több Kaffka Margit, egy századvégi, romantikus, szentimentális, félénk és gyáva kis kisasszony. Még álnevek mögé rejti pironkodó arcát, sőt hogy valahogy mögéje ne lássanak, azt is egyre változtatja.

Már megmozdult benne a szabadulni vágyó ember, de még mindig félénken egy-helyben topogott. Milyen nehezen rázta le magáról a ránevelt és önmagában természeti adottságként hordozott kispolgári szokásokat! — Egészen sohase szabadult meg tőlük, ezért voltak folytonos küzdelmei és önmagát elgáncsoló gátlásai. — Hiszen csak gondoljuk el, mennyi kérkedő naivság volt benne még menyasszony korában is, amikor vőlegényével úgy állt a fényképész elé, hogy versei kötegét tartotta kezében!

Naivság? Vagy dac talán. Hiszen azt mondták róla a családban, hogy "nem áll a fakanál a kezében", Mikor pedig egy családi összejövetele, először kellett volna felolvasnia verseit, s izgalomban eltört egy csészét, egész este az ő ügyetlenségéről s a veszendőbe ment csészéről beszéltek, — a versre pedig nem volt kíváncsi senki. Nem olvashatta fel.

—Persze, — mondták — az íróné nem törődik a drága szervízhez való csészével!

Milyen más volt az, mikor Lesznai Anna olvasta fel először verseit családjakörében! Elhalmozták virággal és bonbonnal s ő volt a nap hőse. — Pedig egy korban éltek. — Mennyi öntudatot és ösztönzést adott ez és milyen megszégyenítő visszautasítást a másik!

Az íróné! Ez volt Kaffka Margit pátriájában. És ez talán az álnevet is megmagyarázza.

A vidéki lapok után Budapesten a Magyar Génuszban és A Hét-ben jelentek meg először írásai.

Lírája különös, nyugtalan, minden szókimondása mellett is zárkózott jellegű. Asszonyos tulajdonságait, érzékenységet, puha szelídséget és becéző jóságát, — mely a kisfiához írt gyönyörű sorokban annyi szépséggel világít — hideg, önmagát figyelő és kegyetlen aszkézissel fékentartó tudatosság mögé rejtette. "Összeszorított száju versek" — írta róla Fenyő Miksa.[1] — Úgy el tudta falazni magát, hogy néha szinte azt hittük, csak látó szeme van. Verseiben minduntalan felhangzik: "Tik-kadt kíváncsiság két szemem árkolta". "Szép tükröző látás". — "Dologra: látni!"

Érezte, hogy fékezhetetlen, ezért mindig fékezni akarta magát.

Az első kötetek kitűnő ritmusérzékű versei, a Tallózó évek, Utolszor a lyrán, Az élet útján c. kötetekben lassan szabad versekké szélesültek és milyen jellegzetesekké! Hosszú egymásba fűzött szavakká és sorokká, mint a megáradt folyó, amely magával sodor minden ráerőszakolt hidat és gátat. -A francia lírának ez a furcsa hajtása benne kristályosodott ki először ilyen határozottan.

Azokban az években Babits már "tűzte versei aranyhímét" (ahogyan Kaffka írta róla) és "Ady zúgatta szavát", megkérdezvén:

"Növéreim, verselő asszonyok,
Hogyan látjátok ti a Szépet?
Szebben kacag, hangosabban zokog
Tibennetek az élet?

Bizonyosan szebb az örömetök
S harc nélkül jobban mertek sírni,
Oh áldott az az asszonyok között,
Aki verset tud írni."

A versek visszafojtott lírája fűti regényeit is. A regényben a szavak perspektívája korlátlanul felszabadulhatott és megnőhetett. Novelláiban is mindig érezzük a határtörő feszültséget. A regényben — kissé asszonyos bőbeszédűséggel — sokszor mágond nélkül, pongyolán és magyartalanul, — de sokkal kifejezőbben adhatta magát.

Tudott és volt bátorsága: látni.

Milyen nagy dolog volt ez: mindig a gondolkozó ember bátorságával írni és nézni önmagát és az életet! Hiszen "a bátorság legritkább fajtája a gondolkozás", ahogy azt már Anatole France [2] is megmondta. És Kaffka Margit mindig önmagát és az életet írta és amit elmondott asszonyi szenvedésekről és vívódásokról, azt előtte — a magyar irodalomban — ennyi női lírával és ilyen férfias erővel egyetlen nőíró sem mondta el soha.

Azt hiszem, nő nem is nézheti másként, mint szubjektíven, azzal az érzéssel, ahogyan az előtte-járót és az utat keresőt nézheti az ember.

"Az emancipált intellektualis életet élő magyar nő első formációja volt", — írja róla Dóczy Jenő. [3]

"Csodálatos — írta Szini Gyula [4] első kötetének megjelenésekor, — csodálatos, hogy eddig épp a nőköltőkben nem láttam meg a nőt, mert olyannak adták, amilyennek a férfiak kívánják. Ezt a kötetet pedig a női psziché szempontjából is érdekes elolvasni."

"Írása néha úgy hat, mint valakinek hirtelen öntudatra eszmélése: a lelkileg szunnyadó asszonygenerációk hosszú sora ébred fel benne és néz körül a világban először hályogtalan szemmel" — mondja róla Schöpflin Aladár. [5]

Móricz Zsigmond [6] pedig — még a Színek és évek könyvben való megjelenése előtt írt cikkében így lelkendezik: "Így férfi nem írt még soha: ez az igazi asszonylélek specialis hangja." — "A férfi mindig valami gyengéd kegyetlenséggel nézi az asszonyt, ha dolgozik. És Kaffka Margit regénye után látom csak, hogy az írás: az életnek írásban való kiélése éppen úgy lehet asszonyi lehetőség, mint férfiúi."

Micsoda nagy út volt ez a XVIII. század elejétől idáig! Újfalvy Krisztinától — aki még az utcára sem mert kimenni, nehogy írói voltáért inzultus érje — Kaffka Margitig.

Pedig még vele is megtörtént, hogy mikor első versei megjelentek, édesanyja, összeszedve a legjobbakat, elküldte Kaffka Margit apai nagyanyja testvérének, Lauka Gusztávnak [7], mondani róla véleményét. Lauka ezt írta vissza: "Nem rosszak a lányod versei, húgom, sőt szépek és egészen jók. Dehát minek írni egy nőnek? Az olyan jó gazdasszonynak, mint te vagy, kár volna, ha a lánya nem a főzőkanál mellett maradna meg. Még az is kár, hogy tanítónő lesz!"

Így a Petőfi barátja.

Minden könyve, kis és nagy regénye az asszony külső és belső küzdelmét bognozza. Segyüttal megvilágítja Kaffka Margit életét is, mely minden munkájának egyetlen tárgya volt. De amikor önmagát írta, akkor az egész asszonyi nem jogaiért harcolt.

Benne nem lehet az író külön választani emberi életétől, mert számára az írás eszköz volt a sajátmaga tapogatózó, nagyot akaró, élénk és merész, nyugtalan lényének megértéséhez. És a saját nyugtalan életét csak úgy tudta önmaga előtt is elfogadhatóvá tenni, ha írói eszközökkel kimagyarázta. Ha elavult néhány írása, azért van, mert mint aprólékos naplót terítette élénk s szavai annyira az aznaphoz kapcsolódók, hogy valahogy együtt is múlnak azokkal.

Sohasem írt mást, mint önmagát s ezért legobjektívebb írása is tele van különös lírai feszültséggel. De ez a líra nem a megértő szeretettől átfűtött, hanem a józan megértő értelemről lehűtött líra. S bár a világnak csak érzelmi része érdekelte, ezt önmaga előtt is titkolni igyekezett.

Németh László [8] írta róla: "Szegény Kaffka, hogy iparkodott túlfejlődni."

A prózájának is van ritmusa. Ahogy a gondolatot az első betűtől az utolsóig mondatba zárja a pont, vagy a felkiáltójel. És ez a ritmus olyan sajátosság Kaffkánál, hogy a néma betűsorban is azonnal ráismerünk a hangra. Nem tömör és szabatos, klasszikus nyelv ez, hanem áradva törő és le nem higgadt. Néhol két, három mondat szakad egybe izgatott áramlással. Mintha nem volna ideje lélegzetet venni. Érez-zük belül a rohanó lihegését. Azt a belső, fullasztó kényszert, ami mindent el akar mondatni vele s azt a védekező és önmagát visszatartó igyekezetet, amely rendet akar teremteni és a nyugalmat erőszakolja. Azt a nyugalmat, amely csak élete végén tud benne boldog, termékeny békévé válni, egyébként mindig csak elképzelés, legtöbbször hideg passzivitás marad.

Pedig hogy ostromolja az életet! Mennyire akar mindent tudni róla, hogy óhajtja a végső bizonyosságot! "Én szegény" c. verse mondja el legjobban:

"Két szemem erővel feszítettem nagyra, kerekre. Nézzen!
És ösztökéltem a lelkem, hogy serkenjen, kaput nyisson!
Buzgón azalatt az ujjaimon számoltam titkon,
Hányféle a szín, illat, íz — és hányval vagyok már készen?

Oh, — most a dolgokat mind kimozdítom. Mögöttük valami van tán.
De nem lelem."

És keseregve jajdul fel:

..."Hol az én életem? Mi az élet nekem? Mit ér?"

Hányszor kérdezte ezt el zilált napjai során! Magánosságának mennyi belső küzdelme volt és mennyi nehéz harca az élettel!

De akárhogy fordult, állotta mindig emberül. Bár alapjában nem volt bátor ember, de merész, egyenes és emberséges volt. "Női gentleman"— mondták róla barátai. Olyan ritka tulajdonságok, amelyekért külön fejet kell előtte hajtunk. Ady Endre, aki később baráti köréhez tartozott, jó néhány versét dedikálta neki, írván hozzá hosszú "Adys" ajánlásokat a "nagyon nagy íróasszony-nak". "Vágyni hogy szeretnék" verse elé például ezt: "Kaffka Margitnak küldöm a nagy írónak, félelmetes barátnak, de derék embernek." És Kaffka Margit, az író, aki mindvégig megtartotta polgáriasszínait, egyforma örömmel látta magát Ady soraiban nagy írónak és derék embernek. Hiszen verseiben is boldogan ismétli:

"És emberek a javából mondják bízni lehet baráti kezemben!"

Ez a kéz nem kékeres, hosszú ujjú, karcsú kéz volt, hanem kerek, párnás női kéz, olyan, mint a reneszánsz asszonyaié. — Egyébként nem volt szép nő. Egyetlen rávonatkozó írásban olvastam csak az ellenkezőjét. Nem tökéletes, befejezett, amihez nincs hozzátenni való. Hanem olyan, amiben minden lehetőség meg van ahhoz, hogy szépet teremthessen belőle a férfi fantáziája. És ez férfiszempontból néha a körülhatárolt szépségnél is fontosabb. Nyugtalan, lelkes szírkéskék szeme és állandóan idegesen remegő vékony szája volt legjellegzetesebb rajta. Cigányos, fekete haja mindig borzas volt egy kicsit. —

Nem tudott öltözködni. Láttam egyszer kislány koromban a Halászbástyán. Földet seprő hosszú fekete szoknya, jobbról, balról kicsúszó, rikító zöld se-lyemblúz volt rajta és rettenetes kalap. Édesanyám figyelmeztetett rá és én nagyon sajnáltam volna ott az aranyfényű őszben, — ha nem olvastam volna már akkor a verseit. Magas alakú nő volt. "Tanítónői lépésű"—, ahogy Szabó Dezső[9] írta róla. Tele nyugtalansággal, bizonytalansággal, félelemmel és háttartalan makacs energiával. Kitartóan, konokul és minden idegét megfeszítve tudott akarni.

Riedl[10] mondja valahol, hogy a "dilettáns helyes magyar fordítása: akar-nok s nem kontár, mert nem az jellemzi, hogy nem érti a mesterségét, ame-lyet folytat, hanem az, hogy olyasmit akar, amihez nincs tehetsége." Kaffka Margit paradox lénye — ezzel a konok akarattal és a benne élő állandó bizonytalansággal — a tökéletes dilettáns tipikus példája lehetett volna, — ha nem lett volna igazi tehetség és teremő művész.

Két nagy szemében valami örökké résen álló figyelem, éber vigyázás ener-giája lobogott. Mintha fogadalmat tett volna valamikor: megállok magam és meg-mutatom! Egyik regényében így vallja be ezt: "Mindig az élet és önmagunk szintjén állni, s a legtöbb lenni, ami csak lehet."

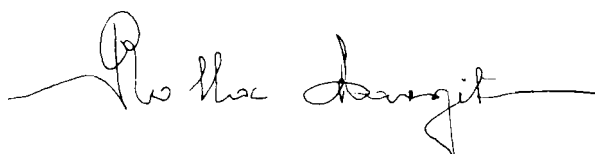
Milyen keserű, nehéz utat kellett bejárnia, míg a Színek és évek visszanező, elnező, megértő és megszépítő objektivitásához eljutott! Mennyi küzdelmes nyugta-lanság, kenyérgond és mennyi magános óra sötét hallgatása súlyosodik rá addig.

Bizony az ő életében is igaz az az orosz közmondás: "Egy életet leélni nem annyi, mint valami virágos mezőn átsétálni."

Fiatál éveiről nem sokat tud az irodalom. Érdekes pedig végigkísérni az itt következő levelekben életét és íróvá fejlődését. Már mutat arra, amivé lenni akar. Benne él már a minden maradi, feudális gáttól való szabadulás nosztalgiaja. De le-
húzza és akadályozza környezete és neveltetése sok zavaró körülménye. Ebből szabadul ki lassan.

A levelekben látjuk a fejlődés belső megmozdulásait s végig kísérhetjük azokon a kis dűlőutakon, amelyek az igazi útra elvezették.

1979.

A handwritten signature in black ink, which appears to read "Péter Hecsegi". The signature is fluid and cursive, with a long horizontal line extending to the right.

A FIATAL KAFFKA MARGIT

Nem regényt írok, nem esszét, nem irodalmi méltatást.
A szétfutó időből csak egy ember életének apró mozzanatait rakom össze, belátható egésszé.

Kora ősz volt. Napfényes, aranylevelű. A Farkasréti temetőben jártam, s egy sírt kerestem. Mikor sorról sorra, majd sírról sírra haladva, — szétfeszítve az összefonódott sok ágasbogas burjánt, faágat — végre rátaláltam, döbbenve néztem az egyszerű, kopott pléhlemezt.

"Kafka Margit 1880 és fia Fröchlich László 1906.

Meghaltak 1918. december 1 és 2-án."

1928-at írtunk akkor.

Tíz éve... volt halott.

A sírt virágtalan borostyán kusza és poros indái futották be szeszélyes visszاسágban. A szél-rásodorta magból két fiatal juharfa nőtt rajta. Méternél magasabbak voltak. A hant felett, az ágak és a fejfa között sűrű pókháló feszült.

Néztem a gondozatlan sírt, a megkopott bádoglemezen az elmosódott nevet és halkán ismételtam a sorokat, melyeket Arany János haldokló unokája is elsőhajtott:

"Mourir ce n'est rien,
Etre oublié, c'est tout!"

Meghalni semmi,
Elfelejtetni ...

Magyar író sírja.

Hát érdemes volt? — kérdeztem. — A sok láz, a sok nyugtalanság, a sok küzdelem, — a boldogság?

És a "Színek és évek" utolsó sorait hallottam:

"Szép nagy csendesség van, tisztán hallik a harangszó és én ölembé ejtett kézzel tudok egyhelyben" — fekiidni — "soká, egyedül és eltűnődni ----- a messzi, messzi élet dolgain."

Szép nagy csendesség van.

Hogy írta Emőd Tamás:[11] Tíz év c. versében?

"Útszéli szurduk, furcsa púp
a föld hátán. Kis csonka kúp.

Az égen hűvös napkorong
a légben zöld legyecske dong,
a fán keresztespók kaszál ...

Vékonyka léc a hant felett,
gyümölcsfa volt és fejfa lett.
Gyümölcs a fejfán nem maradt,
gyümölcs van lent a hant alatt.
A hant alatt pár csont apad
s a csontra tompa csend tapad,
csonttá fagyott csend, tompa csend,
csontkamra, melyben csend mereng,
csontkert, ahol csendrózsa leng
s a csend örök csengője cseng."

Mióta Kaffka Margit életének szétfutó szárait keresem, sokszor jutottam közelébe, de ez volt vele legszomorúbb találkozásom.

Pedig akkor még nem is tudtam, hogy ezt a pléhlemezt is, fejfával együtt, egy áldozatkész nőismerőse Héczey Erzsébet[12] állíttatta a már kidőlt és elkorhadt régi helyett. A temető rendezésekor pár év múlva levágták a sírról a fákat, s mai szobor felállításával rendezettebb lett a sír, de akkor ... se rokona, se ismerőse nem volt ő senkinek.

*

George Sand[13] a XIX. század híres francia nőírója mondja valahol: "Néhány órával ezelőtt megérintettem egy zsálya levelét s most arcomhoz emelt kezemen beszívom a zsályaillatot. A virág maga mérföldekre van tőlem. Nem szakítottam le, nem hoztam el magammal, csak friss illata jött velem. Hogy lehet, hogy ezt elengedte? Micsoda drága valami az illat? Anélkül, hogy a növény, amelyből kiárad, veszítene vele, odatapad egy kézhez, követi, elborítja és sokáig eszébe jut-tatja egy távoli virág szépségét. Illat? Lélek?

A lélek illata, az emlék ..."

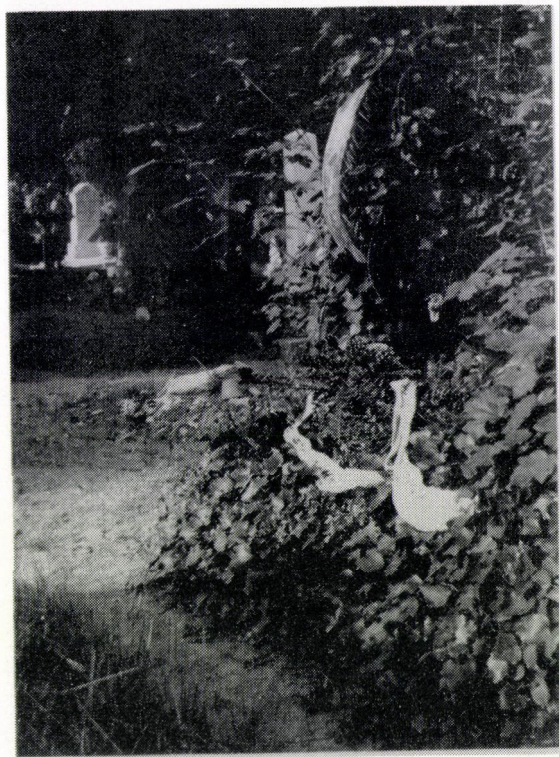
1880.június 10-én indult útnak e földön Kaffka Margit és ennyi év után, mi az, ami megmaradt belőle?

Néhány könyvben a lélek illata: emlék.

Szatmár megyéből jött, régi megyei birtokok szőke búzaföldjéről. "Szemügyre vett minden útszéli virágot" (így írta egyik versében) és... megérintette kezével a zsálya levelét. A zsályavirág később messzire elmaradt mögötte. Ő pedig rövid élete alatt — 38 évet élhetett csupán —, megírt 19 könyvet, sok egybe nem gyűjtött novellát, verset és cikket, részt vett egy antológia szerkesztésében és négy tankönyv összeállításában. Azóta Álom című novellás kötetével és összegyűjtött — (de nem összes!) verseinek és novelláinak kiadásával nőtt könyveinek száma. Sőt az 1952. évben kiadott "Magyar irodalmi Olvasókönyv", melyet a gimnáziumok és leánygimnáziumok V. osztálya és a líceum valamint leánylíceum I. osztálya számára szerkesztettek (dr. Vajda György Mihály és dr. Varga Imre) — a Színek és évek c. regényéből közölt egy kiragadott részletet az ifjúság épülésére.

A kéz maga eltűnt az örök időben, de a könyvek itt maradtak. Hogy lehet, hogy ezt itt hagyta nekünk? Micsoda drága valami lehet az, ami, ha kinyitjuk e könyvek lapjait, ma is felénk árad belőlük, megállít és elénk tükrözi a szépet. Illat? Emlék?

Ez a szétáradó illat: a lélek.

Kaffka Margit sírja a Farkasréti temetőben
(Rolla Margit felvétele)

Kaffka Margit anyja fiatalkori arcképe

NAGYKÁROLY

Kora ős van. Napfényes. Aranylevelű.

Bokáig érő porban igyekszem előre. Apró kis házak, kerek fejű akácok ma-radnak el mellettem, csirkék szaladnak át előtttem az úton, szürke fakerítések mögött kutyák ugatnak utánam, egy szekér nyomán sárga porfelhőbe borul az utca s cseppnyi kis kertekből, — áttörve poron, kerítéseken — utánam száll a verbéna, petúnia, kisasszonypapucs, bazsalikom, meg a zsálya illata....

Mintha egy nagy alföldi faluban járnék. Pedig a megye székhelyén, Nagykárolyban, Kaffka Margit szülővárosában rovom az utcát. Gyermekkoromban jártam itt, hiszen a nagybátyám itt volt szolgabíró, de azóta annyi minden megváltozott. — Tudom, hogy a város megyei székhely volt az 1880-as években. Közjegyző, szolgabíró, kath. kegyesrendi gimnázium, — ahol Ady Endre is tanult, — leánynevelő intézet, kórházak, kónyomda, ipartársulatok, érmelléki borászati rt., takarékpénztár, népbank, 12 ezren felüli lakos, no és a Károlyi grófok kastélya és híres ménese a város nevezetességei.

Ebben a városban lakott Jászi Ferenc orvos, akinek fia Jászi Oszkár Ady Endrének Nagykárolyban diáktársa volt, valamint a postamester fia: Madzsar József.

De az utcanevek folyton változnak. A megyeház mögötti utca, amit valamikor Hétsastoll, Zöldfa, majd Kossuth Lajos utcának neveztek, őrzi annak a háznak helyét, amelyben Kaffka Margit született.

Ezen a házon, ami a helyén épült, ma román nyelvű felirat hirdeti: "Ebben a házban született Kaffka Margit írónő. 1880–1918."

Már elhagytam a régi vasráccsal kerített kőkeresztet, befordultam a Kölcsey utcába, s onnan egy kis keresztútra, amelyet régen Könyök utcának hívtak. Ott a kis keskeny utca könyökhajlásában, az orosz és román templom közös cinterme mellett állt a ház, ahol a gyermek Kaffka Margit később lakott, s "ahol egy csöpp udvari szoba merész és forró, idegen, képtelen és gyönyörű látomásokkal" borult föléje. A ház Vadnay Etelka "vénkisasszony" tulajdona volt, már régen új ház épült helyette.

Tovább megyek. Végig a Károlyi-kastély kertje mellett, s a piactéren átvágva, a temetőbe tartok. A városban svábok is laknak, a "mesterrész" a magyar negyed. A város két temetője közül itt van a nagy temető.

Kaffka Margit apjának sírját keresem.

"Kint alszik egy aranybetűs köemlék alján, a temető rácsos kapuja mellett", — emlíkezem Kaffka Margit soraira. Aztán megállok egy szürke gránit síremlék előtt.

A föld színével egysíkú hant csupa gyom. Csak a gránit tömb áll még, megkopott, alig olvasható betűivel. "Kaffka Gyula, Szatmár vármegye tisztí főügyésze. Született 1851.jún.5. Meghalt: 1886.jún.23. Béke hamvaira. Emlékl bánatos szülei."

Csak a néven csillan meg itt-ott az arany. Itt áll a temető rácsos kapuja mellett, ahol a régi megyei urak díszes, ápolt sírjai sorakoznak és szinte látom, ahogy szígyenkezve süpped a sírhant egyre lejjebb.

Néhány sorral hátrább, balra egy kettős sírhant, kőpárkánnyal és egy primitív kicsike vascsőkeresztrel. A gyommal felvert síron, a földön, kis ovális névtábla ezt mondja: "Itt nyugszanak Almássy Ignác Szatmár vm. tisztii főügyésze mh. 1908-ban és neje szül. urai Uray Margit megh. 1934-ben. Nyugodjanak b."

Kaffka Margit anyja sírja. Máramarosban halt meg, egyik leányánál, saját kérelmére hozták Nagykárolyba, második férje mellé.

*

Az első sírkővel kezdődik tulajdonképpen Kaffka Margit életrajza.

De van-e neki külön életrajza? Hiszen életének minden történetét kiírta magából, versben, novellákban, regényben és levelekben. Mit adhatunk mi hozzá ehhez? Csak az adatok pontosságát és hitelességét.

Belőle a pontosság, leveleiből a dátum, emlékezéseiből a hitelesség hiányzik. A mindig-az-élet-fölé-kerekedni-akaró makacs energia kényszerűsége alatt megváltoznak és olykor átalakulnak a dolgok, mert csak így: megszépítve, lehet vállalni őket és túlnőni rajtuk.

Morvamezőtől Uráig bizony nagy az út! Két egészen ellentétes tulajdonsággal rendelkező családból került ki.

A Kaffkák komolyak, érzelmeseek, jó modorúak, szelídek és udvariasak. Az Urayak hevesek, makacsok, korlátokat nem tűrők, gőgösek és nagyigényűek.

Rövid életrajzában Kaffka Margit apai családjáról egy legendát mond el, mely szerint "egy Gawga Zdenko nevű cseh ember 300 esztendővel ezelőtt jött be elsőnek a Morvamező felől és — bármint is nehezteljenek, akiket ma kivülem érdekel —, nem volt rablólovag, hanem békés és hasznos mesterséget űző, királyudvari cseléd. Sok jel és adat vall rá, hogy később nemességet kaptak itten; Bihar megyében meghirdették a szépapámék, mikor oda átvándoroltak, — de az ismeretlen ősök álmatag csengésű, északi és jobbágyi vére az újabb időkig megtartotta a családot városi házban élő, kézművesi, iskolamesteri, biztonságos és tiszta sorban, kicsinyesen szigorú erkölcsökben; nagyapám volt köztük az első diplomás ember, bíró."

*

A Kaffka-család hiteles történetét csak 1766-tól kezdődően lehet megállapítani. Űkajja[14] Kaffka András Tarcalon élt és az ottani tűzvész minden okiratot és anyakönyvet elpusztított.

A régi sárospataki kollégium könyvtárának irattárában ráakadtam egy 1771-ből való latin nyelvű mesterlevélre, amely "Andreas Kaffka" [15] nevére szól. A mesterlevelet egy egri céhtől kapta és mint sárospataki lakos juttatta az irattárba. Három beadványa is van ott ennek a Kaffka Andrásnak, mind a három "maister" alájegyzéssel, a név azonban előbb egy, majd két f-fel írott. A Kaffka-krónika szerint a nemesség bejegyzése után írták a nevet két f-fel. Ugyancsak Sárospatakról származott el Kaffka Ferenc is, kinek dédapja, a születési bizonyítvány szerint: "Morvaországban, Brünn mellett, Oslavenben cukorgyári felügyelő volt." — Ime a morvamezei út egy másik Kaffkánál is.

A Tarcalon élt Kaffka Andrásnak 12 gyermeke közül egyik Kaffka Antal, Szatmár vm. táblabírája volt s egyben Kaffka Margit dédapja is.

Tehát nem a nagyapja volt az első diplomás ember, ahogy ő írja.

Mivel pedig a 48 előtti Magyarországon táblabíró csak nemes ember lehetett, a Kaffkákéknak már akkor nemeknek kellett lenniök. — (Kaffka Margit rokona, Kaffka László államtitkár a "tarcafalvi" előnevet használta.) — Ennek a Kaffka Antal táblabírónak, aki később ugyancsak Nagykárolyban lakott, volt a fia Kaffka Ignác táblabíró, aki Szatmáron, majd Miskolcon élt. Ez volt a Kaffka Margit apai nagyapja.

Kaffka Ignác Lauka Jankát (a keresztlevél szerint Johannát), Lauka Gusztáv testvérét vette feleségül, Erdődről, ahol annak apja "urasági mérnök" volt. Erről a Jankáról Hatvany Lajos [16] a "Feleségek felesége" c. könyvében így emlékezik meg, éppen Kaffka Margittal való beszélgetése alapján:

Erdődön 1847-ben "Petőfi (akit egy heti várákozásra ítélte az öreg Szendrey) "Laukákéknál lakott a Borsó utcai kis ház szobájában, ahol a fiúk a csupasz, agyagos földre terített gyékényen háltak. A legfiatalabb Lauka kisasszony, a szép Janka — később Kaffka Margit nagynéje — sokszor mondta a fülelő unokának, aki Petőfiről akart hallani, hogy ő takarított a fiúkra, s hogy bizony a finom várúrnő szórakozott vőlegénye inkább a fehérneműjébe törölközött, mint a gondosan előkészített törölközőbe." — "Talán nem is szórakozottságból, hanem inkább régi, katonakorabeli vagy komédiás időkől való, keserves megszokásból."

Lauka Gusztáv pedig feljegyezi, hogy vendége komor volt, alig beszélt. "Mikor én lenyugodtam, akkor ő felkelt. Hogy a szobában soká verselhetett vagy gondolkodott, a gyertya mutatta."

*

Kaffka Ignác és Lauka Janka házasságából hat gyermek született.

Legidősebb fia volt:

Kaffka Ede, okl. gazdász, a Bp. Állatkert tisztviselője, majd az Első Magyar Biztosító szakértője, úgyszintén Budapesten egy belvárosi műkereskedésben szakértő. Lakása valóságos múzeum volt.

Kaffka Gyula, ügyvéd, majd vm. főügyész, Kaffka Margit apja.

Kaffka Béla okl. gazdász, a Hajdúmegyei Dohánybevéltő főnöke.

Kaffka Jenő árvaszéki ülnök Miskolcon, agglegény, aki 1944-ben öngyilkos lett.

Kaffka Ilona, meghalt 1924-ben, Miskolcon.

Kaffka Marica - Kozma Gyuláné törvényszéki bíró felesége Miskolcon.

Ma már egy sincs életben közülük.

*

Kaffka Gyula Nagykárolyban született, 1851. jún. 5-én. 1878-ban megnősült és elvette az akkor 18 éves Uray Margitot. Az esküvő tanúi Szuhányi Ödön és Szeőke Kálmán ismert megyei urak voltak.

Ebből a házasságból két gyermek született: Kaffka Margit és Kaffka Ibolya. — Kaffka Margit keresztszülei Kovács József ügyvéd és felesége Schmidt Mária voltak.

"Az Urayak a Nagy Iván és egyéb csalhatatlan kútforrások tanúsága szerint a megye legősibb nemzetségei, az Árpád vezérrel bejöttek közül valók, s igaznak kell lennie, mert a "Wra"-nak írott, ősi, zsombékos, lápos otthonban sokszázévekig annyira hitték, hogy — (heves lobbanó, konok és nemes hóbortú kisúrhad) — leütötték, aki tagadni merészelt." — írta Kaffka Margit önéletrajzában.

Ez az Uray Margit Uray József és Nemestóthy Szabó Emma leánya volt. Apja — (Kaffka Margit anyai nagyapja) — fiatalon meghalt s nagyanyja másodszor is férjhez ment. Csanády Miklósné lett. Híres szép asszony volt, bolondultak érte. Kedves, aranyos modorú, kitűnő háziasszony. Képtelen volt egyedül élni. Sokat emlegetett asszony volt a megyében. Ennek a leánya volt a Kaffka Margit anyja: Uray Margit. Magas, kék szemű, szintén szép asszony, fekete hajú, társaságot szerető, élénk, férjhiódító, a kor szavával élve "jukker" asszony volt. Ezt az életlázat anyjától — (Kaffka Margit nagyanyjától) örökölte, no meg azt, hogy jó gazdaasszony volt. Sok bohémság lakott benne. Ha szórakozásról, bálról, mulatságról volt szó, azonnal kész volt rá és semmi áldozatot nem sajnált érte. (Meg is szolták érte pátriájában.)

Ennek a két család különbözőségének kettősségéből került ki az életbe Kaffka Margit, — s ezért is kellett erről ilyen részletességgel beszélni. Hiszen ő maga is megírta: — "Bensőmnem folytonos és küzködő kettőssége, ez igen kétféle örökség tusája — mit nagyon analizáló tudatos voltommal minden lépésemben nyomról-nyomra kísérek. Hiszen azt is mondhatnám: ez a csata karakterem, megváltozásaim, történeiseim története." — Ezt írja meg "Morvamezőtől Uráig" c. versében is. Ez a "tusa" egész életén végigkísérte, sorsának alakítója volt. S bár folyton ezzel a kettősséggel birkózott, a maga mögött hagyott világot ostorozta és minden igyekezetével ettől akart elszakadni, mégis éppen ez volt a legfőbb erőssége.

Emerson [17] mondja egyik esszéjében: "Senkisémet teheti függetlenné magát korától és környezetétől, senkisémet alkothat olyan művet, amelyben ne volna része kora nevelésének, vallásának, erkölcsének, művészetének."

Kaffka Margitot a szatmármegyei dzsentrális világ, — ahol minden nemesi család rokonságban van egymással — (tudom, mert édesanyám is közülük való) — a föld, amelyből ki akart szakadni, nem engedte el. A pusztuló megyei világ, melyet olyan igaz megvetéssel és keserűséggel nézett, haldokló kispolgári életével és a "kisúrhaddal" (ahogy egyik versében írta), mégis eleven létté vált benne. Éppen ez a mély gyökér az, amely minden életmegnyilvánulásában megmutatkozik, s ezért az a munkája, amely ennek minden keserű élet és fonákosságát feltárja, s a vele való összetartozását legjobban igazolja, a Színek és évek c. regénye az a könyv, mely nevét minden időkre fenn fogja tartani.

Kicsi gyermekéveit a jómód, kényelem s a család melegsége fogta körül. Apja jól kereső ügyvéd, majd megyei főügyész volt, családját magas szinten tartotta, semmiben hiányt nem éreztek.

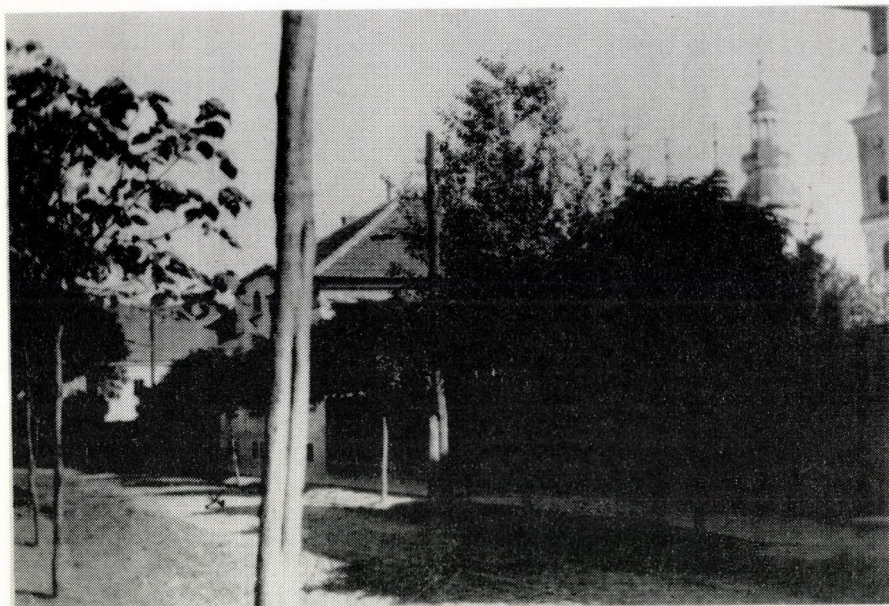
Hat évének betöltése után, apja, aki beteg volt, hirtelen, keserű önlelkeséssel ment el, idő előtt. Vagyon nem maradt utána, csak a család és a város tudatában az öngyilkosság végzetes és keserű emléke. Az akkor ott élő emberek mind tudták ezt, s a Kaffka család ma élő tagjai is ezt igazolták.

S ezt igazolja a gránit síremlék is. "Állíttatták bánatos szülei." — Csak a szülei.

"Én egészen jól emlékszem még mindenre — írja Kaffka Margit — hisz hat éves voltam, amikor meghalt. Ha behunom a szemem akkor egészen jól látom a mi nagy kertünket, ahol egy hűvös lóca volt a bodzafák alatt és a palánknál egy napos lóca. Cecilre is emlékszem, aki német lány volt nálunk. Milyen erős nagy napsütés volt mindig a mi kertünkben, — az egész

Kaffka Margit nagyapja
Kaffka Ignác ny. táblabíró

Nagykárolyban a Könyök utca, ahol Kaffkáék laktak
(Rolla Margit felvétele)

levegő tele volt nappal. A Sport kutyára is emlékszem, aki kacsázni járt apussal a lápra." -"- egészen jól emlékszem apusra. Mikor egyszer rossz voltam, ő szegény feltérdeltetett a díványra, hogy ne legyen kemény. De nagyon kicsi idő múlva visszajött hozzám és azt mondta, hogy csókoljak kezét és szálljak le, mert már elég.— Arra is emlékszem, mikor egy vásárnap templomba vitt apus és keresztmamához". -"- de én untam magam és nyafogtam. Apus mindig kérdezte nincs-e bajom és a fejem nem fáj-e, mert bágyadt a szemem."

"Emlékszem arra is, mikor beteg volt és Zsuzsi szakácsné jeget tört apróra a pincegátdorban." — "Egyszer pedig behívtak minket a szobába, ahol apus feküdt és minden függöny le volt sötétítve. De ő már nem szólt nekünk semmit akkor, hanem a Sport kutyáját simogatta, aki oda tette neki a paplanra a fejét. Minket csak nézett és nem mertünk hozzámenni — aztán intett a kezével és kivitt Cecil." — "Sport egész éjszaka vonított, mikor apus meghalt, mi pedig a nagymamánál voltunk. — Ott mondták délből a kosztos diákok, hogy meghalt az apám — és hozták a fekete ruhát Zsuzsiék. A szalonunkból akkor mindenki volt hurcolva és a tornácon csupa vendégek ültek és sírtak. Engem felvett az ölébe egy bácsi és megcsókolt."

*

A gyermek Kaffka Margitban ennek az időnek története még nem volt ilyen tudatos, de későbbi évei, ifjúsága "Melyben minden nagyon nehéz volt és küzdelmes" — egyre keserűbbé érezték benne. Sokára, csak a "Színek és évek" munkája során lett elnézőbb vele a regény kedvéért. Emlékezzünk csak a "Levelek a zárdából" c. kisregényére. Ott egy gyermek hangján mennyire őszintébben szól ezekről az időkről. "Gyermekekkoromra nem szívesen gondolok" — írja még önéletrajzában is.

Apja halála után felbomlott a család. A Kaffka-nagyszülők nem merték unokáik nevelését az anyára bízni. Sohasem nézték jó szemmel azt a fényűző könnyelműséget, pazarlást és bohémséget, ami a menyükkel került a családba. Kaffka Margit testvérét, Ibolyát, aki 1883. szept. 5-én született Nagykárolyban, a temetés után rögtön elvitték magukkal Miskolcra. Ők nevelték fel, ők adták férjhez, 1935. márc. 31-én halt meg, mint Kühne Antal pénztári igazgató felesége, Putnokon. Csak gyermekei kerültek később vissza Miskolcra.

Miután vagyonuk nem maradt, Kaffka Margit anyja felment Pestre, rokonaihoz, azzal a tervvel, hogy a postát kitanulja. Ez volt akkor nő számára az a kereseti lehetőség, amihez aránylag rövid képesítési idő alatt hozzá lehetett jutni. De aztán mást határozott. Szobákat adott ki és kosztosokat tartott.

Az otthon maradt nagyobbik gyermeket még a gyászévben, 1886. dec. 2-án beírtatták első elemibe, a szatmári irgalmasok zárdájába bentlakó növendéknek.

Iszonyú változás volt ez, az alig hat éves Kaffka Margit életében. A szülői ház fényűző melegsége után nem lehetett vonzó számára a nagy "sárga ház", ahogy ő nevezte, — az impozáns anyazárda, széles, rideg folyosóival s a sok, sok idegen arccal. Sem a "kedves nővérek" anyát nem pótló, idegen kedvessége, sem a bent-

lakók mumusa Radegundis nővér, akit félelemmel vegyes respektussal emlegetett egy évszázad zárdanővendéke. A zárda szigorú volt. Pedig mennyire nem bírta a fegyelmet, már gyermekkorában sem! Három évet töltött itt. "— három évet — írja egyik novellájában — fejlődés nélkül, elkényszeredve, látomásos, beteg gyerek fantáziával és gyöngye kicsi testtel. Ott sohasem láttam eleven, sárga napsütést, mezei virágot, vagy csak egy élő igazi kutyát sem. Azért lehettem én egészen más, mint a többi gyermek."

Betegeskedett is ezekben az években. Májusban már kimaradt az iskolából és a vizsgát sem tudta letenni. Volt egy gyermekkori szembaja, ami aztán később is jelentkezett. Első éves képezdész korában is sokat szenvedett vele, de még nagylánykorában is maradt utóhatása. Viszont ez később "érdekes" nézést kölcsönzött szemének, ami a fiúknak már akkor is tetszett. Sokszor elkeseredett szembaja miatt, szélsőséges hangulataiban félt a megvakulástól.

Anyját teljesen lekötötte második házassága, a gyermek magára maradt. "Amikor meghalt — (apja) — elküldtek engem, mikor pedig hazakerültem már volt új apám és két --- testvérem." "De igazán nem voltak az okai, ha szomorú, félszeg, ügyefogyott gyermek voltam, Hogy valamennyire fölösleges voltam, azt csak a buta kis ösztönöm sejtette egy kicsit, de otthon azért nem bántott senki."

Erről az otthon töltött időről szól "Soha ember" c. novellája, a gyermek dús és fogékony fantáziájának kitűnő rajza.

De életének ezt a korszakát — idegen keretbe foglalva — megírta "Levelek a zárdából" c. kisregényében és néhány novellában is. (Egy házasság, Diadal.)

*

Amit kihagyott belőle, hadd mondjam el én.

Anyja a gyászév letelte előtt férjhez ment, urának egy barátjához, aki addig is sokat járt a házukhoz, a haláleset után pedig náluk is lakott. Én még szemtanúkkal beszéltem, akik elmondták, hogy az ura betegsége alatt is elment vele a bálba, s nemsokára — idő előtt — megszületett második házassága első gyermeke: egy fiú.

Az új férj — a mostohaapa —, Almássy Ignác ügyvéd volt. Nagy bohém, aki nem szeretett dolgozni, még kevésbé kliensek után járni. Szépen hegedült és szerette a vidám társaságot. (Nem volt jó házasság, jobb lett volna a posta! — mondták a nagykárolyiak.) Rengeteg gond zúdul rájuk. Az anya kosztosokat tart, hogy kitűnő főzési tudományát kamatoztatva, valahogy meg tudjanak élni. Az ő érdeme, hogy házuk mégis mindig rendes, legalábbis az első időkben. Nagy energiával dolgozott és dirigálta olcsó cselédeit. Közben pedig telt az idő és két másik gyermek is született. Két leány. Iszonyú sok küzdelmébe került Uray Margitnak, míg ezt a három Almássy-gyermeke fel tudta nevelni és taníttatni tudta. A nagyobbik leány: Anna, egy máramarosi főjegyző felesége lett, a kisebbik: Sarolta, tanítónő volt. A fiú azonban elzúllott. Ivott, kártyázott, adósságokat csinált, váltót hamisított, aztán egy vonatszerencsétlenségnél — potyautasként utazott — meghalt. Sohasem beszéltek róla a családban.

Ezek voltak Kaffka Margit féltestvérei.

Ide került vissza Kaffka Margit a szatmári zárdából. A szülők azonban, — ahol azóta így megszaporodott a család — nem akarták taníttatni, mert nem volt miből.

Kesztyűs boltba és varrodába akarták adni tanoncnak. Csupa olyan munkára, amihez Kaffka Margit egész életében nem értett. Talán — a rossz anyagi körülmények mellett — azért is gondoltak erre a pénzkereső foglalkozásra, mert akkor még leányközépiskola csak egy volt Nagykárolyban. A "Szatmármegyei Nőegylet Női pariskolája", ahol azonban az elméleti osztályokat is el lehetett végezni. A Piarista főgimnáziumból néhány tanár vállalt órákat és a tanári diplomával is bíró lutheránus lelkész, Boross. Ezek tanították a növendékeket. Mivel Kaffka Margit számára ismét kiújult, s csak szemüveggel tudott dolgozni, végül is ebbe az iskolába iratták be. Itt végezte el az I. és II. "felsőt". Így került egy osztályba a II. évben anyai ágon harmadunokatestvérével, Nemestóthy Szabó Hedviggel. Már kisebb gyermekkorukban is el-elvitték őket a szülők egymáshoz, de a barátság itt az iskolában erősödött s évekig tartó levelezésben sokáig fennmaradt. Kaffka Margit nagynyja: Nemestóthy Szabó Emma másodunokatestvére volt a Nemestóthy Szabó Hedvig apjának, aki Nagykárolyban közjegyző volt.

*

Ehhez az időhöz fűződik Kaffka Margit első irodalmi tevékenysége.

II. felsőbe járt és a VI. gimnázisták akkor egy litografált ifjúsági lapot szerkesztettek "Ébredés" címmel. Ennek egy melléklete is volt: "Hölgyvilág". — "Min-ket — mondta el nekem Nemestóthy Szabó Hedvig — külön megkértek a fiúk, hogy írjunk a lapba. Én a szorgalmas dilettáns már rég beadtam "beszély"-emet, a jövőendő író az azonban lusta volt és csak halogatta az írást. Direkt könyörögnöm kellett neki, míg végre nekifogott és megcsinálta. "Pintyőke" álnév alatt. A fiúktól a szerkesztői üzenetekben áradozó elismerést kaptunk, otthon azonban — no és az igazgatótól megrovásban részesültünk, főképpen azért, mert a "fiúk lapjába" írtunk."

Ezt egy novellában: "Hölgyvilág", fel is dolgozta Kaffka Margit. Megjelent a Révnél című kötetben is.

"Nagyon sokat voltunk együtt abban az időben" — folytatta Hedvig. "Elválaszthatatlanok lettünk. Ha szabad időnk volt, kiszöktünk ketten a Posta-rétre, vagy a Somos-erdőbe, ennivalót és könyveket vittünk ki, ott olvastunk és beszélgettünk vég nélkül."

*

Nehéz élete volt otthon. Vigyázni kellett három mostohatestvérére. "Habár az édesapám idejében egyre nyakamon ült is a bonne, most azért szívesen futkostam a boltba rizskását hozni, óvóba kísértem a kicsinyeket és szegény mesterleányokkal, nagynéném viselt ruháiban jártam az iskolába." -- "Az utcán néha láttam a rokon néniket, amint egy-egy zsalu mögül könnyezve néztek rám és hallottam a sóhajást: "Mit szólna szegény apja, ha látná?"

Szeretett tanulni, de nem volt gondtalan az sem, mert folyton az a kérdés gyötrte, miből tudhatja majd tovább folytatni tanulmányait!

1893-ban megnyílt végre Nagykárolyban a Polgári Leányiskola. Még csak az I. és II. osztályban voltak rendes tanulók, a felsőbb osztályosok csak magánúton vizsgázhattak. Ide vették fel 1892-93-ban a III., majd 1893-94. évben a IV. osztályba.

Akkor már barátnője és rokona elkerült Nagykárolyból és a máramarosszigeti zárdában tanult tovább.

Az anyakönyvi lap ezt mondja az 1893-94 évről:

1893-94 iskolaév

Anyakönyvi sz.	A tanuló neve	Születési év és nap	Születési hely			
2.	Kaffka Margit	1880. jun. 10.	NagyKároly			
Atyja v. gyámja ennek lakhelye és foglalkozása	Vallása	Anyanyelve	Erkölcsei magavisele	Szorgalma		
Almásy Ignác ügyvéd NagyKároly	róm.kath.	magyar	-	-		
Hit és erk. tan	Magyar nyelv és irod.	Német ny. és irod.	Számítan Mértan	Termé- szet- rajz	Termé- szet- tan.	
1	1	2	1	-	-	-
Vegytan	Egészségtan	Földrajz	Történelem	Gazda- ságtan	Rajzolás	Női kézi- munka
1	1	1	1	-	2	3
Szépírá	Éneklés	Testgyakorlat	Francia	Zene	Írásbeli dolg. külső alakja	
3	3	3	-	-		1
Mulasztott órák száma			A kir.tanf. 1455/94. sz. engedélye			
Igazolt nem ig. össz.			folytán magán vizsgálatot tehet.			
-	-	-				

A magánvizsgának osztályzatai megállapítottak 1894. jun. 25. és 26-án tartott magánvizsgálaton.

Tattay Irén
igazgató.

"Nem a jeles tanulók közül való volt. Semmi jelét sem adta annak, hogy "író-nő" lesz valaha. Túlságosan eleven volt." Mondta róla nekem egyik volt tanárője Nagyilosvay Ilosvay Bella [18], aki az iskola történetét is megírta.

(Ez az Ilosvay Bella, akinek apja Kaffka Margit idejében főispán volt Nagykárolyban, itt Budapesten a Pedagógus Otthonba került s ott öngyilkos lett.)

Az iskola történetében lapozva ezt olvasom: (kézirat, Ilosvay Bella mutatta meg nekem, abból jegyeztem ki, Nagykárolyban.)

"A Polgári Leányiskola legelső nyilvános iskolai ünnepélyét országos viszonylatban is az tette különösen emlékezetessé, hogy a gyermek Kaffka Margit, aki később hazai irodalmunk egyik büszkesége lett, mint a polgári leányiskola tanulója, itt lépett fel először nyilvánosan, az intézet Jókai Mórról tartott ünnepélyén."

Ezt az ünnepélyt méltatta a Szatmármegyei Közlöny 1894. 2. száma, amely szerint: "Kaffka Margit szépen és hatásosan szavalt és a hálás szülők élénken megtapsolták."

A következő évfárá ünnepélyről így ír a Szatmármegyei Közlöny:

"Múlt szombaton, a régi kaszinó színköre gyermek és tanügybarát hallgatósággal telt meg. Már maga ez a tény megérdemli, hogy ami iránt annyian érdeklődnek, a leánynövendékek színjelőadásáról itt is megemlékezzünk, még pedig ne száraz kritika, de a szív hangján is. Mert kinek jutna ez eszébe, látva a sok boldog arcot a hallgatóság soraiiban, akik nem bíráltni jöttek, de gyönyörködni.

Két színi apróságot láttunk, egy vígjátékot és egy tündérmesét.

Az első: "A megboszorkányozott vendégszoba;" hét szereplővel. Csipkés Margitnak, mint Kata szobalánynak dala, és még játéka is igen jól hatott a hallgatóságra, zajosan megtapsolták. Tetszett a többi szereplő is. Schöberl Mariska, mint az "Aranyhíd-vendéglő" tulajdonosnője, Péter Elvira, mint francia író, úgy a többi szereplő is: Kékessy Etelka, Ziring Vilma, Steiner Ilona, Komoróczy Ilona. Szabatos betanulás, ügyes mozdulatok és szép szavalás mindig tapsot érdemel és ebben nem is volt hiány.

A másik darab: "Az elveszett hercegisasszony" inkább látványos darab volt, tizenkilenc szereplővel és ezenfelül még sok, sok, de nagyon sok kis tündérkével. Néhány percre szinte elfeledtük, hogy a földön vagyunk, de a sok kis csevegő ajak felrázott ábrándozásunkból és többé nem tündért és csillagokat láttunk, hanem igen ügyes kis szereplőket. A színes fényekkel megvilágított tündérmesét percekig tartó tapsra ragadta az egész közönséget. A magán szereplők közül Kaffka Margitnak és Kiss Emmának, aki a Peti fiút játszotta, úgy játéka, mint teljesen szabatos szavalása és előadása biztonsága jól megérdemelt dícséretet nyert. Igen jók voltak. Kívánjuk, hogy amilyen szép élvezetet nyújtottak a nagyközönségnek, ugyanolyan lelki gyönyörrel élvezzék ők is az anyagi hasznot, mert hiszen ez az intézet ifjúsági könyvtára javára fordítatik."

*

A gyermek és bakfis vakációkban sok időt töltött anyai nagynénjénél: Daláry Frigyes gyógyszerésznél, Erdődön. Daláryné-Uray Celesztta, anyjának testvére volt. Jó asszony és kellemes, vidám emberek voltak. Ott nem kellett korán kelnie, ágyban reggelizhetett, s a környék: a vár, a tó, Petőfi és Szendrey Júlia emlékeivel telítve, érdekes volt. — Erdőd egyébként Károlyi birtok volt.

Ritkábban egy másik rokoni családnál is vakációzott. Szuhányi Ödön földbirtokoséknál, Ivácskán, Szatmár mellett. Szuhányiné, nagyanyja testvére volt. Szuhányi Ödön volt apjának egyik esküvői tanúja. Nagy család, sok unokatestvérrel. Mozgalmas élet járta ott. Kivitték aratáskor a géphez, csépléshez, ami a városi gyerekeknek nagy élményt jelentett.

SZATMÁR

1894. "7. 11"-én levelet ír Nagykárolyból legjobb barátjának.

- I. "Tekintetes Nemestóthi Szabó Hedvig umónek özv. Keresztszeghy Antalné urhölgy leveleivel. Csíz fürdőhely, Márialak .

Kedves Hedvigem

A mult nap vett kedves leveled igazán nagyon megörvendeztetett, azt hittem hogy már eszedbe sem jutok ott a mulatság közben.

A multkor találkoztunk papáddal a színházban, ő mondta, hogy milyen kellemesen töltöd az időt Csizen, és hogy jövőre Passauba mégy.

Én Szatmárra megyek a képezdére, de kinn leszek kosztón a városban. Jó messze leszünk egymástól, de azért nem szünik meg levelezésünk ugy-e Duczi. Egész büszke leszek, ha majd Passau-ból kapok levelet.

Remélem a szünidőn át látlak még, különben hol öntenők ki azt a sok érdekes apróságot mit egy év alatt magunkba szedtünk

A mi engem illet, kevés változatosságot nyujt a szünidő — tudod hogy én nem igen járok sehova — de majd csak eltelik valahogy. Az idén Erdőd-re sem mehetek hosszabb időre mert készülnöm kell a felvételi vizsgára.

Apropos... a vizsgám — bár egy álló hétig nyaggattak bennünket szerencsésen sikerült. A bizonyítványom a tantárgyakból jeles, kivéve a német nyelvet, a miből "jó"-m van. Hanem a bizonyítványom még most sincs a kezemben, tudod a negyedik osztály még nem állami, és előbb mindet a ministerhez kellett küldeni , aztán az uj minister nem épen pontos.

No de nem untatlak tovább a firkáimmal, ezerszer csokol
szerető rokonod

Margit

NKároly 1894. "7/11"

Rendes levélpapír, 2 és fél oldal.

Az 1894-95. tanévben már Szatmáron, a Szent Vincéről nevezett Irgalmasnővérek zárdája tanítónőképzőjének növendéke.

Bejáró növendék volt. Kint a városban egy kedves öreg úrinőnél: Apagyi Kázmérnél lakott. Az első évben még tudott valahogy kosztpénzt fizetni az édesanyja, főképpen testvére: Uray Dezső segítségével, aki Szatmáron lakott és az Osztrák Magyar Bank szatmári fiókjának tisztviselője volt. Mikor Kaffka Margit másodéves prepa lett, Uray Dezső megnősült s elvette özv. Horváthné-Kölcsény Annát. Ekkor testvére leányát Kaffka Margitot magukhoz vették.

De mindig nehéz két ember között egy harmadiknak. Kaffka Margit nem tudott elég alkalmazkodó lenni. Baráti körükhöz sem volt elég simulékony. Az új asszonygyereket várt, ő is ideges volt. — Természetesen azért semmi hangos súrlódás nem volt köztük. Jól nevelt családokban, ha nehezen viselik is el egymást, nem mutatják ki. Lényegében mindvégig jóban volt nagynénjével, — később Pesten is, ahol nagyon is sorsirányítónak lettek. Bátyját őszintén szerette. Jó ember is volt. De azért jól jött, hogy a húsvéti szünidő után bemehetett bentlakónak a zárdába. (Akkorra várták Urayék a gyereket.) A zárdában privát órák adása fejében ingyenes el látása volt.

Harmadéves prepa korában már újra Urayéknál lakik. Negyedik évben már ingyenes bentlakó a zárdában, de úgy, hogy ennek fejében képesítő után egy évig ingyen tanít az irgalmasnővérek valamelyik zárdájában.

*

Közben barátnőjével nem szűnik meg a levelezés. A nyári szünidőben II. év előtti prepa korában:

II. "Nagy Károly, 1895. juli. 31." keltezéssel indul a levél.

"Ó nagysága Nemestóthy Szabó Hedvig urhölgynek, Csiz gyógyfürdő"-re.

"Kedves Hedvigem!

Bizonyára azt gondolod most, hogy a te Margitod leveléből semmire lesz, mert az most rest, vagy nem is gondol rád.

Őszintén szólva az utóbbi eset forog fenn, de ezen, te nem fogsz csodálkozni, ha megtudod, hogy most itt van Miskolcra Ibolya testvérem, a kivel előbb egy kicsit ki kellett magunkat szerelmeskedni, hogy aztán valami másra is gondoljunk.

A Miskolczi menetelből nem igen lesz valami, így hát csak esetleg a szünidő végén láthatjuk egymást, a mikor is elvárom látogatásodat.

Azóta nem történt itt semmi különös dolog, hát nem is referálhatok neked friss hírekkel — annál is inkább mert ha történne is, te hamarabb megtudnád mint én. Nagyon ritkán megyek ki az utcára és akkor is inkább szeretnék jégveremben hűsölni — mert Zichy Jenő grófnak aligha volt olyan melege az emir "kényelmes" különvonatán, mint nekünk a piacztéren, a mit úgy látszik meghagynak az őseredeti porosságában dacára minden asz-

Kaffka Margit intézeti képe, Szatmárról

Kaffka László államtitkár

falt reformnak. Most pedig neked 20 ° C. -t kívánva fagyponton alul, maradok szerető rokonod
N. Károly 1895 júli 31.

Margit".

Mint másodéves prepa 1895-96-ban, már iskolai díjakat nyer, harmadik képzős korában már önképzőköri jegyző, pedig ezt a méltóságot csak a negyedikesek szokták elérni.

Érdekes, hogy semmi abszolút női munka nem vonzotta. Az első évben: az ének és zene, rajz és szépírás, kézimunka mind elégséges, ami akkor még 4-est jelentett. Sőt elégséges a francia nyelv is. Írásbeli külső alakja hármás. Kitűnője csak vallásból és magyar nyelvtanból van mindössze.

A "Szatmári Kir. Kath. Tanítónőképző Intézet" anyakönyve és osztályzatának mind a négy Kaffka Margit képzős évről szóló másolatát megszereztem Szatmáron a zárdában.

Íme teljes egészében.

A "Szatmári Kir. kath. Tanítóképző Intézet" I. oszt. anyakönyve és osztályzata az 1894-95. iskolai évről:

I. év.

Sor- sz.	Tanuló neve:	Szül. év	Szül. h.	Vallás	Erkölc és maga- viselet.
18.	Kaffka Margit	1880. jun. 10.	Nagy- Károly	r. k.	példás

Tanulásban való előmenetel

Szorgalma	Hit és erk. t.	Nevelés és	Oktatási módszertan	Tanítási gyak.	Magyar nyelv- tan	Fogal- mazás
ernyedet- len	kitűnő	jeles	jeles	-	kitűnő	jeles

Német nyelvtan	Francia nyelvtan	Mennyiségtan Számítan	Mértan	Földrajz	Történelem
jeles	Elégséges	jeles	-	jeles	-

Hazai al- kotmány	Természet- rajz	Természet és vegytan	Gazdasszony- kodás	Művészeti Ének	tárgyak Zene
-	jeles	-	-	Elégséges	Elégséges

Művészeti tárgyak Rajz	Női kézi- munka	Írásbeli dolg. kül- ső alakja	Általános oszt.	Mulasz- tott órák sz. igazolt	Észre vétel
Elégséges	Elégsé- ges	Elégséges	Kev. ren- des - 3-as	Jó	1 - -

1895-96. év

II. év

Sor sz.	Tanuló neve:	Szül. év	Szül. h.	Vallás	Erkölc és magaviselet
12	Kaffka Margit	1880. jun. 10.	Nagy- Károly	r. k.	példás

Szorgalma	Hit és erk. t.	Nevelés és oktatási módszertan	Tanítási gyak.	Magyar nyelvtan	Fogalma- zás	
Ernyedet- len	kitűnő	jeles	jó	-	jeles	kitűnő

Német nyelvtan	Francia nyelvtan	Mennyiségtan számtan	mértan	Földrajz	Történelem
jó	-	jeles	jeles	kitűnő	-

Hazai alkotmány	Természet- rajz	Természet és vegytan	Gazdasszony- kodás	Művészeti tár- gyak	Ének	Zene
-	kitűnő	-	-	Elégséges	Elégséges	

Művészeti tár- gyak	Női kézi- munka	Írásbeli dolg. kül- ső alakja	Ált. oszt.	Mulasztott órák sz.	Észre- vétel
Rajz Szépirás				igazolt nem i.	
jó	jó	jó	rendes	jeles	7 - -

1896-97. év.

III. év.

Sor sz.	Tanuló neve:	Szül.év	Szül.h.	Vallás	Erkölc és magaviselet	
17.	Kaffka Margit	1880. jun.10.	Nagy-Károly	r.k.	dicséretes	
Szorgalom	Hit és erk.t.	Nevelés és Oktatási módszertan		Tanítási gyak.	Magyar nyelvtan	Fogalmazás
Ernyedetlen	kitűnő	kitűnő	kitűnő	-	kitűnő	kitűnő
Német nyelvtan	Francia nyelvtan	Mennyiségtan Számtan Mértan		Földrajz	Történelem	
jeles	-	kitűnő	kitűnő	-	kitűnő	
Hazai alkotmány	Természetrajz	Természet és vegytan		Gazdasszonykodás	Művészeti tárgyak Ének	Zene
-	kitűnő	kitűnő	kitűnő	kitűnő	Elégséges	Elégséges
Művészeti tárgyak Rajz	Női kézimunka Szépiprás	Írásbeli dolg. külöalakja	Ált. oszt.	Mulasztott órák sz. igazolt nem i,	Észrevétel	
jeles	-	-	Kevésbé rendes	kitűnő	9	-

1897-1898.

IV. év.

Sor sz.	Tanuló neve:	Szül.év	Szül.h.	Vallás	Erkölcsei magaviselet
15.	Kaffka Margit	1880. jun.10.	Nagy-Károly	r. k.	példás

Szorgalma	Hit és erk.t.	Nevelés és Tanítási módszertan	Tanítási gyak.	Magyar nyelvtan	Fogalmazás
Ernyedetlen	kitűnő	jeles	-	jeles	kitűnő

Német nyelvtan	Francia nyelvtan	Mennyiségtan Számtan	Mértan	Földrajz	Történelem
kitűnő	-	kitűnő	jeles	kitűnő	kitűnő

Hazai alkotmány	Természetrajz	Természet és vegytan	Gazdasszonykodás	Művészeti gyakorlat Ének	Tár Zene
kitűnő	-	kitűnő	-	Elégséges	Elégséges

Művészeti tárgyak Rajz Szépirás	Női kézimunka	Írásbeli dolg. külső alakja	Ált. oszt.	Mulasztott órák sz. igazolt nem i.	Észrevétel
kitűnő	-	jó	rendes	jeles	5

Az osztályzat minden évben javul, csak az ének marad mindvégig elégséges.

A másodéves prepa már problémákkal küzd és írja a levelet Hedda barátnőjének.

III. "Nemestóthy Sz. Hedvig urhölgynek, Nemestóthy Szabó Antal ur leveleivel Nagy-Károly (Szatmármegye)"

(Egyéb címzés nincs is a levélen, hiszen a Hedvig szülei közismert emberek a városban.)

"Édes Duczim!

Ma kaptam meg a leveled — elolvastam kétszer, háromszor — meg is értettem egy kicsit, de hogy tisztában legyek a lelkiállapotoddal, — az fiacskám lehetetlen. Talán képtelenség is azt kívánni tőled Duczi, hogy 12 oldalt egy hangulat befolyása alatt írj meg. — hanem én egy egész hosszú tanítás óra alatt törtem a szegény fejem a te megfejtéseden, a míg egy szerencsétlen társnóm 32 bogaras fejecskébe belegyötörte a kivonást fejben.

Hanem tisztelt Rébusz kisasszony, azt jegyezd is meg magadnak, hogy elem ezentul csak kész regénynyel állj — a befejezetlen epizódoknak — noha divatosak is — nem vagyok barátja. Nem is képzeled mennyire érdeklődtem a históriád iránt, és most — az eredmény semmi, épen csak holmi lebegő egyensúly féle, — a különböző erők nivel-lálása. (Perényi után) Csak legalább megadnád a reménységet, hogy "folytatása következik" Nem a' — hanem elszőksz BudaPestre és elhited magaddal hogy tanulni akarsz, szenvedélyesen, nagyon. Dehogya akarsz Duczi! Hanem azért értelek. Olyan formán lehetsz, mint a ki mindenáron harapni akar, és mikor nincs semmi a kezeügyében hát a zsebkendőjét vagy az ajkát harapja. A te érzelmeidnek épen olyan kevés köze van a könyvekhez mint a zsebkendőhöz, a melyiket néha összerág minden leány, te is, más is — néha.

Hanem azért csak eredj hugom! Szerencsés utat! Alkalmasint húsit majd — de nem a tanulás — hanem a fővárosi társaság. Ha összejössz egyszer is azokkal a művelt, udvarias és szellemes emberekkel — mindjárt olyan lélekből, édesen fogsz kacagni, kacagni a mostani kis bolondériádon. Ezt szívből kívánom neked, — nem tudom miért de szeretnélek megóvni tőle hogy klasszikus egyszerűséggel fejezzem ki magam — hát — rossz ember.

A mi engem illet, nincs semmi bajom. Talán csak az hogy élek — ez néha egy kicsit bosszantó, — de néha bolondul kacagtató. És én tudok nevetni mindíg, mikor akarok. A czinizmusért ne is leczkésztessz öreg, mert az veszedelmesen terjed. Már ott vagyok hogy vasárnap délután a nagy piacson végigsétáltam abban a ruhában a melyiket Perényi a muzeumban leöntött vitriollal. Na ne félj nem látszott a rongyossa mert egy nagy piros kötőt is felkötöttem.

Az Anna nénivel való összekocczanások sokkal szokottabbak semhogy a hangulatomat befolyásolnák — nagyon jó kedvű vagyok mostanában — különben ez is egyike azoknak az intim jellegű dolgoknak a miket te olyan szépen fejtegetsz.

Az iskolában a legnagyobb ujság, — hogy a multkor a lépcsőházban megkötötték a második szatmári béke. Kibékültem Lt. — tanár urral, — és ennek jeléül aznap föl is hívott.

A közös iskolai kirándulásokról beszéltem neki, hogy olyankor a gyámoltalan porontyokra vigyázni kell. — "Hja persze — mondta — holmi zöld liget árnyas, titkos sűrűjében szívesen eltéved nemcsak a gyermek — ugyé?!!"

Aztán az egész feleletemet efféle megjegyzésekkel, — meg valami kiálthatatlanul kétértelmű, gunyos mosolylyal kísérte. Ebben áll az ő kegye.

Bagossyra a minapában szörnyen ráijesztettem. Bresciai Arnoldról feleltem neki — arról a merész papról a ki az egyház tisztaságát akarta helyreállítani (nagy fát mozgatott) és a kit el is égettek később Nos, én ezt az urat égre-földre elkezdtem dicsérni és azzal végeztem hogy "hősileg halt a meggyőződéséért." A tanár ur nagyon megijedt, elpirult (persze) és gyorsan leültetett.

Most pedig dátumot kellene írni de azt nem teszem, mert nem tudom mikor küldöm el ezt a levelet — lehet hogy csak a székes városban ér utól. Hogy miért az szintén intim ügy. Ezerszer csókol szerető Szatmár 1897 febr. v. január.

Margitod."

A harmadév nyarát megint otthon tölti.

Íme: részlet egy levélből (Csak ennyi maradt meg belőle.)

IV.

"Na! Róla is irok hát valamit. Azaz hogy nem sokat, mert bizony nincs nekem bemutatva fiam. Mikor odakerültem már lerakta (a szó szoros értelmében) a köteles viziteket és azóta ki se' buvik a házból. Sehova se' jár, iszonyuan adja a misantropot, asszonyfélével meg épen nem is érintkezik, lett légyen az sváb leányzó, csinos oláh fáta, vagy magyar szolgáló. Hanem a nép, az Istenadta nép borsasztóan respektálja ezt a "csendes szó' gabírót" — a ki már a télen saját kijelentése szerint főszolgabíró lesz.

Miről még? Szeretnélek látni, szeretnélek még itt találni, hogy szóval is veszekedhessünk."

"Mefisztóról gyászír! A tisztekkal később — én már nem voltam itt — idekerült valami fess kis erdélyi gróf — Juliskának régi jó barátja — s ime ő háttérbe szorult, — de azért adta az önzetlent meg egy szép virágcsokrot

selyemruhával a jutalomjátékán — melyhez hasonló jókat még az ellenségnek se kívánok
1897 auguszt 14.

Margit'

A levélben szereplő "szó'gabíró" a barátnő érdeklődési köréhez tartozik, érthető, hogy nem leplezte le. "Mefisztó", "fess kis erdélyi gróf" — kiléte ismeretlen.

A további levelekben is gyakran előfordulnak férfi keresztnév, akik jórészt a barátnő lovagjai. Inkognitóban maradnak.

Telik az idő. Jön az utolsó év, a bentlakással. A következő levelet már a IV. éves prepa küldi Szatmárról.

V. "Ő nagysága Nemestothy Szabó Hedvig urhölgynek Nagy - Károly.

"Szatmár 1897 szept 4.

Édes Heddám!

Nyomoruságos őszi hangulatban felvarrtam végre az utolsó foltot egy nagy szürke alsoszoknyára, — és utrakeltem. Most pedig itt vagyok Anna néniéknél egy pár napig, sorra látogattam a prepákat, — nyakamba vettem velük a várost, — tudod a régi. Megvásároltam a könyveket is, — felöltöttem szép sötétkék pakolopapirosba és megsimogatom mindennap, mint a menyasszony a strafirungját.

Holnap, vagy holnapután pedig csakugyan bevonulok abba a nagy szürke zárdába, — és tanulni fogok őrülni, — hogy a prepaságom három léha esztendejét egy komoly, szorgalmas évvel végezzem be. Valami bolond ambicziom ébredt úgy önmagam előtt; hadd lássam mire vagyok képes ha igazán nekifekszem.

Erős fogadásom, hogy csak a tanulnivalókra fogok gondolni — reggeltől egészen estig, — tudod - - -

A nagy kertben, az én bokraim közt már biztosan elviritott a pitypang, — csak a felhős fehér kaszatja világol a fű közül. Ráfuj majd Tária nővér — ez a természetes, emberismerő, jószívű vén leány — és azt mondja; fér-fihűség! Ezt nálunk fér-fihűségnek hívják. Nagybójtben majd mesélek neki a nyárról, az édes nyárról a melyik vissza fog térni habár elmúlt légyen is. Visszatér majd, de az már nem lesz a tavalyi nyár. Más emberek, más hangulatok, — sőt más leszek magam is. És a tavalyi, az elmúlt nyarat hasztalan keresem többet, — elmúlt sóse látom az embereit, so'se érzem a hangulatait ~~(többet)~~, — mert én átléptem a tizenhetedik évemből a tizen-nyolcadikba.

delniesen terjed. Már ott vagyok
hogy vasárnap délután a nagy
piacson végigjártam ahhoz a
utahoz a nézők és Perényi a
museumban leantott rituiollal.
Már me felj nem látnatt a
ronggassa mert egy nagy pírás
kötöt is felkötöttem.

Itt ettem némiel való
imokatrancsok sokat rakattak.
Lak semhogy a hangulatamát
kezelésének nagyon jó ked-
vű vagyok mostanában —
különben és is egyike
asoknak az intim jelbe-
gü dolgoknak a nűket is
olajon néven fejtegetn.

Itt iskolában a begra

Szatmár 1897 szept. 7.

Édes Anyám!

Stomarusi úgys ési hang-
galatban felvarrtam végre az
utolsó feltat egy nagy nőr-
ke alsónaknyára, — és utra-
keltem. Most pedig itt va-
gyok thina néniéknel egy
pár napig, sorra látogattam
a precsikát, — nyakamba vet-
tem velük a várast, — tu-
dod a régi. Megvárosítottam
a könyveket is, — felöltös-
tettem népi setetnek pucra.

Tária nővér nevet majd rajtam és megmutatja azt a sárga halálfejet az olvasóján

Memento móri!

Milyen jó ezt nevetve mondani

Igen, édes nővér, minden elmúlik, elvész, — a nyár mosolya, könyje a leghamarabb — de fájdalom nélküli napsugaras emlék megmarad belőlük örökre — örülök hogy volt, — nem fáj hogy elmúlt és van miről gondolkozni csillagos nagybőjti éjszakákon.

De nem akarok most, egyelőre, "haszontalanságokkal" törődni. Hát te hogy mulattál Szigeten? Bizonyára ott is akadt valaki a ki mélységesen belenézett a szép fekete szemeidbe — és Schekker főhadnagy már tulhaladott álláspont lehet. Az Isten adjon neked sok édes muló bolondságot, minél többet, — és — bár furcsának tetszik a kívánságom — csak minél későbbben jöjjön el neked is, nekem is az, a kit komolyan, erősen és fájón kell majd szeretni.

No most már valami ujságot kéne! Hát Károlyban bál volt. Nem zárt-körű, tehát fényesen sikerült. Persze nem voltam ott. Mefisztó szörnyen kezdi lejárni magát — de persze ezt is csak hallottam. D. Feri el van keseredve Erdődön és Anna néni (Szabó Paliné) előtt szörnyen kifigurázta az ottani asszonyokat, a kik most a Petőfi tóban csónakáznak és usznak. Persze ezalatt a férfiak félrevonulnak és diszkrétül felmásznak a vártoronyba, honnan szép kilátás nyílik a tóra. Nem látja hát bájaikat senki, csak a nagy esetlen Petőfi emlék, a melyik ott álldogáll a tóparton szomoru füz mellett.

De most már szedem a sátorfát és megyek beiratkozni. A leveleimet ide czimezt Desső bácsihoz Vörösmarthy utca 19 dik szám alá.

Ég veled!

Margit."

Ezekben az években egyik pap-tanárja volt az ideálja. Ő belé volt szerelmes, a diáklányok kedves romantikájával s az ő lényének makacs és nyugtalan konokságával.

A fenti levélben említett "D. Feri" — Daláry Ferenc unokatestvére Erdődről, Szabó Paliné- Anna néni: nagykárolyi rokonai.

VI. "1897 okt 14

Édes Heddim!

Mikor ma kijöttem szüretelni, már itt várt a leveled, a színes aranyos levélké, — hogy édesen, gyerekesen boldog vagy. Veled érzek kedvesem, egészen, őszintén és nagyon szeretném ha soká tartana ez a "hangulat"-od, (mert félek hogy csupa hangulat ez is) — de hogy olyan komolyan, igazán szerelmes vagy Heddi, — ez ujság előttem és egy kicsit meglep. Hiszen

eddig magad sem vetted komolyan az érzéseidet és csupa kételkedés, tépelődés, hitetlenkedés volt mikor önmagad analizáltad. Nem tudom, komolyan vegyelek-e most, de mindenesetre jelent valamit ez a megdöbbenő bizonyosság a mint írod: "Szeretem"

Furcsa. Ugy látszik mi ezután így koncertezünk: Te a kemény skálák hatásos, eleven hangjain, — élesen, csattogón szólaltatod meg a boldogságot, — tőlem pedig néhány ködös moll akkorddal száll a felelet, unalomról, oktalan szomorúságról, fárasztó, passzív szenvedésről.

Vajjon jól van ez így? A zene elmélet és összhangzattan szabályai szerint az efféle vegyülék legalább is "nem előnyös", — Felhagyok hát ezzel a monoton ostoba kesergéssel a minek még értelme sincs, se' összefüggése a külvilággal, a melyik annyi érdekes, izgató, bolondos mesét terem. Nagyon szégyellem, hogy 17 éves elmúltam és nincs mesém, se' regényem, s a történetem is csak annyi, hogy szenvedek és ingerült, kiálhatatlan vagyok.

A tanulásbeli buzgalmam is csappant. Órákig ülök a könyv felé hajolva, — gondolkodom, gondolkodom és nem is az értelmem hanem az utánzási ösztönöm állít fel vakon, mikor a lányok mind aludni mozognak és könyvestül, szórakozottan követem őket. Mikor már fenn vagyunk és az éjjeli lámpa fényinél folytatom, szövöm a borongós álmaimat — jut eszembe a lecke és a képesítővizsgálat de azért mégsem tanulok, hanem a kicsinyek szuszogása, — a csendes, álomtalan gyerekálom pihegése — mellett megadással konstatalom hogy elfogyott az energiám, a kedvem, a tehetségem, mindenem.

És még ezek a lányok a hozzámvaló nagy bizalmukban lelkesen és egyhangulag önképzőköri jegyzőnek választanak, hogy megcsináljam a sablonos jegyzőkönyveket, az unalmas programokat, — nyájaskodjam egy-egy dolgozatért és népszerűsködjem az alsó osztályokban. Épen most!

Te! Vajjon én vagyok az a cinikus, haszontalan és talán ^{kicsit} /^{affektált} kisasszony, — a ki a nyáron katedraízü fennsőbbiséggel praelegáltam a nyakad közé pár hónap előtt — mikor a dobogó szívedet, az égő arczodat emlegetted? Nem tudom én vagyok-é?

Mennyi kellemetlenség, — nincs nekem elég bajom? Most tudtam meg épen hogy a jegyzőségre a t. tanári karnak egy más jelöltje volt, és most mérgesek, és "felsőbb rosszálás" kísérte a megválasztásomat. Ebből újra a bosszúságok egész sora következik.

De most ég veled! Lehet, hogy holnap folytatom!

Margit

Okt 15.

Tehát folytatom! Ma este érkezett meg a nagyanyám és elhozta a három leveléd. Persze az utolsó érdekelt legjobban, — az a melyikben újra szomorú vagy és ^{unalmas} szomorú, hideg "szürkeség" vesz körül. Nem füttetsz, hogy józan lehess és büszke, — de azért jól esik a meleg leányszobák illata, együgyű csevegése a fáradt lelkednek.

Édes hugom! Hangulat neked az örömed, a szomorúságod, az életkedved, az apáthiád, — hangulat vagy tetőtől talpig, meg gyerekes, makranczos szeszély. De én így szeretlek Heddi, annyira szeretlek, hogy elfelejtkezem irigykedni rád, — hogy olyan boldog vagy mert hangulataid vannak.

Számomra vége ^{ennek} a tarkabarka, érdekesen olmosódó, nyomtalanul eltűnő lélekállapotnak, nem vagyok fogékony apró-cseprő impreszsiókra, — nem látok se' szürkét se' rózsaszínt, csak keservesen pozitív bizonyossággal érzek, — nem, — tudok valamit, hogy nagyon boldogtalan vagyok. Ne sajnálj, — nem kell engem sajnálni. Ne félj és kíváld ne ijessz meg az anyámat, mert kivülről rendben van minden. A sors, vagy az Isten, vagy a véletlen is segít, — mióta tanulni nem tudok nem szólít felelni senki. Most pedig a szüreti szünidőn sok szép estét töltök a holdfényes tornáczon, egymagam, éjfélig, — és csodálatosan húsit, józanit a hold most, ez a kiszenvedett, hideg világ. A fényinél fel is tettem, hogy tanulni, komolyan, energikusan dolgozni akarok, fogok, — jövőre pedig nem maradok itt polgári képzőre, hanem tanítani megyek valahova messze. Ez a legjobb megoldás! De hagyjuk ezeket!

A multkor a Bagossy órájára senki se' készült el a csillagászatтанból, hát azt az elcsépelet ötletet vettük elő, hogy elsvindlizzük az órát, és a spiritualizmusról kezdtünk kérdezősködni.

"A kathedráról — mondta — nagyon nehéz ilyen dolgokról felvilágosítást adni, a mi még kellőképp tisztázva és megvitatva nincs. Szerény véleményem, kisasszonyok, — hogy vannak erkölcsi járványok, mint a hogy járvány a dátha például—" Itt kifujta az orrát.

Mindez csak annyiban érdekes, amennyiben nekünk, Idával — egy városi pajtásommal, — eszünkbe jutott a dolog, és ma, elmentem hozzá és megpróbáltuk. Egy rég' elhalt társnőnkét idéztük, szegénykét, de sokáig csupa mássalhangzókat emlegetett, de egyszerre, meglepően tisztán és gyorsan felelt meg arra a kérdésre, hogy ki felel holnap.

"Ne törődjön vele. Ne gondolj rá"

Furcsa! Nem tudom kinek szólt, melyikünknek beszélt, kivel, mivel nem szabad törődni, nem szabad gondolni. Azaz hogy tudom! De milyen ostoba vagyok, már mindenből regényt csinálnék. No de ígérem, ünnepélyesen ígérem hogy többet nem untatlak soha az ostobaságaimmal. Te pedig írd sokat, minél többet, mindenről, nagyon érdekel. Címezd bátyámhoz, — megkapom! Karácsonyig talán még írhatok egyszer, — akkor pedig minden nap egy levelet.

Isten áldjon, sokszor csókol

Margitod"

Tizennégytől tizennyolc évig milyen érdekes fejlődése ez a lányléleknek. Ezek a levelek híven tükrözik a lélek sok nyugtalanságát, keresését, illúziók közt vergődését, megtorpanását és ellankadását. Ezért érdemes figyelemmel kísérni rajtuk keresztül a fejlődés sok szép ívét.

1897-ből való ez a levél is.

VII. "Édes Heddim!

Régen írtál utólszor, — már egészen elfeledtem is hogy mit. De a motójára emlékszem mégis. Hogy Te még mindig kíváncsi vagy a V. Jóska viselt dolgaira, — és hogy — szerinted — én mégis csak férjhez megyek egyszer. — Tehát;

A Jóskáról szólván, — a minapában Irén néninél mindenféle körülkeretések és elővigyázati rendszabályok után megtudakoltam egyetmást. Azaz csak megkérdeztem, — mert (azt mondja Georgin) nem olyan ember az az úr, hogy érdemes volna megfigyelni a dolgait. Hogy alapjában nem csinál semmit, (még azt is lassan) — hogy az "átlagember"-en egy hajszállal se' felülemelkedő, csendes és nagyon ellenszenves gyerek, — (már mint neki), — s hogy utólszor a kaszinó ~~h~~ álarcos bálján látta, hol szinte nemkövetett el semmi figyelemreméltót. Édes Heddikém, bé gonosznak és közönségesnek találsz ugy-e, mikor ezt ilyen közönyös és buta formában a tudodra adom. De látod ez kell neked, kegyelemdőfés egy haldokló érzelemnek, a mely (még most is gyanakszom) illuziólárva volt, és a családi vonásunk a tragikum halálos szüksége tartotta benn' a lelket. Ha beléd bolondul vala esetleg vadul, és önfelelt udvarlás-rohamaiban véletlenül kivillan az illuziók szépséges, képtelen biborköntöse alul a lóláb, — (akarom mondani a közönséges és butaság) — bizonynyal előbb fogsz nevetni. — Így még mindig nem nevensz. — De tán idestova. — Csak a teljes ~~é~~ reggeli virradat egészséges, józan, üde világítása kell, hogy úgy lásdd, úgy akard látni a dolgokat, mint vannak. Mire a hajad rendbeszedted és illatos, friss kalács mellé a párolgó kávécsészéhez ülsz, — a fehér és világos ebédlőben a hol minden polgárias, szolid, masszív, — a hol az urad vezérczikket olvas és te előszeded a horgolásod, — nos, akkorra vége egészen, teljesen az elmúlt éjszaka beteges, lásas, nyomasztó és kétségbeesett mese-álmainak Így, így!

Most pedig hadd czáfoljalak! Sajátságos dolog történt velem az utolsó leveled óta. Nem is történt, — csak elmúlt valami, a miről most már alig hiszem, hogy valóba' volt. Egy reggel arra ébredtem (ne neved ki, nagyon furcsa dolog ez) hogy egy cseppet se' vagyok szerelmes. Nem tudom ezt megmagyarázni, nem is akarom, — valami szégyenlős csudálkozás maradt fenn az egész örült historiából, ha a naplóm képtelen, bolond lapjait olvasom akkoriból. Nem is régen csak négy-öt hete gondolom, mikor esztendet olyanformát éreztem, hogy most menten elhagy az épséges eszem, reggelre kelve pedig kaczagva dobtam tűzre holmi elnyűtt arcképeket és kéziratmaradványokat, — és valami üde, friss, szabad gyönyörűséggel szívтам be a friss téli levegővel az Odesseát, a miről akkor dolgozatot kellett írni. Szabad, nyugodt, vidám vagyok, — csak egy homályos, elkényszeredett, nyugtalan és beteg álom képe maradt az egészből, — nevetek ha rágondolok; de nem éleskeserűn, mint azelőtt is "tisztá pillanatok"-ban,

hanem valami könnyű, szánakozó Balsac-humorról, — mosolyogva az elkövetett és el nem követett bolondságokon. Most tanulok, nem "öngyilkos szorgalommal", — mint annak idején elhatároztam, hanem könnyű és vidám jokedvvel, a hogy egészséges és elégedett emberek szoktak."

Fél ív, felébe hajtott papír, dátum és aláírás nélkül. 4 oldal.

(A levélben említett "Irén néni, Georgin" — rokonok.)

Ezek a zárdaévek mély nyomokat hagytak a fiatal lélekben. Ennek köszönheti a "Levelek a zárdából", a "Hangyaboly" regényeket és "A gondolkodók", meg a "Csendes válságok" jó néhány novelláját.

Hányszor leírja ezt a szatmári épületet, ami ott állt akkor a Kazinczy utca sarkán! A "Csendes válságok"-ban is, a "Soror Annuncia" c. novellában:

"Az ó-épület. Csak egy kopár udvar, meg egy szűk utcaköz választotta el az iskolaháztól, amit újabban építettek hozzá. A régi nagy ház anyakolostor volt, lakótermek és kápolnák, tornyok és boltíves, zárt folyosók: a konyhák, a kórház és a sírbolt odalenn élete és halála a klastrom szüzeinek; egy darab középkor volt ez. A levegője beszívárgott a fiatal lelkekbe, mint valami rejtélyes járvány. Voltak közöttünk, akik szorosan összeszorított alsó ajakkal, révedező és fásult tekintettel, kimerülten jártak-keltek, mozdulatuk, ahogy a keblük fölött a sötét szórkendőt összefogták, hasonlított a primitívek palástos, liliomos szentképeihez, kezük az olvasó gyöngyszemét szorította és a szájuk némán rezgett az imádság szavaitól. Érezni lehetett itt a félhomály szuggesztív erejét. Lenn a kőcsoport templomban, amikor tömjénfelhők mögül imbolygott elő a viaszgyertyák világa és reszkető fénygyűrűkre, pásztás sugárkötegekre tört szét, ha a szemünk egy kicsit megnedvesedett a hidegtől: itt csak be kellett hunyni félig a szemet és nem szegezni meg határozott pontra a tekintetett, — a többi magától jött. Zengő egyhangúságban, félhalk zümmögő refrénnel milyen csodásan mélyről szakadtak fel a litániák rejtelmes mondatai, miket a Sáron buja virágmezőiről lopkodott össze a vérontás nélküli áldozat sápadt szimbólumaihoz a kereszténység.

—Mária, aranyház! Titkos értelmű rózsák! Elefántcsontból való torony!

Különös, szibbasztóan langyos köd lakott ebben a régi házban. Falbavájt fülkék állították meg itt-ott az embert, benn, üveg alatt, aranyruhás, véres szívű szentek a színesüvegű mécses fényében, és mi csókolni járultunk a fal üregét. Másutt fekete régi szentképek voltak, amiknek barna homályából kivillan néhol egy viaszfehérségű darab a megfeszítettnek testéből. Az apácák cellái is a folyosókra nyíltak, mi néha benézhattünk egy nyitott ajtón és láthattuk az ágyat, a térdeplőt és a feszületet. Mi is nagyon sokat imádkoztunk, zárt sorokban egymás mellett térdelve. — Némelek közöttünk itt nevelkedtek piciny koruktól, apácák elárult rokonai, és nem ismeretek világát e falakon kívül, de a szürke ház levegőjét be kellett szívni annak is, aki csak később, nagylánykorában került be ide.

Az új ház — a sárga ház — egészen más volt az. A kongregáció építette magasabb tanintézetül, amelyik bőséges jövedelmet hozott; ennek az építéséhez már a hatósági orvosnak is volt szava, a miniszteri biztosnak is, és ez a darab modern hygiéne nyílt oszlopos tornácaival kaczagva könyökölt bele a komor, klastromi udvarba. De egyik fele már a kertre hajolt, a nagy, lombos kertre, némelyik termé-

ből pedig látni lehetett a várost, az utcát, a törvényszéki "palota" kupoláját és hal-
lani lehetett a kocsirobogást, ha vonatérkezés ideje volt. Itt néhány világi paptanár
oktatott minket pszichológiára, meg egyébre és az a néhány apáca, akiket tanárság-
ra képeztettek az iskolánk számára, mintha kiváltságokat, néhány szabad felléleg-
zést nyert volna itt az új házban. Más volt az arcuk, a járásuk, amikor átjöttek ide,
és itt észre lehetett venni néha, hogy csak a ruhája egyforma mindnek, egyben-más-
ban mégis különböznek. Ha volt egyéniségük, csak itt nyilvánulhatott, ahol nem fi-
gyelték a nyugtalan szemű "öreg"-ek. Mi, leányok pedig itt találkoztunk a bejáró
társnőinkkel, akik hírt hoztak a világról. — Itt más levegő volt egészen, kivált dél-
előtt, mikor ide sütött a nap. De így, a homályos téli alkonyatokon, mikor a bejá-
rók csomagoltak és nekieredtek a vidám, diákos csatangolásoknak, nekünk pedig
vissza kellett menni a lomha, nagy pókhasú házba, olyankor mindig éreztem magam
körüli és bennem is a tizenharmadik század levegőjét és tombolni szerettem volna a
dűhtől, hogy innét nem lehet, nem szabad kimenni."

Pedig csak egy évig volt egészen bentlakó! Akkor egy szerződést írt alá a
szerzettel.

"Ingyenes ellátást kapok itt egy évig — (Egyik életrajz-írója Ágoston
Julán [19] szerint, ezt Schlauch püspöknek köszönhettem) — és ezért, meg
a tandijért, ingyen kell tanítanom a kongregációnak egy másik évet. — In-
kább így, mint rokonoknál, kegyelemből. Rossz, hogy nem mehetek a nap-
ra, az utcára, mint tavaly, amíg bejáró voltam, és itt sok minden van, amit
nehéz megszokni. De valahogy érzem, hogy itt nem irgalomból vagyok és
meg kell szolgálni érte. Ez nem rossz érzés."

Így ír erről az időről könyveiben.

Ez a zárdakert, lombos fáival leért a rokonaim kertjéig. A két telket magas
kőfal választotta el egymástól. A gimnázium igazgatója: Bod Sándor — a történet-
író Bod Péter leszármazottja — lakott ott, nagyanyám testvére volt a felesége. Jár-
tam ott gyermekkoromban. Sokszor felültünk a magas kőfal tetejére, hogy beláthas-
sunk az apácák titokzatos kertjébe.

De jártam ott később is, mikor Kaffka Margit adatai után kutatva a zárdát meg-
kerestem.

Egy apáca végigvezetett az egész birodalmon. Megnéztem az iskolatermeket, a
szobát, ahol Kaffka Margit lakott, a padokat, ahol tanult, a tanári szobákat, ahova
néha szívdobogva lépett be, a hatalmas kertet, ahol az öreg fák még őt is látták fe-
hér pettyes kék intézeti ruhájában, hosszú, fekete hajfonatával, a kanyargó kerti uta-
kat, ahol akkor is növendékek sétáltak összefogózva, s ahol magános apácák elmél-
kedtek csendes órákon, olvasót kulcsolva kezeikre. Láttam az öreg zárdafalakat,
amelyek az utca felől elzárták a világtól a kertet s hallgattam az öreg apácát, aki
még ifjú novicia volt itt a Kaffka Margit idejében.

— Írt valami regényt a zárdáról — mondta — Hangyaboly vagy mi volt a címe.

— Igen — feleltem — több regényt is írt.

— Többet is? Ó! És csakugyan olyan híres író lett? Mi itt -- Istenem --- De
az a regény! Az nagy hálátlanság volt!

(Ezt a hálátlanságot annyira nem felejtették el, hogy mikor féltestvérét fel akarták a zárdába vétenni, kérésük elől elzárkóztak, mondván: elég volt egy sütetből egy lepény.)

— Nagy hálátlanság! — mondta a nővér. A zárda annyi jót tett vele ... Dehát fiatalka volt — teszi hozzá engesztelőn — és nagyon eleven! Túláságosan eleven! Túl-sá-go-san e-leven! Bizony!

Mintha a nagykárolyi iskolában hallottak visszhangoznának. Ott is azt mondták: Túl-sá-go-san e-le-ven!

De ez az eleven gyermek komolyan elhatározta, hogy "energikusan dolgozni akarok" — és az év végén 1898. jún. 25-én ezt írja Szatmárról Hedda barátnőjének, Nagy-Károlyba:

VIII. "Ó nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urhölgynek, Nagy-Károly.
"Édes Heddám!

Tanítónő vagyok, boldog vagyok! Lehet hogy kinevetsz az együgyű kicsinyességemért, de nagyon tele van a lelkem örömmel, — szeretnék kezdet csókolni az egész világnak, — elsősorban a Uristennek, ennek a jószágos és nyájas öreg urnak, — a ki ezt megérnem hagyta.

Utastásod szerint a /^{diplomám} /nagyon/ sokszor meg fogom csókolni, — mihelyt lesz három felesleges forintom, hogy kiváltsam. Azt az édes czédulát a melyikért annyit kinlódtam és a melyik megment majd a nyomorúságtól. Hogyne! Már is kaptam ajánlatot egy zsidó csládtól a két hónapra, három gyerekhez 15 forintért havonként. Azt írja a zsidó, hogy nyáron csak három cselédet tart, és azért ha vendég van, a negyediket pótolnom kell. Ha azonban nincs vendég, akkor "cshaládhag"-nak "thekintenének". Ugy-e hogy megtisztelő: Lásdd, mire képes a diploma!

De nem akarok keserőségeket írni, — azt hiszem kötelességem most hálásnak lenni a sors iránt és hirdetni az én végtelen nagy és tökéletes boldogságom. De tehetek-e rola; — mikor ujjongva kijöttem a képesítőről, egyszer csak odatévedt a szemem a gyakorlóiskola egyesített osztályának a nyitott ablakán, arra a sovány kis apácztanítónőre, — a ki tavaly ilyenkor végzett, — és a ki most a sorvadás égő lázával szemében rekedten könyörög a gyerekeknek, hogy ne lármáznának olyan erősen, mert a tanfelügyelő ur, a rettenetes itt van a folyosón. Bizony megcsappant a nagy jó kedvem, — lehet hogy bolond vagyok, — de odaszóltam a kaczagó kollégáknak, "Lám a jövőtök!" Bizony elszontyolodott valamennyi. De azért kimondhatatlanul boldog vagyok. Egy évre, mint tudod zárdában kell tanítanom, — vagy Miskolcra, a hova én folyamodtam, — vagy Lőcsén, a hova ezek akarnak küldeni. Mindegy! Csakhogy a levegő jó és a vármegyém elég messzire.

De kiállhatatlan és időtlen teremtés is vagyok, — hogy itt affektálom a pessimismust, a mely már kezd is kimenni a divatból, — mivelhogy olyan általános már. De hidd el, mintha valami gunyos, derűs malícia kaczagna ki a tanáraink szeméből a mikor meleg hangon gratulálnak, — szeretnék a fejükhöz vágni valamit. Csuf önzői. Ime elhitették újra 24 naiv és hiszékeny

leányprepával, hogy milyen szent, magasztos és boldogító a tanító-hivatás, — pedig ők tudhatnák legjobban hogy kinsó és gyötrelmes — de így állnak bosszút. Probáljátok ti is! Sok szerencsét! Hát igenis megpróbáljuk, mert hivatásunk van Isten kegyelméből, hogy mi reformáljuk a sok kinál összetákolt tanításmódot, — megpróbáljuk tisztelt uraim!, mert nem akadt még olyan bolond, a ki megkérjen feleségiül.

De mérges is vagyok magamra! Mikor olyan boldog vagyok és akaratlanul ilyen cinikus ostobaságokat firkálok. ~~Ne~~ De beszéljünk is másról! A multkori édes, bolondos levélkéd igazán hatott rám, — kicsit elszontyolodtam rajta, — és ha nem lett volna ~~Ne~~ másnap neveléstan írásbeli rögtön írtam volna választ. Így azonban félretettem, — nem tudom hová, — és most, — mikor már ~~az~~ velejére emlékszem, a borongós elégikus alaphangulatára, egy két megjegyzést mégis megkoczkáztatok. Ime halld!!

Te valamikor okos, jóízű, természetes leány voltál. Miféle szellemi hypokondria ütött beléd, — miféle képzelt betegség, hogy mesenagy sebeket képzeled azt a gombostükarcolást, a mi a szivecskédet érte esetleg. Ha ugyan érte? De hajlandóbb vagyok azt hinni, hogy a gombostü rozsdás, törött, még karcolni se való és ez lehet a baj.

Ne haragudj Heddi! Hiszen látod én is prédikálom a vizet és magam se' tartom be az önírta receptet. De mégis ki kell mondanom. Ne csinálj kultuszt a szomorúságodból fiam, ne akarj vén lány lenni, se savanyu se' édes se' semilyen, mert az nem neked való. Neked van érzéked az egészséges élet eleven ereje és megrendítő hatalma iránt és meg kell találnod a boldogságot egyszer, hiszen ezt Te írtad nekem valamikor régen, — karácsonytájt.

Vagy vegyük így; azt a konvencziionalis ürességet a bölcső és koporsó közt valamivel mindenesetre ki kell tölteni, mert különben kitölti helyettünk végzet ő felsége maga, és egy kicsit erős keze-fogása van ennek az urnak. Keress hát valami kompakt egységes dolgot tölteléknak, mert ezzel könnyebb elbánni mint az emésztő ábrándokkal, szétzilált vágyakkal és veszedelmesen öntudatos lélekanalizissal. — Valamikor én is szerelemmel, boldogsággal akartam kitölteni, (karácsonytájt volt), — azután, valamivel később amolyan Sarao-féle örök fájdalommal, érdekes, csalódásos lemondással, most azonban csupán dolgozni akarok. Nem holmi ideális rajongásból a munka eszménye után. Dehogy! Abból régen kiábrándultam. Láttam akkoriban egy embert reggeltől estvélig dolgozni és ezt mondtam, "Ime az eszmény!" Az az ember pedig azért sietett, mert ~~ma~~ este a Koronába kellett mennie, később másfele, és a másik napon tízszorok ébredt Nevetéses! A munka egyszerűen a legszokottabb, legegyszerűbb és legtermészetesebb élettöltelék. Dolgozom hát míg meg nem vakulok, mert ahhoz álllok a legközelebb — sokat tanultam mostanába' sőt néha pityeregtem is, — olyan ostoba vagyok, — majd aztán kórházban fejezem be a dicsőséges pályafutásomat. -----

Jé! — hogy szégyellem magam, hogy éppen abba a hibába estem a miért téged szidni akarlak. Lásd Heddi, szánom bánom, de nem tehetek róla, ne várj te tőlem mulattató viczces levelet, — ha mérgeled-

ni vagy elszontyolodni akarsz, akkor kíváncsi vagyok, hogy írnak. Mert egy se-reg kasta-prédikációt, meg egy csomó türelmetlen kifakadást lelsz fiam, — ennyi a tudományom, — képesített kiasszonyoknak.

Mit írnak még. Az Anna néni kis lánya, a kiről tavaly ilyenkor ezen a szent helyen, (egy tikrös konzolasztalnál) írtam meg mint "normális gyerek"-ről a hivatalos jelentést, — ma vagy tíz lépést egészen önállóan tett e földi téreken. Kis bolond jószág: Ő csak tíz lépéssel jutott előre azóta, — én mértföldeket megjártam göröngyös és mégis olyan konvencziós és ostoba módon letaposott utakon. Legalább a boldogtalanság volna egészen az enyém és ne kellene megosztani a szegény kis varrónőmmel is, a ki ----- Ej, ostoba vagyok! Miféle arisztokratikus büz árad a tollamból. Jó lesz befejezni. Ne haragudj édes bolondos Dusikám, — a boldogság megzavart, azért írtam ilyen örültségeket, — vedd úgy mintha nem írtam volna
1898 júni 25 Szatmár

sokszor csokol

Margitod."

12 oldal. 3 db régimódi levélpapíron.

(A levélben említett Anna néni és kis lánya: Uray Dezsőné-Kölcsey Anna, nagynénje és gyereke.)

Végre megkapja a várvavárt oklevelet.

Íme:

382.

Képesítói oklevél

Milyen nyelven képes tanítani	Képességi foka	Képesítés éve és napja	Ált. oszt.	Hit és erk.t.		
Magyar nyelven	-	1898. június	kitűnő	kitűnő		
Neveléstan	Okt.mód	Gyakorlati tanítás	Magyar	Német		
kitűnő	kitűnő	jeles	kitűnő	kitűnő		
Francia	Számtan	Mértan	Földrajz	Történelem	Hazai alkotmány	
-	kitűnő	kitűnő	kitűnő	kitűnő	kitűnő	
Természetrajz	Vegytan	Mezei gy. és kertészeti gyak.	Ének	Zene	Rajz	Szépi-rás
kitűnő	kitűnő	-	Elégséges	jó	kitűnő	jó
Torna	Írásbeli dolg.		dolg.	Gazdasz-szonykodás	Női munkák	
-	-		-	kitűnő	jeles	

1898. június 29-én.

110. sz.

Általános osztályzat: kitűnő.

MISKOLC

A képesítő utáni szünidőt apai nagyszüleinél töltötte, Miskolcon.

Miskolc már abban az időben is sokkal nagyobb város volt, mint Nagykároly, ahol született és gyermekevei múltak. Az Avas hegy alján, a szép fekvésű, hegyekkel körülvett város, Borsod megye székhelye volt. Már 1405. óta szabad királyi város. Volt benne kir. törvényszék és ügyészség, ügyvédi —, ipar és kereskedelmi kamarák, közjegyzőség, ref. szuperintendens, minorita szeretetház, ref. főgimnázium, katolikus és evangélikus gimnáziumok, könyvnyomda, könyvtárak, néhány szép és régi templom, hitelintézet, hitelbank, takarékpénztár, gőzmalom, hírlapok, színház, híres bora volt és nagy vásárai. 24.300 körüli lakosa.

Belvárosának fő utcája a Széchenyi utca, hosszú, a várost keresztbeszelő útvonal. Keresztutcaja a város középpontjában a Kazinczy utca. Ennek sarkáig ért le a Kaffka-ház, amelynek bejárata a Zárda u. 14. szám alatt volt. (Ma Déryné utca). A kert alatt folyt el a Pece-patak.

A házat azóta lebontották és helyén egy kis tér van.

Itt lakott ebben az időben Kaffka Margit nagyapja: Kaffka Ignác ny. táblabíró és felesége Lauka Janka, leányuk: Ilona, aki 43 éves volt és a kor szerint már vénlánynak számított, valamint Kaffka Margit testvére, az akkor 16 éves Ibolya, akit apjuk halála óta a nagyszülők neveltek. A háztartáshoz szakácsnő és cseléd lány tartozott s két kiadó szobájukban magános nő és férfilakók váltakoztak.

Kaffka Ignác hat gyermeke közül ma már egy sincs életben. Kint fekszenek a miskolci temetőben, ahol a nagyszülők is nyugosznak.

Ezt a sírt is megkerestem. Nagyon nehezen találtam rá, a temető felső végén.

Érdekes, hogy ebben a temetőben vannak eltemetve az ide menekült szatmári irgalmasnővérek apácai is, akikről Kaffka Margit a "Hangyaboly" c. regényét írta.

Mikor a szatmári zárdában megkapta tanítónői oklevelét, itt várta be a döntést, hogy melyik városban kell majd a zárdai bentlakásért vállalt ingyenes egy évet letanítania. Mindenkit megmozgattak ebben az ügyben, de még semmi biztosat nem tudtak.

Innen írja levelét rokonának és gyermekkori barátjának.

IX. "Ő nagysága N. Szabó Hedvig urhölgynek Tek. Nemestóthy Sz. Antal ügyvéd ur leveleivel Nagy-Károly.

Heddikém!

Leveled vettem! Nem tudom Szigeten vagy-e még, — hát csak haza czímezem, — ott majd hozzádkerül valamikor. Igen! Tehát jól érzed magad! Egy kis változatosság látod mindenkinek jót tesz, — és tán a friss hegyi levegő elüzi tőled — a nehéz, sötét piros hangulatokat, — magyarán mondva, kiszellőzi az okos kis fejecskédet a képtelenségektől. Látod Dusi, mert nem az ám a képtelenség, hogy te a Józsika becsületes, szorgos kis felesége akarnál lenni, — hanem hogy miért éppen kizárolagosan az övé, — ~~ma~~ a ki legkevésbé megszerezhető mert legtávolabb van. Hiszen a férfiak egyformák mind. Ezt a sajátságos csökönyösséget a választásban egyedül a savanyu németem Schoppenhauer tudta még eddig nekem megmagyarázni, — hogy hogyan — azzal nem rontom az illuzióidat fiam. Mert persze te most végnélkül dühös vagy, — hogy az ipsét más közönséges halandóval hozom párhuzamba. Hiszen lehet is, hogy ő valami sajátlagos könyved hanyagsággal ütögeti a sétatotját az aszfalthoz, — különleges módon diskkrét elegáncziával mondja, hogy; "jó napot" — sőt tán utánozhatatlanul kedves akkor is, a mikor a takarítónéját leszamarazza, -- alapjában azonban, a tetszetős manírjai mellett sem különbözhetik lényegesen a többi fogalmazó, a többi gavallér, a többi férfiember közül. De azért még se' haragudj rám Dusi, — annál inkább, mert a prédikációim olyan kétségbeejtően általánosak, — és lényegileg én sem vagyok egy cseppet sem különb e tekintetben, — nálad és a Diákné rozshírű vásznánál.

Engem kérdesz Heddi! Nálam belsőleg semmi ujság. Ugyanaz a nyomott, fád, unalmas kedélyállapot, megnevezhetetlen elégedetlenség mint otthon. Itt azonban nem lehet a környezetemre fogni semmit, mert ezek mind végtelenül kedvesek, szeretetteljesek és jók, — nagyon szeretem mindegyiket, — de hát mégis bennem kell lenni a hibának, hogy még itt sem érzem teljesen jól magam, — mintha mindig vágnám valahova. Ugy külsőképen csak annyi történt, hogy egy gyámoltalan, kicsike építésmérnök belém szeretett, — nem olyan éhes módon ahogy belém szoktak — hanem szent, fiatalos csodálattal. Imé a sors szatirája, mely most buta közönnyel mondja, "Ime! Adok neked egy embert, egy szerelmes férfit, — ne nézdd hogy ki bornya, hanem érdd meg vele, — hiszen ez vagy az — ugyis mindegy. Mind egyformák!" Én pedig ingerült vagyok mint egy sakál, — és olyan goromba a jámbor kicsikéhez, hogy bámulom a türelmét. Már meg is kérdezte a szobalánytól, hogy; "Tán mégis beteg ő nagysága, — vagy haragszik rám, mert olyan rosszkedvű mostanában." — Egyébiránt most gyűtt az árva Hannoverából, — vagyonos gyerek és jó hivatala van, kezdő létére, — megjárja, — de társaságban félelmesen ostoba és a szivós türelmével vérig tud bosszantani. Ilyen az élet! Az "ő" elfogulatlan nyájassága és szinte lenéző udvariassága milyen végtelen nagyra tetszik most.

És Helén!

"Tanítónő" vagyok, tal.
Lag vagyok! Lehet hogy kimerült
az együgyű kicsinyességemért,
és nagyon tele van a talkeim
örömmel, - szeretnék kiűz
csokolni az egész világnak,
- elsősorban az Istennek,
ennek a jóságos és nyúljas
öreg urnak, - a ki ezt meg
tanított hagyta.

Masírással ^{a diplomáim} nemustno
gyon sokszor meg fogam osó.

De én sohase' voltam terhére senkinek, — inkább gyűlölködő pofákat vág-
tam, — ez a vigasztalásom.

De hagyjuk az ilyesmit, — úgy unom. Különben jól érzem magam, —
mindíg füzetlenül járok, sokat olvasok, különbejáratu szobám van, — szó-
val nyugalom és békesség vesz körül. Kicsike intermezzók zavarják néha.
A nagyanyám példáulul multkoriba, mindenáron el akart vinni két hétre a kö-
zeli Tapolcza fürdőcskére, és alig birtam vele megértetni szegénykével,
hogy egyáltalán nincs kedvem és vigye inkább a hugomat. Így most a né-
némmel magunk maradtunk itthon. Ó rajta is erőt vesz néha a "szánako-
zás" fölöttem, hogy ilyen csendbe' vagyok és hurczol magával mint egy
felöltöztetett bábut utczákon és sétatereken átal. Ez szörnyű. Csupa bam-
ba vagy éhes huszárpofákat látni. Ujabban valami tisztviselő majálissal
ijesztgetnek, — nem tudom hogy menekülhetek majd. A főrendező bácsi-
nak az öccse, Villi megigérte becsületszávára hogy kitűnően mulatok majd,
— de ezt inkább a bácsi parancsára mondhatta szegény. Én váltig kürtö-
löm, hogy úgy tánczolk mint egy medve ("Még csak nem is bocs!-) mond-
ta a Bercezi bácsi) — de nem akarják elhinni. De ha erővel elvisznek is,
— nem fogok tánczolni — azért se!

Nem is gondolod Dusi, milyen boldogtalan vagyok néha, — de ígérem
hogy sohasem foglak evvel untatni többet. Nevetséges is lehet az oktan
lamentáció, — de nincs kinek elmondani. Néha a falaknak kiabálom,
— vagy csak gondolom, — és a szék karjára fekvé hangosan nevetek, mi-
kor magam vagyok. Jé! — Még megijedsz tőlem! Pedig nincs semmi ba-
jom, — számárság vagy idegesség, vagy gyerekszerelem vagy mi. És
mégis inkább kellemes mint kellemetlen.

Mennyi bolondéria a fenti ciklusban. Magas Egek! Hogy sültetett ki
ennyi ostobaság akár tőlem is. Már látom, hogy ma nem vagyok képes
normális levelet írni, — kusza gondolatokat kaparok. Majd máskor, ha
nyugodtabb leszek, most nem vagyok egészen jól. Bucsuzom hát. Sárinak
hazudd a nevemben hogy én is csókolom. Téged azonban igazán csókollak
nagyon sokszor. Bocsáss meg az esetlenségeimért.

Miskolcz 1898 Aug 5

Margit."

Egy egész ív papír. 3 és fél oldal.

(A levélben említett "Sári", Ujlaky Sári.)

Két hét múlva új levél indul.

(A levélben szereplő tanya: tisztartó rokona tanyája, a "jó nénik" miskolci is-
merősök. A "tanyai ismerősök"-ről ő maga írja: "Nem érdemesek szóra.")

X. "Ó nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urhölgynek Nagy-Károly (Szatmármegye)

Édes Heddím!

A juliusi örültségeimre méltó válasz a te prédikációs leveled. Sok bolondot írhattam neked akkor, hogy ilyen erősen veszekszel öreg. Most azonban egészen okos vagyok és egészséges, — a mennyiben ma délelőtt érkeztem a tanyáról a hova a tisztartó bátyám kivitt, a hol nagyon jó a levegő, éles szél fú a hegyek felől és kitűnő az aludttej. Fűzöt persze nem hordtam, sokat köszáltam egymagam, mindennap egy templomhoz a közeli dombon, a hol árnyékos temető is van, sok virág és egy kőszent a kinek a feje a kezembe maradt. Képzeldd még főztem is. Most tehát jól nézek ki és kutya bajom.

A mi a kis udvarlómát illeti, tanuldd meg hogy az se' nem mérnök, se' nem férfi se' nem házasulandó, — hanem egy kiskoru építészgyakornok (bautechnicker, ha úgy tetszik) — egészen zöld még és jó fiú. Eddig untam a szegénykét, — de most, hogy nagynehezen észrevette ezt és nem zavar többé, hanem csendes hamleti mosolylyal udvarol a hugomnak és kérdezősködik felőlem a szobalánytól, — egészen mulatságos újra. Épen nem számbavehető azonban, — annyira nem legalább, hogy tragikusan az anyámat meg a hugaimat emlegessed, a kiknek különben se nem árt se' nem használni. Csudálom, hogy Te nem érted ezt meg, és minden korai kalarábéból házassági csuszpájzt kotyvasztasz, — akárcsak a nagyanyám. Most pedig semmi kedvem nincs ahhoz a langymeleg szeretethez, a mit olyan szép kínálással tálalsz fel nekem hogy "Jaj be jó, — edd meg mind" (Ez egy familiáris gyerekviczcz), — a mire én a mesebeli kis Juliskával felelek; "Próbálja meg édes néni, — mutassa meg, hogy kell belebujni a sütőkemenczébe." De elég erről. Fő, hogy az anyámnál szószba ne keverj Dusi! És ha egy kicsit nyersebb voltam, bocsáss meg, — de ez a téma mindig idegessé tesz egy kicsit.

A tanyára menve kikerültem a majálist, — csak a hugomat vitték el. A jó nénik sápítoztak egy kicsit, hogy minek hozták ide még ezt a gyereket, miért nem azt a szelídszemű másikat. A jó nénik nagyon ügyesek, kettőnknek bókoltak egyszerre. A föld azonban forog tovább.

Most erősen készülök, — a tantervet, meg a sárosmegye térképét megkaptam (ugy látszik földrajzot is kell tanítnom, csinálom a rossz ruháimat, a nyakamon maradt régi jegyzőkönyveket, — hivatalos leveleket próbálgatok küldözni úgy óvatosan, hogy Pestre jussak valahogy, — hogy Lőcsén magánórát adhassak, stb. A jövőre nézve pedig; Ha meg nem vakulok akkor elégedett leszek mint tanítónő, — ha megvakulok, akkor jobb ha gyermektelenül csinálom és nem rá utánam se' kicsi se' nagy. Ezen nevetnél, ha nem volna egy kicsikét szomorú.

Téged, mint irod, kezdenek szeretni Károlyban, — vagy tán inkább Te enyhültél meg egy kicsit, mert ők téged mindig "okos és jókedvű" kis lánynak tartottak. Hogy a kis Dezső tetszik, annak örülök, — hátha felfedezel benne valamit, — hisz eleinte Jóska is csak egy rózsaszín figura volt a kaleidoskopban. Dezsőke derék, jó fiu, — csak ne szégyelld tőlem ha beleszeretsz, a mi nem lehetetlen. No! Hogy tetszik az impertinenciám, kisasszony? A mit nem kívánsz magadnak " — a biblia mindennapi olvasmányom.

Igazán nem tudom, miért is nem tudjuk mi tisztelni egymás nézeteit és érzelmeit, — és miért csufolódol mindig Te is, — meg én is. Ugy látszik a megszokás De én nem szeretlek kevésbbé mint ha tekintély volnál.

Most még irhatnék egy vöröshaju falusi közjegyzőnére, egy gömbölyű birtokosnére, egy nagyhangu, nyaraló pesti fogalmazónére, — a tanyai ismerősök, mind typos, — tehát egy sem egyéniség. Nem érdekesekek szóra. Rólam a bácsi kijelentette, hogy; Pegazusnak lettem volna jó, mivel-hogy fellegekbe járok, — de egy kedves falusi doktorka azt mondta hogy csak azért se szálljak le az illuzióim magaslatáról, melyhez hasonló "lyókat" — stb.

Miskolcz 1898 Aug 20

Margit."

A levelet nagy ív papírra írta. 2 oldal, de behajtott negyedik oldalán még ezt írta hozzá:

"U.I, Most kapom a fejedelemasszony tudósítását, hogy nem megyek Lőcsére, hanem itt fogok tanítani Miskolczon. Képzelted hogy örülök a dolognak. Az öregeimet is egészen megzavarta és boldoggá tette a hír

Margit."

*

Tehát elintéződött a dolog. A kötelező egy évet a miskolci irgalmasnővérek zárdájában fogja tölteni.

(A kedves fejedelemasszony úgy látszik egy imát is küldött Kaffka Margitnak, — s mert ezt 9-nek kell elküldeni! — a Hedda leveléhez is mellékeli egy példányban.)

Ez a zárdaépület ma is megvan Miskolcon. Ma lányiskola bentlakással és gimnáziummal. A barokkstilusú épület nagy nehéz tölgyfaajtáján kis kilátó, a rács közepén finom vasmunkával: kereszt. Kaffka Margit idejében az emeleten voltak az apácák szobái, innen vezetett egy ajtó a kápolnába. Ez az ajtó ma be van falazva, a kápolnába az utcáról lehet belépni. Ez az emeleti rész most bentlakás az iskolások számára. A kereszt szárnyon vannak az iskolatermek és a tanári szobák, úgy mint Kaffka Margit idejében.

Az 1898. iskolaév kezdetén ebbe — az akkor zárdaépületbe — költözik be Kaffka Margit, bentlakó tanítónőként.

A következő levél már a zárdából megy barátnőjéhez, Miskolcra.

XI. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urhölgynek Nagy Károly (Szatmármegye)

Édes Heddim!

Egy hónapja! Egy hónapja már hogy nem veszekedtünk és kezdem nélkülözni a szeretetreméltóan édes tollacsakád hegyét. Egy hónapig úgy elfoglaltak a kezdő-tanítás nehézségei, hogy még nyugodtan gondolkozni sem jutott időm, de most, mikor a hónap végén, — megindult munka, megkent kerek, és ránczbaszedett tanítványokra visszatekintve, békés szombat estén fellelékzem végre, — most Te vagy az első, öreg!

A legutóbbi leveled jut eszembe. Keserű egy kicsinyt, — de valahogy olyanforma hatást tesz, mintha mesterkéltn átmenet volna a szerelemtől a közönyt. Mintha az írója a sok szenvedély, lemondás, örök szerelem és vén leányság fázisai után, — restellne egyszerre hideg lenni — hát inkább nem őszinte.

Beláttad, hát Dusi, hogy vén lánynak maradni a kicsi fogalmazó szép szeméért "nem érdemes", — hát ha megkérne egy jóra való ember, — elmennél hozzá és jó kis felesége lennél. Szép! És kívánom is neked minél előbb. Addig azonban az én Hedvigem keresztülsétál még néhány ilyen tűzpróbán, — beleszeret egy pár uriemberbe, — csupa ellentétbe — és nem az urad lesz az utolsó. Hiszem, hogy becsületes, jó asszony leszel, — de te praedestinálva vagy folyton keresni és soha meg nem találni az eszményt, — a férfi ideált.

Általában kezdek már nem hinni a szerelemben, a mindenható erejében, — a világbíró hatalmában. Hiszen látom! Nem képes semmi nagyra. Nem tud felforgatni semmi rendszert, megváltoztatni semmi létezőt — nem hogy világokkal, — még romladozó törvények, ócska előítéletek, kisvárosi felfogások erejével sem bír. Régen, mikor királyleányokat küldött szegény pásztorfiukhoz, mikor, — ha a Ganges-parti legendák igazat beszélnek — a világfentartót egy bajadér rabjává tette, — akkor még erősebb volt tán. De most. Megdohosodott érdekeket szolgál és családi politikát, vagyonszerzést meg kényelemszeretetet.

De hagyjuk ezt! A mi engem illet, — jól érzem magam, ("a körülményekhez képest" — mint a tudós gólya néni szokta mondani az ujdonsült aggodó apáknak). Itt teljes szabadság, — pontos kiszolgálat, jó társaság (4 fiatal kolléga) van — egészséges és fiatal vagyok és ez elég.

Kimenni a városba tetszésünk szerint szabad, — szó és jelentkezés nélkül, — bármikor. Én azonban inkább csak hazaszaladok néha. A múlt vasárnap bomoltunk egy kicsit, — a Kálvárián akartunk misét hallgatni, — de a város olyan élénk volt, hogy inkább bolyongtunk egy kicsit, — czéltalanul és ostobán, — egyik sikátorból a másikba. Majd a délelőtti verőfényben neki az Ávasnak, a mi itt van a város közepén, — fel az oromra ketten

kicsi Erzsivel, a kis pimperlik tanítójával, — lihegve, kaczagva, mint két vidám káposztapille, — a mely jókedvű és közönséges fajtából olyan sok van úgy tavasztájon. Később a czukrásdába' fogyasztottuk el az évad utolsó fagylaltját, — délután meg csak úgy, — mulatságból, — kirohantunk villamoson a Gömöri pályaudvarhoz és megnéztük, ki jön a gyorsvonaton. Ilyesmi azonban ritkán jön ránk, — inkább a friss szabadság dobzódása ez, mint élvezet. Rendesen itthon ülünk a tanórákon kívül a bárátságos szép nagy szobánkba együtt és sokat bolondozunk. Ugy meg is szoktam a társas életet, — nem tudom mit csinálnék egyedül. Csak ezért félek a magános öregségtől. De az még messze van.

Dolgom van sok. Az ötödik-hatodik egyesített népiskolai osztály, — 4 óra a polgári osztályokban, — s két mindennapos magántanítvány, — hogy a Szatmáron hagyott adósságok törlesztve legyenek. Bizony a magam tanulására még nem volt időm, — nem is tudom, hogy lesz. Őrült vágyam tovább tanulni, — tanulni, — de Pestre menni nincs pénzem, — Szatmártól meg néha úgy félek.

Az iskolám! A kis lányok, — szegényke kis bogaraim butácskák bizony, de sok bennük a jóakarat — és — én nem is akarom bántani, csufolni őket (ezért bosszantanak a kollégák) akarom hogy szent legyen nekem az iskola, mert ha profanisálnám ezt is, — nem maradna nekem semmi, — és így, fizetés nélkül, nagy szükségem van az idealismusra. Anyagilag sokat nélkülözők, -- de ezt részben meg is szoktam, — másrészt meg az e fajta nyomoruság hat rám a legkevésbé. Olyan kedélyesen sétálok és olyan öntudatosan a torz kalapjaimban, — hogy az elmenőknek nincs lelkük szembekaczagni. A hátam mögött meg nem bánom. Hogy azonban levizgázni hogy fogok, — nem tudom, — de tán szünidőre kimegyek falusi óvónőnek vagy nevelőnőnek.

De nagyon is bisalmas kerékvágásba jutottunk. De — ne hidd öreg, — nincs azért kutya bajom se. Bizonny no! Nem cserélnék sok farsangi-bábu kisasszonnyal, — ha a szemem is egészséges volna. Ezen kívül még téged is szeretnélek látni. Ne hidd, hogy ez csak frázis és írj legalább sokat. Ezer telephatikus csók!

Miskolcz 1898 Szept 31

Margit."

Régimódi rendes levélpapír. 8 oldal.

Ezek a levelek maguk beszélnek el a zárdában bentlakó évek történetét. Nem kell hozzá kommentár.

XII. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urhölgynek Nagy-Károly
Okt. 30.
Édes Dusim!

Azt hiszem, én írtam utóljára, -- de mindegy! Most velem vagy gondolatban és én írok Neked. Olyan keserves kedvem van, — hogy a prepa-

társnőimnek szóló édes léhaságokat nem tudnám lefirkálni, — pedig nem lévén előadás, — mindennél okosabb foglalkozás mégis, — levelet írni.

Hogy miért vagyok rossz kedvű? Magam se tudom! A szünidő, a csend, az énekes mise, (igazgatónk névnapja van) — ősz, karácsony közeledte, — sok, sok emlék, vagy tán csak egy bosszantóan ostoba, helyi gyártmányu férczdráma tegnap este, — de nagyon savanyu vagyok.

Rád gondoltam! Vajjon elveszett-e már a kapocs lelkünk közt, — a gondolkodásunk közös fonala, -- elszakadt- é ez a közös képzetkörrel vagy nem értjük meg egymást, -- dehogy, — egyiket se' akarom hinni, hiszen lehet, hogy csak lusták vagyunk. De Dusi! Mi egymást neveltük olyanná a milyen, — érzékennyé mint a csigabiga és belső életüvé, — bolondossá, boldogtalanná és összetetté. Most már nem szabad elhagynod és udvariaskodnod, — követelem hogy a régi légy legalább is a férjhezmenetelig, — olyan régi, polgáristakorbeli barátnő, — mikor még jókedvűek, egyszerűek és kotynyelesek voltunk mind a ketten, -- mint két bolondos káposztapille, a mely szintelen és jókedvű fajtából olyan sok repked tavasztájon.

Légy jó kis lány Dusi! Irj mielőbb, — hosszút. Mit csinálsz, hogy élsz, mire gondolsz? Józsi! Vagy tán más? Hisz az nem baj, — ne hidd, hogy előttem következetesnek kell látszanod! Ismerlek téged és mint mondtam, — tudom hogy nem az urad lesz az utolsó eszményed. A tökélyt más egy személyben együtt keresi, osztatlanul, s hozzáképzeli, melléálmodja a hiányzókat ahoz az egyhez. A te csélcsp fantáziádat azonban csak egy egy része, — eldarabolt alakja ragadja meg, — most az erő, — majd az elegancia, — ősemberi vadság, — vagy századvégi gyöngédség — felváltva. És változni fognak a szerelmeid az egész életen át, — és ez nagyon kellemes, édes dolog lehet, — kevésbbé nyomasztó egy nagy szenvedély súlyánál, — csak as átmenetek lehetnek szomorúak, hidegek egy kicsinyt. De én figyelemmel kíséreni, tudni, hallani akarom a lelked átalakulását és várom a merev hosszú betűidet minél hamarabb.

Én mindenben a régi! Sok a dolgom, — egyhangu, de azért kellemes az életem, — itt megbecsülnek, szeretnek, járnak utánam mivel hogy hasznomat veszik és nélkülöznének ha például megbetegedném. És ez nagyon jó! Különben, — csipkerózsa aluszik, — nem vagyok szerelmes egy cseppet se', tán nem is voltam, csak a képzelődésem működött. Nagy szó ugy-e? De most igazán úgy érzem. Szóval egyszerű lány, rektor kisasszony lettem tetőtől talpig, — helyesírási hibákat korrigáló gép, — rendszabályokat gyártó rendőrfőnök lettem. Oda az álmaim, — a színek, mesék, a tétlenség édes hangulatai, — békés melankóliával siratom el, mivel hogy nem vettem sok hasznukat ugyse'. Csak egészséget, békességet kívánok, jó vizsgát, szép fizetést, nagy pensiót, nyárspolgáriás becsülést, — szóval; közönséges vagyok. Igen, — ha ismersz engem, akkor tudod, hogy ezt is képes vagyok a végtelékig hajtani. Te! Én a ki tizenkét-esztendő koromban piros kötőpamut szálával megjegyeztem az első rügyét a fagyalbokornak, — és megnéztem mindennap ezt a zöld tavaszi mosolygást, — én csak tegnap vettem észre, hogy im megőszült egészen. Hogyan

1. nagysága
No. 4872/19.

Kemencsényi. Hódvíg

urköltségnek

Nagy Karoly

az igen világos. — semmi erő, nem
vedő, a fideszem a tollak
nyugodalmaát ilyenek képelem.
Lem. a 'borsó', — vj. kú
sek, gikabonok, — akció, élet,
acrelens. gikabon, — vionagón
a a kavan, — a napnak nap unaké
gő, kúss, örökifju augar a kiet
lora fagyas utaimra. Sem tudom,
— tan nem is kívánom, —
a igazi boldogságot, — de so hia
nám, el se hiánam, ho véledlem
mégis mitsem akarom.

Előttal más vgy. a a
boldogságaimból. Hogy ré vj.
ból és naktass. ré engem a
kiedre, Csernes csokol.

Miskolc 1898. nov. 30.

Mányi

ELŐTTAL
KÖNYVTÁRA

A XII. levél utolsó lapja az aláírással
(Miskolc, 1898. nov. 30.)
(Kicsinyítve)

történhetett ez? Bizonyára szépen, — csicssergő bucsuszóval, avarzörgéssel, haldokló fáradt lipékkel, — édes poézissel, -- és én nem láttam semmit az egészből. Nagyon közönséges vagyok, — talán veszed is észre a stilusomon, — tudod egész nap elemiesen kell beszélnem, hát már elemiesen is gondolkodom, — egyhangu csapások monoton ütemeire jár az elmém, mint a kis parasztlányoké itt körültem. Butulok. És még nem is borzadok magamtól, — sőt néha jól érzem magam. Ha nem félsz követni ebbe a mélységbe, — szívesen látlak! ---

Vagy ne! Azt hiszem, -- azt hiszem szó se' igaz abból a mit írtam. Bizonyára képzelődöm és minden a régiben van körültem, — sőt, — azt hiszem hogy csak Te hiányoztál az életemhes, — egyedül Te Dusi, hogy olyan legyenek mint rendesen. Mit tudom én? Az előmenetelem zátonyra akadt, — az ambízióm megcsappant és én még sem vagyok boldogtalan --- igazán ez tesz most boldogtalanná.

Különben csend, béke, — szárnyaszegett, feledésbe zárt, közömbös világ ez. Egy kicsit hull a hó, — halkan, tompán — egyre esve. Olyan nyugodalmas ködbe öltözött az az egész világ. Semmi erő, szenvedély, — a Hadesben a lelkek nyugalomát ilyennek képelem.

Lesz-é ébredés, — új tüzek, égháboruk, — akáczió, élet, — szerelem, gyötrelem, — visszajön e a tavasz, — a napnak szép unokája, tüzes, örökifju sugár a kietlen fagyos utaimra. Nem tudom, — tán nem is kívánom, — az igazi boldogságot, — el se hinném, el se' bírnám, ha véletlen mégis írám akadna.

Elszoktál már ugy-e a bolondságaimtól. Szokj rá újból és szoktass rá engem a tieidre. Ezerszer csókol
Miskolcz 1898. Nov. 30

Margit."

Régimódi rendes levélpapír, 8 oldal. A levélen két dátum van. Elől okt. 30, a végén nov. 30. Véletlen, vagy tévedés?!

Ezekből a levelekből olykor már a lázadó ember hangja is kicsendül. Ez a lázadás azonban még nem határozott, olykor csak melankólia, hangulat, rossz kedv, de már mutatja az embert, aki az akkori világ rendjéből, a rákényszerített konvenciókból kitörni szeretne.

XIII. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urhölgynek Nagy-Károly (Szatmár megye)

Édes, bolondos jó kis Heddim!

Itt vagy im újra és a régi vagy megint. Az én régi, derűs-borus ideális és szenvedélyes Heddim. Csodás bűbajos virágnak képelem a lelked. Micsoda virág! Óriás tulipánkehely, bujapiros ~~(sziv, duzzadó erejében)~~ szirmaival, forró színében de mégis hűvös, pompás hidegségében az izzó szenvedély igazi illata nélkül. Zárt kelyhét ha felnyitja erőszak,

— lenn a mélyben, — a szívében, a hol még nem járt napsugár — ott fehérén csillog valami meseszép fényesség. Ilyen Dusi, tavaszi és őszi ártatlan módon hűvös és mégis tűzvörösen égő csoda, — egy szerelmes lány szívéből tépve friss, tavaszi hajnalon.

Édes Dusikám! szép, erős és egészen természetes vagy Te, minden ízeden, egész lényeden, minden érzelmed, idegszáladban. Csak különlegesség, extravagancia, — az ingerek századvégi, vibráló, remegtető ereje nincs benned. Egészen talpraesett és helyes dolog, hogy elfiliszofáltad az elmúlt szerelem emléket, — és a filozófiád nagyon egészséges. A fin de siècle ideges, magnetikus, őrült vágya, — észbontó szenvedélye helyett, — te kedves és békés melankóliával nézsz vissza a letűnt keserűségekre édes ráskódtatásokra, izgalomra, tán szenvedésre. A nyers életerő és duzzadó izmok szépséges asszonyai, — a fal nélküli város dús szűzei így nézhettek vissza az Euratos sásos partjára — egy nagyszabású diskosviadal után. — "Nehéz volt, — meggyőzték ugyan, -- ma nem sikerült, -- for de holnap én győzők bizonyára." — (De a klasszikus hasonlatért megbocsáss, — tudod fülig benne vagyok a háromkötetes Vanung "Ó-kor"-ban, a mit be kell szednem p. képzőre) -- Persze, — "Meghalt a szeretőm, — hát férjhe' se menjek, — daru-távóságig magam keseregjek?" — Így panaszkodik a Csokonay Vitéz Lillája is pattogós alexandrinus sorokban. Így te is, — józanul, kedvesen. Elképzellek disznóöléses hangulatban, — kartonkötővel és morális oktatásokat adva a cselédeknek. Édes Dusikám Te! Dehogy is vagy léha, könnyelmű, csalfa, — dehogy. Kedves vagy, jó okos, — mindennekfelett okos, és tán azért is nem olyan bolondul szerelmes. Tudod mire kezdek rájönni? Nem vagyunk mi méltók se' Te, se' én az igaz szerelem nevével kérkedni. A szerelem ---- zetlen, félelmes, isteni mélység, — azt nem lehet bölcs mondásokkal meglábolni, — igazságokkal megkerülni, — de az illúziók rózsaszín szárnyai is fölöslegeseek. Oda nem repülni szoktak, öntudatos, határozott és szabályozott szárnycsapásokkal, — csak átengedni testet, lelket, édes, veszélyes őrült esésnek, — gondolat nélkül, akarat nélkül — nem mérlegelve saját becsét, — a véget, a célát, -- vadul és őrülten rohanni és nem bánni meg, — nem hagyni óvatos módon tartalékban semmit, — semmit. Ez a szerelem Dusi! Bolond hazardjáték, — és a veszítő mindent veszít, — de a játékt gyönyőre pótol mindent. Nem kívánom neked édes ezt a vad édes-séget, -- sőt örülök hogy mérsékelt, óvatos és okos vagy. Tetszel nekem! Ujság vagy ebben a pose-ban, fehér kötővel, — férjhez-ménő szándékkal, komoly gondolatokkal, nemes szomorúsággal és öntudatos, nyugodt önbecsüléssel. Sok szerencsét neked és jó kedves és szolid uracsát. Kálmánka beválna, — no miért ne, — de Dezsőhöz inkább mennék. Anyácskádnak kezet csókolom, — úgy-e már sokkal jobban van.

Én, — én itt veszettül reális és izgalom nélküli életet élek. Ime most, — este van, — a lányok olvasnak mind a hárman, — Lizi szobaciczus terit a kicsi szobánkba, — szép fehérén, — aztán hoz torma virslit, káposztás rétest, — teát, -- aztán fecsegünk. Hogy karácsonykor milyen nagyokat alszunk majd, — (ez a gyönyörűségek non plus ultrája nekünk.)

— hogy milyen csacsik és milyen édesek a gyerekek, — hogy milyen nagy számár az udvari kathekétánk, — hogy mikor megyünk a franczia-mester "madám Fekete" gardirozása mellett színházba, — hogy mikor láttuk az utczán csatangolva közös udvarlónkat a "kifacsart csitromot" (Békés ur szegény) — és hogy — so' se megyünk férjhez. Ez kedves téma, — itt el-soroltatnak az anya, — háziasszony misériái, — milyen színekkel! De né-ha tudományos a társalgás és előkerülnek a pedagogusok, — vagy Flamma-rion az ő "Lumen"-jével (Ez a legújabb könyve) Irma, — a zongoramester, — a hidegvérű német leány csak füt, füt, — a kicsi Trucsi a kishirdetése-
ket veszi elő, — Böske, a pimperlík rektora és zárdai orgonista-kántor kisasszony a piszkos kis kötéseket. Most hivat a főnöknő! Edes, jóságos kis öreg, aki úgy kíméli a kisasszonyait (~~mint az~~) mintha mindíg félne hogy megharagszunk rá. Két kezébe fogja a kezünket, úgy szorongatja, — aztán szégyellősen kezdi, — hibás kiejtéssel — szivélyes hangsúlylal, — szépen; "Tegye meg kedves kisasszony, — írja meg ezt, — magánál köny-nyen megy. — De ne haragudjék, hogy fárasztom, — majd imádkozom ma-gáért, — imádkozunk mind." — Persze hogy megírom az ünnepi szónokla-tokat, — karácsonyi énekszövegeket, — mindent. Ha kétannyt kívánna, — azt is szívesen tennők, mikor olyan szépen kéri — és előttem olyan szo-
katlan ez a jóság. Dehogy merné szegény a leveleket felbontani, — csak czímezd ide Dusi, hamarabb megkapom. Egyáltalán nem vagyunk korlá-tozva és ~~ha~~ csak egy kis fizetés kellene a teljes megelégedettséghez.

De látod Dusi ennek is megvan a maga szomorúsága. Én, aki eddig csak nyomorogtam mindíg, — szükségből vagy kényszerűségből, — a tisztítóúzbeli édes vigasztalásokkal biztatgattam magamat. Volt valami édes, megnyugtató és fölemelő a szenvedésben, a nyomorúságban és abban, — hogy ha fordul a sorom, — csak is jobbra fordulhat, — szükségképen, — természetsszerint és ennek jutalma lesz valaha, — Most a jóllét teljességé-ben félek valamitől! Érdemes vagyok-e én erre a nagy Békességre. Vagy csak az én ezerszer megalázott lelkemnek, elgyötört gőgös temperamen-tumomnak esik ilyen nagyon jól ez a passiv boldogság, — nyugalmas tisztesség. De jövőre újra ingyenes-prepa, — falusi rektor vagy nevelő kutya-kisasszony leszek, és újra kezdek a miről már leszoktam — az alkal-mazkodást, túrést, nyomorúságot, — mindent. Te! Megteremhet-e a sze-relem ilyen környezetben, — fejlődhetik-e prózai küzdelmekben? Ugy-e nem? Én tehát mentve vagyok viharoktól, eruptióktól — boldogságtól és boldogtalanságtól, örökre Amen. Béke veled!

Miskolcz 1898 decz 13

Margit."

Egész ív papír, 4 oldal.

("Kálmánka, Dezső", ismét a barátnő lovagjai, valamint a következő levél vers-írója is az.)

A karácsonyi szünidőt nem a zárdában, hanem nagyszüleinél töltötte. Innen megy az újabb levél. Kivételesen, rendes, nőies, kisméretű rózsaszín levélpapíron.

XIV. "Ő nagysága N. Szabó Hedvig urhölgynek Tek. Nemestóthy Sz, Antal ur leveleivel Nagy-Károly (Szatmármegye)

Édes Heddám!

Im, — egy vers, — meg egy név alatta, a mi rád emlékeztet. Tehát a kicsi, — leereszkedik a néptanítókhoz. Itt van, — élvezdd az ő szellemét, — őt.

Egy kicsit kajla ütemekben csicsereg ugyan, — kicsit schablonos témát, — de ír, — kollégád, — és ez tán elég hogy kiábrándítson.

Lehet, hogy rossz és közönséges vagyok, de nem állhatom meg, hogy el ne küldjem. Tehát az érdekes, titokzatos, cinikus, világfi, --- stb. ur, — az kicsike poétácskája a néptanítóknak. Ki hitte volna, — hogy ennyire, — "hályog nőtt szemeden"

Hogy haragszol most rám édes jó kis öregem, — és magam se' tudom micsoda csuf passzióm a pajtásom eszményeit bemázolni, — de tudom hogy úgy se' ábrándítlak ki addig, — mig magától, — az elpárolgás elve be nem teljesül. Hát csak szeretlek bosszantani és tetszel nekem mikor véded őt.

Különben pedig boldog ujesztendőt akartam kívánni, egészséges farsangot, csattanós véggel, — ugrifüles czepperliket, — álmos valczereket, — kokett csárdásokat és diszkrét négyeseket.

Anyácskád jobban úgy-e? Kezet csokolom, — a Luby gyerek otthon, — küldhetsz üzenetet, — paksaméta levelet, — elhozza lelkiismeretesen. Ezt a kis lányt nagyon szeretem, — kár, hogy nem tanítok az osztályában, — így csak közvetve protezsálom. Adieu-!!

Miskolcz 98 XII/27

Margit"

A levélben említett "Luby gyerek"[20] — ahogy azt ő maga mondta el nekem, — Luby Margit volt, aki ott végezte a III. polgárit Miskolcon. Majd tanár lett Szatmáron, később az Erzsébet Nőiskolában. Egyben neves néprajzkutató is. Értékes könyvei is e tárgykörből jelentek meg. 90 éves korában még előadást tartott a rádióban.

Kaffka Margit barátnője, Hedda rokonságban is volt Luby Zsigmond családjával, Fülöpös-Darócon látogatta is őket.

1899. januárjában újra indul egy levél.

XV. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urhölgynek (Nemestóthy Szabo Antal ügyvéd ur leveleivel) Nagy-Károly

Miskolcz 1899 jan 4

Édes Dusikám Te!

Leveled itt, — valamennyi. Anyám írja, hogy felolvasásra készülsz; — gratulálok. Majd elküldhetnéd nekem is.

Az írásaidon sokat gondolkoztam, — a míg rájöttem, hogy bizony — bármily banális közhely legyen is ez, — átmeneti korszakot élsz Te most, és a mi a legutóbbi bolondságaidból (megbocsáss!!) — biztosabb, csendesebb és reálisabb ösvényekre vezet. Te tehát a javulás útján vagy Te, öreg! Emlékszel a Gyurkovitsék ifj. Radványi Gidájára. Meg arra, mikor a mostoha mama képét "gyökerestül akarta a szivéből kiirtani" Ez akkor történt, mikor a kövér Lizába szeretett. Ne haragudj a bicsező methaphoráért édes, — de lásdd, — csak azt akarom mondani, hogy a krisisen tul vagy már, amikor már csak bénító ürességről beszélsz pozitív szenvedések helyett. Van még idő és mód ezt kitölteni mással, — a horror' vácuí törvénye beteljesül. Régen a természetre fogták, hogy nem tűri az ürességet, — pedig csak az emberi lélekről áll ez. Ne hidd, hogy rossz vagy azért, mert reális gond -----lettölteléket keressz. A ----- szentségtelenítet az emlékeidet, — csak hagyod békén begyógyulni a sebeit a lelkednek. Azt hiszed erkölcsi kötelességed birizgélni mindíg és nem hagyni neki békét. Magad gyötröd és neki nem használz vele. Ha majd egy egészséges és becsületes uriember kínálja neked a "kötelességszerű elfoglaltságot" jovialis vidéki háztartás képében, — nyulj két kézzel utána, és az édes-bus ábrándokat vasárnapokon vedd elő csak. Csendesen zsongó édes vasárnapokon, — asztalbontás után, leeresztett zsaluknál álmodj róla. — egész a — vacsora idejéig, — de akkor az urad kedves ételeit főzesdd. Tudom, hogy alapjában sok realitás van benned, — azért nem féltetek, hogy holtig az elmulasztott gyönyörűségeket siratva akarjad átvirasztani az életet Szeretem, hogy felébredt az ambícsiód és irogatsz. Dolgozol! Nekem a firkálás pihenésül szolgál, — de neked komoly munka az, mert komolyan veszed az eredményt és a dicsőséget. És bármennyit beszélnek is a férfiak az íróasszonyokról, — mégis jobban respektál majd az urad, ha hirneves léssz. A nagynénéd rá a példa.

Hogy én mit csinálók? El se' merem mondani, — miután már egy félíven adtam a morális oktatásokat. Te Dusi! Nem szeretném, ha avatatlan kéz a naplóm végigolvasná. Képzeldőnének hinne, affektánsnak, vagy ostobának, annyi zürzavaros érzés, ellentmondó állítás kavarod a sorok

között. De mi hát a bajom? Magam se' vagyok egész tisztában, — vajjon mi? Mi lehet az, a mit féltve őrizgetek ----- sok, évek szürke garma -----emlékképen. Hogy is történt?

Egyszer, hosszú időn távol tőle, kit hivatalos és kimért érintkezések-ből már régebben ismertem, — véletlenül rá gondoltam. Egy éve mult! Akkor nyár volt, — nyár a falun, — cséplés és buja, teljes virágzás ideje, mikor legszínesebb a mező, leghűvösebb az erdő. Falun voltam, dologtalanul és tizenhét éves. Korán reggel nem költöttek fel, — nappal álmodozva csavarogtam a kertben, mezőn — vagy olvastam a lugasban. A falusi háznépnek ilyenkor szorgos a dolga és a vendéget szabadjára hagyják. Nos, — akkor rá gondoltam sokat, — mindíg többet, — szépséges és büszke lemondással teljes dolgokat. A tizenkétosztendős koromban olvasott Marlithe és Ohnet-regények mélységes benyomása felülkerekedett a később ráragadt cinizmuson, és én, — a tacsókó lányok mesés romantikájával a szívemben jártam-keltem és gondolkoztam. Akkor éreztem valami édeset, bűbajosát, ismeretlent, — és letelepedtem a füre, fatörzsre, hogy jobban érezsem. Ez a szerelem volt, — ráismertem, a hogy minden leány ráismer és élveztem édes, lehetetlen ábrándjait, — teljesen, — érezve, hogy rövid az időm. Akkoriban egy Schopenhauer-kötetet hurczoltam magammal és olvastam belőle — mint csalja a természet az egyént a faj jóvoltáért, mint hiteti el vele, hogy egyedül az ő számára teremtetted kedvesét a mikor mindkettővel egy számára fontosabb célja van, — a faj élete, — melynek csak ostoba eszköze a szerelem. Így a szegény, szomorú, német bölcselő. De én hogy kinevettem akkor őt és a természetet, — e számító öreget a kit most én szedek rá. Mert ime szeretek egy embert, — távollévő idegent, a szerelem teljes boldogságával, de vágyai, igényei nélkül. — És ebben a természetnen nem lesz semmi haszna soha.

Szerettem, szerettem vagy három napig. Aztán vége lett a falusi idyllnek, vége, a vakációnak és utolsó tanévemre a képzőbe mentem. Később találkoztam vele. Nem éreztem semmit, --- zavart, pirulást, édes borzongást, mint a szerelmes társnőim mind, És később sem! Pedig mindenáron visszaakartam idézni a nyári hangulatokat, a boldog rajongást. — Néha sikerült, kevesebb intenzitással ugyan, — de szívósabban, — kivált ha nem láttam őt soká. — de közelében szenvedtem, szegyeteljes izgalomban, és az egész nem volt többé ösztönszerű, könnyed és természetes, hanem erőltetett és fájó. Most pedig --- nem tudom, — napjai vannak a szenvedélynek és a közönynek, — vergődöm a végletek közt. -- sirok néha, — könnyű, zivataros zokogással, — máskor mereven, fagyottan járok a dolgom után. Mert emellett szörnyű módon "komoly és fáradhatatlan tanítónő" — vagyok (ezzel a kijelentéssel a főnöknő udvarolt a nagyanyámnak) és lassacskán tanulgatok magam is.

Igen csendesesen viselem magam, Mert most már boldogtalan sem tudok lenni. Nem csinállok magamnak új és szép tragédiákat, a mik úgy megerősítettek és kárpótoltak az életem monoton pergéséért. Színes álmokhoz oly (már) üresnek, fáradtnak érzem magam és gondolatban, álmomban

sohasem tudok többé holmi titkos, nemes és nagy nyomorúságok hősnője lenni — mint bakfis koromban — pedig egy kicsike romantikára úgy vágy-nék az én lelkem is. Talán fráziskép hangzik, — de ennek is elég szomo-ru — hogy a leány-lélek elszárad köznapivá lesz, megromlik a sok felhal-mozott valóságtól, elsenyved édes álmok, illúziók nélkül.

Lefekszem tízkor és próbálok gondolni rózsás meséket mint tavaly. Bi-zsergő, erős akcióról, — hatalmas tevékenységről, valódi, nyüzsgő élet-ről, — sok szerelemről. Istenem Uram! Milyen nagyszerű, hatalmas és sugárzó lehet ez a világ, melyből mi kényszermunkás betűimádók, fiatal, diplomás vénleányok ki vagyunk tiltva. Milyen lehet az igazi, aktív sze-relem, — a mely, — mint a szív nemes és tiszta érzése, kél, ébred és hevít, — mint társadalmi szabály él, egyesít és családot alkot, — mint ter-mészeti ösztön kiterjed, forrong, alkot és rombol. És én ezt nem ismer-hetem meg. — Mi lesz belőlem? Megöl a realitás, — a mindennapi gond, az iskola, — az osztály takarítottása, — a mulasztási napló, a piszkos kör-mű gyerekek, --- Istenem! Nem élhetek színek, álmok, hangulatok nélkül, — add őket vissza nekem! -- -- -- De Te Dusi, nem találd, hogy nevet-séges ostoba liba vagyok a divatját mult eszmékkal? Mikor ilyeneket írok, ne hallgass rám és ne vedd komolyan, — azt hiszem már figyelmeztettelek erre.

Különben semmi bajom, — és tán épen ez a soha nem élvezett anyagi jólét okozza, hogy más komplikáltabb és mélyebb keserűségek jönnek elő-térbe. Itt nagyanyámék úgy szeretnek, a mint eddig még senki, és ez na-gyon jól esik. Köztük jónak érzem magam én is. Tudod az egész Szabó-Uray familiánkban nem találnál olyan embereket mint ez az édes öreg táb-labíró, a ki a hetvenesztendő feleségét "angyalom"-nak szólítja, kará-csony estéjén versenyt danolja a pásztornótákat az unokáival, és kártya-kunsztokat csinál a mulattatásukra. Pedig hajdanában vadászott, pipált, czimborált és udvarolt is itt-ott, de mindig szépen, lassan. Csupa gyön-gédség, melegség, érzékenység ez a család, — az ember elfelejti nekik, hogy előítéletesek és ósdiak, mert ím a nyárspolgári élet is lehet poeti-kus. Egész megjavulok köztük, és ha sokáig itt maradhatnék, megszűn-ném az elferdült, szeszélyes különcz lenni, mint eddig, — és szelid jó kis lány lennék — mint az Ibolya hugom. De tán nem fér már a borítékba. Szer-vus, édes Dusikám, Isten áldjon meg az ujesztendőben mindnyájatokat. Anyád meggyógyult ugy-e? Kezét csókolom!

Margit"

Egy egész ív és egy fél ív papír, 8 oldal.

Az író nő még néma benne. Barátnője írói sikerére a fenti levélben csak ez a válasza: "Szeretem, hogy felébredt az ambíciód és irogatsz. Dolgozol. Nekem a firkálás pihenésül szolgál, — de Neked komoly munka ez, mert komolyan veszed az eredményt és a dicsőséget. — És bármit beszélnek a férfiak az íróasszonyokról, mégis jobban respektál majd az urad, ha hírneves léssz."

A karácsonyi szünidőben, — amit a nagyszülőknél töltött — írta a következő levelet is, dátum nélkül. Ebben is a szerelem — az elmúlt és kezdődő — a fő motívum.

XVI. "Édes Heddám!

Tegnap délután rájöttem, hogy a szekrényem nagyon teli van ősvilági lomokkal. Hát nagy kedélyesen lekuporodtam a szekrényem elé, és ép olyan kedélyesen felpakoltam a padlásra mindent, a mi "lom" — Pedig nevezetes írárok is voltak abban, — a régi naplóim, — számár iskolakönyvek a mikben értelmetlen, de nagyon energikus körívek jelzik, hogy honnét, meddig van "kirekesztve" Ezek a kicsi vonások, margóra jegyzett mondatok egyszer mesélni tudtak, — És egy könyv is van ott, — nyomtatott írás. — az író arcképevel az elején, — a címe; "Jézus és az udvariasság" — Nem, csak kutyalákom, — csak egy passusának van ilyen címe.

No, hát ezt is felpakkoltam, és még sok csacsi papírszeletet, a mit egyszer a katedra körül szedtem össze óra után, — mert egy ideges, türelmetlen kéz mindig tépdessett valamit. Hja! "Az én mezőmön nem értek kalászok," — de virág se nőtt, — csak papírszemetet szedtem a katedra körül. —

Mikor a szekrényem rendes volt és szolid. — mondtam az öcsémnek a Gézának;

— Ha akad egyszer valami bolond balek, — aki feleségül vesz, — beh jókat nevetünk majd azon. Mindent megmutatok az uramnak, — persze! —

Igen, — most van egy ember, aki elpirul ha meglát és veszedelmesen sokat képzel rólam, — Egy rajongó kicsi barátnőmnek a fivére, borzasztóan korrekt úr, — hivatalnok és nagy kezű. — Ugy nézem, a 77. dik ősapja sémi fajból eredt, — (nem az orrán látom ezt) — hanem az álmos szemén! a szép sápadt Krisztusképén és a bolond, szenvedélyes rajongásán. Minden otromba filistertempón áttükrözik ez. — Nem is írok annyit róla, — hiszen nem szerelmes belém, — de ha megkérne, egyszer, — most még nem — de egyszer hozzámennék. —

Ne haragudj érte, — az asszonyok a hibásak, most örökké azt rágják a fülembé, hogy mégis csak jobb lesz utóljára is férjhez menni.

És te? Tudod-é, hogy nem tudlak vádolni, amiért féled az abszolút jót, a teljes békességet. Én se' szeretem. De az élet úgy is kiforrja magát, csak rá kell bízni. — Olyan gyönyörű véletleneket produkál néha. Csak álmodozz, izgatódj, állj bosszút még soká, — végre ugyis révbé fogsz jutni és csendes ember leszel, — akár tetszik, akár nem tetszik. — De mintha a medvecukrot még se a mi számunkra préselték volna? Ez erkölcsstelen mondás, — úgy illenék, hogy megbecsülje az ember, — meg a szép egyformára vágott hasznos kockacukrokat. De mikor kandis cukor is van! Szervus.

Margit."

A következő levél is dátum nélkül megy.

XVII. "Szombat este.

Most egy kicsit elrontotta a kedvem valami. Ma délután B. Margit volt az irodás, — és uzsonnakor a szokott kedves mosolyával agyondicsérte az én szegény emberemet. Hogy "az már" kész ember, — hogy ő volt a legcsinosabb az összes vendégek között és hogy fülig pirult, mikor beléptem. Isten engem, ebből egy mukkot se' láttam, — szt se' hogy szép, — ezt én csak esztendőök mulva veszem észre az embereken. Még ezen nem vettem észre.

Tudod, úgy hatott rám ez a délután, hogy mi kölcsönösen azt hisszük a másiktól, hogy érdeklődik, — ez hoz néha össze, mert máskép egy közös gondolatunk sem és halálra mászt ez a kénytelen — kelletlen társalgás. Jaj, de esetlen egy dolog! — Holnap megyünk egy kis csudatevő Máriához a hugával, — persze ő is ott lesz, — a fogadalmi ajándék egy uj toillette. Én ugyan egy aranyos szívet proponáltam, de az "ember" úgy véli, hogy Mária is csak asszony. — Hedda, tudod mit szeretnék? Valami egészen uj dolgot. Pá! —

Margit."

Dátum nélküli levéltöredék. Ív papír részen. 2 oldal.

*

A zárdában bentlakók életét írja le ebben a levélben.

Első szerelme emléke kísért benne még most is.

Postabélyegzőn: "Miskolcz 1899 jan 7."

XVIII. "Édes Heddikém!

Nem is hinnéd mennyire megszoktam örülni a leveleiteknek Ti mulató lánypajtások, — az üde, bolondos, szerelmekkel és flirtekkel teli soroknak, — amikből megtudom, hogy a kalkulosokon, — a végtelenbe nyuló tanári konferenciákon, a békétlen szülők békítésén, az okoskodó iskolaszék meggyőzésén kívül van még más valami is a föld hátán. Egy más, egy rózsaszín világ, a melyikben szeretnek is egy kicsit az emberek. Te Dusi, légy Te nagyon boldog és elégedett, — mert látod, — hisz őszinte vagyok, — egészséges, élénk fantáziájú és tizenhatalmas leányok néhanapján mégis csak beleunnak mindig azt a száraz, tintafojtott diplomát csókolni. Inkább kiválasztunk az aláírt nevek közül egyet erre a célra. No! Mit nézel? Ugy is sejtetheted, hogy a tanári kar egy tagjába bomoltam bele, — hisz ez csak természetes.

No de térjünk a tárgyra! A világér' se' hidd pajtás, — hogy az uj szerelmed ráddisputálom. Épen olyan kevésbé hiszek az egyikben, mint a má-

sikban, — és az egész modern szerelem életképességében. A hamisítatlan pásztoridillek a falu kutjánál, — az szép, hatalmas, erős valami, igen, — itt még az összszerlem fakadó, ösztöni ereje működik, és a rüpők Jancsik karjaiba ez hajtja a szélestalpu Julikat. De Ti, fiacskáim. Sokkal előbb szerelmesek vagytok, — mint szerettek. Persze ez tárgyaltalan sorvasztó vágy, beteges várakozás, — a mi tönkrefinomít minden egyszerűséget, egészséget és vidámságot. Végre mikor már a tulfeszített idegzet nem bírja tovább azt a sok terjengős eszményi tökélyt a maga fantasztikus formájában viselni, — átültetitek valami uriemberbe. Milyenbe? Mindegy. Szőke, barna — korrekt vagy lump, — magunkhoz lehódítani vagy hozzá-súlyedni való. Egyre megy. Csak férfi legyen a szó legtágabb értelmébe' — és úgy a hogy rá lehessen vasvillázni minden illusiót, álmot, ábrándot, — mert ez a mindennapi kenyér — álom, illusió, idegesség, hiúság és megint illusió. Az örök természetnek legkevesebb beleszólása van a koty-valékba. Hát ez a szerelmetek Dusi. Te például határozottan a képzelődésseddel szeretsz és mindörökkön szeretni fogsz, — a mindig más meg más-sat, — de mindegyiknél azt hiszed majd, hogy először és utoljára. Az átmenetek a legérdekesebbek nekem, — a legkeservesebbek lehetnek neked. Igazad lehet azért, hogy egyszer szeretsz. Egy szerelemnek forrongó alakulása, megnyilatkozása ez, mint a hogy — theologus hasonlattal élve a phanteista Uristen megnyilatkozik a világegyetemben. Nagyon is érzékfö-löttiek ezek a megnyilatkozások, mint a milyen érzékfö-lötti, befelé néző belülről táplálkozó inpraktikus, hiszékeny édes, bolondos Heddi vagy Te magad is. De a temperamentumod, az igazi lényeged azért egészen — magyaros. És magyar hölgynek születni valóban nagyszerű gondolat

A kis szókével már a nyáron is szinpatiroztál, — egészen természet-es, hogy városunkban ebbe a fiuba bomlottál. Uri manirjai vannak, mint hallom, — — jas multja szobalányok, — és platonikus egészen egy csinos asszonykánál a ki által hirnévre tett szert. Így la! Így születnek a gavallé-rok. A fejkötőt azonban szívem mélyéből kívánom neked, — meg a jövőn-dőbeli sógornak is. Egészen feleségnek való fruska vagy. Elég bájos, hogy megszeressen, — elég jellemes hogy megbecsüljön, — tudsz engedelmes-kedni, békén maradjon, — és disputálni is, hogy meg ne unjon. Én azt hi-szem gyöngédség is van benned és szereted a gyerekeket.

Másnap.

Este van! Holdvilágtalan, szeles márcziusi éjszaka. Tizenegyet üti, — és mi négyen ülünk a kormos petroleumlámpa körül. A Böske, a kis óvónő herbateával kuruzsolja a beteg hangját, mivelhogy a tanítók koncert-jén danolni fog. A zongoramesternő ragyogó verve-vel, kiszámított hatá-sokkal mond el egy mesét az aranyos ~~p~~/ Pufi kutyáról akit bemázoltak ter-pentinnel, — végre a Terike fészülködik és narancsot eszik, — én meg Du-mas-t olvastam, — Gautier Margitot, Denist meg Simrasénét, — ezeket a színes lelkű bukott, édes asszonyokat, a kikhez hasonlóan érdekesek mi sohase' leszünk. Aztán letettem őket, gondolkoztam, -- és most irok Ne-ked. Látod Dusi, ez a mi esténk, a mi életünk. Egyszerű, fehér és békes-

séges, — mint jómagunk így hétköznapon, — eseménytelen, szürke heteken át. Holdtöltekor megesik, hogy ~~ad~~ abbahagyjuk a javítanivaló irkákat, és lámpást se' gyújtva ülünk a holdfénynél szótlan, gondolkozva. Az élet, a szerelem édes tavaszi hullámai csapnak felénk és lasudón, kétségbeesőn panaszoznak halkkal, hogy az emberélet elite-jét, — középpontját, czélját — hogy immár nem ismerjük meg ~~j~~ soha. Te! Tudod mi ennek a láznak a csillapítója? Hahaha, — elmegyünk "társaságba", — oda a hol collegáink, a tanítók udvarolnak, — conservatóriumi estére, egy vénasszony tanítónőhöz vagy éppen pedagógiai gyűlésre havonta. Na tudod a "férfi" annyira eszményi, imponáló és fölényes formában jelentkezik itt, — nagykezü-lábu, bőrnadrágu és koszlott manschettás tanító urakban testet öltve, — a kik olyan ragyogó szellemességeket mondanak. Pfu! Ettől azután kacsagó göröcsöt kapunk és nyugodtan alszunk. Megyek aludni, — szervusz, — holnap folytatom

Margit

Dusim!

Ma folytatom és körülbelül befejezem. Azt hiszem hamar. Nem tudok írni, érezni, gondolni, — a lelkem állott pezsgő, — Te Heddi, nem képzeled mennyire butit, tompit és alacsonyít az én "eszményi" foglalkozásom. És olyan egyedül vagyok!, Az iskolában, kétszáz társnő közt mindig akadtam két-három rokonérzésűre, — megkerestem és megszerettem őket, — itt azonban mindig egymagam. Azaz dehogy, — a lányok folyton körültem, mellettem vannak, fecsegnek, pletykáznak vagy veszekednek, — Te érthetsz engem, csak beszélni nincs kihez.

Ma este mindahárman mulatnak a tanítók Otthon estéjén, — mint tán irtam is. Bár tiszteletjegyet küldtek, nem mentem el, — nincs ma kedvem a tanítókhoz, — bátor így "ránézvést" egészen "feleségnekvaló"-nak találnak — De ma fáradt vagyok, Szörnyű munka az, — "széklábakat faragni" akarom mondani irkákat javítani, hatvanat, — körülbelül egyformát, — a kisméretű agyvelők minden ~~logikátan~~ logikátlanságával teli. Istenem! Ez hát a gyereklélek őseredeti tiszta naivitása, — az idomitható, hálás, érintetlen anyag, — amint a pedagogia ismerteti. Igen, teli egy iskolai élet minden fonákságával, — közönséges és romlott szülők minden aljaságával, malicziájával. Az örök emberi minden vonása, jövődő rosznak csirája jelentkezik már, — és a telített kicsi lélekbe hogy férjen a tudás. Meg mit is használ nekik. A történelem gyűlöletre, a természettan gőgre a nyelvtan nagyképu okoskodásra tanítja őket, — és végkép elvesz így a jóság ősforrása, — az ártatlanság egyszerűség, egészség, jóság.

Csalódtam a pályámban. Estenként érezem ezt nagyon, — fél nyolczkor /^{reggel} azonban magamra disputálok a régi, prepa-lelkeseisést és ~~a~~ legtöbb-ször sikerül vidámnak, türelmesnek, nyájasnak lenni /^{az iskolában} /^{hisz mit tegek} más? Már benne vagyok és nincs, nem lehet más életvágyam mint össze-tett hármasszabályt magyarázni, kalkulust írni és feladványt korrigálni. Csunya, meztelen igazság ez, — de néha vad gyönyörűségem telik, hogy

levetköztessem a tényeket. Az idealismus czafrangjaiból kibontani az igazság vigyorgó, gunyos karikaturáit, kacagni egy keserűt, nagyot, -- amig egyszercsak megered bennünk a jóság forrása, sirni, megkönyebbülni, inádkozni egyet, -- és elülről kezdeni a komédiát, - no hisz es as élet.

Im hazajöttek a lányok. Eg veled! Legközelebb.

Margit.

Másnap.

Magam se' tudom, mit irjak most, -- de nehéz a szívem és írnom kell, Ujra este és a lányok alusznak. Három fehér ágyon redős piros takarók alatt nyugodtan liheg- piheg az elcsitult szívek álma. Én fenn, -- és valami ismeretlen lás gyötör, -- fáradt és ideges vagyok, -- a tollam megszerzte jár, -- zabolátlan tévedez a papíron, -- és hagyom. Lusta vagyok szétszedni, rendszabályozni és glédába állítani a gondolataim; Ók rohanak, én meg nem akarom fogva tartani az öntudat látó-mezején, hogy a képüket egy sugárral papírra dobjam. Neked unalmas és érthetetlen az írásom, -- de hisz nem gondolhatok a mulattatásodra most.

De mi történt hát? Ostobaság! Másnak, -- de nekem esemény, -- mert minden szerelmes ember egyforma az unalomig. Csak annyi, -- hogy ma este az egyik collega, a kis Teréz, -- valamit sejtve, jóhiszemű képpel, rejtett malicziával mondott el egy hosszú mesét az Ő viselt dolgairól, -- egy titkos viszonyáról, -- a mit az a leány a hősnő maga mondott el szemérmetlen dicsekvéssel. Hallgattam őt a félhomályban, kibámulva a tavaszi alkonyatba, avval a békés mosolylyal, amivel idegen novellahősök cselekedeteit hallgatni szoktuk. No igen! Nem mondhatnám, szorongó szívvel, kétségbeesve hallgattam. Még magam se' voltam tisztába az érzéseimmel, de az agyam kábult, a lelkem üres lett és szorongó alkonyi sejtésképen meglepett az éjszaka, -- az én végtelen, óriás nagy nyomoruságom.

Tehát; Ez a leány, -- csak kevéssel volt nálam csinosabb, temperamentumosabb épen nem és külsőkép hasonló hozzám. Idősebb nálam, és előbb szeretett, -- különben fiatal, huszesztendő, melegsívű, jó kis leány lehetett. Hisz nem haragszom rá!

Ezt a leányt tehát szerette. Ezt csókolta, ölelte, ennek beszélt a szemével. És még bűnös sem volt es a teremtés, hogy megvethetném. Ez a szegény, szerelmes kis bogár az Ő kegyelméből most erényesen, büszkén jár-kél a világon, -- és talán épen olyan boldogtalan, mint én. De mennyivel gazdagabb, -- mennyivel gazdagabb! Az ő lelkének nyomát, leányének egy sugarát hordja magával büszkén, nemesen. Nem, nem szabad irigyelnem és gyerekes önhittség sugja csak, hogy én jobban megbecsülém ezt a kincset, Én a ki egyetlen, egyetlen heves kézzszorításának, két-három elsiklott szavának az emléken élődöm hosszú esztendőkön át, egész életemben. Pedig talán az a tekintet, az a melegség is másnak, a múlt kísértetének szólott.

De nem! Ezt nem engedem. Volt idő, mikor felém vonta valami fellobbanó, heves, hamar kialuvó vágyódás, a mit később gy gunyosan megmosolygott maga is. Egyszer én magam tetszettem neki, — egy rövidke órán, amikor szorosan mellette ülve, ideges, lázas gyorsasággal fecsegettem neki apró iskolás-bolondságokat. Forró, görcsös szoritása a karomon, — ideg-égő, sugaras tekintete amint fiatal arczomon tapadt, — és az enyim volt, nekem szólt és nem osztozom benne mással. Istenem, ne nézz úgy Heddi! Csak tavasz volt, — a zárdakertre nyíló ablakon beömlött az almavirág szaga, — napsugaras és vidám volt a lelkünk, — és közeledett egymáshoz az élet, — a derűs, ragyogó, édes élet nevében, — a hivatalos érintkezés kimért formái nélkül. Én kacagtam, ő mosolygott, — igen, tudom a polgári képzőről beszéltünk folyvást és a kezünk összeért. Aztán, — félbeszakított valami hivatalos látogatás, — ennyi az egész. Az a másik leány az ő csókjait bordja ajkán, — én meg ennek a jelentéktelen bolondságnak az emlékét nem adnám értük. Különben jól vagyok és aludni fogok soká. Holnap vasárnap van

Margit.

Vasárnap.

A reggel újra jósan, szürke, s- mint mindig és elveri a merész álmokat. Nyugodt vagyok és szeretném széttépni a tegnapi vallomásaim, — a mit ugyanis a földön, széttaposva, piszkosan és gyűrötten leltem ma reggel. De így is elküldöm, gondolkozz rajt, de csak úgy tekintsd kintsd, mint egy izgatott tavaszi éjjél lázas, beteges hangulatát. A szerelmet, a vádat, a keserűséget azt hiszem elvitte az elsuhanó sötétség, — most reggel van és az estvéli mesének csak a gúnyos, sívító mottója zug a fülembe. Ez tehát a megközelíthetlenség, a korrektség, — kijátszani a törvényt amelynek hirdetőjévé, szolgájává szegődött. Eh, — ha majd anyám szid, hogy nem vizsgázom Szatmáron, ne tódítsd Te is. Nem megyek az ostoba fészekbe, Pestre tán, — vagy mit tudom. Husvétkor felutazom, — bár anyám is jönne, — egy kis idegenség, változatosság kell, — aztán meg a jövő, — az aktív, hétköznapi élet gondja, álláskeresés, a továbbtanulás módja, — megélés, kenyér. Nincs náluk külön ellenszer, — rajtad is segítenének. Isten veled Te édes jó kis Heddim, a kit ennyi oldalon untattalak

Margit."

Füzetből kiszakított vonalas irkalap, 14 oldal.

*

A következő levélről hiányzik a dátum. A boríték postabélyegzője ezt mondja: "Miskolcz 1899. ápr. 15."

XIX. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urhölgynek

Nagy-Károly

Édes Öregem, Heddi!

A tárczáid végrevalahára megkaptam. Az egyik ügyes kis elbeszélés, — a mit úgy hívják "érdekes", — a melyet vidéki lapokban lehet olvasni néha, — és a mi a legkiadósabb ága a szépirodalomnak — azért szeretik őt a szerkesztők. Kedves és talpraesett. A "hangulat"-od azonban egészen átjárta a lelkemet és ezt nem csak azért olvastam büszke gyönyörűséggel, ~~(66)~~ mivel Te irtad. Ez már igazi kvalitás, — erő és egyéniség van benne, — ezt kell erősíteni, tökéletesíteni. Azt hiszem, ez a féligmeddig elmélkedő próza a vénád, — ebben egészen Te vagy — Heddi, a kinél csak hangulat a melankolia, s hál' Istennek nem idegbetegség, — a ki álmodot lát, kesereg, kételkedik, — s emellett nygón hálás a sorsnak, hogy valamelyes bánatot adott és azon sirmi lehet. Szóval ez a dolgod őszintén tetszik nekem és sok ilyen szerencsés ötletet kívánok neked. Tudod manapság az ilyesmit nagyon elfinomítják, — csak impressió, hangulat, elmosódó színek, töredezett távoli akkordok — képtelen visiók, — így elmélkedik ma ez a sok gyöngéd poéta író, — a fehérccselédje legkivált. Szép, hogy Te meghagyod a földet láb alatt, — hogy nem akarod a buja színű jelzőkrózsaszín gomolyába elfulasztani az olvasót, — mint a "gáláns francia lovagok" hűségese impresszáriója — Pekár.

De hogy a szívós életű flirteddel mit akarsz még, — azt nem tudom. Végre is, — türelmetlen leszek. A második felvonás csattanóját várom én, hűségese bublikumod, melyben benne legyen már a harmadiknak expositiója, — felléptetni hamar egy pár friss személyt. E helyett távoli árnyakkal vesződdöl, s a haldokló szerelem szájából rőfös monológokat varázsolsz ki. Édes kis ezermesterem, hagyd már abba. A mór megtette kötelességét, — a kis leány feledett, megbékült, — mit következeteskedik hát. "Leányzó! Mondom néked, — aludj!" — a szerelem pedig aludni fog, — hisz csak magas beleegyezésedet várta szegény. Ne költögesd hát és ne rágódj a multak sovány hulladékán, — hanem légy egészséges, jókedvű, életerős és eleven. Nem prédikálni akartam, csak gorombáskodni, — ez tán segít, bár inkább a homeopatis kurát ajánlom. "Hasonlót hasonlóval" — így mondta az öreg Hanemann. A Dezsőkében békés sógorjelöltet üdvözlök.

A rám vonatkozó megjegyzéseid lehet hogy igazak s bizonyosan azért idegenszerűek. Hogy ez semmi! Milyen gőgös vagy — és tele hittel a fájdalomd kizárólagosságában. Velem szembe azonban igazságod lehet. Magam se' tudom határozottan. Egyik nap szorongó fájdalommal igaznak hiszek minden örölséget, — őt t pedig eszményi módon nagynak, tökéletesnek, — ilyenkor az erkölcsi elveim is benne gyökereznek, — a jót, na-

gyot, szépet is csak miatta, általa Istenítem, — ez azonban csak ünnepnapokon esik így, mikor időm van, hogy édes gyönyörűséggel beleéljem magam lassankint az extázisba. Rendesen azonban nyugodt közönnyel gondolkodok rá, — és sohasem szenvedek. A sértett hiúságom vigasztalja, hogy egyszer igazán tetszettem neki, — meg hogy nálamnál inkább másnak se' udvarol, — illetve, — egy kicsikét, kedves politikából udvarol mindenkinek. Különben, — bánom is én. Most félreteszem ezt a dolgot, — vénlánykoromban lesz min rágódni majd, — egy pár semmitmondó fonnyadt és fanyar emlék, — nevetségesen liliputi tragédia, — szerelemkonzerv, — huhaha! Ma nem tudok írni, — zavaros a lelkem mint az állott pezsgő, — máskor többet. Isten áldjon

Margit."

Kiszakított, vonalas irkalapok, 4 oldal.

*

Sokféle az a Kaffka-kép, amely ezekből a levelekből felénk néz. Még a múlt századbéli arc ez, de fejlődését érdemes végigkísérni. Már mutat arra, amivé lenni akar. Bár e korai levelekben még az első szerelem reménytelensége és keserősége izzik, de itt él már a minden kispolgári gáttól szabadulni vágyó nosztalgiaja.

Sőt itt már, a később könyvkritikákat is író Kaffka Margit is jelt ad magáról, mikor barátnője tárcáiról mond bfrálatot.

"Husvétkor felutazom" Pestre, írta a XVIII. levélben. Ez meg is történt. Tíz napot töltött Budapesten és most tele van élményeinek lázas sugarával, — és az iskolai felvétele miatt kilincselő levertségével. Mert bár felvették az Angolkis-asszonyokhoz, de ez ismét zárda lenne s attól borzong.

"Ha felvennének Zirzenhez, — egész életemben komoly, nyugodt tanítónő, pontos államhivatalnok lennék. Ha tárgyra találna az ambicióm, ha volna mire törni teljes energiával, hidd el a bolond álmaim lázas, erőszakos gonosz örültségeim mind elfulnának a vak, öngyilkos szorgalomba."

Így gondolja — most! De ez is a gátak közül való kitörés egyik módja csak.

A pesti színes élmények ujjongó hangja a levél végén már elvész.

"El vagyok savanyodva Heddi, undorodom az élettől mert három levelet írtam meg ma hivatalos közegekhez és pártfogó asszonyokhoz, — és a három közül egy sem egészen hazugság nélkül való."

XX. "Kedves Öregem!

Hazajöttem! Teli van a szegény kisvárosi fejem tíz napnak benyomásával, tarka zúrzavarával, és megszédít szinte a luktető, nyugtalan életnek ez a bizsergése, melyet most már, — vázlatos körvonalakban bár — as óriás, hirtelen, kaotikus hatásból kisejtek. A város, a kinézése nem lep meg engem, — a nagysága talán, de es meg valami aggasztó nyugtalansággal töltött el. — Budapest, — igen, az utczalárma, villamos csengetések, földalatti dübörgés, kocsirobaj zsongó ütemei — nyilvános sze-

retkezők éjjélben a kávéház sarkán, — páros szerelmi pityergések al-konyattal a félreesőbb terek fasorán, — a Nev York kávéház pazarfényű unalma, — a Hanusz rosztikória-leve, — A Dans la Cour elegáns csendje és ronda pikteirái. Hát még? Márkus Emma ideggörcsei, — a Blaháné óriás csipő, — a Komáromi csücsörített ajkai (Mimósának láttam szé-gényt) -- no igen, — pár plastikusan szép szoborműutánsat a muzeum csarnokában, melyek eredetije olasz művészvárosokban meg a Ludovisi muzeumban bámultatja magát, — né bronzfényű, sugaras-testű olasz magdolnák és rózsaszínhúsu savószemű, átlátszó flamand Ágnesek meg a Rubens könyben uszó szűzei, — bájos franczia lányarczokkal vegyest a kik olyan finom technikával vannak megrajzolva, — igen, ez az akadémiai kép-tár. Enyⁿ az egész.

De ne hallgass rám! Most affektálok és akkor lelkesültem. A Basilika egy mellékoltárán két álló márványifjuba, a komoly szánakozó szemű an-gyalokba egészen beleszerettem. Hát még a mozaik, — a Lotz betegarczu, vézna, elaggott Máriája az egyik ablakon! A Bakács templom fegyveres Mózes, — a Murillo kenyeret osztó Jézusa, — egy Rmdrandt "Szent csa-lád" — egy alvó lány — arcz olasz piktortól, Van Dyk portraitja, — kövér hollandus polgármesterné, — igen, a művészet, ez áthatotta gyönyöreivel a lelkem. És Arany a csüngős bajszu, hanyag, édes költő, aki olyan békés melankoliával üldögél a helyén a míg ékesen szólnak helyette az ő szive vérén nevelt emberei, Toldy, az édes, naiv, marczona hős meg az ő sze-gény fájdalmas Piroskája, -- De nem untatlak, --- csak önkéntelen tolult a tollamra ez a sok színes emlék. Hát a művészet tiszta gyönyöre-ért érdemes volna odafenn élve nyomorogni, — mert ezek az élvezetek megtisztítanak, csillapítanak, — irányt és impressiót adnak a szomjas fan-tásiádnak

Az ügyem miatt bejártam Dorotytya egyletet, Zirzen képzőt, igazga-tónét, ministériumot, — s a fix eredmény sok szép szó, biztató mosoly, — meg hogy az angol kisasszonyok zárdájába az ottani polgári képzőn bevet-tek ingyenesnek. De persze nem megyek, — csak nem bomlottam meg. Uj-ra zárdába nyomorogni, — mikor a lelkem, az egyéniségem, a tehetségem és a vágyaim mind az államhoz, az egészséges, új, activ szervezethez vonnak as egyház idejét mult, elaggott feszes és előítéletes intézményei-től. Más ott a szellem, mondta az egylet titkárnője — és nem mertem el-lentmondani, mert hiszen ez a szellem üldözött, keserített engem is 4 ál-ló esztendőn át.

Másnap. Keserű kedvvel hagytam abba, postára teszem. Az ügyeim kavarnak az angolok, Zirzen, Dorotea-egyesület, — egyik ajánlott pak-saméta a másik után. Most meghívást kaptam Ipolyságh-ról nyárára neve-lőnőnek egy méltóságos helyre, — szörnyű, de 75 forint és ez fontos.

Igen, Te összeszidtal a multkor, — nem veszesz komolyan. Igazad van. Többet nem beszélek arról. Ha fölvennének Zirzenhez, — egész

életemben komoly nyugodt tanítónő, pontos államhivatalnok lennék. Ha tárgyat találna az ambicióm, ha volna mire törni teljes energiával, hidd el a bolond álmaim, lázas, erőszakos gonosz őrtütségeim mind elfulnának a vak, öngyilkos szorgalomba - Ha nem sikerül, — hát leszek falusi tanítónő, — elvesző eltaposott kicsi atomja a nagy, eleven életnek, aki a maga liliputi életében kiveszi ám azért a részét a felszín hatalmas hullámtorlódásából. Megsejti annak löktetését kicsi, mély sugárban, — él, erzi hogy él mert szenved, dolgozik és tán használ is De azért egész kis miniatúr tragédiákat lehet így csendben átélni.

Nem hiszed? Jó, — nem bizonyítom, fáradt vagyok, álmos és lázas is egy kicsit. "A lelkem állott pezsgő!" Fekszem mindjárt. Ejh, — legédesebb az életben az álom. Mért küzdeni, mikor a részeg csavargó olyan édes boldogan szendereg az árokszálon. Oly rövid az élet a küzdésre, — miért pazarlani a buta örökkévalóság e pillanatnyi öntudatát. Tán bizony a "társadalom" jóvoltáért. Iskolai frázis! Sokat is veszít velem a társadalom! — El vagyok savanyodva Heddi, undorodom az élettől mert három levelet írtam meg ma hivatalos közegekhez és pártfogó asszonyokhoz, — és a három közül egy sem egészen hazugság nélkül való. Ennek így kell lenni, — de semmi. Isten áldjon Heddim, ezerszer csókollak

Margit."

Kiszakított füzetlapok, vonalások. 6 oldal.

*

Az Erzsébet Nőiskolába való felvétel végre elintéződött. Mikor látták, hogy a sok pesti kilincselés dacára sem megy sehogy az iskolába való bejutás, a Kaffka Margit édesanyja gondolt egyet és elment Károlyi Istvánnéhoz. Ott anyai ékesszólással elmondta gyermeke nagy szorgalmát és a saját anyagi nehézségeit és erre Károlyi Istvánné [21] megígérte közbenjárását.

Ez aztán sikerre is vezetett.

Most már készül az intézetbe, az ott megkívánt fehérnemű elkészítésére. Anyához fordult segítségért, — de barátnője és tanártársa Herrer Cézárné [22] közlése szerint, aki látta az eredeti válaszlevelet, anyja azt írta vissza — súlyos helyesírási hibával — : "Csak erkölcsi segedelemmel tudok szolgálni." — Nagypapja segítette ki, ő pótolta a hiányt.

Kaffka Margit 4 forintért vett Liliom vásznat és abból kézzel — mert varrógéphez nem jutott — varrta meg a kötelező fehérneműt.

Erről a készülődésről számol be a következő levélben.

XXI. "Ő nagysága

Nemestóthy Sz, Hedvig urhölgynek

Nagy-Károly
(Szatmármegye)

Kedves Heddám!

Nem igen veszed a hasznomat bizony régen. Nem mintha épen hangulatokban szűkölködném — de ezek, — a mik a várakozás semmitmondó, átmeneti idején bolygatnak, — ~~d~~ nem érdekelnek senkit. Aztán meg nyugós az anyagiak csuf prózája, — a fehérműbeszerzés, elkészítés gondja, — együgyű öltések, buta horgolt csipkék és sok más — aféle intim kellemetlenségek és gondok a miktől messzefut a hangulat — és minden édes, filigrán semmiség.

Különben mióta az életem keresztutja elvált, — részben egy kicsit idealistává lettem. Mesterséges erővel növelem magamban a "jó" nak hitét, — és, no hidd el, — igazán vágyom megőrizni azt a kevés, még megmaradt eszményemet, — szeretnék jó lenni és hasznára lenni másnak. Ne neved ki, — nem affektálok és Tolsztoj nem a kedvencz iróm. De el nem hinnéd, — hogy mindig volt hajlamom a természetfölöttihez, — de ez, — valami nemes és önkéntes vallásosság alapja, — a zárdákban mem fejlődhetett. Mert a lelkem reális érzéke fellázadt a rámkényszerített dogmák ellen — és reakcióképen végleg elhagyott a hit. Most, hogy megszűnt a kényszer, — ne neved ki, — vágyom megismernedni az Urral, — na ne félj, — nem a teológia szakállas öregét értem, — de őslénységét a tudásnak a létnek, — és a jóságok forrását. Sokat foglalkozom gondolatban a Megfoghatatlannal, a nagy Ismeretlennel a világfentartó erővel. Nem sokat bölcselektem az életben, — de hidd el, mégis gyönyörűség elalvás előtt, a zsibongó agyat végigúzni a végtelenen, — tovább. — még tovább, — százszor végtelenszer messzebb, — és még mind csak kicsi része a mérhetetlen gömbnek, Középpontban a cenztrális Erő, — az Isten, — pedig mindenütt középpont van és kerület sehol. Valami nagyon egyszerű, nagyon fénylő, nagy és gyönyörű fehér felhőnek képzelem legtöbbször, -- a mi boldogságot áraszt. Néha meg egészen profán emberhangon alkudozom vele; visszatérő naivitással könyörögve; "Ezt megadhatod Uram, — a többit bízdrám. Hiszen valamiért csak teremtetél. Mi hasznomat veszed, ha nem vi-seled gondom." Ez kaczagni való gyerekesség, tudom, — de jól esik. Néha még a harisnyakötés is jól esik. Aztán Te már nagyobb bolondériáimat is ismered. Ez tán a legártatlanabb. Jó akarok lenni, — nem hirtelen szé-szélyből, — de állandó, belső nyugalommal, és rendületlen önbecsüléssel jó. Nem az aszkéták, szentek és vértanuk küzdelmes, keserves jóságára vágyom, — ez másoknak még kevésbbé használna mint magamnak. Azt hi-

szem értesz egy kicsit. Csak attól félek, hogy a szenvedélytelen, megháborítlan és mindig következetes élet nem mifajtánknak való.

Ne vess egy hosszut és beszéljünk másról. Remélem megered már a közlékenységed eltorlaszolt forrása is egyszer. Mi lett? A szertartásos levélkéid már bosszantani kezdenek Pajtikám! Tőled unom az ilyet, — elkapattál a lelked változatos, örök bonyodalmaival s a szellemi afférjaidal, — el sem hihetem, hogy mostanság szűkölködöl bennük. Titkolsz valamit? Vigyázz! Ha soká így tart, sajnálni foglak Téged. Miért? Talán — Mucsánkért, — bizonyára.

Több nálam sincs. A szerelemmel végleg likvidáltam. Elmult! Vége, — mint az őszi virágnak. A gyökere bennszakadt tán — de nem évelő, — botanikus modorban szólva, — nem bir kihajtani és szürke televénnyé porlad idővel. Felette pedig barázda hasad és hasznos, tápnövényeket érlel az elmultak teteme. De nem is érdemes róla beszélni.

Milyen hamar odajutottunk hát, — Te Heddi, — hogy nincs miről írunk egymásnak. Így van — lirázni késő már felette. Csak őszi melankoliával siratni lehet, hogy tán már meg is vénültünk, — vagy meghalt tán belőlünk egy rész, — a régi, -- hogy bölcselkedésekkel fenjük be a papírost. Hiába csufolódsz, — nem sokára, — ha így haladunk, — ott leszünk mind a ketten, hogy; "Én hála Istennek egészséges vagyok."

Tégy tul rajtam és mássz ki ebből a guzsából előbb. Vagy lehet, hogy én is megjavulok odafenn. Addig is Isten áldjon
Miskolcz 1899 aug 29.

Margit."

Kockás füzetlap levélformára hajtva. 7 oldal.

*

Intézetbe indulása előtt otthon volt Nagykárolyban. Onnan írta a következő levelet barátnőjének.

XXII. "Édes Heddám!

Be ostoba dolog, hogy nem találkozhattunk, én téged, te meg engem kerültél el. Egész elkedvetlenít! — Máskülönben vígan, egészségesen és ezernyi olyan jó feltételekkel indulok, a milyenekkel — mondják — a pokol tornácza van kikövezve. — Hát Isten veled, Hedda. Irj egyszer. Látod, most én vagyok úgy, hogy egy tisztességes levelet nem tudnék lefirkálni semmi áron. Ha soká tart ez a kedvem, — azért ne lepődj meg, — nagyon foglak szeretni, de az élet olyan egyforma, és a sok rétege közül a legfelső, a mit világosságra tartunk olyan unalmas és színtelen, hogy nem érdekes mást foglalkoztatni vele. Most legalább úgy képzelem. Isten áldjon, szeretnélek most megcsókolni, Hedda. -----

Margit."

Dátum nélküli levél. Miskolc 1899.szept. 1. körül.

A tanítónő — sőt később a tanárnő is — úgy írja ezeket a leveleket, hogy azok tele vannak helyesírási hibákkal, ékezet hiánnyal, elferdített szavakkal és olykor magyartalan fogalmazással is. ("pitypang kaszatja" — "már egészen elfeledtem is hogy mit" — "Diákné vászna" — "szabadság dobzódása" — "kotynyelesek voltunk" — "hüségese bumlikumod" stb.)

Felületesség? Ugyanaz, amivel rossz kalapokat, lyukas harisnyát, rendetlen öltözéket hord. A tudatos rend hiányzik belőle. A mindig újat és mást akadás nyugtalansága vezeti ilyen ferdeségekhez.

Élete végéig ilyen marad.

BUDAPEST

Végre álmai városában van!

"Jól érzem magam itt és nem vágyom vissza egyikébe se' eddigi tartózkodási helyemnek." — írja. "Minden életvágym központja ez volt és a tanulás."

1899-1900, 1900-1901, 1901-1902. Három boldog iskolaév! Nehezen indult, de mégis ez a három év, amit Budapesten az Erzsébetben töltött, élete legszebb ideje volt.

A 17-es szobában lakott és buzgón készült arra, hogy önerejéből legyen valaki. Ezek az évek érlelik íróvá. Ekkor kezd verseket írni. Más életformát, levegőt, ösztönző erőt kap e — viszonylag — békés három év alatt, s ez döntővé lesz életében. Lassan, tapogatózva, néha nyugtalanul és szertelenül, hirtelen, meggon-dolás nélkül halad előre. De fejlődik és teljesedik.

Ennek az időnek emlékét őrzik a "Mária évei" c. regénye, amelyről bár tud-juk, hogy egy osztálytársáról rajzolta, de a saját életfelfogását tükrözi. Ezeknek az éveknek terméke néhány novellája is: A veszedelem, Új típusok, Janette sze-relmei stb.

A következő levél már Budapestről megy barátnőjéhez. Az ebben említett "Sá-ri", nem féltestvére, hanem egy Ujlaky Sári nevű lányismerősük.

XXIII. "Ó nagysága Nemestóthy Szabó Hedvig urhölgynek, Nagy-Károly
Édes Heddím!

Csufondáros leveled megérdemlem, — beismerem és szánom-bánom. De nem kívánod a mentegetődzés valamelyik együgyü közhelyét ugy-e? Hát nem is bántom, — inkább fecsegyünk másról. De miről? Ha az anyámnak szóló leveleimet olvastad, — akkor az itteni dolggal tisztában vagy. Mit is untassalak vele. Vond le abból a sok dicsekvésből mindazt, a mit az ember az édesanyja teljes megnyugtatóására itt-ott színeezni szokott, — ak-kor is megmarad annyi, hogy jól érzem magam itt, — és nem vágyom visz-sza egyikébe se' eddigi tartózkodási helyeimnek. Nem tudom, sokat mond-tam-é ezzel, vagy keveset. De azt tudod, hogy minden életvágym központ-ja ez volt, és a tanulás, — néha már a bolond szenvedélyesség fokozód-va — teljesen betölt és kielégít. Ez nem frázis, — bátor elég szürke dolog ugy-e? Megszüntem érdekes objektumod lenni, kicsi megfigyelőm, — azért untál rám, azt hiszem.

A Sárival hogy mulatsz? Milyen lány lett? Hódit-e? Tetszik-e Károly-ban? Berczinek gratulálok! Luby Margitka meglehetősen bájos bachfis-pi-rulással vette tudomásul a bátyád doktor voltát. Gondoltam valamit. Mi?

Kedves vagy, hogy az anyámhoz elmégy néha. Ugy-e rekedt most is szegény és nem írják nekem? Kepri Duczi csókol, — elvár ide Pestre. Jöss-e? Érdekes kis bodros fekete jószág a Juliska. A multkor a fürdőkádban ülve a függönyön át egy órán tárgyaltunk Téged. Nagyon érdeklődik utánad.

Legközelebb ne spórolj a dísz-papírjaiddal. Rám se' haragudj; hogy már végzem, — fáj a szemem egy kicsit. Irtam volna értekezést én is, — de itt nagyon meguntatják ezt a műfajt, örökké azt csinálom. Isten áldjon édes rosszam

Margit."

Régimódi levélpapír, 4 oldal. Dátum a postabélyegzőn: "Budapest 1899 okt. 14." (A levélben említett lányok: osztálytársai.)

1899. telén komoly kollokválás előtt áll és hosszú levélben menti ki magát az esetleges hallgatásért.

XXIV. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urhölgynek

Nagy-Károly.

Budapest 1899 Nov. 19.

Édes Heddin!

Ma délután az utolsó terminus, — a mikor írhatok Neked, levelet. Aféle kissebbszabású kolloquálást fogok rendezni karácsony előtt, — s a készüldéshez fogok jóelőre. Egy kicsike stréberség ez tőlem — de mindegy. Egyetlen gyönyörűségem, — izgató, lázas, édes gyönyörűség. — hogy im a tanárain figyelme kezd felém fordulni, — hogy Komáromy, a szomnórúszemű öreg nyelvtudós két bírálni való dolgozatot ad nekem egy helyett, — hogy könyvekkel lát el a magánbibliotékájából és meséket mond néha, jókedvében a finn tudós vendége, a Jalova nagy tudományáról, a kit el is hoz néha hozzánk és mutogatja, mint egy exotikus csudát. — És boldoggá tesz, ha a nagyhírű Lázár széles mosollyal bólogat egy-egy rőfös definicziómra, — és ha, (sok véres veriték árán, szörnyű megerőltetéssel, kinosan magolva, a "Herman és Dorothea" strófáit) elnyerem végre a Szarvas Gáborné, az ijesztően méltóságteljes Paula néni magas megelégedését is. Látnod Heddi, — hasztalan vársz, tőlem hangulatokat, — végre megtaláltam az egységest, — az életem súlypontját — a célt, a mi jó, — az eszményt a mi igaz. Csak egészséges maradjak és jobb legyenek, — majd meglátod, — nem bolygatnak többé hiábavalóságok sohasem. Szerelmes vagyok vadul, a finn-ugor és árja nyelvek összehasonlítási módszerébe, — a homéri versek sugaras életében, / a nagy Ulissesbe Nausikaa derűs, naiv szerelmével, — és szerelmes Göethebe, — sőt Heinébe persze még vadabbul, — megtaláltam íme Montmorency-t

Montmorency! Hogy is jutott most eszembe? Valamikor az elemi képzőn, régen, egy ember előadását hallgattam egészen másfajta gyönyörű-

"Hunilla kinyert onto' jesus, egy Bemb
 ranit, kint esaldr" - egy alvó lányas olan
 piktortól, Van Dyk portreitja, - kövér toltan
 Dus polgármestere, - igaz, a művészet, és
 általánosan gyönyörűvel lelkem, és a nagy a
 csüngő hajam, hangya, és a költő, aki o
 lyan kevés melankóliával ült az éle
 lyen a nagy ékesen nélnak kezdte a
 ő a nagy néni nevelt emberek, Tóty,
 a, és, naiv, maresana hárs megas
 d' nagy fájdalom *Proskaja*, -
 De nem untallak, csak inkább
 telen talált a hallamra és a sok ni
 nes emlek. Hát a művészet szinte gyö
 nyöröket intam és valóban olyan éle nagy
 morogni, mint csak az élevezet meg
 tisztítanak, csillapítanak, - inkább és
 impressiót alnak a romjas fantázi
 álnak

és ugyan miatt kijáratom sorok
 Aja egytől, Rincen képi, igazgatónak, minni
 Sérínnak, - so fix éle nagy sok nap ró,

Részlet a XX. levélből (Dátum nélküli levél)

(Kicsinyítve)

kinélede, kedves kiál ha-
tallansággal anélkül, az
sietet, és Montmoren-
cyből keltetett a nekem
málo levelesked. Még most
is néha. Jessuakán, most
mindjárt sláviskanyulók!

Mi lenne, ha el
megtudná itt valaki?!

Hogy én, én, a komoly, a
küz, a törekvés, a kire a
társnők körül a genialis lus-
ták haragos gunnyal, a norga-
mas engedt pártfogást-horú
tisztelettel néznek, - a kis
bísonyára senkire sem mered
azan igaz, viális, pártfásér

séggel. Roussóról beszélt, — a lázadás daczos magasztalásával, — merész lelkesedéssel épen azért mert az elkinzott Krisztus szomorú képe a feje fölött függött a zárdai intézetben falán. És magasztalta az istentagadó geniet, — és beszélt lelkesen róla, s Emilről, — a kedves, igaz fiuról a ki mezitláb futkosott a mezőn, szedte a sok virágot és nem látott poros iskolapadokat. Hogy eltévedt volna egyszer barangolván az erdőt és bolyongva a parti csalliban hiába kereste Montmorency, a bársonyos domb oldalában a kicsi várost, az édest, a napsugarast. És a könyvekből nem tanult emberséges, igaz tudomány vezette igaz utra, mert hogy tudta azt, amit nem tud ma tán a földrajzi társaság titkára, — a fák mohos oldalán tájékozódva, nem szépegve, bátran, nyugodtan, eszesen kereste azt, — míg előtte volt im a halom tulsó felén a dombalji fehér kicsi helység, a fehér házak, a tornyok, a napsugarak és — Zsófia — Milyen más lelkesedés volt ^{akkor} ~~akkor~~, — nem olyan objektív bizony, — elképzeltem akkor és láttam tul a szentképes falon, — hogy csatangol a két gyerek mezitláb az iratos mezőn, — virág a lány hajában, — frissen tépett virág a fiu kezében, — úgy ballagnak, — egymás kezét fogják és sűt a nap.

Valami hihetetlen, bolond, csudás dolog történt velem, — valamit szívet szét kellett akkor dörzsölni a szemem tájkán, — szent Isten! — én voltam az, a kit egy kicsi gyerekmese síróra fakasztott? És a lányok, a mint résztvevő szeretettel, gyöngéden, kiméletes, kedves kiállhatatlansággal emlegették az esetet, és Montmorencyből keltezték ^{azt} ~~azt~~ nekem szóló leveleiket. Még most is néha. Jessuskám! most mindjárt elérzenyülők!

Mi lenne, ha ezt megtudná itt valaki?! Hogy én, én, — a komoly, a hideg, a törekvő, — a kire a társnők közül a geniális lusták haragos gunnyal, a szorgalmas gyengék pártfogást-kérő tisztelettel néznek, — a kit bizonyára senkisémmel szeret olyan igaz, viális, pajtásérzéssel mint a másik iskolában, — igen én, a kinek a felsőbb osztályuak csufondáros kíváncsisággal mutatkoznak be, hogy hallják a szavát a kinek a hírért hallották, — (és néha igaz rokonszenvvel búcsuznak el) -- a ki már a karácsonyi szünidő alatt is meg van bízva egy szörnyű jegyzet, unalmas fiziologiai tanulmány elkészítésével, — igen, hogy ez a szorgalmas csudabogár, ez az automata-nyelvbúvár, -- hogy íme estenden megsirat egy nagyon bolondos, nagyon gyerekes álomlátást, — egy virágos leányt meg egy fiut, a hogy kézenfogva mennek a másuji mezőn és megettük Monmorency, a kicsi ^{azt} ~~azt~~ házak, fehérházak és napsugár.

De nem ezt akartam Neked írni, Hanem azt, hogy Montmorency gazdag gyárváros lett azóta, sok füsttel, — sokezer kéménnyel, — tudós egyetemekkel. Nézd meg egy térképen, Páristól délkeletre, az Auverny felől, — igen ilyen lett Montmorency, mire én rátaláltam, — de mindegy — így is jó. Hiszen mi mindent lehet eszményül fogadni, — tücsköt-bogarat királynak tud kikiáltani az ember a gondolkozásmódja fölött. Ez még a legszebbek, legjobbak egyje, — hasznos, jó, — veszélytelen, békés, vigaszos, hűsítő, — segíteni is lehet általa másnak. A tudás, — igen ő, -- az új eszmény, új forma, — új Montmorency, — de megtaláltam és nyugodt vagyok. — Végeztem.

És mostan lépj elő Te Heddi! Eltaláltam, / persze hogy eltaláltam az emberedet, — a csupa ambíció, csupa gyöngédség igazlelkű, derék fiut. (Ilosvay gyerek ugy-e?) Sok szépet hallottam felőle már azelőtt is, nem olyan mint a többi "talpig becsületes" — nem ostoba, sőt, — nagyon, nagyon jó volna Teneked Heddi, — úgy képzelem őt összehasonlítva a Józsi-val, — mintha a nagynénéd mostani urát, Bartholyt Vidacs urral hoznák párhuzamba, a ki mellesleg mondva a nyáron, szalmaözege idején egynéhány jelentős kézcsókig boldogított és pazarul kurizált véletlenül nekem is, — mint fűnek-fának, míg az asszonya fürdőbe járt. — Bizony ne haragudj a merész hasonlatért, — de ládd-e nem neked valók az effajta emberek, — azoknak orráig látó libácska asszony kell, akit elvakít a személyes gyöngékedés, — a kik a külső kultusban, — tettett imádásban szentírásmódra hisznek és nem kutatják a titkos viszonyokat.

El ne rontsd a dolgod édes Heddím, — nem lenne igazabb társad a boldogságban, ha pázsitos utra térne az életed folyása, — mint én.

A Sárít, a genialis, raffinált jegecz-leányt — a ki behúzott cziczakarmokkal czirógat, / remekül jellemezted. Ez ő! Érdemes foglalkozni vele, — s én is foglalkoztam valamikor keserves érdeklődéssel, — — de az régen volt, rég nagyon.

De most már be kell fejeznem a papirpusztítást. (Három sor odaférne még az én kettőm közé.) Csak még azt akarom ünnepiesen kijelenteni, hogy a G----- (a nagy korhely) féle epizódot nem tartottam soha komoly hangulatnak, — sőt még "roppant érdeklődés"-nek sem, (részedről) hanem afféle erőlködésnek a miért, (bár igyekeztelek belebonyolítani annak idején magam is, — nagyon sajnáltalak annak idején, és ne haragudj — azt gondoltam, hogy nekünk, a könyvbuvó, koravén csacsiknak, — van mégis egy előnyünk felettetek, ti "igazi lányok" — — hogy sírván megmaradhatunk az első édes-keserűség emlékezeténél és hűséges szerelemmel szoríthatjuk magunkhoz az igaz, nagy boldogtalanságot.

De ezek veszedelmes hangok. Borzasztóan vén lány vagyok már, ér-zékenykedő. Isten veled Heddikém, csókol sokszor

Margit."

Rendes levélpapír, 16. oldal.

(Ismét a barátnő lovagjai vonulnak fel a levélben.)

1899. évben a karácsonyt Nagyárolyban tölti, s féltestvérével — Almásy Sárival — egyidejűleg, ő is új évi köszöntőt küld 1900-ra, ott lakó anyai nagymamájának.

Keskeny gyereklevélpapír, belenyomott két zöld domború lóhere-levéllel. Kaffka Margit féltestvére: Almásy Sarolta kézírása. Megvonalozott sorokra.

"Nagy Károly 1900 január első

XXV.

Kedves Nagymama

Hogy töltötted a karácsonyi ünnepeket? Nagyon szeretnék már látni egészen elfelejtettem milyen vagy. A bizonyítványom nagyon jó volt, karácsonyra kaptam egy alvó és igazhajas babát, egy doboz ilyen kis levélpapí-

Kaffka Lászlóné Hegyesi Mari
a Nemzeti Színház örökös tagja
Monna Vanna szerepében

Kaffka Lászlóék gyermekei, köztük Kaffka Péter^x, akiről a
Petike jár c. vers készült

papírt, és egy mesés könyvet, hogy boldog új évet nem kívántam csak most mert a karácsonyi szünetben elfelejtettem hogy új év van.

Az iskolába 3 dikán kell menni.

Többet már nem tudok.

Ezerszer csókol unokád

Sárka"

Kafka Margit kézírása. (Ez már vonalazatlan papíron.)

"Edes Nyanyókám!

Én is boldog új esztendőket kívánok, — gyarapítsa, szaporítsa, — — stb. — Nagyon jól éreztem magam a szünetben, anyám nagyon jó hozzám, rámra néz szegény a csillagot is, — együtt is árkádai békességben éltek, — szóval igazi pihenés volt ez a két hét. A fekete ruha nagyon tetszik mindenkinek, — csak keveset fogott be őnagysága, s a varrásnál foszlik szét. — Pedig nagyra vagyunk vele, — mert Paliné is szörnyen magasztalja. Ők is nagyon kedvesek hozzánk — a fiókák pompásan kinőtték magukat, — nagyon helyes fiúk és Magda épen szép leány. Hedvig felolvasott, nagyon jól nézett ki, — őt is kezdik már itt méltányolni egy kicsit. Képzelted, hogy mindig együtt voltunk. Pedig nagy dolog a Hajdúvárosra áttevezni most, — akkora hó van, — csupa fehér a világ, — de azért hazatalálok pénteken, s talán megkereslek. Addig ezer csók.

Margit."

Kafka Margit féltestvére: Almásy Sarolta által hitelesített másolat.

(A levélben említett Szabó Paliné és Magda, a lánya: nagykárolyi rokonai.)

*

Itt most a levelezésből egy egész év hiányzik. Pedig mozgalmas idők voltak.

1900-ban már a pesti rokonok körében is megfordul. Nem csak Uray Dezső nagybátyjánál, akik Szatmárról Budapestre kerültek, hanem apja unokatestvére fiánál, Kafka László államtitkáréknál is, ahol az akkor élete szintjén levő nagy színésznő, a Nemzeti Színház örökös tagja: Kaffkáné-Hegyesi (Berghamer) Mari veszi pártfogásába és mindvégig kedves marad hozzá.

Hegyesi Mariról elmondták, hogy mikor Kafka Lászlót belügyminiszterré akarták kinevezni, azt a feltételt szabták, hogy felesége vonuljon vissza a színpadtól. "Micsoda? — mondta Hegyesi Mari — Belügyminiszterné? — Még királynénak sem megyek."

Mielőtt a kerepesi temetőben síremlékét leleplezték volna, felkeresett fia, Kafka Péter [23], — akkor a Közmunkatanács műszaki főtanácsosa —. Megkérdezte tőlem, helyeslem-e a lebontott Nemzeti Színház köveiből emelt síremlékre vésendő kiválasztott Kafka idézetet.

Így aztán a Kaffka Margit következő sorait vésette rá a család:

"A földi létből, ami szép, az álom
jutott ki osztályrészemül. Hagyj most pihennem!
A torz valót, oh, jobb volt be sem várnom."

"Kaffka Margit."

Kaffka Margit gyakran volt vendégük Gödöllőn is, ahol Kaffka Lászlóék a Blaha Lujza villáját vették meg.

*

A levelek továbbra is a szerelemről beszélnek. Sőt a most következő egy nagy érzelmeiként jól induló szerelemről vall.

Nem szól azonban semmit arról, hogy írói hajlamai kezdenek utat törni. Már küldözi a lapoknak írásait.

Így jelenik meg első verse, az "Ind legenda" — (könyveibe "Legenda" címmel került) —, a Szatmármegyei Közlöny 16-ik számában 1901. ápr. 21-én.

A lap Nagykárolyban megjelenő újság, melyben már akkor "Szederkényi Anikó", Krúdy Gyula és Kosztolányi Dezső írásai is megjelentek. Szerkesztője Baudisz Jenő árvaszéki ülnök, aki ismerte Kaffka Margit apját és az ő biztatására küldte hozzá a verseit. Ezek az írások eleinte álnéven jelentek meg, s azokat is folyton változtatta.

De pár hét múlva, 1901. május 12-én már a Basch Árpád által szerkesztett Magyar Géniusz-ban is megjelenik "Fényben" című verse. Itt már Kaffka Margit névvel.

Kaffka Margit életrajzában csak az utóbbit említi meg. Arról, hogy vidéki lakokban, álnéven is írt: hallgat. Mikor önéletrajzát írta, már nagyon messzire került ezektől a népies költészet felé hajló versektől, ezért megtagadta, mert így csiszolta széppé és elfogadhatóvá önmaga életét. Bár azt mondja egy helyen: "a múltat megtagadni nem, csak túlélni szabad" —. Csakhogy, akkor már túlélte: nem vett tudomást róla többet.

De mi ne felejtjük el.

XXVI. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urleánynak

Nagy-Károly

Édes fiam Hedda!

Látod, milyen derék lány vagyok, — még csak ma kaptam a leveld. — De "hangulatom" van és ez mindent megmagyaráz. Milyen? kérded. — Hát nem lila, nem terakotta színű, nem sárgazöld, nem zöldeskék, — ha valamilyen akkor eleven skárlátpiros vagy ultramarin, — és egy kicsit igazán vad. — Hogy beszámoljak az állapotomról, — hát úgy történt, — hogy tavasz lett és én kinézve az Andrassy-utra, azt gondoltam, hogy az emberek mind vígak, ketten járnak és virágosak én pedig ülök mint egy beteg

béka és immár 5 esztendeje rágódok valami képtelen levegőből fúvott ostobaságon, élve a nirvánás fakírok beteg kosztján. — Harmadnapra pedig megérkeztek Anna néniék és — hát azóta minden vasárnap, — kimenőn vagy nem kimenőn náluk vagyok. — Látod, — nem jól esik nagyon részletezni a dolgot, — azt hiszem, szeretem a Gézát és körülbelül ennyire ő is engem. Ha autósuggestio ez, akkor kölcsönösen az, — annyi szent, hogy nem úgy magától mentem bele, hanem elhatározással, tudatosan, — miután a télen kiállhatatlan és visszautasító voltam, — most egyszerre gyöngéd, jó és engedelmes vagyok, — és melyik hiu bolondot ne ringatna bele így tavasztájt az ilyen változás a szerelembe? De néha mégis úgy érzem, hogy magától jön ez a gyöngédség. Az izgalmakra szomjaztam, — de most már nem szüntethetném el akarva se' — Gondolkodva mentem bele, — kiszámítva szinte az időt, a mi alatt le fog járni ez a kis bolondság, — s a részleteket (mint a hogy a tananyagot beosztjuk) hozzávető pontossággal, — mikorra lehet eljutni egy-egy momentumhoz. A klasszikus dráma, 5 felvonása. — De már négy vasárnap elmúlt így és egy kicsit összezavartuk a poetikát. Néha az jut eszembe, hogy tragédia is lehet, — de nem akarok erre gondolni. Semmire — jövőre épen nem. Persze, hogy minden elmúlik, — de ez nem fog lassúmód elsavanyodni, — egyszerre töröm szét majd, ha itt lesz az ideje. — Talán nagyon is hamar. Most még olyan szép. — Egy kicsit más, mint amilyet lázas tavaszi estéken elképzeltem, de most nem adnám semmiért, hogy ijen lett és teli vagyok hálával. Tudod, valami gyöngéd, üde levegője van az egésznek, a mi engem is meglep. Legjobban kifejezi a kedveskedésnek ez a módja: "Édes kis lányom te!" Ne neved ki Hedda — olyan jó kislánynak érzem magam ojanakor. A jövő? Annyit se' bánom, mint egy fületlen gombot. — A mult inkább szomorft, — de nem az enyém, — az övé. — Ezt néha meg is szoktam mondani és akkor nagyon szomorúak vagyunk mind a ketten, — de ezen nem lehet segíteni. — A familia különben aranyos. Engednek együtt ülni délutánhosszat a kis szalonban, de impertinensz közönnel mosva a kezüket, — hanem úgy, hogy egyik-másik bebeszól az ebédlőből a nagy csendességért, vagy beküldik a kicsi hugom, hogy "majd ad mama, azt üzsente, — ha nem nézsnek azs ablakon!" — Valami szánó, résztvevő szeretettel nézik a dolgot, — mintha azt mondanák, úgy is hamar vége lesz. Most néni is hazakisér néha este mindig, — de azért nem bánja, nem is látja, ha néha karonfogózunk egy kicsit. Furcsa! Olyan jól esik most ez, — nekem, a ki azelőtt olyan mérges voltam a "gyámkodásért" — Nem tudom, mit gondolnak, — de Anna, Dezső bácsi, nagyanyám és Czella néni mind így tesz, mint a tűnőcskét játszó gyerekekkel, — hogy mindent látnak és nem vesznek észre semmit.

Bolond vagyok! Hisz nincs is mit észrevenni. Kézcsók, meg újra kézcsók, — s ez variálva, forgatva, igazítva órákig. Én még nem únom! — Ha bejönnek, vége a csendes mormogásnak, — akkor vadászkalandokat mesél a gyerek, mintha folytatná, — hat nyulat egyszerre, — és hamar szétkapjuk a kezünk, — Azután duruzsolunk megint bolondságokat, mint a kávémasina, — valami bolond grammatikátlan, édes nyelven. Egyszer és

mindenkorra, — ezt úgy mondom mindigre. És más ilyest. — A gyerekek örökké fáj a feje és nekem csillapító kezem van. De már nem is kívánom, hogy füllentsen, — úgy is végigsimítom a homlokát, hogy "Nem gondoljon semmire édes G., -- akarom!" — Pedig nagyokat gondol mindig és azt hiszem, ő sincs most egészen tisztában a helyzettel. — Nem tudom, ha csalódom-e, de most naivabbnak, becsületesebbnek, öntudatlanabbnak és jobbnak látom, mint azelőtt. Egy nagyon őrült leveléből ismertem meg, a mit egy barátjának akart póstára adni, de felbontotta nekem egy bolond perczében. Valaki akinek kár volt kulturemberré lenni, mert az elfojtott ósvad szertelenség megbosszúlja magát. Egy kicsit koturnoson jár, de ez nem visszatetsző, — azt hiszem joga van pathetizálni mert egy kicsit nagyobb, — egy fél fővel, — a többi embernél. -- És jó ember, igazad volt, — csupa gyöngédség és az emberekkel csak két viszonyt ismer, — vagy megimádja, vagy megveti őket. Nem elég vén még, hogy eljutott volna az elnéző, kiegyenlítő humor magaslatára, — de a tulzásai jól esnek. — Olyan jó, hogy senki se' kutatja, — mint az eladó lányoknál, — a "végét, a kilátást, a szándékot" — Köll is ahhoz szándék, hogy két megtépett, zaklatott ember egy kis időre belejátssza magát valamibe, a mi édes. — Ó halálosan boldogtalanná tenné az asszonyát én meg nem vagyok alkalmas a természetemnél fogva (vagy a nevelésemnél) — a házasságra. Erről sokat és örömmel beszélünk. — Különben nem szoktunk szerelmet vallani, — de most már keveset cinikuskodunk, — szinte soha, — és elkezdtünk jók lenni. Te! Olyan becsületes képet tud vágni a kis majom, — és úgy odavan, ha egy-egy régi mondását eszébejuttatom. "Tudod, mit mondtál egy leányról ezért!" Örök baj, hogy nem hihetek igazában se' magamnak se' neki, — de ezen nem lehet segíteni. Pá Heddám! Nagyon is őszinte találtam lenni, — rögtön égesd és anyámnak ne említs semmit. Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn: "Budapest 1901. máj 24."

1 rendes levélpapír és egy kockás, füzetből kitépott lap. 8 oldal.

(A levélben említett "Czella néni", nagynénje" Daláry Frigyesné.)

*

Nagybátyjánál, Uray Dezsőéknél, — Anna néniéknél találkozott annak szatmári rokonával Lükő Géza orvostanhallgatóval. Komoly szerelem ébred közöttük, szépen és jól indul, amit a rokonok is megértéssel támogatnak. — Eleinte —!

A nyári szünidőt Miskolcon tölti. Privát órákat ad. De előbb még Pesten anyai nagyanyjával a Művelt Nők Otthonában is együtt van.

Egy "őrült, elvadult" hangulatában a szépen induló szerelmet szeszélyesen összetöri — saját nagy bánatára.

Közben 1901. május 26-án ismét a Szatmármegyei Közlönyben jelenik meg "Magdolna" c. verse. Ugyancsak abban az évben június 12-én pedig a Magyar Geniuszban "Nem hiszek" című verse.

De erről néma csend. Mintha nem volna jelentősége.

XXVII. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urleánynak Nagy-Károly
Édes Heddám!

Hier sitz' ich, und
forme Menschen, —
ein Geschlecht, das
mir gleich sei - -

Bizony a három év előtti kis tanítványaimat oktatom megint a szőlő-
lugasban a névragozás szabályaira és nézem az eget, — várom, hogy süs-
sön a nap, ha meg süt, a derültét várom, mert mindenképen szomorú. Hal-
lottál arról ugy-e, mikor a söprő prüszkölni kezd? Olyanforma lehet, mi-
kor egy életrevaló prepalány huszonegyéves fővel megint hozzáfog a szen-
timentalizmushoz és a klasszikus idézetekhez. Nagyon rosszul állhat, de
veled szemben nem szégyellem. Hogy mi történt velem. Útszéli, régi nő-
ta, — csak épen elmúlt valami kérészéletű ostobaság, a mi tán nem is szü-
letett. Megint? Hja, az ember sohasem elég vén arra, hogy elég esze le-
gyen. — Az utolsó találkozásunk, egy margitszigeti kirándulás után meg-
szállt valami őrült, elvadult hangulat, ~~elkezdetem~~ sebesen darálva, nyers,
kellemetlen hangon elmondtam annak a gyerekeknek, hogy mi most már nem
találkozunk, holnap utazom (előbb már megbeszéltük, hogy ki fog kísérni)
hogy fölösleges megírnia a vizsgája eredményét, ugyanis tudom, hogy sike-
rül. A kapu alatt nagyanyám discrétül elfordult, én meg elkaczagtam ma-
gam: Na, Isten vele!

Ennyi az egész. A gyerek hirtelenében tán nem is kapiroztta az egé-
szet, s ha utobb gondolkodott s modoromon, feltétlenül úgy fogta fel; kaczer-
ság, és még hozzá egészen a naiv és ostoba fajtából. — Pedig látod, végig-
sírtam ám az éjszakát a "Művelt Nők Otthona" elő- vendégszobájában és
most úgy sehogyse érzem magam. Nagyon komikus vagyok önmagam előtt
is így, mikor száraz margarétacsokrokkal kaczerkodom és egy ostoba kis
arczképet bámulok, mint tizenötéstudós koromban. Furcsa! Nem is tör-
tént velem igazságtalanság, hiszen előre tudtam, hogy vége lesz és hogy
hamar lesz vége a dolognak. Nem bánok meg ebből a kis flirtból semmit,
és azt se' gondolom, hogy "miért nem adtam többet?" — Több talán meg
is ártott volna, és elvégre, mégis jobb ha a "vég"-et én sceniroztam. De
rossz, csunya beszéd, ugy-e? Látod nem tudnék többet egész hittel, é
egész lélekkel belemenni valami dologba, — ebbe se', másba se, és ennek
az az első história az oka mégis, a mit te olyan kedvesen letagadsz. Ne
hidd, hogy ez visszakérődzés akar lenni, de nagyon hiszek most annak a
réginek az igazságában. Az elsőben hiszek, mikor a másodikat siratom. —
Voltál már ilyenformán Hedvig? Mondd, rendbejöhét ez még? — Hiszen
nem akarok semmit, "nyárspolgári befejezést" a legkevésbé, — csak még
egy kicsit, egy kicsit, — az igaz gyöngédség hangjához olyan hamar hozzá-

szoktam, és hogy valaki értsen és törődjék velem és valakivel törődjem. — Csak egy kicsit még! Vagy jobb így? Igen! — Isten veled édes Hedda! Sokszor csokollak

M.

Az első oldalon, a lapot megfordítva:

"Ne haragudj, hogy megint a magam ostobaságával töltöttem el négy oldalt. Ezentul nem így lesz. Jó? —

Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn "1901.jun.25."

Kockás füzetlap, levélformára hajtva. 4 oldal.

*

A Szatmármegyei Közlöny 1901. júl. 14. 28-ik számában négy verse jelenik meg, "Utolsó jelenetek" cím alatt: "Judit", "Egyszer", "Este", "Egy madár". "Margit" aláírással.

Ezt a négy verset később más lapok is leközlik. Külön-külön, más-más cím alatt és átdolgozva, átírva másként. Így jelenik meg:

Judit — "Vihar előtt" címmel a Magyar Génusz 1901. 36. számában, "Versek" és "Kaffka Margit könyve" c. kötetében "Éjszaka" címmel.

Egyszer — címmel a Magyar Génusz 1901. 34. számában, majd ugyancsak a Magyar Génusz 1902. 47. számában "A játékszer", — "Versek" és "Kaffka Margit Könyve" c. kötetében: "A játékszer" címmel.

Este — "Köszöntés" címmel a Magyar Génusz 1903. 12.számában és a "Versek" c. kötetében, valamint 1903. ápr. 5-én a Szatmármegyei Közlöny 14. számában, teljes névvel.

Egy madár — "Egy madár" címmel a Magyar Génusz 1902. 51. számában és a "Versek" c. kötetében is.

De erről semmit sem ír levelében. Csak az elrontott szerelem forrósodik át ismét, bánattal és azzal a vallomással: "Olyan bolondul szeretem!" — Pedig akkor már Uray Dezső, — aki a szünidő alatt Miskolcon meglátogatta, — lebeszéli s megmondja neki: "nem óhajtja, hogy a házánál többé találkozzanak."

Hedvig Luby Margitéknál van, oda küldi utána, — átcímezve — a levelet.

XXVIII. "Ó nagysága Nemestóthy Sz. Hedda urleánynak ~~Nagy Károly~~ ~~Szatmármegyei~~" — Más írással: "Ngs. Luby Zsigmond ur lev. Fülpös Darócz Győrtelek."

"Édes Heddám!

Azt mondják, ez a világon a legrosszabb politika, de nekem most okvetlen kell valakivel egészen őszintének lenni. Épen veled kell, aki olyan jószágos objektivitással ítél sz a dolgaimról. Aztán meg eszembe jut egy kö-

zelmult idő, mikor még te voltál oktalan, lázas (megbocsáss!) és én voltam józan, — és ez jogot ad rá, hogy most ne szégyelljem magam. Külömben nem hangulatreflexiókat, — tényeket akarok írni.

Ott kezdem, hogy azt a búcsujelenetet vagy tíz napi ostoba, nagy szomorúság követte, azután — egy levél. Tudatta a vizsgája sikerét, egy piczit érzékenykedett, — aztán válaszoltam, — és így váltottunk vagy 5-6 pár levelet. Egyszer csak harmadnapig nem érkezik válasz, — helyette írt nanyó, az én jóhiszemű édes kis öreganyám, — hogy lázbetegen volt nála az az ember, összeszabdalt, felkötött karra, mert egy boncsolásnál vérmérgezést kapott. Mondta, hogy az édesanyjához mén, mert fenn senkije sincs, stb. — s hogy írják ezt meg nekem.

Kétségbeesett, bolond írást küldtem akkor. Hiába is akartam a megszokott, kötekedő tonust megőrizni, azt hiszem, minden soromból kilüktetett az aggodalom. De hisz' nem magyarázom, el tudod képzelni, ugy-e Hedda? Az utolsó levelét már olyan kuszáltan írta, — én meg nem értettem el a kesernyés hang okát, és olyan furcsa nembánossággal feleltem, hogy; keress asszonybarátságot!" és a vakok intézetét emlegettem, pedig annyiszor kért már, hogy azt ne. — Ez mind a fejembe motoszkált, mikor azt az örült levelet megírtam és elküldtem név nélkül (óvatosságból) Szatmárra. Azután vártam. Vártál már valaha, Hedda? Öt nap múlt el és mindennap kétszer jött a posta. — Egyszer aztán hozott valamit, — öt kurta sort bal-kézzel írtat. Hogy a veszedelmen állítólag túl, a láza múlik, hogy a levelem "olyan nagyon jól esett" — a mint teheti ír, és kér, hogy addig én.

Örült boldog voltam aznap estig. Más nap pedig csudálatos kételkedő, gonosz kedvben ébredtem. Gunyos kacagást láttam mindenütt, eszembe jutott ezer furcsa mondása még azelőttről; "mindenkit meguntam még eddig, hirtelen hagyok abba mindent, ha megunom, — nem vagyok felelős a hangulataimér'" — És töprenkedve, filozofálva megvártam én is pontosan az öt napot és akkor írtam, közbe' itt járt Uray Dezső és mesélt sokat, hogy azzal az emberrel nem érdemes szóba állni, és hogy nem óhajtja, hogy a házánál többet találkozzunk. No, a legutolsó levelem ilyen volt. Fanyar módon illedelmes, csupa jelentéktelen zsörtölődés meg hivatkozás a barátságra. A végén kijelentem, hogy "egy csepp rossz kedvem sincs pedig" és hasonló jókat kívánva "szívesen üdvözlöm."

Azóta tíz nap mult el és semmi, semmi. Nem lehet már beteg és írhatna, ha akarna. Nem, nem írhatok, nem akarok ujat! Mit akar? Meg akar tanítani a sírásra, mert úgy szereti, ha az asszony sír és azt hiszi rólam, hogy nem tudok. — Dehogy! Az a régi lány ott lakik Szatmáron, — neki most nincs más dolga, — lábbadozón szörnyű érdekesnek találhatják vidéki lányok, — ej, látod, milyen közönséges vagyok! Hát persze hogy őt szereti komolyan, régen, — és csak egy hosszú, félesztendő félreértés volt, és csak egy piczi intermezzo lehettem én. "Ne beszély, nem törődöm vele!" mondta néha csaknem durván, ha emlegettem — "csak a káposztát lehet felmelegíteni. De egyszer a szerelem végéről kérdeztem, hogy szomorú-e? "Igen, nagyon, — mert nem ott van a vége, a hol befejezik. Nem tudsz te még arról, kis lányom!" — Ugy-e nagyon nevetséges vagyok neked Hedda? Ne vess, isz

úgy sem tudsz segíteni rajtam és nem mented meg a reménységet nekem. Holnap, holnapután, — mennyi töltelék nap van még, hány lomha óra jön még és minden hiába. Ha egy-két hétre írna is, — azt kellene válaszolnom, azt fogom; ha unod a dolgot, ne fáradj, nem akarok a terhedre lenni! Már nem is várok, — tudom, hogy csak a legrosszabb történhetik velem, csudálatos, semmi enyhébb lehetőségre nem bírok gondolni. Unsz már? Tépd össze! Olyan bolondul szeretem! Hisz nem ígért semmit, csakm megkért, hogy ne felejtsem el, — de hát ki felelős a hangulataiért. —

Most őrült, halálos jókedvem van, járok-kelek folyton, és néha úgy viselem magam, hogy szinte megrémülök. Az éles kaczagásomtól csak úgy recseg a zsüri bódéja a tennispályán, a hol felütöttem a tanyám és mivel a garde dame oda nem mászik fel, és óvatlanul helytelenkedem. A familiát úgy meglepte ez a metamorfózis, hogy most még nem is szólítanak meg semmiér. De magamnak olyan borzasztó vagyok, érzem, hogy nem illik hozzám ez a tempó és nem veszi be a természetem, de csinálom. Ez lesz a futószerelemek, utczai kalandok szférája, amibe most kerültem és most aklimatizálódok.

Pedig jobban szeretném behunyni a szemem, vagy érzéketlenre me-revülni és várni, hogy múljék az idő, az idő, — a mi befuj, kiegyenlít egyszer mindent. Jöhet úgy, hogy mosolygom az egészen és rendes leány leszek újra. — Hozzámenni, írod? Édes, jó, naiv Heddi! De igazán mondom, soha, soha nem gondoltam erre, csak azt akartam, hogy egyszer igazán szeressenek. Hedda, nem dobsz ki még? —

De te? Vagy képtelenül, csudamód jó teremtés lehetsz, vagy — és ezt hiszem, már nem tudsz bizalmas lenni hozzám. Tudod, hogy a "zsidót" egy piczit se' szerettem, de egyszer megkésve jött (akkor tél volt és Annáék Szatmáron) és nekem nagyon rossz kedvem volt. És te ezt "vége van" csak így mondod? Hedda, te még nem vagy abban a korban hogy így tehess, — soká, soká lesz az, hogy te még ilyen fölényesen és nyugodtan lerázhass magadról ilyen dolgot. Egy csomó vármegyei beszéd legalább is fűződik hozzá, és egy kicsit a jövőd nyugalma. Szeretsz valakit? Ugy-e elhiszed, hogy nem pusztá kíváncsiságból kértem ezt. — Légy te is közlékenyebb, hogy ne kelljen szégyellni magam emiatt. De úgy fuldoklom már a tettetésben és olyan nyomoruságosan érzem magam. Dobd a tűzbe ezt minden bizonynyal, Hedda. Nagyon sokszor csókokollak.

Miskolcz, 1901. júl. 22.

Margit."

Két félfv papír, kettőbe hajtva. 7 oldal.

("Annáék Szatmáron" — Uray Dezsőné, Kölcsey Anna nagynénje)

A Magyar Génuszban 1901. 40. számban "Felelet", 1901. 44. számban "Pezsgő dal" c. versét közlik.

Semmi sem szól róluk a levelekben.

XXIX. "Ő nagysága Nemestóthy Hedda urleánynak

Nagy-Károly

Édes Heddám!

Gondolom, másidkán vagy harmadikán jutok haza, és ha akkor ott leszel, találkozunk. — A leveled nagyon jól esett, — látod Hedda, nem tudom mi sughatta neked, hogy épen erre a hangra volt szükségem, — És kell is nekem a te félesztendőd, — már egészen jól vagyok. Meglátod.

Mintha ebben a perczen egészen igaz volna ez a mondásom. De már régebben érzem, hogy egészen más vagyok, — érdekel a csirkés kofa, a Szánthóék zsúrja (mert itt a névnapokat is így hívják) a mosóné kis fia, a búr háboruk és minden. Kezdek ráébredni megint az életre és hazajönni. A jövő héten vizsgáztatom a kisdíákjaimat, búcsuvizitelek, a családban megtárgyalják a költségvetésem, — ez mind rendbehoz egészen. És még tőled is várok valamit, — egy egészen pozitív kérdésem lesz.

Nagyon szeretném már szemtől szembe látni a Művelt Nők Otthonát, — a kertet, a nagyanyám kicsi szobáját, — a Dezsőék lakását és talán a Margitszigetet. Azt hiszem, ezen túl nincs semmi válságos vagy nyugtalanító a jövőben, csak ezeknek a dolgoknak a vizionlátása. Milyen csúnya dolog, hogy egy emlékezés sem maradhat meg épen és tisztán. Ezekben a napokban elszikkad, megfanyarodik mind és mondvacsinált színjátéknak tetszik. Érdeemes ezért?

A te bizalmatlanságodat mégis csak értem. Ismerem azokat az állapotokat, a mikkel ez jár és mindvégig ez. Ha ilyenfajta a dolgod, nem is akarom tudni. De látod, egészen más dolog van az eszemben. Hedda, én akarom tudni, hogy te mit érzel, mit akarsz, — egyebekben vezess félre, vagy titkolódzz, mert magam is érzem, hogy feszélyes a tények közlése ugyanabban a vármegyében. De hisz tudod, hogy nem ismerem a vidékieket. — Szeretnélek már látni! Isten veled!

Margit."

Dátum nélküli levél. A miskolci postabélyegző és a nagykárolyi "1901. aug. 26." (Szánthóék: miskolci ismerősök.)

*

A Szatmármegyei Közlöny 38-ik számában, 1901. szept. 22-én "Madonna" c. verse, később a 48-ik számban, 1901. okt. 20-án "A színészeány válasza" c. verse jelenik meg. Előbbi "Margit", utóbbi "K.M." név alatt. Miután a "Színészeány válasza" egyetlen kötetében sincs benne, sem a róla szóló könyvekben nem jelent meg, ezért itt közlöm:

A SZÍNÉSZLEÁNY VÁLASZA

A felvonásom után, estve
 Ideadták a levelét. -
 Nem voltam épen meglepetve,
 Nem is téptem sértődve szét
 Mint véli, -- csak magamba régen
 Úgy eltűnődtem a levélen.
 Elnézem ákombákomát
 Kevés szavát, rövid szavát.

Ön becsületes ember, nemde, -
 És - talán, - igaza lehet, --
 Míg messze jártam, idegenbe
 Hiszem, hogy rám emlékezett.
 Irja, - mindig úgy volt előtte
 Kacagva, sírva, kergetőzve
 Villó sugárral a haján
 Az a félvad gyerekleány.

Nem tréfa ez, - mosolygom mégis
 A maga rajongó során.
 Látta, hiszen emlékszem én is:
 Volt egyszer egy kis szőke lány
 Vadul csengett a kacagása
 Gerliczeszónak édes mása, -
 Kék pántlikát viselt haján
 A meseszép szőke haján. --

És, - írja, - hogy most újra látott
 S a régi hosszú, szép hajam
 Hát - feleségül venni vágyott
 Miatta engem is, - magam. -
 De nem gúnyolom! Nem, hiszen
 Tudom, ön szeretőn, híven
 Kíséri majd az élten át
 Az asszonyát, az asszonyát.

Lám, mégis, - könny van a szemembe
 A jó, a kedves levelén:
 "Libegő hajjal, szembekötve,
 Mennyit futkostunk a ligetbe
 Virágos május idején.
 Hogy kergetőztünk, - ön, meg én."
 Ne haragudjék, hiszen lássa
 Emlékszem a gyerekpajtásra
 De - régi nem vagyok magam
 És - nem igazi a hajam.

Ez, amit meg akartam írni
 Kiméletet nem érdemel.
 Sohse lehetünk egymásé mi
 Bocsásson meg, felejtse el.
 Nem lehetek a felesége.
 S hogy ne vegye nagyon szívére
 Hallgasson meg egy bús mesét
 Csak, - a hajam történetét.

Mese? Dehogy, oly régi nóta
 Mondják minden út felén
 Egymásra leltünk bujdosóba, -
 Egy szótalán ember, meg én.
 Nagyon szerettem akkor egyszer
 És - egy kicsit, talán, - az is
 Igen, igen, - hiszen azért lett
 A hajam, a hajam hamis.

Bolondság! Egy bús alkonyóra
 És a mesének vége lett.
 Szűnő szerelmek búcsuzója
 Csak őszi alkonyat lehet.
 Soh'se sugaras kikelet. -
 És mint szokás, prózába, versbe
 Talizmánt kért, utolsó percben
 - Suhanva szállt egy gondolat, -
 S odaadtam a hajamat.
 A híres, szőke hajamat. -

 A gyorsvonat még akkor éjjel
 Messzire, más vidékre vitt,
 Új élet gondja szórta széjjel
 Az álmok álmát hajnalig.

S virradattal. - ijedve, sebtén -
 Mégis, mégis - tükröt kerestem, -
 Idegen arcot mutatott
 Kisírt szeműt, rövid hajut.

Igen, eljött a szürke reggel
 Az élet józan reggele.
 E csúf rendező, - új szereppel
 És nincs hatalom ellene.
 Nos, - a legelső állomáson
 Megvásároltam bolti áron
 Ezt a csillogó szép haját, -
 Merev, idegen, holt haját.

Ezt hordom itt is, - hol először
 Fontak hajamba szalagot
 Tíz éve már, - de úgy beszélnek,
 Hogy nem is vénültem nagyot.
 És ön tegnap a kezem kérte
 Nem lehetek a felesége.
 Úgy megváltoztam magam is.
 S a hajam, - a hajam hamis.

K.M.

Szatmármegyei Közlöny, Nagykároly 1901. okt. 20. 42. sz.

*

1901. novemberében megjelenik "Tó mese" c. verse a Budapesti Napló 1901. 312. számában. Ezt később közli a Magyar Génius 1902. augusztus 10-én, a 33. számban, majd 1908-ban a Pesti Napló 96. számában. Belekerül a "Versek" c. kötetébe, majd a "Kafka Margit könyve" c. kötetbe is, mindenütt más-más változatokkal.

Általában sokszor változtat a versein.

Hedda barátnője közvetítésével valaki kéri a verset. Miután azonban a lapot megszerezni úgy látszik, nem tudja, merített levélpapírra, kézzel leírja s úgy küldi el, névjegyén mellékelve hozzá pár mondatot.

XXX. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedda urleánynak
 Nagy-Károly

Névjegyen:

"Heddikém! Abból a lapból nekem is csak egy példányom van, — az is most Hegyesi Marinál, — az udvari trafikosnémmal pedig haragban vagyok. Ha a titokzatos "valakid" beéri ezzel az impurummal, — üdvözlöm őt. Sok csók! —"

21. mese

Isambolt fenekén, -bírák bíráján
 Ott alark a mélyen a víz: egy
 Ott melle se' hallam' hatszorgást
 Isak néha, - ijedve ha xitkon a ná,
 Míg fern van a nap
 Nem esobban a hat
 Egy félre onhan, most trümpü az áhne
 Gyönyörösiga - hejbat smolt palotaba
 Megvete az ágya van ifjú anivetköl
 Megtepett, elintott lány - anivetköl.

Most néha vohajtvá folyón - a hebbul
 Lámoxivra vaduá
 Gépélke vaduáni a parton elindul,
 Kopp, ifjú alakba bolyong az erdőn
 Van, hogy a fonak felula, fonak is eljön
 Es' hogyha lat
 Sívcsenem lányul
 Megrontja, megejti a vizienber
 Örcénylő, xivadaros exeresimmet, ---

És mit'or írtélte, kitépi zivéd
Elhazza, behazza s melybe zivét.

De egnas a pertan nagy lapátva meggy.
Ott írt a krívén a cindacsió igen.
Szeme azéltükör, — s karja fohér
A krívje omolt és nem tudta mien
Majid kacagott
És moste s habad, —
Maj futni se indult, — s mig közel est
Elvárta, bevárta a vizitegérk
Az felve írtélte, kereste zivéd
S nem talte, sohase találta a zivéd.

Oh mond te, ki vatte a zivédet el
Dagy nem is volt nokod zata? Feléj!
Hol, morri keresem a zivédet?
A világ végire is érte meggyet!
Szólj, megteleom én!
Te zivés, te zivény!
Bek jöjj te le hoxsám, ott van zivó eléj
Mind nokod adnám, — de maradj, hova még?

A névjegyen nyomtatott betűkkel: "Kafka Margit"
 Merített levélpapíron, kézírással:

TÓ MESE

Zsombék fenekén, - hínár bürűjén
 Ott alszik a mélyen a vízilegény
 Ott szélbe se' hallani habsusogást
 Csak néha, - ijedve - ha zizzen a nád, -
 Mig fenn van a nap
 Nem csobban a hab
 Oly félve suhan, mert könnyű az álma
 Gyöngyházcsiga-héjbul emelt palotába
 Megvetve az ágya van ifju szivekbül
 Megtépett, elkínzott leány-szivekbül. -

Mert néha sohajtva feljön a habbul
~~Lányszivre vadász~~
 Éjfélbe vadászni a parton elindul, -
 Szép, ifju alakba bolyong az erdőn,
 Van, hogy a fonob faluba, fonóba is eljön
 És hogyha lát
 Tűzesszemű lányt
 Megrontja, megejti a víziember
 Örvénylő, zivataros szerelemmel, -
 És mikor ölelte, - kitépi szívét
 Elhozza, lehozza a mélybe szívét. -

De egyszer a parton hogy lopózva megyen
 Ott ült a kövön a csudaszép idegen.
 Szeme aczéltükkör, - a karja fehér
 A könyje omolt és nem tudta miér.
 Mégis kaczagott
 És nézte a habot, -
 Még futni se indult, - a míg közel ért
 Elvárta, bevárta a vízilegényt
 Az félve ölelte, - kereste szívét
 S nem lelte, seholse találta szívét. -

Óh mond te, ki vette a szivedet el
 Vagy nem is volt neked soha? Felelj!
 - Hol, merre keressem a szivedet?
 A világ végire is érte megyek!
 Szólj, meglelem én!

Te szép, te szegény!
 Csak jójj te hozzám, ott van sziv elég,
 - Mind neked adnám, - de maradj, - hova mégy?
 És indul a lány, keresni szivét
 A messzehagyottat, az árva szivét. -

Dé/

Azóta a mélyen, - hínár süriujén
 Gyöngyházpalotában a vízilegény
 Nem alhatik, ah, olyan szörnyű az álma
 Gyöngyházcsiga-héjbul emelt palotába
 Feljön a habbul
 Sóhajtvá elindul
 És ~~futva~~ bolygva az erdön mindszerte kiált
 Keresi az aczélszemű, hókaru lányt
 Mert annak sohase látta szivét
 Elvette előtte más a szivét.

Dátum nélküli levél. Budapest-Nagy-Károly postabélyegzőn: "1901. nov. 25!" "26."
 Merített levélpapíron a vers. 3 oldal. Mellette a névjegy.

*

A rokon nagybácsi kíméletlenül és durván rátámad Lükő Gézára, megkérdezvén tőle, hogy mit akar a húgától. Ezzel még jobban elrontja a dolgot.

Kaffka Margit tudatosan küzd érzései ellen. Később novellákban próbálja kiírni magából.

De még asszony korában is — ezt Tersánszky Józsi Jenőtől tudom — találkoztak a Márvány utcai lakásban.

A fiú később kitűnő sebészorvos lett. De csak úgy tudott operálni, ha előbb ivott. Fiatalon halt meg.

Ez év karácsonyát Kaffka Margit rokonainál, Daláry Frigyes gyógyszerésznél, akik Erdődről előbb Pestre, aztán ide kerültek, Nagykovácsosra töltötte.

Következő levelét elutazása előtt, Budapestről írja barátnőjének.

A miskolci Karácsonyi Vásári Friss Újság egyetlen, 1901. december 1-i számában Kaffka Margitnak három verse jelenik meg. [24]:

"Felelet" (Előbb a Magyar Génuszban 1901. 40. számban.)

"Pezsgő dal" (Előbb a Magyar Génusz 1901. 44. számában)

"Teréz" c. verse.

De ezekről nem beszél a levelekben.

*

XXXI. "Ó nagysága Nemestóthy Sz. Hedda urleánynak

Nagy-Károly

Édes Heddám. Azt hiszem nagyon régen ülök itt már az osztályban egymagam, — nézek a ködbe, fázom és pityergem néha, mint egy zárda-

növendék. A lányok mind elmentek, csak úgy kong a ház és én furcsa szélségből csak kedden megyek Kőrösre. És itt ülök egyedül, pedig Forgó néni meghívott ma zsurra (mivel a fia Túniszba utazott) — és nagyon fáztam, és nagyon nehezet érzek. Nem hiszem, nem hiszem, hogy hogy az az ostobaság motozna a fejemben még mindig, — csak a lányok hiányznak, nincs kinek kacagni és minden olyan végtelenül nyomorult.

Tények? Vannak is! De igen, valamivel még mindig tartozom neked, ha már elkezdtem a bizalmaskodást. — Hát igen, — én is csak úgy csináltam, mint a többi millió leány, — hogy novemberi időn összeszedtem mind a virágot, a mi május óta szárad, — és az írásokat juniusról, — és fényképeket, mit, — és ajánlva elcsomagoltam, a hagyományosan kimért pár szóval egy vizitkártyán, hogy visszakívánom. Egy nevetségesen furcsa levél volt a felelet, — egymás ellen meredező nagy mondásokkal. Elégette mind, — nem küldheti, — — de, — — (és itt sokszoros becsületszó) nála senkinek sem kerülnek a kezébe. Jár a "kenyér" után, — nem akar szemrehányást tenni (ő, — nekem?) — tudom-e, hogy adták neki tudtára, hogy "olyan ember, mint ő, nem közeledhet hozzám"? — és a végén pathetikus frázis; — "sohasem volt okod haragudni, most legkevésbé" — meg hogy "személyesen szeretné tisztázni." —

Hát ennyi a tény! Azóta én nem voltam vasárnap Annánál, — Anna minden szombaton itt, — az az ember átköltözött Budára, — de azért Anna mindig elég kegyes, hogy vidáman és odavetőleg tudtuladja; — most itt járt, most verekedett, meghívatta magát karácsonyra, nincs pénze, koplal, beteg, — és annyi a szeretője, mint a rosta lika. — "Léha pozór!" mondod ugy-e? — Csak mondd, mondd még egyszer, — igazad van, tudom. — A bátyám, igaz, elhamarkodva, tapintatlanul, sőt durván támadt rá, hogy mit akar a hugával. — Istenem, semmitse' akart, se' ő, se én. Csak éppen Május volt, — neki huszonhetedik, nekem első. — A bácsi most rém sokat képzel felőlem és nagyra tart szörnyen, — a néni "nagyon szeret" — de ezt már tudom értékelni. Pfuj! — Annak az embernek pedig lehető keves szóval tudtára adta a nagyanyám, hogy Margitnak nem tartozik magyarázatokkal, — Margit már meggyőződött, hogy "helyesen és lovagiasan" viselte magát, — és nem kíván semmit." — Én nem tehetek róla, ha az öreganyám a tulságos buzgóságában úgy mondta ezt meg, hogy kiértett a bántó gúnyja. — Hát ennyi, — hogy tisztában légy, — és még ezt a levelet is égesd el. — Requiescat! — Ugy érzem, hogy ha még lesz is valaha valami dolgom az életben, — ezentul már senkihez, még hozzád sem tudnék bizalmas lenni. — Hát itt ennek az esztendőnek a zárószámadása, — ez meghalt, maga a jó Uristen se' hozhatná vissza sohasem, — mert belőlem, magamból is hiányzik már a hozzávaló erő. Jöhet Május is, — talán más nyarak, 'isz hosszú az élet és akarom hinni, — talán forrólláz, izgalmas szenvedély, — vagy enyhe családi béke, vagy akármi, csak ez nem többet, ez a számítás nélkül való, öntudatlan, szomorú, szép játék. — Már nem szeretem én azt az embert. — Olyan furcsa, de őszintén érzem, hogy most már nem azt siratom, — csak a deczembert, a ködöt, a maganyos-

ságot, — vagy csak a lányokat, hogy mind hazamentek és nincs kinek kacagni többet.

Eh, ujesztendő! Ha visszajöttem, felhagyok megint a sok jövés menéssel, — úgy sem esik már jól, — és tanulok még egyszer nagyon, — készítőzni bravurosan kell — és pótolni sok mulasztást. — A mádi zsidó?! Isten veled az ünnepeken

Margit."

Oldalt a levélen: "A tényeidet várom! Nagy Kőrös. Daláry Frigyes."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn: "Budapest 1901. dec. 24."

Rendes merített levélpapír, 8 oldal.

(A levélben szereplő Forgóék pesti ismerősei.)

*

Hézagosak ezek a levelek. Sokszor hónapok — sőt majdnem egy egész év — ki-maradnak. Idők folyamán elkallódott, vagy a barátnő válogatása látta így jónak? Örök kérdés marad.

Kaffka Margit a Magyar Géniusznak küldte be Pesten a verseit, ahol akkor, az 1900-as évek elején Cholnoky Viktor publicista és szépíró — Cholnoky Jenő egyetemi tanár testvére — írta a vezércikkeket. Mellette a Magyar Géniusz publicistája — főleg irodalmi kérdésekben — Fenyő Miksa volt.

Mikor Kaffka Margit meghalt, a Nyugatban Fenyő Miksa írt róla cikket.[25] Ebben elmondja, hogy "Huszonkét éves volt, mikor megismerkedtünk." De tíz sorral alább így ír: "— Nem tudom első kötete megjelenése után ismerkedtünk-e meg, vagy később". —

Kaffka Margit első kötete 1903-ban jelent meg.

De már 1901-ben a 22-ik évében járt.

"A dátumra nem emlékszek — írja később Fenyő — de igenis egy napos déli-eltűre, csenevész fákkal szegény udvarra a "Művelt Nők Otthoná"-ban, valahol a Józsefvárosban, ahol Kaffka Margittal, aki ott nagyanyja vendége volt, először találkoztam."

Kaffka Margit leveleiben nem ír névszerint róla. — (Legalábbis a kezünkbe került levelekben!) — De ír a "zsidóm"-ról, már 1901-ben. — Barátnője azonban, Hedda, közölte velem, hogy a zsidóm kit takar.

Kaffka Fenyő Miksával többször találkozott. "Hozta és vitte a kéziratokat", társaságban is voltak együtt, ahogy azt az iskola rendje megengedte, Miskolciaktól tudom, hogy ott is meglátogatta Fenyő Miksa, aki végig jó-embere maradt és nagyra értékelte Kaffka Margitot.

XXXII. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urleánynak
Nagy-Károly

Édes Heddám!

Hogy miért nem írok már jórég. Ma őszinte leszek, és megmondom! Vártam öt krajczárért levélbélyegre; — de ez nem tartozik a dologra, — Ne is hidd!

És most, — hát van nekem valami mondanivalóm? Vasárnap este van és még csak magam jöttem vissza a kimenők közül, — tehát csend. Siettem hazajönni, — mert egyedül jártam a gázlámpák alatt és nem volt a ki hazakísérjen. Csend volt a nagyanyám almahéjszagu kicsi szobájában, — a Tisztviselőtelep takaros házacskaí fölött egyre a budai hegyeket néztem, az utcán verkliztek és a nagyanyám cigarettázott. Én nem! Nem volt a ki továbbbszívja, ha abbahagyom, pedig nem bírom végigszívni egyedül. —

Azaz ne hallgass rám. Imé egy csapat leány jön haza danolva. "Magyarország hölgyeinek értelmi elite-je" — így mondják a tanáraink, ha rosszul 1 adják le a tananyagot és egyszerre nagyon sok dolgot akarnak adni. — No hát vége a csendnek, — ezek az értelmi lények őrült kaczagással kuporodnak fel a padok tetejére és mesélik az élményeiket. Most Somló Sándorba szerelmes valamennyi, akinek délelőtt hallgatták a felolvasását, — az első felvonást valami kuruczos színműből. Megint ezek a háladatos kuruczok, a kik az akadémián keresztül jutnak szinpadra, — Bokor, Berczik, Somló, Herczeg, — de nem csúfolódom, ezek az urak megrikatnak lódingostól, karabélyostul. No látod! Hát van nekem mondanivalóm? Vagy parancsolod, hogy kritikai értekezéseket küldjek a Somló meg a Berczik darabjáról? — Vagy őszinte legyek? Nem tudok, így papirosom.

Nincs semmi bajom, . nem vagyok éhes és nem fádom. — Tulajdonkép egymást rontjuk mi el, . ez a husz-huszonöt összezárt leány, — mikor elhitetjük egymással és magunkkal, hogy valami jobbat, valami különös másat várhatunk még az élettől, — mikor követelő igényekkel nézünk a jövődőnek elébe, — ehelyett hogy megelégednénk evvel a passiv jóléttel, — mikor vannak emberek boldogtalanok, elhagyottak, koldusok, betegek és vakok. De most jön a Bankós Józsika mondása; "Ez a pokol tornácza nincs láng, nincs szenvedés itt, — de gyönyörűség se", — hűvös fátyolos párakban járnak a részvétlen tiszta lelkek, — egymást se' látják a ködök sűrűjén. A pokolbeliek gyönyörködnek a maguk fájdalmában, daczolnak, átkozódnak, érdeklődnek a földi emberek iránt, — és Francesco di Rimini a pokolban is szereti Paolót" —

Eddig a Bankós Józsika bölcsesége. Mostanság tervszerűen rontjuk egymást ezzel a veszedelmes kis bolond jószággal, — hajtjuk, úzzuk egymást a gondolatok végtelenén a szélső határig, a cinizismusig, — szerencsére, onnan is visszaúzzuk egymást a csúf kaczagásunkkal. Mindent ki-nevetünk, csak Madáchtot, — Andersent meg Jézus Krisztust nem, — s ha netán van ezenkívül mindkettőnek valami szentsége, — féltve óvja, hogy a másik bele ne törjön. — Tegnap a gyerek elejtett egy véletlen szót valami kicsi falusi prédikátorról — úgy elszégyeltem magam, — hogy hirteken eloltottam a gázlámpát, — Tudtam, hogy világítás mellett nevetnem kelle-ne most, mert különben megelős ez a szöske másik, és ő kaczag. —

Érdekelnek ezek téged Heddi! Ugy szeretnélek megölelni és hallani a hangod; — úgy is tudom, mit mondanál, úgy is hallom. Az élet olyan szép komédia volna, ha nem lenne magunknak is valami kicsi szerepünk benne. — Most megint mondott a Bankós Józsi valamit. "Csak az őrült ember nem-es." — Csengetnek lefekvésre. Jó éjszakát! —

--- Most pedig reggel van és józanodott a világftás. Ezen a héten sok lesz a dolgom, korcsolyázni is fogok és tornászni, — nagyon érdekelnek a Wundt subjektiv-estétikai elméletei. — Eddig én.

Annáék szombaton utaztak fel- el Abbáziába, — most nannyóhoz járok kimenővasárnapokon, együtt járunk Kőbányára Hock-ot hallgatni. Jó így csendbe lenni! Vendégem se' jár senki, — mióta egyszer volt és nem fogadtam. — Igaz, a "zsidó", — egy jó kis boém zsurt csaptunk egyszer azóta, a barátnőm lakásán, — egy délután, mikor Annáékhoz voltam hívva. Annáéknál a háziasszony, a nagyanyám, Zsófi néni és Mariska, — mind csak engem gardiroztak volna, — itt meg nem volt gardedám senki, — magam presidiáltam, — kívülem csak Etó volt asszonyféle, — három szobaur volt jelen és a "zsidóm" — — másfél óráig sötétben ültünk, mert nem volt ott-hon a cseléd, hogy petroleumot öntsön, — úgy találgattuk egymást, hogy szőke-e, barna-e, — azután uzsonáltunk, — tollkással vagdostuk a felvágottat, — a nyelvél kevertük a theát, — papírosról ettük a süteményt. Savanyú kaczagásokat beszélünk, — tudod miről? Az apáczákról, a zárdahistóriákról, — a zsidóm meg a piaristákról, a kik nevelték, — a fráterről, a ki szabó volt és priornak nézték az új diákok. — És hogy neveltünk ezen, és milyen sikerültnék találtuk egymás viczzeit. Ide nem kellett gardedám. — Útközben nagy tolongásba értünk és belekapaszkodtam a zsidómba. És megigértem, hogy nem hordok sűrű fátyolt. Jó volt-e? Annáéknál is vendégek voltak akkor, — talán hiányoztam is, mert ötkor utánam jött a cousinom, — de persze nem voltam itthon.

Mit irjak még? Te úgy is látsz engem egészen! Az asszony tanítványom átesett a vizsgán, — szegény, — az ura megőrült, maga hamar állást kapott és vizsgázik nyakra-főre, mert van egy kicsi fia, akit ringat éjszakánként félkarral, és a másik kezébe van a könyv. — Úgy-e jó neki? Mondd, miért tanulok én? Hogy a becses személyemet feltápláljam, sok czípót és keztyűt vegyek magamnak. Beh jó nekem!

De nem azért vágyok a világon, hogy bombasztokat mondjak, — no! — A kis Trux Lajos csókolja a kezedet! Kedves egy rózsaszín gyerek ez, — az ő szörnyű objektivitásával, a hogy megfigyeli maga körül a dolgokat és olyan naivul büszke, mikor kitalál valamit, a mit nagyon könnyű volna mindenkinek is kitalálni, ha az emberek egyáltalában ügyelnének egymásra. Georginnál jól eldiskuráltunk a multkor, — rólad is, — azóta nem láttam Lajost se'. — sehova se megyek most sokáig, — a zsidómat se' akarom látni, és azért szegény jó kis Etót is kerülöm. Nincs lelkem bizony a lelketlenségre, — jobb itthon Wundtot tanulni. —

Úgy-e, te is úgy becsülöd a férfiemberben a jóságot mostanság! Ird, hogy egészen nyugodt vagy és harmónikus, hogy nem vagy Jó! Jó is a Bankós Józsi eszménye, — az Ayszkülosz on hősnője, a nász elől futó leány a kit a puszták vihara úz és a kin a leláncolt Prometheus aggódik; "Én édesem, védelmeződ ki lesz?" — Bolond az a Jóska! — Téged, kicsi fekete bogaram úgy szeretnélek nagyon békességesnek látni. Kicsi piros, meg rózsaszínű slampírban tipegni a teáscsészék körül, — enyhén olyan rokonszenves nembánomsággal csókoltatni az uraddal az apró kezidet és a ke-

zükbe nyomni a kis maszatos jószágaidnak mindent, a miért nyafognak, csakhogy ne nyafogjanak. Látod a Jászi Aliceoknak egészen igazuk van. Megyek egyet korcsolyázni, — Isten veled.

Margit"

Dátum nélküli levél.

3 vonalas füzet-lap, egy fél vonalas füzet-lap és egy negyed ív papír. 10 oldal. ("Bankós Józsi" valószínűleg diákosan kitalált név.) Azt írja Kaffka Margit a levélben: "Mostanság tervszerűen rontjuk egymást ezzel a veszedelmes kis bolond jószággal, — hajtjuk, üzzük egymást a gondolatok végtelenén a szélső határig a cinizmusig —, szerencsére onnan is visszaüzzük egymást a csuf kacagásunkkal." Későbbi levelekben is előfordul.

Nagyanyjával Hock Jánost hallgatták vasárnaponként Kőbányán.

A levélben említett részben rokon, részben ismerőseket: nem ismerjük.

*

— "ezidén képesítek és a talpamra állok." — írja a következő levélben.

"Itt nem történik semmi" — " — Ide se' jön az ördög se' csak a "zsidóm" hozza és viszi holmi kéziratokat. De ezt igazán nem értem. Másolni szokta az őrült zöngeményeket, — és szombatunkint a börze mivoltát magyarázza nekem. De hisz ez mindegy!"

"Semmi sem történt körülöttem"

"Fellélegzem, könnyű, friss és egészséges vagyok. Beh jó!"

Ebben a jókedvű, egészséges állapotban is tele van nyugtalansággal.

*

A Magyar Génuszban 1902. ápr. 13-án "Katóka meghal" című verse jelenik meg.

XXXIII. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig úrleánynak

Nagy-Károly

Édes Heddám!

Arra vártam, míg egyszer nagyon jó kedvem lesz, — hogy néked írjak. — És most ilyen van. Fellélegzem és könnyű, friss, egészséges vagyok. Beh jó! A mi beteges hóbort, lehetetlen spleen-re meg martirium-ra való hajlamok voltak bennem, (nem is hajlam, a nevelés okozta) az mind kipusztult, — tele vagyok bolond, ~~A~~ Fausztos életvággyal és kedvvel és egyetlen parányomat sem érzem csüggedtenk. — Csak ezt ne! — Az életet olyan sokrétűnek látom most, — annyi sok, változó utat, — ez nem fogyhat el, a míg én élek. És itt vagy ott bukom, — még más százon marad a sikerek reménye. — Erre azt mondják a filozófusok, hogy kétségbeejtő, pedig csak mulatságos. — Hogy mit akarok ezekkel a reflexiókkal és minek örülök? Istenem, hát hogy élek, hogy ezidén képesítek és a talpamra állok, hogy most körültem danolnak a lányok és mind jókedvű, hogy nyitva a nappali ablaka és a párás estében becsillog ezer villamos-szemmel Budapest. Kíváncsi vagyok magamra és azonkívül még egy csomó em-

berre, — van, a kit erősen gyűlölök, mást erősen szeretek, — most sok embert bírok szeretni egyszerre megint. De ez nem olyan altruisztikus érzés, — egyiknek a kedvéért sem verném a fejem a falba, — no, de nem is bosszantom őket savanyú ábrázatokkal. Soha, sohasem lehetek többet csüggedt, se' szomorú, — akármilyen lesz is az életem és a céljaim, mindenben bírok izgatót találni, csak a betegségben meg a meghalásban nem.

Hedda, azt hiszed, hogy most vagy rémmódon affektálok, vagy pedig külső, reális oka van az egésznek. — Egyik se! Itt nem történik semmi, az ég boros, — "a köd sír a napfény után" — sehova se' járok, azaz hogy néhány pártfogó özvegy néni szeret nagyon. — Forgó néni a Lipótvárosban, — "derék, komoly" leány vagyok náluk. — Ide se' jön az ördög se', csak a "zsidóm" hozza és viszi holmi kéziratokat. De ezt igazán nem értem. Másolni szokta az őrült zöngeményeket, — és szombatonként a börze mi-voltát magyarázza nekem. De hisz' ez mindegy! Semmi nem történt körültem — és semmit se' várok, csak bennem változott meg valami. Rájöttem, hogy a szomorú emberek terhe alatt a föld is nyög, — és egyetlen jog és kötelesség, hogy az ember jól érezze magát. Ezt pedig minde-nütt lehet! — —

Rémsok új tehetségem támadt ujabban Hedda. A minek a legtöbb hasznát veszem, az, hogy most már tudom az embereket mosolyogva, kedves arccal nagyon megbántani. A "Quo Vadis" Petroniusa az ideálom, a jóízű ember, a ki szégyell haragudni, vagy csudálkozni vagy búsulni. — Jóízű ember továbbá szíves fölénnyel elnézi, ha mások egy kicsit "beletévednek az illemszabályokba" — sohasem sérti meg a vendégjogot, de a legjobb tréfát is óvakodnék megismételni. Semper novi, — a semper idem helyett. Igen, — csak soha semmit ki nem élesíteni, — azt hiszem, ha mindig ilyesmit éreznék, mint most, jól átélném az életet. — De te így nem szeretsz úgy-e? Ne haragudj, inkább írd sokat magadról. Pá!

Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőt nem lehet leolvasni. De a levélben azt mondja "ezidén képesíték", tehát nem lehet más, mint 1902. év.

Fél ív papír kettőbe hajtva. 4 oldal.

A Magyar Génuszban 1902. január 1-én megjelenik "Rokka mese" c. verse. Leveleiben ilyenről nem szól soha.

Csak a szerelem a fő motívum most is.

A képzősök által felállított teoriát magyarázza barátnőjének. Már a harmadik foknál, a Víz-nél tart.

Ez a "Víz"-nek nevezett embere egy ősgermán mérnök volt, akivel a nyári szünidőben sokat kacérkodott, ahogy levelében is írja. Az illető nevét sem ő, sem a barátnő nem fedte fel, tehát ismeretlen maradt.

Kaffka Margit viszont ezt írja, elmondván a teoria szerint átélteket:

—"De néha örült furcsa hangulataim vannak, amikor azt érzem, hogy ez még mind nem volt igazi, hogy újra kell kezdenem, hogy ez semmi volt ahhoz a tömérédek szerelemhez képest, a mire képes volnék. Nem házasság (az nem életkérdés most már) de nagy végtelen szerelem."

Eszembe kell jusszon, amit az Erzsébetben vele együtt lakó osztálytársai mondtak el róla nekem.

Mindig arról beszélt esti lefekvéskor, hogy neki valami forró, nagy szerelem kell, leigázó és nyugtalan lázu. Csak ezért érdemes élni.

XXXIV. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedda úrleánynak

Nagy-Károly

Édes Heddám!

Azt hiszem kaptad a kártyám. Csak most gondolom meg, hogy az nem egészen nyílt kártyának való história. — de úgy kétségbeejtett az a te csa-csi leveled. — Hogy még mindig van valaki, aki akkora ostoba következtelenséget hihet rólam, hogy egy esztendő előtt félbeszakadt dolgot felmelegítnék! — Hedda, ezt alig bocsátom meg neked. — Mióta fogyott úgy meg az érzéked a képletesség iránt, — és ilyet gondolva, hogy magyaráztad a Pausát? —

Hogy már itt vagyunk, látom, — a polgári ügyiratok stilusában kell veled beszélni. Tehát légy tisztában. —

A te "karakteres" ismeretlenedbe tehát, (már beismerem, s ez biztos jele a teljes kilábolásnak) — ma egy éve csakugyan nagyon szerelmes voltam. — Itt közbe kell szurnom az Erzsébetben elterjedt teoriáját a lányszerelemnek. A régi négy elem szerepel. A levegőn kezdjük, a mi lenge, átlátszó, — illattal átszótt, sugaras semmi. No, és a tűz — hát ez minden, — teljes, harmóniás jogával testnek és léleknek. Azután kell jönni a Víznek a jóbarátnak, a ki szókepiros, lassubeszédű, (néha örvénylik és az iszapból furcsa dolgokat vet elő) — és a föld, amihe meggyökeresedik, férjhezmegy és belebékül az ember. —

Hát az én levegőm ismered, — a tanárom volt. A tűz? — Erről tudsz mindent. Most már, hogy nyugodtan gondolok rá szinte-szinte be kell ismernem a Madzsar igazságát, — bár a barátai vélekednek csak így róla. Mert a mi ezt a dolgot illeti, — amint egyet mást megtudtam, — elég tiszteletreméltóan viselkedet, — azaz hogy, — még kiméletlenebb is lehetett volna, — mert az enyéim hihetetlenül azok voltak vele szemben. De hidd el, már egészen mindegy! — Annának egyszer becsületszavát vettem, hogy nem fog bennünket egymás előtt emlegetni, — és megtartotta, tudom. — Az utolsó levelében (október) a mi melleleg elejétől végig tétovázás és egyik mondat meghazudtolása a másikkal, — megígéri, hogy elkerül, ha úgy akarom. Azóta úgy akartam, akartuk mindaketten. Látod Hedda, — őszinte akarok lenni. Van perc, mikor érzem, hogy úgy senkit soha nem fogok

szeretni, — de olyankor is világosan érzem, hogy ez a dolog a múlté, agyonbeszélt, agyonrontott, tönkretett és a cinizmusmal megölt história részemről, — és még akkor se' támadna fel soha, — ha esetleg neki egy idétlen futószeszélye visszahozná Pesttől búcsuzóban. — De erre mód sincs fiam! Anna az ünnepen akart a tudtomon kívül egy "véletlen" együtt-létet seancirozni, de ezer szerencse, — valamelyik Pécsy vagy Jármý gyerek útján rájöttem a csínyre, és szép csendesen rábeszéltem Annát, hogy utazzék le szépen az urához. Neki is jobb. Én pedig elbúcsúztam ~~szépen~~ minden ismeróstől és képesítőig csak állásügyben vizitelek meg audientiázom, — aztán, májusban már lent leszek, — én Károlyban, a másik meg Erdélyországban kapott állást. Én igyekszem Dunántulra (nem ezért, ne nevéss!) — hanem, mert ott ujakat szerveztek.

Most jön a Víz! Agglegény ember, a ki sohasem fog házasodni, nehezen mozdul, de én nagyon kaczerkódtam a nyáron vele és egész joggal lehetett kíváncsi, hogy hát mit akarok? — Deczembertől komoly stylusgyakorlatok folytak, főleg az ő részéről, — aztán egyszer meglátogatott, és rájöttünk hogy "Semmi!" és hogy "Hát igazsága van!" — Ez a párbeszédeink veleje, — Tudod, — a régi nóta! Nem szeretem! — — De azért tudom, hogy nagyon derék, talpig uri ember, — alapos karakter és — bár csak elvinné a hugomat! — Víz-nek különben azért hívtam, mert csudamódon hat rá a nagy folyóvizek ritmusa. Ilyenkor egész átalakul, kilép abból a tétovázó lomha önmagából, és olyan lesz mint a víz, "selyemfényes, babonás "víz, — vagy "örvénylő", zivataros". — Nem mindennapi ember különben sem, egy nagy bolond ősgermán, és amellet passiv módon őrült nagy poéta. Szégyenlem, de egy kicsit a verseimbe szeretett bele (ha igaz) — és mert megakart menteni attól a szenvedélyes hangtól, forró levegőtől, a mi akkoriban körülvett. Azt mondta, az izgalom a boldogtalanság. Néha leczkértetett: "Ilyennek nem szeretem látni!" — Alapjában tán mégis a kelleténél többet tartott felőlem, és, — végeredményében? Hát az volt ő nekem, a mi én lehettem a másíknak. Egy elmúlt, visszafojtott nagy érzés elementáris kitörése, — valahogy, valakire, akárkire. Nem épen "akárkire" — de olyanra, aki azelőtt eszembe se tűnt volna. Hisz egy évig voltam Miskolczon, és akkor is már ismertem, — Látod ilyen dolgokra az ember elkeseredett pazarsággal dobál sok olyan apró kedvességet, a miről az igazi érzése idején csak álmodik, vagy csak nehezen, félve könyörgésre adja. — —

No, és a Föld, kérded? — Az nincs, talán el is marad örökre. Nem vágyom rá, de ha egy jóra való ember igazán tudna szeretni, hozzámennék gondolkodás nélkül és megbecsülném nagyon, — mert érzem, hogy mégis csak arra teremtettem, hogy gyerekeket neveljek és csak kevés, csak egynéhány magamé-embernek éljek. —

Eddig a theoria! De néha őrült furcsa hangulataim vannak, amikor azt érzem, hogy ez még mind nem volt igazi, hogy újra kell kezdenem, hogy ez semmi volt ahhoz a tömérdek szerelemhez képest, a mire képes volnék. Nem házasság, — (az nem életkérdés most már) de nagy végtelen szerelem. — Van egy képzelt alakom, szikár, kemény, nyers katonaember, —

aki játszszyć velem, félredobjon, — újra meg újra eltaszítson és megint akarjon. Ne könyörögjön, — nyakamra hágjon és én a rabszolgája legyek.

— —

De ez bolond képzelődés. Igazában most őrült szolid leszek, — tanítok, tanítok, — megvénülök lassan, — és leszek egy vidám, gömbölyű, passióiban kicsit különcz de azért nem roszelelkű vénkisasszony. —

Eddig! A te dolgaidról most semmit, mert egy olyan fejlődési mozzanatkak kell most jönni, a mi alkalmasabb lesz a "részletes tárgyalás"-ra.

Margit.

Te! A Víz írásai közül a kezembeakadt egy nem jelentékeny tartalmu töredék. — Azt hiszem, te értesz az íráspsychológiához. Milyennek képzeled ebből? Nem megyek Miskolczra a nyáron!

Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn: "Budapest 1902. Márc 2." Rendes levél-papír, 12 oldal.

Mellékelve egy merített levélpapír egy része a következő szöveggel. (Apróbetűs, finom nőies írás)

"2/ el, hogy igaza van. De nem vitatkozom, mert hosszadalmasnak kellene lennem ha igazamat megakarnám védelmezni. Eljön az idő — adja Isten minél később — a midőn befogja látni némely állításának tarthatatlanságát. — Egyetlen dolog miatt szerettem volna magamat kimenteni — de azt sem teszem, mert maga is csak távolról czélzott reá s lehet hogy én csak képzelődöm mikor azt hiszem mégis csak volt valami a mit zokon vett. — Ha az igaz lenne a mit olyan büszkén állított, akkor ez nem történt volna. — A leg szívélyesebben üdvözli hive
Miskolc, 1901 dec 20."

Aláírás kiradírozva.

Csak egy G betű látszik halványan.

(A levélben említett "Pécsy vagy Jármv gyerek" — ismert Szatmár megyei családokból való.)

*

A Magyar Génuszban 1902. február 23-án "Leánykérés" c. verse jelenik meg. Nem ír róla semmit, de azért mi tartsuk számon ennek a versnek keletkezését.

Az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület Múzeumában találtam rá arra a visszaemlékező levélre, amelyet özv. Manluné Horváth Lenke, [26] aki az Erzsébet Nőiskolában együtt járt Kaffka Margittal és az Üteg utcai iskolában együtt tanított vele, — írt Deák Gyula [27] újpesti igazgatónak 1943. jan. 9-én. Ebben a levélben így emlékezik rá és a "Leánykérés" c. vers történetére:

"Mint csendes megfigyelő szívesen hallgatta élményeinket, élvezte csínyjeinket, sok mindent megtartott emlékezetében és később regényeiben felhasználta, ügyesen elhelyezte azokat. Egy ismert kis versének megírására (Egy helyen "Leánykérés", más helyen "Mária húgom" címmel) az én emlékezéseim alapján, nővérem menyasszonyossága inspirálta."

Következő levelében barátnőjének ad szerelmi tanácsokat, de önmaga elkeseredett.

"A képesítő még izgat és ébrentart — azután — nem tudom mi lesz, de nagyon rossz." — írja a levélben.

A Szatmármegyei Közlöny 1902. március 2-án "Fáradt emberek" c. versét közli.

XXXV. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig úrléánynak

Nagy-Károly

Édes Heddám!

A mit nagy ujságkép írtál azt réges-régen tudom, — és, — ne haragudj, kívülem még nagyon sokan tudják. Hát igazán csak most jutottál ennek a tudatára? Te mégis leányabb vagy, mint hittem! De édes csacsikám, ne kezd így: "egy pár hónapig" — ne! — ilyet nem szabad jóelőre gondolni, — nem szabad előre már így kezdeni a dolgot. Hidd, hogy örök-ké, hogy soká, hogy révbe vezet, — — még ha nem úgy volna is, legalább hidd egy kicsit. Ez a nagy tudatosság zár ki bennünket igazán a boldogságból. — Aztán meg, ki nevelte belénk ezt a szörnyű nagy szerénységet igényekben és a magunk megbecsülésében. Kiki annyit ér, amennyit tart magáról, és nem láttál-e magunknál csunyább és csitibb lányokat is boldogulni. — Úgy szeretnék betölteni bolond hittel és activ akarással, — mert látod, a szerelemcsatában mindig a küzdő fél a diadalmas. Az ellenállás előbb utóbb is megtörik, s ha a támadó elúnja, abbahagyja a küzdést, az is csak az ostromlottnak fáj. — Az egyik támad, a másik bánja, — mért ne lennél te a támadó, a diadalmas. — Tudom, tudom! Hogy erre nincs szükség! Hogy a partnered önként hódol. — De látod, mégse' kezd lemondáson, ne szabd időhöz a dolgodat, de nagyon használd fel az időt, — adj mindent, a mit adhatsz, — mellékes, hogy azután mit gondolnak rólad. Ha csakugyan eljönne a "vég", — még mindig kedvesebb emlék maradsz neki is így, mint a merevséggel. Mutass ki minden érzést, — a veled született elegancia úgyis mérsékli majd, — és végre, kinek jobb az, hogy bennünk reked, a lelünkbe rozsdásodik visszafojtva mindaz, a mi legkedvesebb az asszonyiségünkben, — és a mit azután úgyis elszór az ember, hamar, esztelen *í* bőkezűséggel, fúnek-fának, — — ha az, a kinek termett, nem kéri többet. — Azt hiszem, nem értessz félre? Ugy-e nem léssz nagyon tartózkodó, Hedda. —

Hogy magamról írjak, — azt hiszem, az első komoly kérőmet nem fogom visszautasítani. — Különben, lehet, hogy csak úgy gondolom ezt, és igazában megrémülök minden kísérlettől. — Igen, — az én "fáradt embe-

rem", a Víz fenn volt, — egy pár gondosan fogalmazott írás után, a minék kettejére nem is válaszoltam, . (talán csak a hiuságomnak kellett, hogy egyszer én is így), — meglátogatott egy párszor, tudni akarta, hogy mit akartam a nyáron, — hogy miért mondtam ezt, meg ezt? — Lassan meg-egyeztünk, hogy semmit se' akarunk, a nyáron beszámíthatatlan voltam, — hogy menjen, menjen és ne haragudjék! És a végén nem is haragudott, — szépen megigérttem, hogy ha valaha bajom lesz, hozzáfordulok, — stb. — Nagyon szépen váltunk el, igazán. — — Hogy egészen kimerítő legyek, — — hát ez a dolog nem volt — — hogy is mondjam, — életre, azaz házasságra való. Hát nem ártott így senkinek. —

Most tanulok rémesen, . az orrom se' ütöm ki, — a Melanie-hugodat is alig látom, mert Annához különösebben nem megyek. — Hiába, nem vagyok annyira kultúremler még most sem, hogy azzal az asszonnyal fenn tudjam tartani — mint nanyó mondja, legalább színleg — a barátságot. A képesítő még izgat és ébrentart — azután, — nem tudom mi lesz, de nagyon rossz. Ha állást nem kapok, lehet, röviden végzek a nyomorúsággal. —

Ne hallgass rám, — légy nagyon boldog! —"

Dátum és aláírás nélküli levél. Postabélyegzőn: "Budapest 1902.Már.19."

Kis méretű, rendes levélpapír, 8 oldal.

A Szatmármegyei Közlönyben 1902. május 18-án "Dodó mesél" c. verse jelenik meg.

Egyetlen utalás írói működésére, ez a sor leveléből: —" a Géliusszal szemben még mindig "kedvem van affektálni", — —"

A képesítő utáni időt Nagykárolyban, anyjánál töltötte. Onnan megy a levél barátnőjének, aki Luby Margiténál, Fülöpö-Darócon tartózkodik.

XXXVI. "Ó nagysága Nemestóthy Sz.Hedvig úrléánynak

Fülöpö Darócz
(Luby Zsigáék)

Kedves Heddám!

Bocsáss meg a múltkori "értekezés"-ért, de kedvem jött írni, és a Geniuszsal szemben még mindig "kedvem van affektálni". — Hát téged nyomorítottalak meg, — persze olyan czélzattal, mint írtad. — ~~mert~~ helyetted, mert ha én affektálok, te meg lusta vagy most ilyenre öregem. Igazad van.

Egyebekben, tudod, — szeretem csakugyan a szép asszonyt. — Ma éjjel háromig együtt diskuráltunk, — mert este egy hatalmas vihar nála ragasztott. Szégyenlöm magam, hogy csak amugy "tanulmányozni" akartam, mert most rájöttem (és tudod, nem vagyok naiv) hogy a kis felületes udvariaskodási sablónon túl, jóval mélyebben egy igazán jó kis asszony lakik ő benne. Te, annyira jó, hogy kell is neki az a nagy, abszolút szépség, — fegyvernek, — másképp gyámoltalan volna és csöppet sem veszedelmes. — Aztán a mi a legmeglepőbb, igazi kis morálhősnő, a kiből még a tisztességes asszonyok szokott kíváncsisága is hiányzik. — Hiszi, hogy az ura a

legtökéletesebb ember számára és szereti a nyugalmat, mint egy cicza, — Eszembe jut róla a kontraszt, — egy látszólag hideg, vizszemű, hullómozgású, rút szőke asszony, akinek a historikusan beteg idegrendszerét rég megmérgezte a lehetőség kísértése. — Na! A "tisztességes" asszonyok is többfélék. — Különben az újabb vonzalmaimmal úgy vagyok, mint a gyerek a cifra bábúval, — félek nagyon bizgatni, hátha eltörik, — pedig már az apró csalódások is feszélyeznek, — oda jutottam.

Igen, — tegnap megismerkedtem nála valami vezérkari kapitánnyal, — (ne gondolj nagyot, egy szegény helybeli hivatalnok familia magzata vitte ennyire. Persze nem czimborált a fiókokkal diákkorában) — és miután egy óráig tárgyaltuk (azaz csak a bácsi) a Laurreről, a krakkói várról, hol Jadviga lakott, az orosz tanulmányutjáról és a Károlyiak geneológiájáról, — kifáradva és elképpelve mondtam a párocskának, — hogy soha ilyen őrzítően tudákos, asszonyosan pergőszavú, diplomatán síma (katonai attasché lesz — ez menti) és tapintatosan tapintatlan szellemes embert mint ez. — Százszor inkább egy hatalmas Nimródot, a ki az asszonyok szalonfecsegése közönyösen ránt egyet a vállán. — Na, és tudod, mit mondott a párocska szite kórusban. — Azt: ----- JÉ! — Hogy hasonlít a modora Gallaséra. Egészen ilyen, egészen! —

Na igen! Talán csak hogy párisi pletykák helyett a háládatosabb nagy-károlyi eseteket aknázza ki. — Tudod, most már biztos vagyok, hogy még jóbarátnak sem tetszene nekem ez a ti agyonmagasztalt központi embereitek. Szervus.

Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn: "Nagykároly 1902. Aug 12."

Rendes levélpapír, 6 oldal.

(A levélben emlegetett nagykárolyi ismerősökről nem tudjuk, kik voltak.)

MISKOLC

A Magyar Génuszban — 1902. 37-ik száma — megjelent "Teréz" című verse, amelyet előbb a miskolci Karácsonyi Vásári Friss Ujság egyetlen 1901 évi december 1-i számában már közöltek.

De történt egyéb dolog is.

"Az 1902-1903 iskolai év elején a miskolczi Áll. Polgári Leányiskolába, az I. osztályú tanulók olyan tömegesen jelentkeztek felvételre, hogy az első nap már 60 tanuló iratkozott be és még 25 tanuló maradt ki. Hidvégi Benő akkori tanfelügyelő táviratilag tett erről jelentést a Minisztériumnak és sürgetésére az első párhuzamos osztályt engedélyezték, s az órák ellátásával Kaffka Margit nyelv és történelem tudománytani szakra képesített okl. polgári iskolai tanárnőt bízta meg." — mondta előadásában Cseh Gusztáv tanár [28].

A Kultuszminisztériumban Gönczy Mór [29] miniszteri titkár, később kultusz államtitkár — nagykarolyi ember, volt az, aki Kaffka Margitot ehhez az álláshoz hozzásegítette. -- "úgy mondta előttem a tanfelügyelőnek — írta levelében Kaffka Margit, — az én kedvemért csinált paralell osztályt Miskolcon."

Ez a Gönczy Mór Nagykarolyban született, ahol apja orvos volt. Magyarosított nevet használt, eredetileg Grünhutnak hívták. Anyja Lenhossek leány volt. Magános, nőtlen emberként élt Budapesten édesanyjával, annak haláláig, közel a Városligethez, a Damjanich utcában.

Kitűnően zongorázott. "Csak Sauerhez lehet hasonlítani" — mondták róla. Ha Ysay Pesten koncertezett, mindig Gönczy Mór kísérte zongorán. Csáth Géza [30] nagyra értékelte. A Budapesti Naplóban 1907. február 15-én "Ysay, a világhírű hegedűművész" koncertjéről írott cikkében ezt mondja:

"Külön kell szólni Gönczy Mórról, akivel Ysay-nek ma osztozni kellett az est elsőségében. Igen komoly művész, akinek iskolája bizonyára legelsőrangú volt. Várami kontemplatív bölcseséget és egyszersmind férfias energiát találtunk játékában, — szeretnénk előkelő művészetét gyakrabban élvezni. A közönség véleménye általános volt, hogy Ysay kitűnő partnert talált benne."

Gönczy Mór 1944-ben a sárga csillagot nem viselte. Öngyilkos lett. A Városligetben, egy padon halt meg.

Ez a kitűnő ember segítette Kaffka Margitot miskolci állásához s mindvégig segítője maradt. Később író barátai is találkoztak vele Kaffka Margit budai otthonában.

*

Megvolt hát az öröm! Teljesült kívánsága. Végre célhoz ért.

XXXVII. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig urleánynak

Nagy-Károly

Kedves Heddám!

Mégis csak révbe jutok. — Két hete tart ez az őrült és eredménytelen járás-kelés — és majd mindennap jutott egy pár percz a sok közvetítő iroda, iskola és "ismerős jóakaró" után, holtrakimerülve a ministériumba is. — A jó kis titkár, Gönczy, mindig olyan kedves szomorkásan fogadott, és hajigálta az aktáit, — hogy egy hajítófát sem ér, ugymond, az egész kis dohos palota, hogyha a maga kívánságát nem teljesíthetjük. Látod, megértem hát, — hogy a sok nagy atyafi, — Kaffka Laczi, stb., mellett, — egy teljesen idegen ember fáradt legtöbbet értem, aki igazán csak úgy kultuszból jó, — magáért a jóságért, — ha ugyan el nem fogadom okul a valomását, — hogy ötödgimnazistakorában a nagyanyám, — a szép özvegy, volt az első heves szenvedélye. — Nos, ma végre kinn várt már a lépcsőn, ragyogó arczczal. — és messziről gratulált Miskolczhoz, a hol, — úgy mondta előttem a miskolczi tanfelügyelőnek, — az én kedvemért csinált paralell osztályt!" — A víz már nincs ott, — s a léhaskodástól ugyis elment egyelőre a kedvem, — borzasztóan éberlelkű és józan lettem, — a két hét alatt nagyon sok oldalról megismertem az embereket, — talán eljutottam az öregesen megbékülő humor közönyéhez, — és legalább jó sok idő mulva jönnek megint emóciák. Megvert az Isten, — mert most csak a pihenésnek, a békének örülök, — s a Gönczinek készülő karácsonyi ajándék, — talán smyrnaszónyeg, — fog elfoglalni minden szabad perczen. — Aztán meg Miskolczon, — a mult nyári kis eszeveszett bandlizástól eltekintve, — szörnyű komoly és tanítónós hírem van, — s azt meg kell őrizni most már. Általában jó kis polgár-város, — hozzáfogok szürkülni a rög-höz, mint a mezei madár, — mert ugyis fáradt vagyok most a tarkállásra. — Csak belevetülni jól az egyetemesbe, annak a védelmébe, — és uszni az árral! — A manőverek kora bizony lejárt! — Jövő héten utazunk nagymamával, majd onnan írok egy kártyát. Hogy gratulálsz és örülsz velem, — azt kiáltsd bele csak egy levegőbe, — meghallom egész biztosan. Sokezer csók

Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn: "Budapest, 1902. sept. 10."

Rendes levélpapír, 6 oldal.

*

Nagy tragédia volt a családban, amiről most számol be barátnőjének. Azt mondták róla, hogy elszerette a huga komoly udvarlóját. Nevét nem mondja meg. Nem ismerjük.

Megrótták érte a családban és a városban. Elbeszéléséből az derül ki, hogy megint nyugtalan természete került fölülr és akarva, nem akarva ön maga bizonytalansága és mindig újat kereső kedve okozta ezt az összeütközést.

néha örült furcsa hangulata-
im vannak, amikor azt ér-
zem, hogy az még mind nem
volt igazi, hogy újra kell
kardani, hogy az semmi
volt akkor a támaszték me-
relemlőre képest, a mire
képes voltam. Itt a hátsó,
— az nem eltekintve és most már.
De nagy, végelenszeres.
Van egy képzelt alakom, si-
kár karmán, nyers katonasá-
ber, — aki jöttémek velem,
felvettem, — újra meg új-
ra elcsúsztam és megint akar-
jam. De kényeztettem, a nyakam
ra hágom és én a rahmátja
legyek. — —

Jänförmän mounds legrap, a väiveli tüz-
 nel a sögarni-kolligam uua, juna ho-
 vi, a ki aingalittes, okeo es jü' mber. Vo-
 det-cimaboraga a tan-um-nat, itt ankiam,
 initt, kuis. 1816. It coak vedevant a pöjig
 o et amebut coak is pörilact) — a et ki-
 am, vedivat kächen hialmaastadina,
 fäpist. Juna bääi art mounda, kag,
 kotragalamai teltam aad et embled.
 Dejaten, — eore mäi kirakthelless
 minuden mastegatis veltäit, — kag
 mäi kupa müt, — a anetam coak, a
 ki väiveli, aä a diadat. Es, passi pa-
 la! — säin et köll sani! Itto nakt,
 kolnap, vey legrap nekern. A part-
 ner coak keltä; — ajuer in is keltä
 saktis o mäi drafidijebam. —
 Es kag! — Ajuer tättam
 ajuer, et koltka aktarum keltäin, ac-
 karn buktedam aad moudam; "Ö-
 vältä, kag tättam!" — Magam is müt
 bidatam utitt aad, — aenap veltäin
 karogoon mead et melltadess, de aad
 kaskiöet o kerve, veltä bänaddal väi
 jaloott, kag minuden, coak aad a küt-
 kupa nern väida kötam. To, et a kag-
 kint amler kiskoleevit kipeu kakt a
 sibli! goudolot! kät, kag mead diogytis
 van a dand'oon. — A kag vältäes karta-
 is ajueridivert, — ajuerian nern a
 karkit itt väiveli. Post, post! kimalon
 jündam aad nipsatadit. — kag, vey,
 mi a veltägräi keltä otd? Kelt, kag le-
 gyon aad salam moudaväid. Itto Mar-
 do, up jektum. Nern? — Itto aad embled, —
 veyvotada? K; Itto

A XXXVIII. levél záró sorai és az aláírás

(Kicsinyítve)

Az Erzsébet Nőiskolába való felvétel nagy láza elmúlt, "Ha felvennének — írta akkor — Zirzenhez, egész életemben komoly, nyugodt tanítónő, pontos államhivatalnok lennék. Ha tárgyat találna az ambícióim, — ha volna mire törni teljes energiával — " — Most pedig, mikor ez a vágya teljesült, állást is kapott, azt írja kiábrándultan: " — én nem hiszek a munkám jelentőségében " — Nem hiszek!" —

A Szatmármegyei Közlöny 1902. nov. 9-én közölte "Vándor ének" c. versét.

XXXVIII. "Ő nagysága Nemestothy Sz. Hedda úrléánynak

Nagy-Károly
Szatmármegye.

Kedves Öregem! — A gratulációd nagyon kedves volt, emlékszem jól is esett nagyon, — de akkor nem értem rá válaszolni, most pedig, — Istenem, de rég ideje már annak. Azóta itt nyakig benn ülök a rendszeres módszerekben, — megint az a "dolgozóméh" lettem, a kit te nem szeretsz! Mert te is, öreg akkor szereted a méheket, a mikor fullánkjukat használják és utánapusztulnak. — Nos, hát én most egy numerus vagyok a rubrikában, — ojjé! — mennyi ~~hú~~ rubrika van itt, — és egyéb semmi. Fényesre kent, símára csiszolt és örökösen forgó kereke vagyok egy ékteleen nagy gépezetnek, a minek a rendeltetése közönyös és idegen nekem. És ha volnának még altruistikus hajlamaim, — amugy is, — én nem hiszek a munkám jelentőségében, nem hiszem, hogy valami haszna lenne ezeknek a kisleányoknak abból, hogy itt a világegyenlítő, meg a földtengely ferdeségének együgyűen nehézkes fogalmaival gyötröm őket. Nem hiszek, hiába. —

Igen, még valamiről számot kell adnom neked, — pedig szívesen elkerülném, mert csömörlésig unott téma már itt, — — szűkebb körben agyoncsépeelt, nekem pedig fanyar, lehetetlen, — és semmi köze a mostani állapotomhoz. Egy incidens!

Anyám talán mondta is már neked, de bizonynyal másképp. — Úgy esett, hogy az első napokban, a többivel együtt bemutatnak a tantesteremben egy elég csinosképű barna kis felsőkereskedelmi tanarat (ez az iskola kapcsolatos a mienkkel) — jól megnéz, aztán továbbmegy. — Másnap nálunk volt. — Ibolya hugoméknál uzsonnán. Már akkor tudtam, hogy ő az a bizonyos a ki a télen "világ" szemeláttára a hugomnak udvarolt, — a kislány ugyan nem rajong érte, még a mesehősét álmodja, — de az okos Ilona néni szívesen "skart"-ban tartja, — míg a gyerekek megjön az esze. — Ezt már tudtam, — de azért nem képzeltem, hogy vétket követek el, ha (mert mellém ültették) — elbolondozom vele, — egészen ártatlanul, — ahogy például, — — kit is mondjak, — Vetzuk? — — nem, az több volt a részemről, — — a hogy a kis Andrásnyval a nyáron, vagy bárkivel az egyéjszakás murik alatt. — De itt ezen a tájon, úgy látszik, azt nem értik, mert az a fiu másnap, — egy tanítónő-sógorném nagy családi ebédjén formászerint feleségnek kért. Ne tartsd ezt "manővernek" aranyom, — egy véletlen, bolond eset, — ilyesmi megtörténik néha. Nem adtam biztos feleletet, kicsit gon-

dolkodóbaejtett, — vagy tán csak ingerelt a dolog, — s három nap mulva tanulmányutra mentünk valamennyin, — engem az igazgató felesége gar-dírozott. Szatmáron egy régi kis Erzsébetbeli társnőmmel találkoztunk az utcán, a ki ott kapott állást. Bankós Józsi! Jártunk — keltünk, beszél-tünk ezer szubtilis bolondságot, — a fiú mellettünk hallgatott esetlenül, báméskodva a beszédünkön, — s akkor mindjárt láttam az arcán, a ké-sőbbi megjegyzésein, hogy mérhetlen távolság van és lesz mindig a lel-künk közt, és ezt azonnal meg is mondtam neki. Nagyon rossz volt nézni szegényt akkor, — általában, — hidd el, most látom, hogy engem nem szeretett még eddig soha senki, ez az első, — de az utolsó, a ki el akar venni. — Szóval akkor, — szánalom, vagy fáradtság volt-é? — ráhagy-tam, hogy majd az idő meghoz mindent, — ő vár örömmel, csak egy kis biztatást. — De ahogy tovább mentünk, (egy csudaszép máramarosi fa-lucskában egy perczre megint szűz máriának néztem egy öreg asszonyt, — a plébános édesanyját. A plébánoson kívül másik fia is van). Nos hát Mármaros-Szigetre értünk. Akkor este volt, — aznap valami kénsavgyár-ban jártunk Bocskón, az fárasztó unalmas és rosszszagu dolog, — a kátrányszag is bántott, — ne neved, — fizikailag rosszul voltam és ilyen-kor százszor sensitivebb az ember fizikailag és amúgy is. — Jártunk ösz-sze-vissza a kis városban, a többiek el-elmaradoztak, — valami zsidóün-nep volt. A csokoládészínű, szomorú kis imaház a bolond, szakállas orosz-lánjaival a hogy levált az égről a konturjaiban, és megette a sok hegy, — és benn ének csendült a mijent Kiss Józsi ismerhetett és piros lámpafény. Szóval az idegen szomorú kis zsidófészekben elfogott az a finom, ködpárás valami, a mit "hangulatnak" hívtunk, emlékszel, régen, — de olyan rég ideje, hogy nem találkoztam vele. — És akkor éreztem, hogy milyen vég-telen messziségben állunk egymástól ezzel a jó fiuval és ha őt el is borít-ja most valami emberi káprázat, — a lelkünk sohasem fog találkozni. El is felejtettem mondani, hogy az ő világa a muzsika, — gyönyörűen hegedül, — igazán, — idegyűlt össze nála mind, a mi külömb van az emberben. — Már az uton éreztem ezt, de csak este mondtam meg végképen visszavon-hatatlanul. — A Koronán huzta a fülembe egy szépszemű, csunya cigány-prímás az én nótáimat, a régieket, — és szemben ült velem a rahói papné fia. De ez is csak káprázat. Mellettem ült a kis tanaram, — és akkor meg-mondtam, Tudod Hedda, — azt hiszem, a sors keresztülhúzza minden ér-demem és lerótnak tekinti minden tartozását a multakért, — mert igazán nagy keserűséget szereztem egy embernek, a ki nem tehet róla. De aztán hazajöttünk, — mindenén átesik az ember. A fiú még elment Csanády nagyanyámhoz és mesélt neki, — (bejelentette a jövetét s elmentem hazul-ról), mert ennyi makacs alázat már elbizakodottságnak is beillik) de a nagyanyám csak beszél, — igazában nekem ad igazat és az izlése olyan, mint az enyim. Végre, — még így becsöletesebb a dolog, mint skartba' tartani egy félesztendeig, s akkor. — —

A t. cz. közvélemény egy része (nagyobb része) azonban nem így gon-dolkodik, hanem kaczéznak mond és "pesti"-nek, — a ki elszerette a huga

udvarlóját, bolondította tíz napig és lerázta. Kicsit kíméletesebben, — de ijenformán mondta tegnap, a szüreti tűznél a sógornő-kollegám ura, Gyuszi bácsi a ki szimpatikus, okos és jó ember. Vadász-czimborája a tana-ramnak (itt senki sem iszik, kártyázik, — itt csak vadásznak a férfiak az asszonyok ezért is pörölnek) — s azt hiszem, vadászat közben bizalmaskodnak a férfiak. Gyuszi bácsi azt mondta, hogy boldogtalanná tettem azt az embert. Dejszen, — erre már kirukkoltam minden mentegetés nélkül, — hogy miért hagyta magát, — a szerelem csata, a ki erősebb, azé a diadal. És "pasé pur la!" — ezön át köll esni! Ma neked, holnap, vagy tegnap nekem. A partner csak eszköz, — egyszer én is lehetek eszköz a más tragédiájában. —

És kész! --- A vizet láttam egyszer, egy boltba akartam befutni, szélesen búcsúztam s azt mondtam: "Örülök, hogy láttam! — Magam is megbántam utóbb ezt, — aznap délután haragosan ment el mellettem, de este hazakisért s kedves, tréfás bánattal csúfolódott, hogy mindent, csak ezt a közhelyet nem várta tőlem. Te, ez a legkülömb ember Miskolczon. (Milyen lehet a többi! gondolod!) kár, hogy most Diósgyőrön van állandóan. — Az egy utálatos zsidó és csizmadiafészek, — semmiáron nem akarok itt vénülni. Pest, Pest! Csinálom Gönczynek az ujságtartót. — Hogy vagy, mi a stratégiai helyzet? Kell, hogy legyen azóta valami mondanivalód. Kis Margó, úgy sejtem. Nem? — Hát az okos embered, — a demokrata? Irj

Margit."

Miskolcra írja, dátum nélkül 1902-ben.

2 egész ív papíros, 8 oldal.

(A levélben említett "Ilona néni", Kaffka Ilona, nagynénje. A felsorolt férfi nevek ismeretlenek.)

*

A következő levél az első, amelyben az író is örömmel szólal meg. A Magyar Génuszról ír, amely egy csomó tiszteletpéldányt küldött neki a lapból. "Benn közölve néhány "nem paraszti versem" — írja.

A Magyar Génuszt 1902. június 1-től 1903. február elejéig Osvát Ernő szerkesztette. Az alatt az idő alatt Kaffka Margitnak 14 verse jelent meg a lapban. — Azután Gellért Oszkár [31] vette át a szerkesztést és ahogy "Kortársaim" c. könyvében elmondja: "Tény az, hogy mikor Osvát a Magyar Geniusszal magamra hagyott, álkulccsal kinyitottam Basch Árpád íróasztalának fiókját; gondoltam nem sértem meg vele a fiókban levő kéziratok és levelek titkát. Meglepődtem a nem közölhető dolgok között találtam egy csomó verset és föl sem bontott levelet. Felbontottam a leveleket és a versek közt találtam többet Kaffka Margittól is. A verseket elkezdtem sorban közölni, de rögtön írtam is Kaffka Margitnak. A versek mai szemmel — olykor még tényleg Szabolcska és Kiss József — hatást tükrözték. De nőköltő írta azokat és milyen nőköltők voltak akkor."

Így kapta kézhez Kaffka a Génusz példányait, s az első levelet Gellért Oszkár-tól 1903. év elején.

XXXIX. "Ő nagysága N. Szabó Hedvig úrhölgynek

Nagy-Károly
Szatmármegye.

Édes Heddám!

Nincs már piczi papírom sem, ilyen fura kis rendetlen írást kapsz most. — Majd ha én is úr, azaz pesti ember leszek, — mert látod, ilyen befolyásolható az intelligenciám. — Lesz még merített papír és — — komiszkenyér!

Te, — egy szörnyen kisdíakos, szinte Robinzonos érzés, — olyan honvagy-féle lepott meg Pest iránt, hogy perczre se' szabadulhatok. Be kellett ennek következnie, de azért egy gyerekesen naiv dolog idézte fel. Egy nagy csomagot hozott a postás, — ismeretlen írás a cím, — és benne vagy 14-15 száma a Géliusnak. Új czimlap, új nevek a borítékon, — tyhű! — itt nagy változások estek, — a benn közölve néhány "nem paraszti" versem, a miket a másik szerkesztő úgy látszik mégsem a papír kosárba, hanem valami fiókba tehetett. Furcsa! — Hát ezek újból felfedeztek! Egy gyász hír is! A poéta laureatus-suk, valami Herczeg János meghalt tüdővészben. — Az egész sorral tehát én is rukkoltam volna egész a — tiszteletpéldányig? — S a Magdolna, a szegény, eszelős, rongyos leány! — Olyasmit éreztem, mint, mintha valami ősi, születéselőtti inkarnációm viselt dolgaival vádolódnának, — visszaderengett valami egy percre abból a tavaszból. Ollé! — Csak a káposzta jó melegítve, a Magdolna nem, a bűnbánat sem úgy-e? — ..-- Hullió! Hullió!

De szörnyű cséplőgép-foglalkozást űzők pedig! Van egy pár sült szamaram, a kik spórolásból csak a második hónapban készülnek felvételi pótvizsgára, — mindnek hármasszabályt kellene tanítnom, — egy se' tud egyszeregyet. — Én, a heves a — s, — a nyelvész! De te nem szeretsz engem, ha dolgozom. — Igazad van. — Hiába, nem tudom az estéimet se' megmenteni a lilaszínű álmok számára — járván, a vároldalon meg a postaréten, — mindig rajt' kapom magam az efféléken: 5 forint. — 10 forint, — pedig egy hónapra 12 csak az ebéd, — és mosatás, meg egy kis mécses is kellene télen! — Ejh! mind-egy, csak Pesten legyenek, — az én édes, bűnös isteni metropolisomban, — ott talán még verset is írnék, — nem tehetek róra, jobban érdekel az aszfalt poézise, — jobban a természetnél is. A sárga lámpafény, a ködös utcái este, az esőtől nedves gyalogjárón futkosó árnyékok, — a korzó, és a ronda zúgutzák maszatos gyerekei. ----- Hullió! úgy-e ebbe fogok megbolondulni! —

A szép asszonyt? Tudod-é, hogy kezdem megszeretni. Már úgy mérsekelttem, — de függetlenül minden egyébtől, — annál jobban, mentül inkább kezd engem minden szépasszonyok jövője helyett a saját magamé érdekelni. Tudod hogy nem vagyok "az elhagyott oltár papnője"-nek teremtve. Tehát a telefonhírmondóval: "Másss!" —

Az én elméleti emberemtől (nem lévén most és itt másss!) — a becsületestől most kapom a harmadik elméleti kézcsókot kártyán. Ezúttal valahonnet a Szerémségből. Mit kóborász? Utóljára is elpasszoljuk egymást és nem lesz módom meggyőződni róla, hogy nem becsületes. —

Különben az olasz irodalom történetét tanulom Radóból. Hát ez mi? Már mégis csak a munkásvér kiűt belőlem, az a címérbeli penna, — — Hullió, — egy tisztaszáju asszony csókja! — Hedda! A legujabb Uj Időkben van egy írása Egonak két lányról. Olvasd el. — Ölel

Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn: "Miskolcz, 1903 febr. 8."
Fél ív papír, háromszor keresztbe hajtva, 6 oldal.

Barátnőjéhez írt következő levelében megjegyzi: "A szerkesztőmmel levél útján szörnyű nagy barátságban, — idekészl, hogy sajtó alá rendezze a dolgaim. De hisz még kevés!"

Gellért Oszkár [32] a Kaffka Margit leveleit háromszor közölte le. Egyszer a Nyugatban, 1939. július 7-i számban, Kaffka síremlékének leleplezése után, másodszor az 1954-ben megjelent "Kortársaim" c. könyvében, harmadszor "Egy író élete" c. 1958-ban megjelent munkájában.

Az első alkalommal sűrű kihagyásokkal jelentek meg a levelek, a Kortársaimban más sorrendben és más dátummal. Egy író élete c. könyvében összes hozzáírt levelét közli, de nem a Nyugatban és nem a Kortársaimban közölt sorrendben és egyik levélen más dátummal.

A Nyugatban elsőnek közölt levél dátuma ott 1903. márc. 20., a továbbiakban márc. 30; az ott másodiknak közölt levél dátum nélküli, a továbbiakban márc. 26. dátumot kap. A következő levél márc. 28. dátummal jelölt.

A Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzött, Gellért Oszkárhoz írt eredeti Kaffka-levelek is ezeket a bizonytalan dátumokat viselik.

A Nyugatban elsőnek közölt levél világosan mutatja, hogy csak az első lehetett, a többi közlésben azonban nem elsőként szerepel. Azt írja benne Kaffka Margit: "Szeretném tudni, kik önök és milyenek a törekvéseik, — hogy kerültek össze a Geniusznál, — mit akarnak vele, egyetértene-e ízlésben, tervekben, — vagy csak véletlen az, hogy ép önök váltották fel Basch Árpádot, — aki (megszólás nélkül mondom) — ugy-e nem ért a vershöz. Szeretnék nagyon tájékozódni."

Érdeklí őt a lap és a feltett kérdések, de nem tartja olyan fontosnak, hogy erről barátnőjének bővebben beszámoljon.

Most is jobban érdekli a szerelem. Ebben a levélben is egy új szerelem csódjéről beszél.

1903. ápr. 5-én a Szatmármegyei Közlöny "Köszöntés" című versét közli, Kaffka Margit névvel.

(Dátumtalan levélben ezt a verset is elküldi a Géniusznak. Ezt a levelet Gellért egyik helyen negyedik levélként közli, a Kortársaimban pedig a végén, az időrendben nem sorolhatók között.)

1903. ápr. 12-én, — éppen a következő levél megírása napján, a Szatmármegyei Közlönyben "Epilogus" c. verse jelenik meg. Ez is teljes névvel.

XL. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig úrleánynak

Nagy-Károly
(Szatmármegye)

Kedves Heddám!

Eljutunk lassan ahhoz a kényelmes, jó rendszerhez, hogy minden fél-esztendőben tudósítjuk egymást a viselt dolgainkról. A hangulatok, evolúciók, fejlődések, meg mi, — az úgyis párhuzamos és ki ki magáról tudja, — utolértük egymást. A beszámoló legyen hát mindig: esemény. —

No ez pedig mentül kevesebb volt ez új esztendőben. Ültem egy füstös kályhájú zúgban, — hallgattam a télen a nagybőgő zümmögését — a mi áthallott éjszakánkint a falon, — mert a szomszéd Koronán tartják a bálakat. Az ötven forintcskából társadalmi életre nem jutott bizony, — főképp, mert az itt zsúrozásban, mindig hívott vendégségben kulminál és senki se' merte másképp csinálni, — és erősen bosszút vett érte a megtámadott "Törvényszerűség", — a miért én úgy fogadtam, intim theára (csak három fotelünk lévén) egy elsőrendű parhiejukat. —

Igaz! Tehát a szerelem!

Zseniális, szőke és német mérnök-ember volt a kivel egy kicsit meglecckéztetett a Sors a legutóbbi vétkemért (emlékszel?) — Nos, hát ezeknek a thea-estéknek (hármásban a nagyanyámmal) az eredménye ennyi:

— Szeretlek, — igazán, — de nem veszek feleségül! — —

Furcsa, goromba, — komikus, — nagyon becsületes vagy nagyon ostoba dolog volt, — ezt azóta már megmondtam neki. Mi természetesebb, mint elhítni vele, hogy ilyesmire nem is gondoltam. Azaz, hogy, — hiszem igazán nem gondoltam (még mindig nem), — de a flirt elvesztette a (hogy úgy mondjam) erkölcsi alapját, — a végén is megmondtam a nagyanyámnak, a ki megbotránkozva kergette el. Jaj, de nevetséges volt! Egyszer nem főzött theát a kis öreg és elmentében nem nyújtott kezét a vendégnek. — És még nem is veszekedhettem, mert azt hitte volna, hogy fülíg vagyok. Ilyenek az anyyók.

Most írja Gönczy, h. van kilátás Pesthez közelebb jutni. Megírtam egy pár városnevet, taláломra. Vác, Visegrád, Esztergom, — Ujpest, Kőbánya.

A szerkesztőmmel levél útján szörnyű nagy barátságban, — idekészül, hogy sajtó alá rendezze a dolgaim. De hisz még kevés! Irj magadról. Csókol

Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn: "Miskolcz 1903. Apr. 12"
Merített levélpapír, 4 oldal. Sötétlila nemesi pecséttel.

A következő: részvétlevél, barátnője huga halálakor.

XLI.

"Nemestóthy

ürleánynak, Nagy-Károly

Kedves jó Heddám!

Nagyon szeretnék igaz szeretettel magamhoz ölelni most, — és veled sírni jó soká, — de írni, — édes Istenem, — a legigazabb szó is fráziskép hat most az érzékenységedre, — és tudom, hogy nem vársz egyebet most az emberektől, mint hogy egy kicsit békében hagyjanak és bezárkózhass a fájdalommal.

Sorolhatnám elő a kopott, hideg érveket; ő neki jobb így talán, — majd az idő, — az Isten rendelése. — — Miért? Az intelligenciád úgyis tisztában van ezekkel rég, — és mégsem békültél meg a nagy lehetetlennel! — hova teszed ezentúl azt a szinte már anyai gyöngédséget, a mivel a szégyen hugocskád becézted eddig. — — Sírj sokat, édes jó Hedvigem, — és a végén tudom, hogy erős leszel mégis, — mint a hogy erősek vagyunk mindnyájan, intellektualis modern teremtések, — a tovább élésben, — szürke szívósságban, — új utak megtalálásában. Nem lehet szépen elmenekülni az egésztől, — fölmenteni magunkat az ezutánvaló keserűségektől és meghalni valami nagy fájdalomban, — bármilyen könnyű volna és kívánatos. — Tovább fogsz élni és módot lelni a tehetségeid, erőd és gyöngédségeid továbbpazarlására. Tudom. —

Talán rideg a vigasztalásom, — nem is vigasztalás, — de olyan macacsul erős a hitem, hogy megtalálsz benne azt, a mit legjobban szeretnék csak egy egyszerű szóval megüzenni, — hogy minden társaságban hűlámzások ellenére is a rég vonzalommal, igazán, nagyon szeretlek. — Isten áldjon Heddám!

Miskolcz 1903. jun. 30.

Ölel

Margit."

Merített levélpapír, 3 és fél oldal. Sötétlila nemesi pecséttel.

*

A barátnőjéhez írt levelek közti időszakban is folyt a levelezés Gellért Oskárral. 1903. ápr. 23-án, majd május 3-án, jún. 24-én, jún. 30-án, júl. 1-én, júl. 10-én írt neki, — csodálatosképpen a leveleken — néhány kivétellel — dátum is van.

A Nyugatban közölt levélből kimaradt ez a részlet:

— "És most! Álmodozónak látom! — És — veszedelmes álmodozónak. Nem a világra, — csak egy kevés emberre, a kik legközelebb vannak hozzá. Nem! Lehet, hogy tévedek, és most ilyen bolond őszintének kellett egy percze lennem."

"Husvétkor Pesten járok. Jónak látja, hogy meglátogasson vagy inkább ne. — A rokonszenvből (Ezt az együgyű szót kell használni) egy vékony kis pókhálósál mintha már szövődött volna közénk, — nem fog elszakadni? Ujabbán olyan nehezen

közeledem új barátokhoz és olyan könnyen dobom el a régieket. — Vagy csak most van nagyon rossz kedvem."

Az ápr. 23-i levél csak a Kortársaim-ban és az Egy író élete c. könyvben jelent meg. — Részlet belőle:

"Ha ismerni véli az író; — kérem, — hagyja magára az embert. — Talán! — Ne haragudjék, — de úgy félem a gondtalan, jóleső megnyilatkozásokat. Ha egyszer hozzáfognék, talán előkiváncoznának azok a legutolsó dolgok, amik a Halál meséjébe üresen, szétrombolva hagyják el a lelket.

Ne—!"

"Hogy Pesten mit akarok? — felejteti-é? Emlékezni talán?"

Május 3-i leveléből:

"Szombaton utazom fel, — és vasárnap délelőtt nem készülök sehova. Ha úgy gondolja, — látogasson meg. A lakásom, — Bethlen u. 3. szám II. emelet 18 ajtó, — Uray Dezső lakásán. A háziak már nyaralnak, csak a nagyanyám van otthon, — aki a verseket ugyan nem, de az újságszerkesztőket nagyon respektálja.

Ha más dolga volna akkor, vagy vidéki emberei fenn, — szóval ha nem jöhet, tudasson addig még. Igen?"

Aug. 10-i dátummal jelzik, de világos, hogy az előző levélre vonatkozik.

"Kedves Szerkesztő!

A gúnyos levelén elképzelhetetlen nagy haragba jöttem, aztán három nap múlva beláttam, hogy igaza van, — egy kicsit. De nekem is. Idejében értesítettem, és igazán, mindenáron el akartam már intézni az említett dolgokat, — és hát, — a választ az utolsó percig hiába vártam."

"A Hamletről szóló mondását csak azért sem veszem annak, aminek szánva volt. Nagyon meg kellene haragudnom érte, pedig most hogy kineveztek, — legalább huszonnégy óráig minden embert nagyon szeretek."

Budapestről vizitkártyán írt sorok (dátum nélkül):

"Kedves Gellért! Lánymódra és vidéki módra megint ügyetlenül rendeztem el a szállásom dolgát. Tehát nem a jelzett címen, hanem egy másik nagybátyámnál vagyok, ahol szintugy szívesen fogják látni a "szerkesztőmet", — ma, 11-12 óra közt. Új szállásom: Mátyás utca 13.-II. em. 24. ajtó. Daláry Frigyes lakása. Adig is üdvözli: Margit."

Az itt következő, barátnőjéhez írt levélben beszámol a szerkesztővel folytatott — Maupassante-i levelezésről és a megtörtént pesti találkozás eredményéről.

De előbb — egy miskolci "hatalmas nagy flirt" — szomorú végű lezajlásáról ír.

XLII. "Nemestóthy Sz. Hedvig urleánynak

Nemestóthy Sz. Antal ügyvéd úr leveleivel

Nagy-Károly
(Szatmármegye.)

Heddám! Kell most írnom neked. Tudom, hogy nincs kedved most rá, — ne is válaszolj. Majd! — Lehangolt a leveled mindkettő és megint egyszer érzem, ~~h~~ hogy a lehangoltságban, a szomorúságban, az élettől való

fáradtságban egy vagyok veled. Milyen más körülmények közt, milyen egy helyre jutottunk, Nagyon nyomorúlt megint egyszer minden. — — De ne-hogy csapást, vagy csalódást, vagy akármit is képzelj. Úgy élem az életet, mint eddig, sőt ugyabbul, — és napról napra közeledek egy nagy kedélybe-tegséghez, a mi lassankint, szép csendesen megsemmisít majd, — ha ad-dig meg nem teszi egy sokkal fiziologiaibb dolog, a melyikről úgy hiszem, beszéltünk már egyszer.

Mégis, ugy-e, — azt kérded, — mi történt? — Semmi! Ahhoz semmi, hogy erre hasson, és mégis minden. A reggeltől estig való idő — az élet. Te is azt hiszed, hogy affektálok, — pedig veled szemben becsületes szok-tam lenni.

Mi is történt? Hát igen! Még a tél óta. — — Egy hatalmas nagy flört, — a melyik eljutott a lehetőség határáig, és onnét ezért vissza kellett tér-ni. — — Aztán semmi! Napról-napra vártam, hogy fájjon. Semmi. Én most valami önhajszoló erőszakkal csinálom ezeket a dolgokat, egyre-másra, — — csak mert rögeszmekép a fejembe vettem ezt a sürgető gon-dolatot, hogy, — "Most vagy fiatal, — siess!" — És valami elenyészően kevés emberi motivumot leszámítva, a miről szintén kétséges, hogy gyö-nyörőség-em — semmi, semmi jót nem érzek az egészben. --- Mindig van valami! Egyszer a szerkesztőmmel folytattam Maupassante-os leve-lezést. Érdekelt is. Firkáltam akkoriban 4-5 prózai holmit, — egy rossz napon az életem egyetlen illúzióját is kiiram, kisöpörtem a lelkemből. — Aztán, fenn Pesten meglátogatott az az ember. Jaj, Hedda, — a betegség tökéletes megtestesítése. És ha az apja nem, — a nagyapja zsidó lehetett bizonynyal, — most erre a fajra is olyan ideges vagyok. A másikat, a ré-git is alkergettem. — Szóval, — hisztérius undor fogott el, — nem tu-dom, érted-e ezt. Az pedig mégis az egészségest láthatta bennem, mert, — — — szóval ez egy borzasztó dolog. — Most Abbáziából, — tudod, a tü-dőbajos emberek ideges túlzása ez is. Ősszel kiadják a verseim, ha addig meg nem hal szegény, — de azt hiszem utolsó akciója ez a korteskedés. — — Most örökké színekkel, mintákkal, próbanyomásokkal gyötörnek. Az ex lex miatt a véglegesítem is késik, — tán el is marad, Még ez is. De úgy nem tud nagyon érdekelni, — ez sem, — mindegy! És itt vagyok egy családban, a mihez csak a konvenzió csatol. Igaz, — van egy kedves dolog is! Az én jó kis kollegám, — tudod a kit a szerinted "öntudatlan" allűrje-immel bántottam meg az ősszel, — kora tavasztól megint jön ide, — és a kis húgom, — csodák csodája! — mintha azóta, amiatt, — hozzámelege-dett volna. Vagy azelőtt is szerette, és csak szenteskedett, vagy maga sem tudta, — — vagy csak "okos" akar lenni most. — Ez végre mindegy az eredményre. — Guszti megvigasztalódott, és nyugodt barátsággal vallja be nekem, hogy maga sem érti az őszi "őrültség"-ét. Így, hogy nem csinál olyan keserves, sürgető, olvadozó képeket, — egy nagyon kedves, vig fiu, — használható rokon, — és ugy összeillenek, — két rendes, derűs, egy-szerű ember. Hát ez jó! — De egyébként! Tudod ugy-e, hogy nem sok okom van az u.n. "család" eszméjéért rajongani. No, — és itt ez az a bizonyos "szép családi élet", — mikor mindenki mézédés szemben — és hátmögött

fujnak egymásra. Talán jobb így, — talán csak is így lehet valamennyire is, de nekem szokatlan, idegen így is. — Én is nekik. Idegenként fizetem a kosztpénzem a legkeservesebb privátórákból, a bukott diákokkal, — mert engem nyáron még nem fizet az állam. A sorsom, a jövőm közönyös mindnyájának, — leszámítva, hogy a nagyanyám néha tetszeleg magának az érzékeny áradozásaiban. — Elképzeled? — —

És most, — hát van épen az egyik kiadó garconlakásban egy kis erdészember, — a volt eminensekből való, — a ki a hátam mögé áll, ha fessetek és elnéz, — és beszél rémsok megnyugtatóan unalmas dolgot. És sakkozunk esténként. — De hát jó ez? — — Úgy érzem, jobb lett volna az egyetlen, a nagy dolgom lezajlásakor behábozni magam valami puha, selymes közönyösségbe és nem erőlködni többet. De elfáradtam, Heddám! Pihenjünk meg egy ~~egy-je~~ ^{egy} szer együtt. Úgy gondoltam, — hogy majd egy pár év múlva, ha te is, meg én is átesünk egy sereg konvenczión még, elmegyünk valami csendes zugba, hallgatni. Úgy szeretnék soká, egymagam lenni. De 7 órától déli egyig órákat adok, — és holnap Pestre, szökve, — és ministerium, és kiadóhivatal és minden undor. — Hova szökhetik az ember, hogy meg ne örüljön? — Ne hallgass rám, — Isten veled, — én jó kis Heddám.

Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn: "Miskolcz 1903. Aug. 1."

Egy egész és egy negyed ív papír, 5 oldal. Sötétlila, nemesi koronás pecséttel.

A Gellérttel való itt leírt találkozás kifejezései, nem a faji megkülönböztetést jelölik, hanem az egészséges ember, a: nő "hisztériás undorá-" t — saját szavai szerint — a férfival szemben, aki a "betegség megtestesítője" volt.

Gellért Oszkárt ugyanis 1900–1901-ben arc-neurologia kínoztá, 1901 nyarán pedig elkezelt, súlyos vakbélműtéten ment keresztül s ez még akkor nagyon meglát-szott rajta.

*

A levélben említett "Gusztí": Cseh Gusztáv tanártársa, akit régi iskolájából, ahol már 8 éve tanított, a Kaffka Margit kinevezése idején helyeztek át torna tanárnak ahhoz a polgári leányiskolához, ahova őt kinevezték. Itt négy évig voltak egy tantestület tagjai.

Ez a miskolci tanár-kolléga úgy őrizte Kaffka Margit emlékét, hogy 1954-ben tartott előadásán így beszélt róla:

"— a házat, ahol laktak régen lebontották. Ha néha, néha arrafelé visz utam, fájó érzés támad lelkemben. Eszembe jut Endrődi Sándor költeménye:

"Sohase járj olyan tájon,
Ahol egykor boldog voltál,
Nincs szomorúbb temető a
Láthatatlan sírhalmoknál.

 Körülötted ragyog minden,
 Benned minden elsötétül...
 Fejfaként állsz múltad romján
 És bolyongsz, sírsz könnyek nélkül ..."

"-- és holnap Pestre, szökve és ministerium és kiadóhivatal és minden undor. Hova szökhettek az ember, hogy meg ne őrüljön?" — így ír elkeseredve.

De azért részt vesz Miskolcon, minden iskolai és egyéb megmozdulásban. — Mint tanár társszerző: a "Magyar Nyelv és Magyar Olvasókönyv a nemzetiségi polgári iskolák számára" c. tankönyv szerkesztésében.

A Miskolci Nemzeti Színházban — a Borsodi Közművelődési Egyesület rendezésében — előadták Csiky Gergely: Cifra nyomorúság c. darabját. Kaffka Margit is szerepelt benne, Eszter rokon szerepét játszotta.

Egyik tanítványa F. Fűrth Margit[33], így emlékszik vissza erre: "Testületeleg vittek el az előadásra a Miskolci Nemzeti Színházba. -- Már nem is emlékszem az egészre. De frissen él bennem a kép Kaffka Margitról. Ott áll előttem ma is, sudár, hajlékony alakja, suhanó mozdulatú lépte; csipkeernyőt tartott a vállán, fehér csipkekalapja alól egy férfire tűz a szeme, mély, kék szeme, szomorúan, generációk bánatával."

Erről az előadásról ír barátnőjének következő levelében és közli azt a két "okmányt", amit ott kapott az aranyifjúságtól és Cholnoky Jenőtől, aki mint miniszteri biztos jelent meg Miskolcon.

De beszámol levelében arról is, hogy "komolyan és bensőséggel vonzódok már a kis eminensemhez." — Ez későbbi férje, a náluk lakó szobaúr, Fröchlich Brunó. — Leírja kapcsolatukat és a jövő lehetőségeit. "Ehez tizennyolc évesnek és nagyon szereímesnek kell lenni." — mondja. És váteszként írja: "Én szomorú biztonsággal látom a jövőt! Majd kipihenem a fáradtságom, majd keresni fogom megint lelkevesztett vággyal a megígért csodát, a szerelmet, — keresztülgázolom ezt a testvéri érzést. — Vagy nem?" —

Biztos önismerettel látja magát. — De jól esik bízni. ---- "Most csupa bonbon és virág vagyok és forró naiv, és szomorú levelek."

*

De közli levelében ezt is: --" Írtam-é hogy a szerkesztőm, egy tudóvésztes zsidó belémbomlott a télen? Akkoriban díszes kiadásról zengtek hosszú levelek, — illusztrál Tardos, Csorna, stb. Aztán leráztam az utálatost és azóta hallgat a krónika a sajtómunkálatokról is."

Ha a Gellért Oszkár által közölt június 30-i dátumot nem vesszük figyelembe, meghalljuk belőle a visszautasítás hangját.

"Makacs és ideges — kire illik ez jobban kettőnk közül? Mit töpreng a megváltozhatatlanon, még ha csupa üres szeszély is, ha feltételezi rólam, hogy ok nélkül eszeszéyeskedem, — legyen. — Tehát: azért, mert így akarom Ha emiatt félbe kell maradnia valaminek, — egy megbeszélés, vagy egy verseskönyv, — maradjon! --

Ezek után megint így kellene kezdenem: Ne haragudjék! — Nem akarok holmi rébuszokkal kellemetlenkedni, — ez így van, és tekintse bevégzettnek."

Gellért Oszkár elmondja a Kortársaim-ban, hogy az Álom c. Kaffka-novellás kötet kiadásakor megkérdezte őt Schöpfung Aladár:

"— Mondd, nem voltál te szerelmes Kaffkába?

— Mért kérdezed?

— Mert ő maga írja, hogy te fedezted fel mint költőt és tudom, hogy akkor sűrűn leveleztetek egymással.

— De csak irodalmi dolgokról.

Még mindig kutatva nézett rám, úgy hogy kénytelen voltam tovább időzni a témánál:

— Kaffka Margit két évvel idősebb volt nálam. És már menyasszony volt, (?) Ezt meg is írta nekem. Én meg egy fiatal lányba voltam akkor szerelmes. Különben is a 20-21 éves fiatal emberek vagy férjes, idősebb nőkbe szoktak szerelmesek lenni, vagy náluk jóval fiatalabb leányokba. És engem egy férjes nő is érdekelt.

Ebbe végre belenyugodott."

De ugyancsak a Kortársaim-ban, még előbb, Osvát Ernőről beszélve ezt írja:

"1905-ben Osvát Ernő megindította Figyelő című új folyóiratát." — "A Figyelő -- tőlem hiába kért Osvát kéziratot, nagyon is belesüppedtem akkor a politikába és először voltam komolyan szerelmes."

Csak 1905-ről beszél. Kaffka két évvel hamarabb volt! Ezzel a levelek sorrendje is kétséssé válik.

*

De most történt az is, — a minisztériumi látogatások eredményeként, — a mit a Szatmármegyei Közlöny 1903. augusztus 9-én, 32. számában így közöl:

"Kinevezés. A vallás és közokt. miniszter Kaffka Margit miskolczi állami polgári iskolai helyettes tanítónőt ugyanazon iskolába tanárrá nevezte ki. Ez a kinevezés lapunkat is érdekli, mert lapunk szellemes poétáját érte a kinevezés, aki gyönyörű költeményeivel annyiszor szerzett szellemi élvezetet olvasóinknak. — Igaz szívből gratulálunk a kinevezéshez!"

A derék Gönczy Mór ismét segített.

XLIII. "Ő nagysága Nemestóthy Sz. Hedvig úrleánynak

Nagy-Károly

Kedves Heddám!

Anyám azzal a hirrel ment haza, hogy a kisebb lánya menyasszony, — s ma meg kell czáfolnunk ezt, Hiába, — a gyerek nem tehet róla, — ő sem szereti, — és ki az oka annak, hogy bár nincsenek diplomái, a becsülete van annyi, mint a néniének. — Nem megy hozzá! — Talán vádolom is egy kisé, a hugom, hogy hónapokon át remélni engedte ezt a jó, optimista, furcsa gyereket, — de hiszen köztünk három év különbség van. — Három év múlva ő is tudni fogja, hogy az ilyesmit a társadalom színtől

kicsi kislány, ki most ~~csak~~ vissza-
 tért a szülői házába. — Milyen reménytel-
 en néz ki a gyermek, hogy fájjon a szem-
 me. De most valaminek köszönhetően
 erősebben éreztem a szülői háza
 színeit, — és most rögtön meg-
 éreztem a gyermek vérének az a sürgős gon-
 dolatát, hogy, — „Most vagy fiatal, — si-
 ces!” — és valaminek köszönhetően keves-
 emből motívumot kaptam, a
 mielőtt aintin kislány, hogy gyö-
 nyűködés, — remény, remény, jó rem-
 ények az egészben. — Mindegyik van
 valaminek! Egyszer a szülői háza, a
 bűnös szülői háza, — az egészben
 bűnös. — Főképpen a bűnös
 4-5 éves kislány, — egy rem-
 ény az egészben egyetlen illusztráció
 is kislány, kislányok és kislányok
 kislány. — Milyen, remény, bűnös, meg-
 éreztem az az ember. Jaj, kislány, —
 és bűnös kislányok megéreztem az
 és a remény, — a remény, kislány
 kislány kislányok, — és a remény
 a remény is egy remény, a remény
 kislány, a remény is a kislányok
 kislány, — kislányok is a remény
 remény kislány, kislány, — a remény
 kislány is a remény kislány kislány
 kislány, kislány, — kislány is a remény
 kislány kislány. — Most a kislányok.

Részlet a XLII. levélből (Dátum nélküli levél)

(Kicsinyítve)

ad az új reményekhez. A mi infarrekt;
 sőt lehetett a Sologban, annak inkább
 az olyan némi az oka, a ki belen-
 velt a gyerekek, hogy igazán a
 bűnös legyen a "formalívum", — és
 "Dad", a "reménytelen szeretet" — az
 "állami táncos" mánakja és a
 "starkhan barát" "theoriája". Ha,
 De hát — spongyák is! Quadi egy
 rajpuka kedély, a kinek állatosa.
 De a fölött nem egyenlő a
 nap, — vigaszt keres miként —
 látszik, miton, — mivel nem tra-
 gitus kedély. De mondja, a "mármint"
 a "felvétel". —

Ha, — én! Kamofan és ha-
 vókkal romádum már a ki emi-
 menzambus. Milyen volna? — Hát
 pillanatokról kiderül az a mi-
 stér is ne lehetne az a "revela-
 nek" hírné. De nem! — Akkor lá-
 tam, miton újra meg újra a "jövők"
 firtatko, — és keressen megmond-
 tam, hogy reményre is "hámitson".
 Ez is kider, — ugy-e, — De egész-
 más. És mindenütt gondolkodás mit-

távol és rövid idő alatt kell elintézni, — ez a méltányosság. — Magam is azt hittem, hogy már vonzódik, — és én ugrattam legjobban szegény fiut az új reményekbe. A mi inkorrekttség lehetett a dolgoban, annak inkább az Ilona néni az oka, a ki belenevelte a gyerekekbe, hogy ilyesmiben a hiúság legyen a főmotívum, — tudod a "reménytelen szerelmes" — az "állandó tánczos" maszkja és a "skartban tartás" teoriája. No, de hát — spongyát rá! Guszti egy vajpuha kedély, a kinek elkeseredése fölött nem nyugszik le a nap, — vigaszt keres már is, — vallásban, miben, — szóval nem tragikus kedély. Azt mondja, visszahívja a feleségét. —

Nos, — én! Komolyan és bensőséggel vonzódok már a kis eminenssemhez. Hitted volna? — Néha pillanatokra kísértetbe esem, miért is ne lehetne ezt szerelemnek hívni. De nem! — Akkor láttam, mikor újra meg újra a "jövőt" firtatta, — és kereken megmondtam, hogy semmire se' számíts. Ez is kosár, — ugy-e, — de egészen más. Én tudniillik gondolkozás nélkül hozzámennék a kis emberemhez, ha a körülmények nem szegílnének olyan veszedelmesen ellene. Fáradt vagyok a viharos érzésektől és jó soká, — talán soha sem várhatok ennél erősebb vonzalmat. De látod, — ő egy-két év múlva lesz csak teljesen rendjén, — akkor nevezik ki t. i. erdészjelöltből erdésznek. Addig összeviszja 800 frt. fix-fizetéssel itt a központban marad, — azután kiteszik valami falura. — Akkor már nagyon jó anyagi helyzetben, — (s ez a főérve) e tájon a-g- állami erdészeknek nagyon jól megy a dolguk, — 3000 frt a mellékjövedelmekkel és gyönyörű nagy lakás, — belsőség. — Nos! Ez a fiu mindössze 3 évvel idősebb nálam. Két év múlva, ha kivált fizetésrendezés lesz, — az én fizetésem már 1400 körül fog járni, — aztán megszokva a rendszeres szellemi munka, szabad délutánok, selyemharisnyák, tanulmányutak, műtárgyak. Képzeled-e, hogy akkor szépen elbúcsúzom mindezekről és menjek egy terhes és szakértelmet kívánó nagy falusi gazdaság kellős közepébe, — és -- Nem, Hedda! — ehhez tizenennyolc évesnek és nagyon szerelmesnek kell lenni. — Hanem a legfurcsább mégis tudod mi? Hogy mikor ezt a tudtára adtam, — a szakításba egyáltalán nem akart belemenni. Hát jó! ugymond, — éljünk mint testvérek a végtelen időig, öregedjünk meg a szerelemben, — nem kíván soha egy kézcsóknál többet, — bízik bennem, — majd megöregszünk, meglátogatjuk egymást időnkint, — stb. — Nem furcsa? Mit jósolsz ehhez? — És szomorú biztonsággal látom a jövőt! Majd kipihenem a fáradtságom, majd keresni fogom megint lelkevesztett vággyal a megígért csodát, a szerelmet, — és keresztülgázolom ezt a testvéri érzést. Vagy nem? ----- Most csupa bonbon és virág vagyok, és forró, és naiv, és szomorú levelek.

Az előadás? — Fárasztó, zajos és kedves dolog volt, — belekóstolni a konvencziós ünnepeltetésbe. Anyám majd megmutat egy pár helyi lapot, — én inkább ideiktatok két emberi okmányt azokból a napokból. Az egyik így szól:

"Alulírottak kötelezzük magunkat, hogy ha K.M. önagsága az előadás utáni mulatságon nem óhajt táncolni, legkedvesebb kötelességünknek tart-

juk őt egy perczig magára nem hagyni, mulattatására mindent elkövetni -----" stb. Aláírva az aranyifjuság névszerint. Egy féltréfás aggályomra szerkesztődött, hogy majd nem talállok mulatni, — mert u.n. tánczmulatságokra itt sem szoktam járni. De most, hogy elmentem, színes, tarka volt az éjszaka és én bizalmas, kicsinylő szeleskedő allűrökkel mutattam a "mindegy"-nek az egész u.n. társaságot. Legjobban talán a téli mérnököt (a ki Pesten volt) a kibe kicsi hián beleszerettem akkor. — A csúf, érthetetlen férfitermészet. Most, hogy megsejtette a változást, azt hiszi, hogy a másé vagyok, — újra hozzáfogott és egyre a sarkamban volt. Végre is elmondtam neki mindent. Végeredményében mégis egy bolond, becsületes ember vagyok én. —

A másik okmány ez:

— "Alulírott, kötelezem magam K.M. őnagysága legközelebbi tárczáit a legelőkelőbb pesti folyóiratban közöltetni. Cholnoky Jenő, egyetemi tanár." -----

A hires ázsiai utazó tanár volt már az Erzsébetben, mikor én ott voltam, — s bár engem nem tanított, egy álarczos murin otbenn mint cigányné jószoltam neki. Ide mint miniszteri biztos jött a kereskedelmi és polgári iskolákhoz, s a szinpadon rámismert. A murin aztán szó esvén a Géniusról, hova ő is ír, meg az öccse, Viktor, — valami más lapot ő is különbnek vélt. — A vasárnapi, — vagy Hét. Csak az Uj Időknél nincs senkim. — Egyébként pedig (öt tárcza után) hónapok óta sem verset, sem prózát nem írok. Miért? Nem tudom! Mert lány vagyok, s a fejlődésemnek meg kell állnia egy pontnál. Nincs tovább! S nem is izgat, nem sajnálom, nem is próbálom. Visszajön-e még? Irtam é hogy a szerkesztőm, egy tüdővésztes zsidó belémbomlott a télen? Akkoriban díszes kiadásról zengtek hosszú levelek, — illusztrál Tardos, Csorna, stb. Aztán leráztam az utálatost és azóta hallgat a krónika a sajtómunkálatokról is. Csupa tény ugy-e? Semmi hangulat. Ilyen vagyok most! Irj, írj, — téged szeretlek nagyon, talán legjobban.

Margit."

Dátum nélküli levél. Postabélyegzőn: "Miskolcz 1903. Sept 18."

Egy egész és egy félív papír, 6 oldal.

Utolsó, barátnőjéhez írt levelében beszámol Fröchlich Brunó erdőmérnökkel való komoly kapcsolatáról.

— "Brunó elég csinos fiu, — a normalisnál okosabb (kivált a szakmájában) és végtelenül, komolyan, megindítóan jó. — Mi eddig megszoktuk egy kicsit siralmas dolognak látni ezt. Nem így van! Ő komolyan, tiszteletreméltóan jó, — a mi másnál pöz, az nála igazság. — És én komolyan, igazán ragaszkodom hozzá".

kicsi határáig, és innét ~~csak~~ vissza-
 tértél. — Mit értem! Itt a
 rét-nagya várak, hogy fájjon. Sem-
 mi. De most valami inkább a
 erőtlenkedés amlatán, azaz a halál-
 agy-nyírva, — csak most rögzítettem
 a fejemből vettem az a "szűz" gon-
 dolatod, hogy, — "Most nagy fiatal, — i-
 es!" — De valami elengedéken keves-
 emből motívumok, koránál, a
 misztikus aintin kétség, hogy gyö-
 nyűnk-e, — semmi, semmi jó nem
 értek az egészben. — Mindegy van
 valami! Egyre a gondolatunkat, a
 baktam elapadtunk, — az elvadás-
 tunk. — Törökország amlatán
 4-5 próba holunk, — egy van na-
 gon az elvadás egyetlen illusztrációt
 is kiírtam, kiírtam a képek-
 kelt. — Mit értem, semmi, semmi meg-
 fogatott az az ember. Jaj, Kicsi,
 a belsőig amlatán megfogatott az az
 De ha az egy nem, — a nagyi, amlatán
 belsőig amlatán megfogatott az az
 a fejre is amlatán megfogatott az az
 amlatán, a régi is amlatán megfogatott az az
 val, — kiírtam amlatán megfogatott az az
 nem tudom, értem-e az. Kicsi
 diu magis az egészben amlatán megfogatott az az
 Kicsi, amlatán megfogatott az az
 Kicsi, amlatán megfogatott az az

Részlet a XLII. levélből (Dátum nélküli levél)

(Kicsinyítve)

ad az új reményekhez. A mi intarrekt,
 és lehetett a Folyóban, annak intarrekt
 az Isten némi az oda, a ki belen-
 velt a gyerekek, hogy igazán a
 himnusz legyen a "fölmotivum", — és
 "Dad", a "reménytelen szeretet" — az
 "állami táncos" mánakja és a
 "starkban tartás" theoriája. Itt,
 De hát — spongyák és! Javul egy
 rajpuka kedély, a kinek elterelés-
 Dicső fölött nem nyugvást és a
 nap, — vigaszt keres mikor, — val-
 lástban, imiben, — nővel nem tra-
 gikus kedély. De mondja, aimalisje
 a felségén. —

Nos, — én! Kamofan és ha-
 vósággal romádódom már a ki emi-
 menzambus. Miltad volna? — Mita-
 pillanatokról kitérdedbe nem, mi-
 lőt is ne lehetne set szeretet-
 nek hírné. De nem! — Akkor let-
 tam, mit az újra meg újra a "jövők"
 firtatko, — és keressen magamod-
 tam, hogy reményre és námitson.
 Ez is kővár, — ugy-e, — De egyháza
 más. Eni éndmilitás gondolkodás mit-

Részlet a XLIII. levélből (Dátum nélküli levél)
 (Kicsinyítve)

"Meg fogok nyugodni egy gyöngéd, állandó szerelem gondolatában, amely körülvesz, meggyógyít és elszenderít." —

A levél végén egy új aláírás: "Gitta".

Igy szólította Brunó.

XLIV. "Nemestóthy Sz. Hedvig úrleánynak

Nagy-Károly

Miskolcz, 1903. nov. 3.

Kedves jó Heddám!

Neked tehát végül is be kell számolnom az én utolsó dolgomról. — A kit egyszer említettem neked, — a kis eminens, — valahogyan a végén mégis csak hozzám szegődött, — hozzám tartozik, — az én emberem lett. — Furcsa dolog ez Heddám. Mentegetőznöm kellene, — beszélnem az igények lefokozásáról, — fáradtságáról, — minden. De miért. Bruno elég csinos fiú, — a normalisnál okosabb (kivált a szakmájában) és végtelenül, komolyan, megindítóan jó, — Mi eddig megszoktuk egy kicsit siralmas dolognak nézni ezt. Nem így van! Ó komolyan, tiszteletreméltóan jó, — a mi másnál poóz, az nála igazság, — és én komolyan, igazán ragaszkodom hozzá.

Ma kaptam azt a levelét, — halottak napján, — melyben szegény boldogult apám szellemétől kéri meg a kezem! — Ne gratulálj még Hedda, — mert most jön a próza! — Őt most fogják kinevezni gyakornokból erdésznek, — s természetesen, — falura tenni. Egy-egy központi helyre, városba aztán úgy szedik be évek múlva a kiérdemesült családapák néhányát, — ha sok a "neveltetni való". — Szóval nekem most itt kellene hagynom évi ezer forintot, fizetésemelést, korpótléket, penziót, — s menni az új uton, — a libatöltés meg tyukültetés felé. — De mikor ahhoz nem értek. Egy városi háztartásba még csak beleélném magam, — de így! — — Egyetlen válaszem ez lehet; "vární" — Talán évekig, — talán a megöregedésig, — hát nem mindegy nekem? Meg fogok nyugodni egy gyöngéd, állandó szerelem gondolatában, mely körülvesz, meggyógyít és elszenderít. — A lelkiismeretem nyugodt, — nem szeretek jobban senkit ő nála, — a többi lesz úgy, a hogy adódik. — Talán bekerül mégis! Az erdészetten kívül jogot is végzett, protekciója is van, — csudamód szorgalmas ember, — — talán!

Az én fővágyam mégis, — hogy tartson minél tovább minden így, a hogy van. Olyan igazán jól esik egy ilyen nemeslelkű, kedves, jó fiúmnak a sok apró figyelme, — gyöngédsége, — s az a gondolat, hogy ezt egyedül én érzem, tőle. Egy gyerek álmon kívül soha mást nem szeretett. Ne-vetsz? Látod, — az extrémek, — de mindig csodabogarak. A német temperamentum ez, — hűség és érzelmesség, — a gondolkodása öregre a kedélye gyerekre vall, — de tán leginkább a foglalkozása bélyegét viseli. Egyszerű, — nem "társas lény", — afféle "erdőn-mezőn" ember. "Hol szedten össze?" kérded. — Egyszer elmondom. — Irj valamit úgy is, — hogy neki megmutathassam. Sokat beszéltem rólad, Isten veled, Heddám

Merített levélpapír, 8 oldal.

Gitta."

Történt egyszer, hogy mikor fiatal pesti írók voltak Miskolcon, Kaffka Margit az előadás után elment velük egy kávéházba. A nagyszülők elképedve hallották ezt és rendkívül rossz néven vették.

Mikor aztán Fröhlich Brunó megkérte, ők pártolták legjobban, mondván: "örül-
nöd kell, hogy ezek után akad még tisztességes ember, aki feleségül vesz."

Fröhlich Brunót, — aki később Nagyszaláncira magyarosította a nevét, — áthe-
lyezték Erdélybe. Ekkor Kaffka Margit maga utazott fel Budapestre Kaffka László
államtitkárhöz és ezzel a közbenjárással sikerült is az áthelyezést visszavonatni.
Fröhlich lemondott a nagy jövedelmű vidéki állásról és Miskolcon, a városnál he-
lyezkedett el.

Ennek a pesti útnak eredménye a Petike jár című vers, amely Kaffka László ál-
lamtitkár Péter fiáról szól. [34] E verset sokan fiához írt versként fogadják, holott
ez még esküvője előtt készült. Rögtön el is küldte készülő könyve szerkesztőjének,
s az így már első könyvében olvasható is.

Ez a könyv "Versek" címmel jelent meg. (Illusztrációk nélkül!) 1903-ban ké-
szen kapja kézhez, mint szép búcsúajándékot.

Önéletrajzában [35] azt írja: — vidéken — "Ott jutott a kezembe készen, csino-
san, friss nyomdafestéktől illatosan az első könyvem is, anélkül, hogy magam sze-
dőt, korrekturát, kiadót, kritikust a szememmel is láttam volna. Csak most 11 kö-
tet után tudom ésszel felérni, milyen nagy dolog ez és elkésve megköszönni Gellért
Oszkárnak."

Hála a gondos protektoroknak, a könyv kitűnő fogadtatásra talált. A Hét (Szini
Gyula) 1904. 7., a Vasárnapi Újság 1904. 5., Politikai Hetiszemle (Mikes Lajos)
1904. 6., Új Idők 1904. 10. (t. r.), Magyar Szó (b. i.) 1904. 69. Nemzeti Nénevelés
(N. E.) 1904. 6., Szatmármegyei Közlöny 1904. 6., Nagykároly és Vidéke (Varjas
Endre) 1904. 6., mind megemlékeztek a kötetéről.

Felfigyeltek rá Miskolcon is. A Borsod-Miskolci Közművelődési Egyesület ma-
tinéján 1904. január 24-én már szerepel. Három versét olvasta fel: Legenda, Au-
gusztus és Petike jár.

Sorra jönnek a lapok kritikái.

A Szatmármegyei Közlöny XXX. évfolyama 1904. február 14-i 7. számában
névtelen cikk jelenik meg a könyvről, mely "Lengyel Róbert cs. és kir. udvari
könyvkereskedése kiadása. Ára 3 korona." A cikk azért érdekes, mert ez bizo-
nyítja Kaffka Margit első verseinek megjelenését.

Bár már előző számukban, 1904. február 7-én közöltek mutatványként két ver-
set, — Felelet, Vándor ének —, a tárcarovatban most is mutatványként közlik "Ma-
donna" c. versét. A cikk teljes egészében magába foglalja Szini Gyulának A Hét febr.
7-i számában írt kritikáját is, ezzel a bevezetéssel:

"A Szatmármegyei Közlöny 1901. évi ápr. hó 21. számában "Ind legenda" címen "Margit" aláírással egy költemény jelent meg, mely azonnal megragadta figyelmemet. Szeretem a szép verseket s kíváncsi voltam írójára. Azzal tisztában voltam, hogy nő írta, de mély életbölcselete nem is sejtette velem, hogy ezt egy serdülő leány írta volna, kinek ez volt első nyomdafestéket látott költeménye. Ugyancsak a szerzőtől jelent meg egy hó múlva a május 20-i számban a "Magdolna" című nagyobb terjedelmű költemény, melynek mélysége, magas szárnyalása teljesen felzaklatott s szerkesztő barátom hosszas faggatásomra elárulta a szerző nevét. Majd a július 14-i számban négy kisebb költeményt közöltünk, "Utolsó jelenetek" cím alatt. Ezekből aztán láttam, hogy a kis költőnő nemcsak magasabb tárgyú dolgokkal foglalkozik, hanem ellesi az élet apróbb részleteit is, s talpra esetten, szívhez szólón tudja megcsendíteni rímeit apróbb megfigyelésekből is. S ki érzett a négy kis költeményből is, hogy írójuk mély érzésű igazi költő lélek. Ugyancsak a szerzőtől az 1901. évi október hó 20-i számban K.M. jel alatt, "A színészleány válasza" című költemény jelent meg, míg végre lapunk 1902. évi január 12-i számában lehullott a szerzőt takaró lepel és saját neve Kaffka Margit név alatt jelent meg első költeménye "Augusztus". Az 1902. évi március 2-i számunkban "Pausa" álnév alatt "Fáradt emberek" című költeménye jelent meg, s ugyancsak álnév alatt május 1-i számunkban "Dodó mesél" című költeménye. Ez időtől kezdve aztán állandóan saját neve alatt írt s megjelentek tőle lapunkban 1902. évi november 9-i számunkban "Vándor ének", 1903. évi ápr. 5-i számunkban "Köszöntés", ápr. 12-i számunkban "Epilogus" című költeményei.

Időközben a fővárosi szépirodalmi lapok is megnyíltak előtte s örömmel figyelem mindig izmos tehetsége fejlődését. És íme most egy fényes kötettel állt elénk. Gyönyörrel forgatom e kis könyv minden egyes lapját, mert érzem, hogy azokból igazi költő lélek szól. És jóleső érzéssel olvasom a lapok kritikáját, melyek egyhangulag elismeréssel szólnak a kötetről s szép jövőt jósolnak írójának.

Jól esik különösen nekünk, mert hisz e kis fészekből, lapunk hasábjairól indult országhódító útjára a kis leány, s igazi nagy lelkesedéssel kívánjuk neki, hogy legyen költői pályafutása mennél ragyogóbb.

A magunk szerény tehetségével, elfogódottságával nem akarjuk mérlegelni a kiadott verseket, hanem Kiss József "A Hét" című tekintélyes szépirodalmi lapunk szerkesztőjének engedelmével közöljük teljes egészében azt a kritikát, melyet A Hét f. hó 7-i számában írt a kötetéről Szini Gyula.

A kritika így szól:"

Ebből csak néhány részletet közlök:

"—"Ego sum": ez a negyedik ciklus. Nem akarok rossz tolmácsa lenni ezeknek a költeményeknek, amik a hangulatok, gondolatok egész ráját lebbentik fel. Ezek a szavak élnek, respirálnak. Jóformán nem is a szavakat olvassa az ember, hanem titkos gyökereket, amikkel egymás közt összefüggnek. Némelyik egy jajszó, egy megvágott gyökér, amely a régiek hite szerint emberi hangot hallatott. A másik csak búsan peng, mint a régi gitár. A harmadik vijjog, mint a denevér Machbeth boszorkány-barlangjában. Van egy pezsgődal, amibe belecincog a cigány hegedűje és lassankint átváltozik antiksyrinse-szé. És ezeknek a csodálatos hangoknak az összevisszaságából harmonikusan zeng ki egy költő lélek magasabb sóvárgása.

Hogy női lélek megérzik minden során. Csodálatos, hogy eddig éppen a nőköl-
tőkben nem láttam meg a nőt, mert olyannak adták, amilyennek a férfiak kívánják.
Ezt a kötetet pedig a női psiche szempontjából is érdemes elolvasni. Ezt nem
azért mondom, mintha mindenáron fel akarnám fedezni, mert meggyőződésemnél
is jobban hiszem, hogy előbb-utóbb eljön az ideje. Talán inkább utóbb, mint előbb.

Hallom, hogy a kötet írója vidéki városon tanítónő. Mily boldogság! Ilyen lé-
lekkel gyermekek közt lenni, akik még félig angyalok."

A Szatmári Közlönyben 14 verse jelent meg eddig, de ebből csak 4 a saját ne-
ve alatt. Nem kerültek mind be a kötetekbe.

Miután ezekről a vidéki lapokról, melyek verseit közölték és írtak róla, nem
igen tudunk, azért részleteket mutatok be a Nagykároly és Vidéke c. lap 1904. febr.
11-én, 6. számában megjelent cikkéből is.

Tárca-rovatban: "Kafka Margit versei".

A cikket írta: Varjas Endre.[36]

"Lantján nincs sok húr, de amelyiket megérinti lágy ujjal, sokáig visszhangzik
lelkünkben."

"Négy ciklusban 34 vers."

"Ám csak a tárgy s a milieu népies, a hang nem a nép lelkivilágából merített.
Megfigyelései jók ugyan, de nem teljesek."

"Mikor történetet beszél, jobban hallgatunk a mesélőre, mint magára az ese-
ményre. Mintha melodráma volna minden költeménye."

"Ego sum" — úgy hat ránk, mintha kriptából hangzanék felénk búsan, panaszo-
san. Elült fájdalomak jaja szakad fel ezekből a versekből. Úgy hat mind, mint az a
pillanat, amely egy velőtrázó sikoltás után áll be."

"--- úgy érez már, mint az öregek, akik halni készülnek." "---addig, míg
ebből az önmagát is megsemmisítő, ködbevesző, sejtelmes borongásból ki nem
menekül, s nem igyekszik felfogni az életnek újabb hullámait is, előbbre haladni a
Parnassuson nem fog, sőt félő, hogy elsekélyesedik, ami határozottan veszteség
lenne költészetünkre."

"Mintha a vágyak teljességében érte volna egy hirtelen villámcsapás, amely
egyszerre mindent megsemmisített. Azért olyan vigasztalan és kopár körülötte
minden. S talán önmaga okozta mindezt! Félve csendül meg a kínzó önvád az ajkán."

A cikk végén "Epilogus" c. versét közli a lap.

A "Magyar Szó" (b.i.) jelű cikke ezt mondja:

"--- egy vágyakozó, örök sejtésekben gyötrődő lélek exaltációja ---" —"És tán
ez teszi Kafka Margit verseit kicsit homályossá — ahogy felszínre tör nem nyújt
tisztá, közérthető képet."

1904. február 21-én Kafka Margit levelet ír Kiss Józsefnek, A Hét szerkesz-
tőjének. Bár ez a levél megjelent a Magyar Zsidó Évkönyv egyikében, oly jellegze-
tes és kevésbé ismert, hogy itt újra közlöm"[37]

"Igen tisztelt Szerkesztő úr
mindnyájunk mestere!

Mégis csak hozzáfogok, sok készülődés után, félig merve, félig bátor-
talanul e pár sor megírásához. Nem is tudom, hogy kell megszólítani, mi-

Kaffka Margit mint menyasszony,
iratsomóval kezében

Sassy Attila Kaffka portréja a "Kaffka Margit
könyve" c. kötetben

lyen szókkal szabad csak illetni a Noémi és a Tüzek költőjét, — én mégis megmerészelem, — az én egyszerű, ormótlan kis betűimmel, s ha nincs bátorságom a költőhöz, — az emberhez fordulok."

Meg kell köszönnöm, hogy olyan elnéző jóindulattal fogadta egy magam-forma kis dilettánsleány próbálkozásait, amikből bizannyal kiérezte, ha mást nem, azt a szerénységet, mely nem is lép több igénnyel a közönség elé, minthogy becsületes dilettánsnak tartásák.

A Genius volt szerkesztője, ki ismeretlenül irogatott néha kritikákat nekem, — most egy levélben tudtul adta a Kiss József jóakaró mosolyát, amivel a könyvecskémet átforgatta, — minap pedig megkaptam A Hét második példányát. Ebből gyanítom, hogy ha ezentúl mégis kedvem jönne verset írni néha, ez a lap nyitva lesz előttem. Mind a két dologért hálás köszönetet mond

Miskolcz, 1904. II. 21.

Kaffka Margit."

A könyv sikere mellett 1904 elején megtörténik az eljegyzés is. Erről a Szatmármegyei Közlöny így ad hírt 1904. március 6-i számában:

"Eljegyzés. Fröchlich Brunó csikszeredai földbirtokos a napokban jegyet váltott Kaffka Margit kisasszonnyal, néhai Kaffka Gyula vármegyei tiszti főügyész és neje Uray Margit kedves leányával. Csak nem rég jelentek meg Kaffka Margit versei, a melyeket az egész sajtó nagy dicsérettel fogadott, csak nem rég avatták fel országos hírű poétává s íme a Helikonon a múzsa csókja után Hymen rózsasalánca, rabigája következett. Kívánjuk azért a kedves költőnőnek, hogy legyen édes Hymen rózsasalánca, szívvilága legyen ezentúl is oly boldog, hogy lantját jövőre is dalra keltse! Ezt kívánjuk a mi kedves, bájos földinknek!"

A Miskolczi Napló-ban 1904 március 9-én megjelenik "Tudom" c. verse, amelyet már előbb a Magyar Génusz "Fényben" cím alatt közölt.

Barátnőjével, Heddával, megszűnik a levelezés, de pesti rokonaiknál találkoznak. Mindketten menyasszonyok, a vőlegények is ott vannak. "De — mondta nekem Hedda — úgy elmerültünk mi ketten a beszélgetésbe, hogy mind a kettőről megfeledkeztünk."

Kaffka Margitot az első könyv sikere új munkára ösztönzi. Már 1904-ben megjelenik a "Levelek a zárdából" c. kis regénye, a Magyar Könyvtár 437. számaként, "Nyár" című hosszabb elbeszélésével együtt.

A könyvön már F. Kaffka Margit név áll. Pedig még csak menyasszony.

A "Levelek a zárdából" saját magános gyermekségét, apja halálát, "Kövesdy bácsit" — "aki régen mindig cukrot hozott nekem és most is hozott egy nagy pakk mindenféle cukrot. Azt kérdezte, hogy mit üzenjek neked ..." Anyja második házasságát, ifjú évei vergődését írja meg. A könyvben egy gyermek leveleivel beszél hozzánk. A legkönnyebb formát választotta s olyan sikeresen, hogy ma is egyik leg-tisztább írása.

A többi könyveivel szemben ebben nincs semmi keresettség. Ez is túlfűtött ugyan, de ez itt helyénvaló. A téma elbirja ezt a belső lázat, sőt elbirja — a ké-

sőbb sokszor szemére vetett — hanyag kifejezésmódot és az ilyen magyartalan szófűzéseket is: "--a Sport kutyáját simogatta, aki oda tette neki a paplanra a fejét." (11.o.) "--csak itt ne hagyj maradni" — (24.o.) — "Mikor tifuszba kezdtem lenni" (25.o.) A hét éves gyermeknek megbocsátjuk, ebben a német apácázárdában ezeket a kifejezéseket.

Az írónál azonban ez a hiba — sajnos — később is mindig visszatér.

A "Nyár" azonban már Kaffka Margitosabb. Itt már megtaláljuk stílusának minden jellegzetességét. A túlfeszültség visszafojtott izgalmát, egyéni szókötéseit, a rosszul használt tájszavakat, melyek mindig visszazengenek benne a gyermekkor emlékeként és a költőt, aki szép kábulatában összecsengeti a szavakat. Itt már ilyeneket ír: — "tévelygő lusta kis gondolatait erővel serkentgette."

A fenyvesről írja este: "Úgy látszott, mintha egy nagy sűrűtollú madár teste volna és szinte jólesnék végigsimogatni a könnyedén felborzolt fényes merev tollazatán". (36.o.)

Ez a kis könyv is erős visszhangot vert. A kritikusok sora beszél róla. (A Hét 1906. 12.f.m.)

*

Kaffka Margit 1904. szeptember 10-én fényképet küld édesanyjának. A képen vőlegényével együtt látható és pedig úgy, hogy Kaffka Margit iratcsomót tart a kezében. Az ajánlás rajta a következő:

"Nagyságos
anyánknak
szeretetünk
jeléül

Miskolcz 1904. IX. 10.

Margit Brunó"

Ezt a képet is az Országos Polgáriiskolai Tanáregyesület Múzeuma őrizte abban az időben. Kaffka Margit féltestvére, Csics Jenőné — Almásy Anna ajándékozta oda — a tulajdonjog fenntartásával — s ezzel a magyarázattal: "---A furcsa dedikációnak az az értelme, hogy édesanyám a már akkor neves írónőnek kevésnek illetve kicsinek találta az akkor még csak erdészgyakomokat férjnek — ez volt Fröchlich Brunó, aki később méltóságos rangot kapott — s ezt egyik levelében megírta Margitnak, — ezt olvasva a vőlegény így ajánlotta anyámnak a képet."

Aláírva: "Csics Jenőné-Almásy Anna, Felsőőróna [38] 1943."

Ugyancsak ebben a múzeumban őrizték Kaffka Margit kis asztalát, melyben iskolaszereit tartotta — nagy rendetlenségben —, mikor még Nagyárolyban járt iskolába.

A kis háromlábú fényezett varróasztalka felhajlítható fedele alatt egy fiók volt. A nyitható fedélen még elolvashatók a szétdobált írású nagy kék betűk. "Kaffka Margit". A kék ceruzával összefirkált lapon, lejjebb — ugyancsak ceruzával — "Tanrend" van felrajzolva. Hét, kedd, szerda stb. Az órarend tárgyai: "költészettan, német, termész. kézimunka, ének, rajz, számtan, mértan m.nyelv, m.történet, Francia termész. vallás, n.nyelv, ének, kota, m.irodalom stb." Az írás szétdobált, gyerekes, nagy betűs, a helyesírás pedig egészen rapszódikus.

1904. szeptember 13-án meghal Miskolcon apai nagyanyja.

A Szatmármegyei Közlöny így ad hírt róla 1904. szept. 18-án, 38-ik számában.

"Gyász eset. Kaffka Ignácné szül. Lauka Janka úrnő f. hó 13-án élete 74-ik évében szívszélhűdésben Miskolczon elhunyt. Az agg úrnő szatmármegyei születésű, néhai Lauka Gusztáv írónak testvérhúga volt és évekkal ezelőtt Szatmáron lakott, a hol férje a kir. törvényszék bírója volt. Benne Kaffka Margit a költőnő nagyanyját vesztette el. Áldás és béke poraira."

Kaffka Ignácnét a miskolci temetőben temették el, ahova később férje és gyermekei is követték.

*

1904. nov. 20-án a Szatmármegyei Közlönyben ez a hír jelenik meg:

"Madarassy István megyei aljegyző f. hó 15-én jegyet váltott Nemestóthy Szabó Hedda kisasszonnyal."

A rokon és kedves barátnő menyasszony lett hivatalosan is.

*

"Történet" c. verse megjelenik a Miskolci Napló 1904. dec. 11-i számában. — A Hétben 1904. I. kötetben "Vallomás", 1904. évi II. kötetben "Bethania" c. verse. Az Újság-ban 1904. 100. számban megjelenik "A nap vitéze" c. verses meséje, amely 1907 húsvétján, a Magyar Hírlap kiadásában, "Mesés Album" c. könyvben is megjelenik, színes illusztrációkkal.

Esküvője előtti karácsonyt Kaffka Margit édesanyjánál, Nagykárolyban tölti.

1905. január 1-én az Endrődi Béla által szerkesztett "Virágfakadás" c. folyóirat II. évfolyamában, az 1. számban, két hasábon, az első oldalon "Egy kis romantika" c. versét közli, Kaffka Margit aláírással.

Ez a vers először a Szatmármegyei Közlöny 1902. május 18-i számában "Dodó mesél" címmel és "Pausa" álnéven jelent meg. Azonban ezt is, — mint annyi más versét — átírta. Ezen különösen sokat változtatva, egész versszakokat kihagyva. Más címet is adott neki. Nagyon sok verse jutott így ismételt közlésre: új cím alatt.

A vers életében kiadott kötetébe nem került bele.

A Hét-ben megjelenik 1905. I. köt. — "Vadasi erdő", 1905. I. köt. "Utí levelek", 1905. II. köt. "Temetés", 1905. II. köt. "Madársors", 1905. II. köt. "Utazás" c. verse. — A Jövendőben 1905. 18. sz. "Élet", 1905. 25. sz. "Csend" (Előbb már a Szatmármegyei Közlönyben "Csönd" címmel), 1905. 28. számban "A kastélybeli lányról" c. verse. Asszonyokról asszonyoknak: 1905. 12. számban "Vadasi erdő", 1905. 16. sz. -ban "Egy hajnal" c. versét közlik.

A Szatmármegyei Közlöny XXXI. évf. 1905. jan. 8. -i 2. számában "Bethánia" c. verse jelenik meg, Kaffka Margit aláírással, valamint a következő hír is:

"Kaffka Margit a költőnő a karácsonyi ünnepek óta városunk vendége, amennyiben az ünnepeket édesanyja Almásy Ignácné úrnő házában töltötte. Innen egyenesen Budapestre utazik Kaffka Margit, hogy jan. 21-én, a Amor által szivecskéjén ejtett sebre gyógyírt találjon az oltárnál, esküvőjén. Lapunk mai számában egy gyönyörű költeményt hozunk Kaffka Margittól, a mi kedves földink engedélyével. És most

a mikor a házaselet édes lánczai közé siet a költőnő, ha visszagondolunk arra, hogy az ő Pegazusa első szárnypróbálgatásait lapunkban kezdte meg, hogy csakhamar gyorsan fejlődő szárnyaival az egész magyar Helikont beszárnyalja, — nem bocsáthatjuk el nevezetes útján anélkül, hogy jókívánságainkkal ne kísérnők. — Azért azt kívánjuk a mi kedves, szellemes földinknek, bájos munkatársunknak, hogy ábrándos, eszmékért lelkesülő lelke, költő szelleme a házaseletben is otthont találjon és hogy ne csak szerelmes ifja, jövődóbelije legyen hű hozzá, de Muzsája se hagyja el soha, mert így a mienk is lesz és marad kristály lelke. Teljesüljenek a hajadon költő édes álmai."

A lap rosszul közölte az esküvő idejét. Vagy az közben változott meg.

1905. február 17-én Kaffka Margit és Fröchlích Brunó, Óbudán, a r.kat.temp-lomban, házasságot kötött. Az esketést Sagmüller Antal plébános végezte. Egyik tanúja édesapja testvére: Kaffka Ede volt.

Az esküvőn megjelent a régi barátnő Nemestóthy Szabó Hedvig is, de elkésett és a szertartást már nem láthatta.

Nagyanyja hugánál Daláry Edéné (Nemestóthy Szabó lány volt) tartották az esküvőt.

Ezzel elkezdődött asszonyi élete.

De azért jut ideje arra, hogy ismeretlenül levelet írjon Ady Endrének.

"Kedves Ady! Csodálatosan szépek a versei, — engedje, hogy szivből üdvözljem értük. — Nevensen, — de örülök az Uj Idők "kegyes engedményei"-nek, mert a "középosztály" lelkiismeretébe csak azon át lehet eljutni. Pedig sajnálnám a középosztályt, ha semmi jó dolog nem juthatna hozzá. Szíves örömmel üdvözlí

Fr. Kaffka Margit."

Boríték címezése kézírással:

"T.

Ady Endre
urnak

Budapest
Budapesti Napló."

A levél az abban a korban használt zárt levelezőlap. Kézírás.

Belia:[39] Ady Endre válogatott levelei c. kötetében Bp. 1908. dec. elejére teszi a dátumot, de a levél borítékján a postabélyegző: ("Miskolc 1905.Már.1."-et jelez.[40].

Házassága után a Toronyalja utcába, egy két szobás lakásba költöznek, majd onnan az Otthon-telepnek nevezett részbe, a ma is álló Csabai kapu 29 sz. házba. Ezen a házon most emléktábla hirdeti, hogy

Ebben a házban lakott
1905-1906-ban
Kaffka Margit
A magyar irodalom egyik büszkesége.
A Lévy József Közművelődési Egyesület.

Férjét az iskolába is elvitte — ahogy azt tanártársa Cseh Gusztáv megírta — és bemutatta növendékeinek, akik friss "virágcsokorral várták és ők is boldogok voltak, hogy láthatták."

Kortársai és kartársai, tanítványai, rokonai elmondják, hogy az iskolai növendékekkel való keresetlen, pajtáskodó hangja nem tetszett tanárnő társainak. Az iskolai előadásokon "A nő nemiségének végzetes befolyását a nő emberi sorsára" magyarázza növendékeinek s egyben magának is. Hiszen az egyik legsúlyosabb problémája. S ennek indítója is: családi örökség. Élete végéig küzd vele, hogy mégis mindig "élete szintjén" maradhasson. De hát ez nem csak rajta múlik, ezért nem mindig sikerül. Tanárnő társai nem rajongtak érte, a növendékek annál inkább.

De ők is látó szemmel nézték és közülök az egyik elmondja visszaemlékezésében: rendkívül rendetlen volt és nem tudott öltözködni.

"... már hullott a hó késő novemberben és Kaffka Margit még a zsirardi szakmával a fején járt az iskolába. Egyszer háta mögött mentem. Dehogy kerültem volna elébe, hogy lássa, milyen későn megyek én is. Csúf csatakos idő volt. Kaffka Margit megemelte a fekete posztó szoknyáját s alóla kicsüngött a kék-fehér pettyes karton szoknyája, — az amelyiket nyárról mint felsőt ismertem. Fájt látnom, mint ahogy fájt, amikor óra alatt idegesen húzgálta fekete selyembluzának az ujját, hogy ne lássuk a szakadást rajta." [41]

Ez a tulajdonsága élete végéig elkísérte. Nem volt ízlése — és hanyagolta ezeket a külsőségeket.

Rokonai — egyik nagybátyja családja — közlése szerint, — mikor egy meleg nyári napon két kis fiukat elküldték hozzá valami üzenettel, a két gyermek rémülten futott haza és elmondta, hogy Kaffka Margit anyaszült meztelenül fogadta őket. "Nyár van. Nem?" — mondta.

Miskolciaktól hallottam annak megerősítését is, hogy nagyon rendetlen volt. Lyukas harisnyában járt-kelt. Rossz háziasszony vált belőle. Abban az időben a kávé még otthon pörkölték, Kaffka Margit mindig elégette, messzire érezhető volt a füstje.

*

A Szatmármegyei Közlöny 1905. június 25-i 26. számában "Csönd" c. verse jelenik meg, már "Fröchlíchné Kaffka Margit" aláírással, valamint ezzel a kommentárral: "Hír: Kaffka Margittól hoz mai tárcánk egy szép hangulatteljes költeményt, melyre felhívjuk olvasóink figyelmét."

Egymásután megjelenő írásai mellett nem feledkezik meg az iskolatársi találkozásról sem. A Szatmármegyei Közlöny XXXI. évf. 1905. július 2. 27. számában megjelenik: "Hír: Iskolatársak találkozása. Fröchlichné Kaffka Margit emlékezteti volt társnőit, kik vele együtt Szatmáron 1898-ban tettek képesítőt, hogy a f. év július 2-ára kitűzött találkozásról meg ne feledkezzenek."

*

A miskolci Közművelődési Egyesület felolvasó estjén, 1905. december 3-án, már mint asszony szerepelt, a Fröchlichné nevet használva.

Közben sorra jelennek meg írásai a fővárosi lapokban. Prózai írásai, novellái is egyre gyakoribbak.

A barátnőjéhez írt utolsó leveleiben annyiszor emlegetett "fáradtságot" kiheverte már. Ráébredt hivatására.

*

Történt egyszer, hogy a lakás kifestése után rendezkedtek. A csillárt kellett felakasztani, de Brunó nem volt hajlandó felmászni a létrára.

Éppen Kaffka portrét készített náluk Sassy Szabó Attila miskolci festőművész. Ő vállalkozott erre a műveletre.

Felment a létrán a csillárral, de a létra munka közben megcsúszott — és Kaffka Margit felsikoltott.

— "Így kezdődött", — mondta el nekem Sassy Attila. [42]

1905. december 19-én a miskolci Ellenzék című lap már egy ilyen tárcát közöl: "A miskolci festők kiállítása" — írta F.K.M." A szerkesztőség még hozzáté-
szi: "A képkiallításról lapunk mai számában Fröchlichné Kaffka Margit úrasszony, a kitűnő költő és író számol be nagyon kedvesen, tartalmasan és tanulságosan."

A cikk így beszél:

"Sassy Attila valamennyi képen a szín és fényhatások embere, — megint egy "vásznon gondolkodó". A merészen mályvaszínű ég, a pázsit eleven, szinte agyvelőbe törekvően intenzív hatása, a teljes pazarul napsugaras világlátás első tekintet-
re sokakat meg fog döbbeníteni és megcsóválják fejüket mindazok, akik félnek az új utak keresőitől és avult tendenciákhoz ragaszkodnak. Nyugodtak lehetnek, Leonardo csakugyan a legnagyobb szelleme volt korának. Csak az a különös, hogy ... ő is másképp dolgozna, mint száz évvel ezelőtt, bár valószínűleg ma is ő tudná a leg-
jobban."

Eddigi eltérő véleményével szemben, itt most így szól a miskolciakról:

"A magyar emberben csakugyan különleges kvalitás van a helyrepótlásra. Évtizedeken át mulasztunk, elmaradunk, azután beérkezünk mégis — ime, Miskolcznak ma nem csak ízlésesen megrendezett kiállítása van minden esztendőben, hanem egyfelől tevékeny, lelkes, ambiciós művészgárdája, egy csoport fiatalember, aki eszményeiért mindig guerillaharcra kész, saját maga útját járja és saját igazságai-
ban hisz lángolóan, másfelől pedig fejlődő érzékű, szeretettel érdeklődő s a mű-
vészt igyekezettel megérteni akaró közönsége."

Már kiáll a művész mellett, mint író.

Fröchlich Brunó nagyon rendes, becsületes, munkájához értő, komoly gondolkodású ember volt. De nem rajongott a művészetért és a művészekért.

Kaffka Margit kisfiával

Emléktábla Kaffka Margit miskolci lakóházán

1906. június 22-én fia született: Lacika. Kaffka Margit sok szép, meleg írásának inspirálója.

*

Még ebben az évben, 1906-ban, megjelenik novellás kötete: A gondolkodók és egyéb elbeszélések. Ez a tizenhárom elbeszélést tartalmazó kötet, szinte életrajzszerűen kiragad egy-egy eseményt életéből. Csupa visszaemlékezés. Gyermekekorára, anyja második házasságára, a tánciskolára és két elbeszélése arra a szerelemre, amit leveleiben "Tűz"-ként emleget. — Sajnos ebben is találkozunk ilyen magyartalansággal: "Nem fogná megtudni soha."

A Vasárnapi Újság 1906. 23. számában megjelent jelzéstelen cikk azt mondja a kötetről: "Azokat a nőket kell a "gondolkodók" alatt érteni, akik kiemelkedtek már a régi asszony szürke, hagyományok által korlátozott értelem köréből, — de a szívük még a régi asszony szíve." — "Érdekes anyagot ad a modern nő tanulmányozójának." — "Kaffka Margitnak mintha az volna a filozófiája, hogy a férfi mindig szenvedést okoz a nőnek." — "A közt a három, négy író közt, akik miatt megbocsátjuk azt a sok vétet, amit ugyancsak elszaporodott társnőink az irodalom ellen elkövetnek, közte van minden bizonnyal Kaffka Margit is, színvonal dolgában pedig elbeszélései a mai irodalmi termékek legmagasabb rendjéből valók."

Még abban az évben megjelenik második verseskönete is, "Kaffka Margit könyve" címmel. (Ez is az Athenaeum kiadása.)

"A könyvet Sassy Attila illusztrálta", — áll a könyv belső oldalán, Kaffka Margit színes portréja alatt, mely "Sassy Attila pasztelje."

A 42 vers mindenike előtt és mögött Sassy Attila illusztrációja.

18 verset vett át "Versek" c. kötetéből s 24 új, kötetben nem jelent verset közül. Még ezek is jórészt a Kiss József és Szabolcska hatást árulják el. Ezért későbbi éveiben — ahogy azt a birtokomban lévő példányból olvasom — [43] így dedikálja legjobb barátnőjének Guttmann Leonie-nak: "Régi könyvem, mit régen nem vállalkozok, de Leoniemnek posthumusan is szíves ajánlással, szeretettel küldöm — Margit."

A Hét így ír a könyvről: "Kaffka Margit művészete nem szolgálja azt a különös nézésű, rejtett hangulatokkal ékes ideált, melynek finom remegései, halk álomszerűsége a symbolismus kódét sejtetik meg. Az ő muzsája ragyogóan értelmes, — értelmességében olykor kihívó — az ő muzsája az élet barátnője, komoly, gyengéd és mély érzelmű." — "Gazdag muzsa. És gazdag verskötet, amely a napokban "Kaffka Margit könyve" címen az Athenaeum kiadásában megjelent. — A kötet legszebb verseiben a Hét olvasói gyönyörködhetnek. (Petike jár, Laczkó, Madársors, Hírek, Petike utazik stb.)"

A kritikát Fenyő Miksa írta. [44]

Mindkét kötetnek nagy és megérdemelt visszhangja volt a sajtóban. "Kaffka Margit könyvé"-t ismertette: A Hét-ben 1906.12. Fenyő Miksa, Budapesti Szemle 1907., 131.kt.V., Vasárnapi Újság 1907.7.sz. —, stb. "A gondolkodók" c. kötetét" Vasárnapi Újság 1906.23. —, Szerda 1906. 2. Szini Gyula stb.

Versei megjelentek: Pesti Napló 1905.19.számában "Történet" c. verse, 1905. 185. számában "Tudom" c. verse, (Ez előbb "Fényben" címmel a Magyar Génuszban, majd a Miskolci Napló 1904.márc.9-i számában is megjelent), a Képes Csáládi Lapok 1905.22.számában "Történet" c. verse.

De már 1905-ben indul egy új vers, amely azonban egyelőre nem kerül nyomtatásba. Ott húzódik meg a Kaffka Margit fiókjában. Nem kerül bele abba az új kötetbe sem, amelyet már Sassy Attila illusztrál. Csak sokkal később lát nyomdafestéket.

Miért?

Egyelőre ez a Kaffka-vers felel rá:

LACKÓ

Jött egy csoda. Harmatlágy, pici jószág,
Édes, lihegő, bimbószínű lény.
Vér lüktetett benne! Eleven valóság!
S nézem kétkedve, tanakodva én.
Vánkospihéit elzsilálni félek; —
Már szétterült az álmaim felett,
Már átölelem féltve, — mikor ébred.
Ó, el ne rebbenj tőlem új ígélet!
--- A te szemeid a leggyönyörűbb szemek.

Jött valakim, aki nem volt idáig,
Felém rajzó, bomlott vágyakkal telten;
Bár öltögettem hősín, csöpp ruháit,
Csak nemrég is, be' messze járt a lelkem!
Hát vége volt a titáni hévnek,
Nagy száguldásnak viharparipán?
Közelebb jöttek-é a messzeségek?
Nem! — Csakhogy itt engem keres az élet,
--- Az csak a párna fodra, csacsikám!

Im, halkan úszik a soktornyú város,
A légemelte, rezgő csalfa kép
Mindegyre messzebb. És nyomába szálldos
A vágy, — szétfoszló, könnyű pára-kép.
Viharzó tapsok zaja szerteszéled,
Homályba hullnak kísértő szemek,
Kilobban a tűz, elhallgat az ének,
Itthon maradtam — mind örökre, véled,
Egy álom int még. — Ne sírj! Nem megyek.

No lám! Elgörbült kedves gyűszűszád.
Ne sírj, kis ember! Én gyönyörűségem!
Se lát, se hall egyébrül az anyád,
— Tejszagú, édes kis testeden át,
Csak azon át szabad az út már nekem.
Halkan hívó szók még kísértének,
De a kiáltásnak ereje nincsen.
Szeme lezárul. — Nem, nem mehetek!
Csitt — aluszik! És akkor jól van minden.

*

Kaffka Margit anya lett.

JEGYZETEK

- [1] Fenyő Miksa: Kaffka Margit: Tallózó évek. Nyugat. 1911. II. 318-319. 16.sz.
- [2] Anatole France: Az irodalmi élet Bp.1920. Révai.
- [3] Dóczy Jenő: Koszorú egy regényalak sírjára. Magyarság, 1931. 243.sz.
- [4] Szini Gyula: A Hét. 1904.febr.7.
- [5] Schöpfung Aladár: A Magyar Irodalom Története a XX. században. Bp.1937. Grill.
- [6] Móricz Zsigmond: Kaffka Margit Nyugat 1912. 212.
- [7] Lauka Gusztáv K.M. apai nagyanyja testvére. (Nemestóthy Szabó Hedvig közlése.)
- [8] Németh László: Elfelejtett írói arcképek. Tanu. VI.
- [9] Szabó Dezső — Elsodort falu. 1919. Genius.
- [10] Riedl Frigyes — esztétikus, irodalomtörténész, budapesti egyetemi tanár.
- [11] Emőd Tamás — Tíz év. 1929. január, Színházi Élet.
- [12] Héczey Erzsébet, K.M. barátnője közlése. (Ő maga is különös, nagyon művelt ember, aki Párizsban és Firenzében élt sokáig.)
- [13] George Sand — francia író.
- [14] Kaffka Károly gépészmérnök közlése.
- [15] Andreas Kafka maister, Sárospataki Kollégium Könyvtárának irattára. A/XIV/4704/117. 1771-ből.
- [16] Hatvany Lajos: Feleségek felesége. Bp. 1919. Pallas.
- [17] Emerson Ralph Waldo: Essayk. (Bp. 1924. Révai.)
- [18] Ilosvay Bella tanárnő Nagykárolyban. Megírta az iskola történetét, ahol K.M. tanult.
- [19] Ágoston Julián: Kaffka Margit. Bp. 1934. (Heinrich ny.)
- [20] Luby Margit tanárnő, néprajzkutató közlése.
- [21] Károlyi Istvánné segítése. Nemestóthy Szabó Hedvig közlése.
- [22] Herrér Cézámé [Herrer Cézár festőművész felesége] Drumár Alexa közlése. K.M. barátnője és tanártársa.
- [23] Kaffka Péter [Kaffka László fia, műsz. főtanácsos] közlése.
- [24] Zircz Péter: K.M. Miskolcon és Miskolcra. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 6. 1964. július.
- [25] Fenyő Miksa: Kaffka Margit Nyugat 1918. II. 773-776. (Karácsony, 24.sz.)
- [26] özv. Maniuné Horváth Lenke levele. K.M. iskolatársa az Erzsébetben, tanártársa az Úteg utcai iskolában.
- [27] Deák Gyula [újpesti igazgató] Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület múzeuma igazgatója.
- [28] Cseh Gusztáv [tanár] előadása Miskolcon. 1954.dec. "Kaffka Margit, mint pedagógus."

- [29] Gönczy Mór Kultusz Minisztériumban min. titkár, zongoraművész.
- [30] Csáth Géza cikke a Budapesti Naplóban 1907. febr.15-én.
- [31] Gellért Oszkár Kortársaim, 1954. Művelt Nép.
- [32] Gellért Oszkár: K.M. első irodalmi levelei. Nyugat 1939. 7.sz., Egy író élete 1958. Bibliotheca.
- [33] F. Fürth Margit [K.M. tanítványa Miskolcon]: Találkozásaim K.M. -al. Literatura 1933. 2.sz.
- [34] Kaffka Péter közlése.
- [35] Kaffka Margit: Önéletrajz. Érdekes Újság Dekameronja 1912.
- [36] Varjas Endre újságíró, Nagykároly és Vidéke c. lapnál.
- [37] Kaffka Margit levele Kiss Józsefhez: Ararát Magyar Zsidó Évkönyve 1941 évre. Kiss József levelesládájából.
- [38] Csics Jenőné-Almágy Anna levele, 1943.
- [39] Belia György: Ady Endre válogatott levelei. 1956. Szépirodalmi.
- [40] Kaffka Margit Ady Endréhez írt levele (MTAK Kézirattára K. 7|128.)
- [41] F.Fürth Margit K.M. tanítványa Miskolcon: Találkozásaim K.M. -tal Literatura 1933.2.sz.
- [42] Sassy Szabó Attila festőművész közlése.
- [43] Guttmann Leonie K.M. legjobb barátnője. Tőle kaptam a neki dedikált kötetet.
- [44] f.m. [Fenyő Miksa]: "Kaffka Margit könyve". A Hét 1906. 52.sz.

NÉVMUTATÓ

Ady Endre 7, 9, 19, 154
 Ágoston Julián 50
 Aiszkhülosz 114
 Almásy Anna, Csics Jenőné 26, 152
 Almásy Ignác 20, 26, 28
 Almásy Ignácné l. Kaffka Gyuláné
 Uray Margit
 Almásy Sarolta 26, 92, 95
 Altay Margit 131
 Andersen, Hans Christian 113
 Andrásy (Kaffka Margit ismerőse) 127
 Anna, Anna néni l. Uray Dezsőné
 Kölcsey Anna
 Apagyi Kázmérné 32
 Arany János 15, 82
 Árpád fejedelem 21

 (b.i.) 146, 148
 B. Margit (tanárnő a miskolci zárdában)
 75
 Babits Mihály 7
 Bagossy (tanár a szatmári zárdában) 41,
 47
 "Bankós Józika" (kitalált név) 113-115,
 128
 Bartholy (Nemestóthy Szabó Hedvig
 nagynénjének férje) 92
 Basch Árpád 96, 129, 131
 Baudisz Jenő 96
 Békés (Kaffka Margit miskolci
 ismerőse) 69
 Belia György 154
 Berczi bácsi (Kaffka Margit miskolci
 ismerőse vagy rokona) 59
 Berczik Árpád 113

Berghamer Mária l. Hegyesi Mari,
 Kaffka Lászlóné
 Blaha Lujza 82, 96
 Bod Péter 50
 Bod Sándor 50
 Bokor József 113
 Boross (evangélikus lelkész) 27
 Böske (tanítónő, Kaffka Margit
 kolléganője a miskolci zárdában)
 63, 69, 76
 Bresciai Arnold 41

 Cecil (Kaffka Gyulának alkalmazottja
 Nagykárolyban) 22, 25
 Cholnoky Jenő 112, 137, 142
 Cholnoky Viktor 112, 142
 Czella néni l. Daláry Frigyesné
 Uray Celesztia

 Csanády Miklósné l. Uray Józsefné
 Nemestóthy Szabó Emma
 Csáth Géza 123
 Cseh Gusztáv 123, 135, 136, 141, 155
 Csics Jenőné l. Almásy Anna
 Csiky Gergely 137
 Csipkés Margit 29
 Csokonai Vitéz Mihály 68
 Csorna (festőművész, illusztrátor)
 137, 142

 D. Feri l. Daláry Ferenc
 Daláry Edéné 154
 Daláry Ferenc 45
 Daláry Frigyes 29, 110, 112,
 134

Daláry Frigyesné Uray Celesztá 29,
97, 98

Deák Gyula 119

Desső bácsi l. Uray Dezső

Dezső (Nemestóthy Szabó Hedvig
egyik udvarlója) 61, 68, 69, 80

Dóczy Jenő 7

Drumár Alexandra l. Herrer Cézárné

Duczi l. Nemestóthy Szabó Hedvig,
Madarassy Istvánné

Dumas, Alexandre, ifj. 76

Dusi l. Nemestóthy Szabó Hedvig,
Madarassy Istvánné

Ego l. Altay Margit

Emerson, Ralph Waldo 22

Emőd Tamás 15

Endrődi Béla 153

Endrődi Sándor 136

Erzsi (tanítónő) l. Böske (tanítónő,
Kaffka Margit kolléganője a
miskolci zárdában)

Ető (Kaffka Margit pesti ismerőse)
114

f.m. l. Fenyő Miksa

Fekete (tanárnő a miskolci zárdában)
69

Fenyő Miksa 6, 112, 152, 159

Flammarion, Camille 69

Forgó néni (Kaffka Margit pesti
ismerőse) 111, 112, 116

France, Anatole 7

Fröchlich Brunó (később Nagyszalánci
Brunó) 137, 142, 145, 146, 151,
152, 154, 156

Fröchlich László 15, 159

Fürth Margit, F. 137

G (Nemestóthy Szabó Hedvig egyik
udvarlója) 92

G.l. Lükő Géza

Gallas 122

Gawga Zdenko 20

Gellért Oszkár 129, 131, 133, 134,
136-138, 146

Georgin (Kaffka Margit rokona) 48,
49, 114

Géza l. Lükő Géza

Goethe, Johann Wolfgang 88

Gönczy Mór 123, 124, 129, 132, 138

Grünhut Mór l. Gönczy Mór

Gusztai l. Cseh Gusztáv

Guttmann Leonie 159

Gyuszi bácsi (Kaffka Margit egyik
miskolci kolléganőjének férje)
129

Hanemann 80

Hatvany Lajos 21

Héczey Erzsébet 16

Hedda l. Nemestóthy Szabó Hedvig,
Madarassy Istvánné

Heddi l. Nemestóthy Szabó Hedvig,
Madarassy Istvánné

Hedvig l. Nemestóthy Szabó Hedvig,
Madarassy Istvánné

Hegyesi Mari, Kaffka Lászlóné 95,
106

Heine, Heinrich 88

Herczeg Ferenc 113

Herczeg János 130

Herrer Cézárné Drumár Alexandra
83

Hidvégi Benő 123

Hock János 114, 115

Horváth Lenke l. Maniuné Horváth
Lenke

Horváthné l. Uray Dezsőné Kölcsey
Anna

Ibolya l. Kaffka Ibolya, Kühne Antalné
Ida (Kaffka Margit szatmári osztály-
társnője) 47

Ilona néni l. Kaffka Ilona

Ilosvay (Nemestóthy Szabó Hedvig
egyik udvarlója) 92

Ilosvay Bella, nagyilosvay 29
 Irén néni (Kaffka Margit rokona) 48, 49
 Irma (tanítónő, Kaffka Margit kolléganője a miskolci zárdában) 69
 Jadwiga királynő (Anjou Hedvig) 122
 Jalova (helyesen: Jalava, Antti) 88
 Jármay (Kaffka Margit Szatmár megyei ismerőse) 118, 119
 Jászi Alice 115
 Jászi Ferenc 19
 Jászi Oszkár 19
 Jászi Oszkárné l. Lesznai Anna
 Jókai Mór 29
 Józsi, Józsika l. V. Jóska
 Juliska (Kaffka Margit nagykárolyi ismerőse vagy rokona) 41
 Juliska (Kaffka Margit osztálytársnője az Erzsébet Nőiskolában) 88
 Kaffka András 20
 Kaffka Andreas 20
 Kaffka Antal 20, 21
 Kaffka Béla 21
 Kaffka Ede 21, 154
 Kaffka Ferenc 20
 Kaffka Gyula 19, 21, 151
 Kaffka Gyuláné Uray Margit (később Almásy Ignácné) 20–22, 26, 151, 153
 Kaffka Ibolya, Kühne Antalné 21, 25, 32, 55, 73, 127
 Kaffka Ignác 21, 25, 55
 Kaffka Ignácné Lauka Janka (Johanna) 21, 25, 55, 153
 Kaffka Ilona 21, 55, 127, 129, 141
 Kaffka Jenő 21
 Kaffka László, tarcafalvi 21, 95, 96, 124, 146
 Kaffka Lászlóné l. Hegyesi Mari
 Kaffka Marica, Kozma Gyuláné 21
 Kaffka Péter 95, 146
 Kaffka-család 20–22

Kálmánka (Nemestóthy Szabó Hedvig egyik udvarlója) 68, 69
 Károlyi Istvánné 83
 Kékessy Etelka 29
 Kepri Duczi 88
 Keresztsegzhy Antalné 31
 Kiss Emma 29
 Kiss József 128, 129, 147, 148, 151, 159
 Komáromi (színésznő) 82
 Komáromy (tanár az Erzsébet Nőiskolában) 88
 Komoróczy Ilona 29
 Kosztolányi Dezső 96
 Kovács József 21
 Kovács Józsefné Schmidt Mária 21
 Kozma Gyuláné l. Kaffka Marica
 Kölcsény Anna l. Uray Dezsőné
 Krúdy Gyula 96
 Kühne Antal 25
 Kühne Antalné l. Kaffka Ibolya
 Lauka Gusztáv 8, 21, 153
 Lauka Janka (Johanna) l. Kaffka Ignácné
 Lázár (tanár az Erzsébet Nőiskolában) 88
 Leonardo da Vinci 156
 Lesznai Anna, Jászi Oszkárné 6
 Lizi (szobalány a miskolci zárdában) 68
 Lotz Károly 82
 Lt. (tanár a szatmári zárdában) 41
 Luby Margit 70, 87, 100, 121
 Luby Zsigmond 70, 100, 121
 Lükő Géza 97, 98, 110
 Madách Imre 113
 Madarassy István 153
 Madarassy Istvánné l. Nemestóthy Szabó Hedvig
 Madzsar Imre 117
 Madzsar József 19
 Magda l. Szabó Magda

- Maniuné Horváth Lenke 119
 Mariska (Kaffka Margit pesti ismerőse vagy rokona) 114
 Márkus Emilia 82
 Marlithe (helyesen: Marlitt, Eugenie) 72
 "Mefisztó" (nagykárolyi színész?) 41, 42, 45
 Melanie (Nemestóthy Szabó Hedvig közeli rokona) 121
 Mikes Lajos 146
 Móricz Zsigmond 7
 Murillo, Bartolomé Esteban 82
- (N. E.) 146
 N. Szabó Hedvig l. Nemestóthy Szabó Hedvig, Madarassy Istvánné
 Nagy Iván 21
 Nagyilosvay Ilosvay Bella l. Ilosvay Bella, nagyilosvay
 Nagyszalánci Brunó l. Fröchlich Brunó
 Nemestóthy Hedda l. Nemestóthy Szabó Hedvig, Madarassy Istvánné
 Nemestóthy Szabó Antal 27, 40, 56, 70, 71, 134
 Nemestóthy Szabó Emma l. Uray Józsefné
 Nemestóthy Szabó Hedvig, Madarassy Istvánné 5, 27, 31, 32, 40, 42, 45, 47, 48, 51-53, 56, 59-64, 67-71, 73-77, 79-81, 83-85, 87, 88, 92, 95-103, 106, 110, 112, 113, 115-117, 120, 121, 124, 127, 128, 130-136, 138, 141, 145, 151, 153, 154
 Németh László 8
- Ohnet, Georges 72
 Osvát Ernő 129, 138
- Paliné l. Szabó Pálné
 Paula néni l. Szarvas Gáborné
 Pécsy (Kaffka Margit Szatmár megyei ismerőse) 118, 119
 Pekár Gyula 80
 Perényi (Kaffka Margit szatmári tanára) 10
- Péter Elvira 29
 Petőfi Sándor 8, 21, 29
 Petőfi Sándorné l. Szendrey Júlia
- Radegundis nővér (apáca a szatmári zárdában) 26
 Radó Antal 131
 Rembrandt, Harmensz van Rijn 82
 Riedl Frigyes 9
 Rousseau, Jean Jacques 91
 Rubens, Pieter Paul 82
- Sagmüller Antal 154
 Sand, George 16
 Sári l. Ujlaky Sári
 Sáríka l. Almásy Sarolta
 Sassy Attila l. Sassy Szabó Attila
 Sassy Szabó Attila 156, 159, 160
 Sauer, Emil 123
 Schekker (főhadnagy) 45
 Schlauch Lőrinc 50
 Schmidt Mária l. Kovács Józsefné
 Schopenhauer, Arthur 56, 72
 Schöberl Mariska 29
 Schöpflin Aladár 7, 138
 Somló Sándor 113
 Steiner Ilona 29
- Szabó Antal, nemestóthy l. Nemestóthy Szabó Antal
 Szabó Attila l. Sassy Szabó Attila
 Szabó Dezső 9
 Szabó Emma, nemestóthy l. Uray Józsefné
 Szabó Hedvig, nemestóthy l. Nemestóthy Szabó Hedvig, Madarassy Istvánné
 Szabó Magda 95
 Szabó Pálné 45, 95
 Szabó-család 73
 Szabolcska Mihály 129, 159
 Szánthóék (Kaffka Margit miskolci ismerősei) 103
 Szarvas Gáborné 88
 Szederkényi Anna 96
 Szendrey Ignác 21

Szendrey Júlia, Petőfi Sándorné 29

Szeőke Kálmán 21

Szini Gyula 7, 146, 147, 159

Szuhányi Ödön 21, 30

Szuhányi Ödönné 30

(t.r.) 146

Tarcafalvi Kaffka László l. Kaffka

László, tarcafalvi

Tardos Viktor 137, 142

Tária nővér (apáca a szatmári
zárdában) 42, 45

Tattay Irén 28

Teréz (tanítónő, Kaffka Margit
kolléganője a miskolci zárdában)
76, 78

Tersánszky Józsi Jenő 110

Tolsztoj, Lev Nikolaevics 84

Trucsi (tanítónő, Kaffka Margit
kolléganője a miskolci zárdában)
69

Trux Lajos 114

Újfalvy Krisztina 8

Ujlaky Sári 59, 87, 92

Uray Celesztia l. Daláry Frigyesné

Uray Dezső 32, 45, 95, 97, 98, 100,
101, 103, 134

Uray Dezsőné Kölcsey Anna (korábban
Horváthné) 32, 41, 42, 53, 97, 98,
102, 111, 114, 117, 118, 121

Uray József 22

Uray Józsefné Nemestóthy Szabó
Emma (később Csanády Miklósné)
5, 22, 27, 128

Uray Margit l. Kaffka Gyuláné

Uray-család 20, 21, 73

V. Jóska (Nemestóthy Szabó Hedvig
egyik udvarlója) 48, 56, 61,
64, 92

Vadnay Etelka 19

Vajda György Mihály 16

Van Dyck, Anthonis 82

Varga Imre 16

Varjas Endre 146, 148

Vetruk (Kaffka Margit ismerőse)
127

Vidacs (Kaffka Margit ismerőse)
92

Villi (Kaffka Margit miskolci
ismerőse) 59

"Víz" (mérnök, Kaffka Margit egyik
udvarlója) 116, 118-120, 124,
129

Wundt, Wilhelm 114

Ysàye, Eugène 123

Zichy Jenő, gróf 32

Ziring Vilma 29

Zirzen Janka 81, 82, 127

Zsófi néni (Kaffka Margit
pesti ismerőse vagy rokona)
114

Zsuzsi (szakácsnő Kaffka
Gyuláéknál Nagykárolyban)
25

KÉPEK ÉS FAKSZIMILÉK JEGYZÉKE

Kaffka Margit sírja (Rolla Margit felvétele)	17
Kaffka Margit anyja fiatalkori arcképe	18
Kaffka Margit nagyapja: Kaffka Ignác ny. táblabíró	23
A Könyök utca, Nagykárolyban, ahol Kaffkáék laktak (Rolla Margit felvétele)	24
Kaffka Margit intézeti képe, Szatmárról	33
Kaffka László államtitkár	34
Részlet a III. levélből	43
Az V. levél első lapja	44
A VIII. levél kezdő sorai	57
Részlet a IX. levélből	58
A XII. levél egy lapja	65
A XII. levél utolsó lapja	66
Részlet a XX. levélből	89
A XXIV. levél egyik lapja	90
Kaffka Lászlóné Hegyesi Mari a Nemzeti Színház örökös tagja	93
Kaffka Lászlóék gyermekei	94
A XXX. levélből való verskézirat első lapja	107
A Tó mese c. vers második lapja	108
A XXXIV. levél részlete	125
A XXXVIII. levél záró sorai	126
Részlet a XLII. levélből	139
Részlet a XLIII. levélből	140
A XLIII. levél utolsó oldala	143
A XLIV. levélhez tartozó boríték és a levél kezdő sorai	144
Kaffka Margit mint menyasszony, iratcsomóval kezében	149
Sassy Attila Kaffka portréja a "Kaffka Margit könyve" c. kötetben	150
Kaffka Margit kisfiával	157
Emléktábla Kaffka Margit miskolci lakóházán	158

TARTALOM

Előszó	5
A fiatal Kaffka Margit	11
Nagykároly	19
Szatmár	31
Miskolc	55
Budapest	87
Miskolc	123
Jegyzetek	161
Névmutató	165
Képek és fakszimilék jegyzéke	172

Felelős kiadó: az MTA Könyvtárának főigazgatója

Szerkesztette: S. Fürth Éva

Alak: B/5 — Terjedelem: 15,7 (A/5) iv

Megjelenés: 1980 — Példányszám: 1500

Készült az MTA Könyvtára házi

sokszorosító részlegében

1. *Haraszthy Gyula*: A 130 éves Akadémiai Könyvtár. Bp. 1956. 23 p.
2. *Berlász Jenő* – *Sz[akmáryné] Németh Mária*: Az Akadémiai Könyvtár múltja és jelene. Bp. 1956. 30 p.
3. *Csapodi Csaba*: A legrégibb magyar könyvtár belső rendje. A pannonthalmi könyvtár a XI. században. Bp. 1957. 13 p.
4. *Berlász Jenő*: Az Akadémiai Könyvtár kéziratárának átalakulása. Bp. 1957. 21 p.
5. *Haraszthy Gyula*: Az Országos Könyvtárügyi Tanács és a magyar könyvtárügy időszerű kérdései. Bp. 1958. 16 p.
6. *Gergely Pál*: Arany János és az Akadémia Könyvtára. Bp. 1958. 8 p.
7. *Moravek, Endre*: Die neuen ungarischen Bibliotheksnormen. Wien, 1957. 16 p.
8. *Sz[akmáryné] Németh Mária*: Az Akadémiai Könyvtár, mint a Magyar Tudományos Akadémia célkitűzéseinak könyvtári támogatója. Bp. 1958. 14 p.
9. *Gergely Pál*: Az Akadémia levéltára a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kéziratárában. Bp. 1958. 11 p.
10. *Csapodi Csaba*: Könyvkonerválás és restaurálás a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp. 1958. 18 p.
11. *Moravek Endre*: Kiadványtípusok a katalogizálás szempontjából. Bp. 1958. 12 p.
12. *Sz[akmáryné] Németh Mária*: A központi folyóirat címjegyzék kérdései. Bp. 1959. 44 p.
13. *Csapodi, Csaba*: L'avenir des périodiques scientifiques. La Haye, 1958. [2] p.
14. *F[ülöp]né] Csanak Dóra*: Az Akadémiai Könyvtár története a szabadságharcig. 1826–1849. Bp. 1959. 29 p.
15. *Moravek, E[ndre]* – *[Weger] Veger, Imre*: Kratkij szlovar' vengerszkih bibliograficeszkih terminov i szokrascsenij. Bp. 1959. 48 p.
16. *Csapodi, Csaba*: Der geographische Begriff im Katalogsystem der Bibliothek. Wien, 1959. 11 p.
17. *Csapodi Csaba*: A proveniencia elve a könyvtárban. Bp. 1959. 14 p.
18. *Rásonyi László*: Stein Aurél és hagyatéka. Bp. 1960. 40 p. 1 t.
19. *Sáfrán Györgyi*: Arany János és Rozvány Erzsébet. Bp. 1960. 178 p. 11 t.
20. *Rózsa György*: A magyar társadalomtudományok az UNESCO kiadványaiban – Les sciences sociales hongroises dans les publications de l'UNESCO. Bp. 1960. 19 p.
21. *Gergely Pál*: Pápai Páriz-album a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp. 1961. 9 p.
22. *Gergely Pál*: Bartók Béla ismeretlen levelei a Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp. 1961. 15 p.
23. *Sarlóska Vince Ernő*: Bolyai János házassága a köztudatban és a dokumentumok. Bp. 1961. 14 p.
24. *Csapodi Csaba*: Mikor pusztult el Mátyás király könyvtára? Bp. 1961. 25 p.
25. *Moravek, Endre* – *Weger, Imre*: Abbreviaturae cyrillicae. Bp. 1961. 138 p.
26. *Rásonyi László*: A magyar keletkutatás orosz kapcsolatai. Bp. 1962. 19 p.
27. *Tőkés László*: Az Akadémiai Könyvtár mikrokönyv gyűjteménye és fotolaboratóriuma. Bp. 1962. 13 p.
28. *Fráter Jánosné*: „Nemzeti részvét emelte”. 100 évvel ezelőtt kezdték építeni az Akadémia palotáját. Bp. 1962. 14 p.
29. *Büky Béla*: Székely Bertalan hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában. Bp. 1962. 24 p.
30. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 2. Instituta scientifica. Bp. 1962. VI, 278 p.
31. *Méreiné Juhász Margit*: Mikszáth Kálmán szellemi és tárgyi hagyatéka a Magyar Tudományos Akadémián és tájmúzeumainkban. Bp. 1963. 65 p.
32. *Rózsa, [György] George*: The documentation of science organization as an emerging new branch of scientific information. Bp. 1962. 13 p.
33. *Gergely Pál* – *Molnár Zoltán*: Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány repertórium. 1840–1960. Bp. 1962. VI, 377 p.
34. *Csapodi Csaba*: Mikor szűnt meg Mátyás király könyvfestő műhelye? Bp. 1963. 18 p.
35. *Tőkés László*: A mikrokártya és a kutatók. Bp. 1963. 18 p.
36. *Büky Béla* – *Csengeryné Nagy Zsuzsa*: Székely Bertalan illusztrációi egy tervezett Petőfi-életrajzhoz. Bp. 1963. 15 p.
37. *Gergely Pál*: Az Akadémia szerepe a Nemzeti Színház létrehozásában. Bp. 1963. 9 p.
38. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 3. Instituta paedagogica. Bp. 1963. VI, 377 p.
39. *György, [József] Josef*: Die Goethe-Sammlung Balthasar Elischers in der Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Bp. 1963. 29 p. 12 t.
40. *Rózsa György*: Részvételünk és lehetőségek a nemzetközi társadalomtudományi dokumentációban. Bp. 1964. 17 p.

41. *Csapodi Csaba*: Beatrix királyné könyvtára. Bp. 1964. 26 p.
42. *Rózsa György*: Hagyomány és korszerűség: az Akadémiai Könyvtár távlati fejlesztéséről. Bp. 1964. 13 p.
43. *Büky Béla*: A tudományos tájékoztatás egyik feladatköre: témamegoszlási statisztikák készítése és alkalmazása. Bp. 1964. 16 p.
44. *Csapodi Csaba*: Conservation of the Manuscript and Old Book Collections at the Library of the Hungarian Academy of Sciences: methods and results. (1949–1964). Bp. 1965. 48 p. 16 t.
45. *Fráter Jánosné*: Részletek az Akadémiai Könyvtár történetéből. (1865–1875). Bp. 1965. 59 p. 7 t.
46. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 1. Instituta rerum publicarum. Bp. 1965. 621 p.
47. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 7. Instituta communicationis. Bp. 1966. XXII, 355 p.
48. *Sáfrán, Györgyi*: Lettres de Romain Rolland à Marianne Czeke dans la Bibliothèque de l'Académie des Sciences de Hongrie. Bp. 1966. 195 p. 4 t.
49. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 4. Religio. Bp. 1966. XVIII, 211 p.
50. *Rózsa [György] George*: Some considerations of the role of scientific libraries in the age of the scientific and technical revolution. – An essay and approach to the problem. Bp. 1970. 25 p.
51. *Simon Mária Anna*: A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeti könyvtári hálózata. Bp. 1966. 52 p.
52. *Fráter Jánosné*: A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Bizottságának működése 1854–1949. Bp. 1966. 61 p. 3 t.
53. *Csapodi Csaba*: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ösnyomtatvány-gyűjteménye. Bp. 1967. 34 p.
54. *[Haranginé] Boros Vilma*: Széchenyi István hátrahagyott iratainak története. Bp. 1967. 57 p. 5 t.
55. *György József*: Az Akadémia Könyvtára egykori Goethe-szobája és nevesebb magyar látogatói. Bp. 1968. 25 p.
56. *Bükyné Horváth Mária*: Az Akadémiai Könyvtár kurrens külföldi periodikumai. Bp. 1968. 50 p.
57. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 6. Instituta oeconomica. Bp. 1969. XIX, 556 p.
58. *Szelei László*: A Magyar Tudományos Akadémia Levéltára az Akadémiai Könyvtárban. Bp. 1970. 60 p.
59. *[Szabóné] Garai Judit – Ujhelyi Gabriella*: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára orosz és szovjet cserekapcsolatainak vázlatos története. – Ocsérki isztorii knigoobmena Biblioteki Vengerszkaj Akademii Nauk sz ruszszkimi szovetszkimi bibliotekami. Bp. 1970. 46 p.
60. *Molnár Imre*: Peremlyukkártyás dokumentációs rendszerek létesítése kutatóintézeti könyvtárban. Bp. 1970. 134 p.
61. *[Haranginé] Boros Vilma*: Stein Aurél ifjúsága. Hirschler Ignác és Stein Ernő levelezése Stein Aurélról. 1866–1891. Bp. 1971. 148 p.
62. *Apor, [Éva] Eve*: The Persian manuscripts of the Vámbéry-bequest. Bp. 1971. 19 p. 1 t.
63. *Gergely Pál*: A Magyar Tudományos Akadémiára hagyott Vigyázó-vagyon sorsa. Bp. 1971. 97 p. 8 t.
64. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 8. Instituta sanitatis publicae. Instituta caritatis. Instituta varii generis. Bp. 1971. XXI, 559 p.
65. *Bükyné Horváth Mária*: Az Akadémiai Könyvtár periodikumai a tudományos kutatás szolgálatában. Bp. 1971. 232 p. 2 t.
66. *Moravek, Endre*: Index acronymorum selectorum. Pars 5. Instituta ad artes litteraturamque spectantia cum siglis periodicorum additis. Bp. 1972. XIX, 477 p.
67. *Vitályos László – Orosz László*: Ady-bibliográfia 1896–1970. Ady Endre önállóan megjelent művei és az Ady-irodalom. Bp. 1972. XXV, 425 p.
68. *Botka Ferenc*: Magyar szocialista irodalom oroszul 1921–1945. Bibliográfia. – Vengerszkaja szocialiszticeszkaja literatura na ruszszkom jazüke 1921–1945 gg. Bibliograficeszkij obzor. Bp. 1972. XIII, 127 p. 9 t.
69. *Szentgyörgyi Mária*: Célkitűzések és reformtörekvések a Magyar Tudományos Akadémián. 1831–1945. Bp. 1973. 170 p.
70. *Fráter Jánosné*: A Magyar Tudományos Akadémia állandó bizottságai. 1854–1949. Bp. 1974. 430 p.
71. *Bendefy László*: Mikoviny Sámuel megyei térképei, különös tekintettel az Akadémiai Könyvtár Kézirtárának Mikoviny-térképeire. 1. köt. Bp. 1976. 360 p.
72. *Bendefy László*: Mikoviny Sámuel megyei térképei, különös tekintettel az Akadémiai Könyvtár Kézirtárának Mikoviny-térképeire. 2. köt. [Térképek]. Bp. 1976. 24 t.
73. Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe 1840–1970. A–L. Szerk. *Darabos Pál és Domsa Károlyné*. Bp. 1975. 473 p.
74. Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe 1840–1970. M – R. Szerk. *Darabos Pál és Domsa Károlyné*. Bp. 1975. 475–846 p.

75. Az Akadémiai Értesítő és a Magyar Tudomány indexe 1840–1970. S – Z. Repertórium 1840–1970.
Szerk. *Darabos Pál és Domsa Károlyné*. A repertóriumot összeáll. *Pétervári Lászlóné és Sz[abóné] Garai Judit*. Bp. 1975. 847–1242 p.

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Közleményei
(Publicationes Bibliothecae Academiae Scientiarum Hungaricae)

Új sorozat

- 1 (76). A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára munkatársainak szakirodalmi munkássága 1950–1975.
Bibliográfia. Összeáll. *Fekete Gézné*. Bp. 1976. 80 p.
- 2 (77). Fejezetek a 150 éves Akadémiai Könyvtár történetéből. [Cikkgyűjtemény.] Bp. 1976. 62 p.
- 3 (78). *Bükyné Horváth Mária*: Az Akadémiai Könyvtár kurrens külföldi periodikum állománya az 1970-es években. Bp. 1977. 78 p.
- 4 (79). *Vitályos László*: Ady-Léda-Csinszka. Visszaemlékezések és levelek a költő életrajzához. Bp. 1977. 164 p.
- 5 (80). Scientia et virtus. Un commentaire anonyme de la Consolation de Boëce. Introduit et publié par *Sándor Durzsa*. Bp. 1978. 87 p.
- 6 (81). *Rozsondai Marianne*: Anton Koberger működése és a Koberger-kötések. Bp. 1978. 148 p. 75 t.
- 7 (82). *Körmendy Kinga*: A Knauz-hagyaték kódextöredékei és az esztergomi egyház középkori könyvtárának sorsa. Bp. 1979. 150 p. 17 t.
- 8 (83). *Bibó István*: A rákoskeresztúri egykori Podmaniczky – Vigyázó kastély története. Bp. 1979. 84 p.
- 9 (84). *Vitályos László – Orosz László*: Ady-bibliográfia 1896–1977. 2. bőv. kiad. Bp. 1980. 408 p.

40,- Ft